

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΑΣΚΗΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΚΟΙΝΟΒΙΩ ΚΑΙ ΚΑΤΑΜΟΝΑΣ ΑΣΚΟΥΝΤΑΣ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

BASILII

CÆSAREÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI,

CONSTITUTIONES ASCETICÆ,

AD EOS QUI SIMUL AUT SOLITARIE VIVUNT.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

1. Τὴν κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίαν ἐπανελόμενος, καὶ τῶν βιωτικῶν ἐπιθυμιῶν τε καὶ ἡδονῶν καὶ φροντίδων ἀνώτερον ἄρας τὸ φρόνημα, καὶ τῶν σαρκικῶν παθημάτων τὸν λογισμόν ἐκ παντὸς τρόπου χωρίζειν καὶ ἀποκρίνειν ἐσπουδακῶς, πολλάκις μὲν πρὸς ἡμῆς πολλοὺς πεποίησαι λόγους (56), πυνθανόμενος τίνα τρόπον δεῖο τὴν τοῦ ἀγῶνος ἐνστασιν τελειῶσαι, μηδαμοῦ ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις ταῖς διὰ τοῦ σώματος παριούσαις ἐπὶ τὴν ψυχὴν ὀλισκόμενον· καὶ τί μὲν πρῶτον· ὡς μάλιστα παραφυλακτέον, τί δὲ μετὰ τὸ πρῶτον· τίνα δὲ τῶν καλῶν ζηλωτέον, ὥστε τῇ μὲν παραφυλακῇ φυγεῖν τὴν τῶν ἀτόπων ἐνέργειαν (57)· τῷ δὲ ζήλῳ κατορθῶσαι τὴν τῶν καλῶν πράξιν. Ἐπειτα μέντοι ἡξίου; καὶ ἔγγραφόν σοι τῆς ἡμετέρας περὶ τούτου συμβουλής γενέσθαι τὴν ἐκθεσιν. Τούτου χάριν καὶ αὐτοὶ προήχθημεν τὸν ἀγαθὸν σου ζῆλον μὴ παριδεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνόντα τρόπον ταῖς παρ' ἑαυτῶν ὑπο-

(55) Varii quidem tituli sunt in libris veteribus: sed tamen in eo omnes conveniunt, ut nomen Basilii præferant. Reg. primus: Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας λόγοι πρὸς τοὺς μονήρη βίον ἀσχοῦντας. Πρόλογος. *Sancti Patris nostri Basilii Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopi sermones, ad eos qui in solitaria vita exercentur.* Reg. secundus: Διατάξεις ἐν κεφαλαίοις λέ'. Τοῦ αὐτοῦ Ἀσκητικαὶ διατάξεις πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ καὶ κατὰ μόνας ἀσχοῦντας. *Constitutiones in capitibus XXXV. Ejusdem [Basilii] constitutiones asceticæ, ad eos qui in cœnobio aut solitarie vivunt.* Regii tertius et quartus: Τοῦ αὐτοῦ ἀσκητικαί, et cætera ut in eo, quem modo dixi libro. Denique Codex Colb.:

PATROL. GR. XXXI.

A

PROOEMIUM.

1. Ex quo Christi amplexus es philosophiam, et supra cupiditates mundanas atque voluptates ac curas animum extulisti, et mentem instituisti omni modo ab affectionibus carnalibus abducere et avocare, non raro nobiscum habuisti sermonem, ac percontatus es, quomodo susceptum certamen oporteat absolvere, ut carnis cupiditatibus, quæ per corpus ad animam obrepunt, nusquam capiare; et quid primum quam maxime vitandum sit, et quid deinde: et quæ bona æmulanda, ut alia vitando, ab ineptis operibus faciendis declines; alia vero æmulando, perficias bona. Postea vero postulasti etiam, ut nostram de hac re sententiam exscriberem tibi, exponeremque. Quare adducti sumus ut ne bonam tuam æmulationem aspernaremur, sed potius eos quos jam habes mores, nostris consiliis fulciremas confirmaremusque; non quod doctrinam pro rei argumento idoneam prolaturi si-

Τοῦ αὐτοῦ λόγοι πρὸς τοὺς τὸν μονήρη βίον ἀσχοῦντας. Πρόλογος. *Ejusdem [Basilii] sermones ad eos qui se in vita solitaria exercent. Prologus.* Monere libet, reperiri quidem quinque et triginta capita in plerisque libris veteribus, sed ita, ut in his Proœmium teneat locum capitis primi. Notabo quoque quasi præteriens, legi in impressis libris κατὰ μόνας, uno verbo: sed id vocabulum distingui in nostris codicibus hoc modo, κατὰ μόνας. Antiquum titulum qui in vulgatis legitur, judicavimus non mutandum esse.

(56) Veteres quatuor libri præter Combef. πεποίησαι λόγους. Editi ἐποίησας.

(57) Reg. primus et Colb. τὴν τῶν κακῶν ἀτοπον ἐνέργειαν. Alii duo mss. et editi ut in contextu.

mus, sed ne doctrinam qua præditi sumus, silentio veluti aggere quodam obsecuramus, et ita demum intentas homini talentum in terra occultanti pœnas effugiamus. Conjugium autem, ut plurimum, causa est hominibus et occasio cupiditatis illius, quæ circa voluptates mundanas ac curas versatur. Neque enim cupiditas ulla, quæ naturæ corporis insita sit, unquam reperiri potest vehementior violentiorque, quam ea est, qua viri feminas, aut feminæ mares appetunt, **534** idque non mirum, cum ipsa tendat suapte natura ad liberorum procreationem. Itaque cum conjugium maximi momenti esset, impetum quoque indere debebat vehementiorem: similiterque neque curæ ullæ ex iis quæ hominibus accidere solent, graviores sunt, quam quæ ex connubio acervatim advolant, velut Paulus ait: *Qui uxorem duxit sollicitus est de iis quæ sunt muni*⁸², utpote curarum sarcina degravatus. Etenim qui solus degit, seipsum tantummodo suasque necessitates corporales curat: aut fortasse eas etiam contempturus est, si semel id in animum suum inducere facile possit: qui vero curam suscipit uxoris ac liberorum, non jam amplius dominus existit suæ ipsius voluntatis, sed ea de causa necessario inservit voluptatibus, ac circa liberorum curam occupatus, haurit immensum curarum gurgitem: quas recensere longius foret, quam permittit præsens tempus.

2. Qui igitur cupit a mundi vinculis liber esse, nuptias quasi pedicas quasdam fugit: his autem vitatis, suam Deo vitam consecrat, profiteturque castitatem, ut jam sibi non liceat recurrere ad nuptias, sed adversus naturam, ejusque vehementiores impetus decertans, initis pro castitate certaminibus prorsus incumbet. Nam quisquis est ejusmodi, is Dei factus amator ejusque apathiam paululum saltem consequi cupiens, atque spiritualem sanctimoniam, tranquillitatemque et quietem, ac mansuetudinem, et quæ ex his nascuntur, lætitiâ et gaudium degustare desiderans, in eo elaborat ut procul ab omni terreno ac corporali affectu animum perturbante cogitationes suas abducat: imo etiam animi obtutu puro nulliusque tenebris obvoluto contemplatur divina, et lumine hinc emanante insatiabiliter perfunditur. Ubi autem animum exercuit ad habitum statumque hujusmodi, tum demum Deo, quantum fas est, fit similis, efficiturque dilectissimus ei atque charissimus: ut qui magno et arduo certamine exantlato, invita etiam materiæ admistione, animo a corporalium affectionum mistura expurgato ac semoto, potuerit in Dei colloquium venire. Par est igitur et

⁸² I Cor. vii, 33.

(58) Editi et unus ms. ὑποστηρίξαι. Alii quatuor mss. ἐπιστηρίξαι.

(59) Multi mss. ἀνθρώποις τῆς. Editi ἀνθρώποις τοῖς. Infra codex Colb. ὡς κυριωτάτην ἔχων.

(60) Editi οὔτε. At mss. οὐδέ. Mox unus ms. ὁ

θήκαις ἐπιστηρίξαι (58) καὶ βεβαιώσασθαι· οὐχ ὡς ἀρκοῦντα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν παρεχόμενον λόγον, ἀλλ' ὡς τὸν ὄντα μὴ κατακρύπτοντες, ὡς περ τιμὴ χρώματι, τῇ σιγῇ, καὶ ταύτῃ φεύγοντες τὴν ἐπὶ τῷ κατακρύψαντι τὸ τάλαντον εἰς τὴν γῆν ἠπειλημένην δίκην. Πρόφασις μὲν οὖν, ὡς τὰ πολλὰ, τοῖς ἀνθρώποις τῆς (59) περὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας τε καὶ ἡδονὰς καὶ φροντίδας ὁ γάμος. Οὔτε γὰρ τῆς τοῦ θήλεος ἐπιθυμίας ἀνδράσιν, ἢ γυναιξὶ τῆς τοῦ ἀρρένου σφοδρότεραν καὶ βιαιοτέρα εὔροι τις ἀν ἐγκειμένην τῇ φύσει τοῦ σώματος· καὶ μάλα γε εἰκότως, οἷα δὴ περὶ τὴν τῶν ἐκγόνων βλάστησιν συνίστασθαι πεφυκυῖαν· ὅς, καιριωτάτην ἔχων ἐνέργειαν, ἤμελλε καὶ τὴν ῥύμην σφοδρότεραν ἐπάγεσθαι· οὐδὲ (60) φροντίδας βαρυτέρας ἀνθρώποις παρεισπιπτούσας τῶν διὰ τὴν συζυγίαν ἀθρόως ἐπιπταμένων καθὼς ὁ Παῦλος φησὶν· Ὁ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, τὰς φροντίδας ἐπηχθισμένος. Ὁ μὲν γὰρ μόνος ἑαυτοῦ καὶ τῶν οἰκείων τοῦ σώματος ἀναγκῶν ἀνήσχοιτο ἄν, ἢ ἴσως καὶ περιφρονησείε ταύτας, ἑαυτὸν εἰς τοῦτο πείθειν εὐκόλως δυναμένος· ὁ δὲ γαμητῆς καὶ παιδῶν ἐπιμελούμενος οὐκέτι τῆς οἰκείας γνώμης κύριος γίνεται, ἀλλὰ ἀνάγκην ἔχει ταύτῃ τὰ καθ' ἡδονὰς πράττειν, καὶ περὶ τὴν τῶν παιδῶν ἐπιμέλειαν ἀσχολούμενος, πολλὴν ἄβυσσον ἐπαντλεῖσθαι φροντίδων, ἃς καταλέγειν μακρότερον ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ἂν εἴη.

2. Ὁ τοίνυν τῶν τοῦ κόσμου δεσμῶν ἐλεύθερα εἶναι γλιχόμενος τὸν γάμον ὡς περ τιμὴν πέδας ἀπέφυγε· τοῦτον δὲ (61) ἀποφυγὼν, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀνέθηκε Θεῷ, καὶ τὴν ἀγνείαν καθωμολόγησεν· ὡς μήτε ἄδεια ὑπάρχειν αὐτῷ τῆς ἐπὶ τὸν γάμον ἐπιστροφῆς, ἀλλ' ἔχασθαι αὐτὸν ἐκ παντός τρόπου τῶν ὑπὲρ τῆς ἀγνείας ἀγωνισμάτων φύσει προσπαλαίοντα, καὶ ταύτης ταῖς βιαιοτέραις ὀρμαῖς. Ἐραστῆς γὰρ ὁ τοιοῦτος τοῦ Θεοῦ καταστάς, καὶ τῆς ἐκείνου ἀπαθείας. κατὰ γοῦν τὸ σμικρότατον, κατασχεῖν ἐφιέμενος, καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγιότητος, γαλήνης τε καὶ ἀταραξίας, καὶ ἡμερότητας, καὶ τῆς ἐκ τούτων τικτομένης εὐφροσύνης τε καὶ χαρᾶς ἐπιθυμῶν ἀπογεύσασθαι, παντός μὲν ὕλικου καὶ σωματικοῦ πάθους τοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιθολοῦντος, πόρρω τοῦς λογισμοῦς ἀπάγειν ἐσπούδακε· καθαρῶ δὲ καὶ ἀνεπισκιάστῳ ὄμματι τῆς ψυχῆς τὰ θεῖα περιαθρεῖ, ἀπλήστως τοῦ ἐκεῖθεν φωτός ἐμπορούμενος. Εἰς τοιαύτην τε ἕξιν καὶ κατῴστασιν τὴν ψυχὴν ἐξασκήσας, οἰκειοῦται (62) κατὰ τὴν ἐγχωροῦσαν ὁμοίωσιν τῷ Θεῷ, ἐπέραστός τε καὶ ποθεινότατος αὐτῷ γίνεται· οἷα δὴ μέγα τι ἄθλον καὶ δυσήνυτου ἀνατλάς, καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὕλην συγκράσεως δυννηθεῖς ἀκραιφνεῖ καὶ κεχωρισμένη τῇ διανοίᾳ τῆς τῶν

Παῦλος. Articulus in vulgatis non legitur.

(61) Veteres duo libri τούτων δὲ.

(62) Editi et mss. οἰκειοῦται. sed fortasse legendum est ὁμοιοῦται.

σωματικῶν ἐπιμιξίας παθῶν προσομιλῆσαι Θεῷ (63). Αὐτοὶ οὐκ οὐκὸν πρέπον τε καὶ ἀκόλουθον τὸν εἰς τοιαύτην ἔξιν διὰ τῆς προειρημένης ἀσκήσεως ἀνελθόντα μὴ κατασπᾶσθαι πάλιν διὰ τῶν τῆς σαρκὸς ἐρεθισμῶν πρὸς κοινωνίαν τῶν ἐκείνης παθῶν· μὴδὲ τοὺς ἐκεῖθεν ἀτμούς ἀνιόντας δεχόμενον, ὡς περ ἀχλύϊ τινὶ βαθυτάτῃ ἀμαυροῦσθαι τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν· καὶ ἀποπίπτειν τῆς θείας καὶ πνευματικῆς θεωρίας, ὑπὸ τοῦ καπνοῦ τῶν παθημάτων τὸ βλέμμα τοῦ λογισμοῦ δριμυσσόμενον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Περὶ τοῦ δεῖν τὴν εὐχὴν προτιθέναι πάντων.

1. Πᾶσα πράξις, ἀγαπητέ (64), καὶ πᾶς λόγος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κανὼν ἐστὶν εὐσεβείας τε καὶ ἀρετῆς. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐνηνθρώπησεν, ὡς ἐν εἰκόνι διαγράφων ἡμῖν εὐσεβειάν τε καὶ ἀρετὴν, ἵνα κατὰ δύναμιν ἕκαστος καὶ ἕκαστη ὁρῶντες ζηλώσωμεν τὸ ἀρχέτυπον. Διὰ γὰρ τοῦτο φορεῖ τὸ ἡμέτερον σῶμα, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ τὴν πολιτείαν, ὡς οἶόν τε, μιμησώμεθα. Σὺ τοίνυν, ὅταν ἀκούσης λόγον ἢ πράξιν αὐτοῦ, μὴ παρέργως καὶ ἀπλῶς καὶ ὡς (65) ἔτυχεν ἄκουε· ἀλλ' ἔμβαίνε εἰς τὸ βάθος τῶν θεωρημάτων· γίνου κοινωνὸς τῶν μυστικῶς παραδεδωμένων. Μάρθα μὲν γὰρ τὸν Κύριον ὑποδέχεται· καθέζεται δὲ πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ Μαρία· ἐν οὗσι δὲ ἀδελφαῖς καλὴ προθυμία· διαστήσον μέντοι τὰ πράγματα. Ἡ μὲν γὰρ Μάρθα διηκόνει (66), παρασκευάζουσα τὰ πρὸς δεξιῶσιν τῆς σωματικῆς αὐτοῦ χρείας· ἡ δὲ Μαρία, καθημένη πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἤκουε τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἡ μὲν οὖν ἀνέπαυε τὸ φαινόμενον, ἡ δὲ ἐδούλευε τῷ ἀοράτῳ. Ἦν γὰρ ἀληθῶς καὶ ἄνθρωπος καὶ Θεὸς ὁ παρῶν, ὁ αὐτὸς Δεσπότης ἀμφοτέρων τῶν (67) γυναικῶν τὴν προθυμίαν ἀπεδέξατο. Ἄλλ' ἡ μὲν Μάρθα, καμιάτῳ πιεζομένη, μεσίτην γενέσθαι παρεκάλει τὸν Κύριον, ἵνα προσλάβῃ βοηθὸν τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν τῆς διακονίας. Εἶπε (68), φησὶν, αὐτῇ, ἵνα ἀναστᾶσα συνδιακονῇ μοι. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὴν· Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά. Ἐνός δὲ ἐστὶ χρεία. Μαρία γὰρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἣτις οὐκ ἀφαιρηθήσεται ἀπ' αὐτῆς. Οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τοῦτο πάρεσμεν, ἵνα ἐπὶ στίβασιν ἀναπέσωμεν, καὶ τὴν κοιλίαν θρέψωμεν· ἀλλὰ πάρεσμεν, ἵνα ὑμᾶς θρέψωμεν λόγῳ ἀληθείας καὶ θεωρίᾳ μυστηρίων. Τὴν μὲν οὐκ ἀπέστρεψεν (69)

⁸³ Luc. x, 38. ⁸⁴ ibid. 40-42.

(63) Reg. primus παθῶν πῶς ὁμιλῆσαι Θεῷ.

(64) Editi et mss. nostri ἀγαθὴ τε. *Omins actio bona*, et ita legi vult Combefisius, sed mihi persuasissimum est legi oportere ἀγαπητέ, uti infra scriptum invenitur. Ἐλαβες τοίνυν, ἀγαπητέ, τὰ ὑποδείγματα καὶ τὴν ἀπόδειξιν, *Accepisti igitur, charissime, exempla et specimen*. Et paulo post *Προσευχῆς* δὲ, ἀγαπητέ, etc., *duplex est autem, charissime, modus orandi*. Præterea quid attinisset vocem ἀγαθὴ addere, cum nullæ aliæ actiones sint in Christo, nisi bonæ? Accedit etiam quod vetus interpres legit et ipse quoque ἀγαπητέ.

(65) Editi ἀπλῶς ὡς. At duo mss. ἀπλῶς καὶ ὡς.

(66) Veteres duo libri. διακονεῖ.

consentaneum, eum, qui per eam, quam dixi exercitationem ad hujusmodi habitum pervenerit, non denuo per carnis irritamenta, vitiorum ipsius participem fieri, neque animi oculum, vapores illinc ascendentes suscipientem, veluti profundissima quadam caligine obscurari: neque mentis obtutum ceu mordaci acrique humore ex libidinum fumo affectum, a divina et spirituali contemplatione excidere.

535 CAPUT I.

Quod precatio omnibus est anteponenda.

1. Omnis actio, charissime, omnisque sermo Salvatoris nostri Jesu Christi, pietatis ac virtutis regula est. Quapropter pietate ac virtute nobis veluti in quadam imagine depictis, etiam naturam humanam assumpsit, ut unusquisque et unaquæque ad id respicientes, pro viribus archetypum ac exemplar imitaremur. Nam eam ob causam corpus nostrum gerit, ut et nos illius vivendi rationem, quoad ejus fieri potest, exprimamus. Tu igitur aliquo ipsius aut dicto aut facto auditis, cave oscitanter simpliciterque ac temere audias; sed descende ad imas contemplationes: efficiare eorum quæ mystice tradita sunt, participes. Martha quidem Dominum excipit: Maria vero ad illius pedes assidet⁸³. Bonum est in utraque sorore studium: sed tamen distingue res ipsas. Nam Martha in ministerio occupata, apparabat quæ hospitis corpori futura erant necessaria; Maria vero assidens ad illius pedes, sermones ipsius audiebat. Altera igitur reficiebat visibile, invisibili serviebat altera. Vere enim qui aderat, is et homo erat et Deus, idem Dominus utriusque mulieris studium approbabat. At Martha cum premeretur labore, internuntium fieri sibi Dominum postulabat, ut se sua soror in ministrando juvaret. *Dic illi, inquit, ut surgens ministret tecum*. Cui Dominus: *Martha, Martha, sollicita es et turbaris circa multa. Porro unum est necessarium. Maria enim bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*⁸⁴. Neque enim ideo venimus, ut recumbamus in lectis, ventremque nutriamus: sed adsumus ut pascamus vos verbo veritatis, mysteriorumque contemplatione. Illam quidem non avocavit a suscepto opere, sed hanc laudavit

(67) Antiqui duo libri Δεσπότης ὢν. Mox Regii secundus et tertius προθυμίαν ἀπεδέξατο. Subinde iidem mss. βοηθὸν τὴν οἰκείαν ἀδελφὴν.

(68) Regii secundus et tertius εἶπε γάρ. Hoc ipso in loco, ubi in editis et in Reg. tertio legitur ἵνα ἀναστᾶσα συνδιακονῇ μοι, Combefisius legi affirmat et apud Lucam et in suo codice ἵνα μοι συμπαραλαμβάνηται. Si quis tamen hunc locum quærat, sive apud Lucam, sive in codice Combefisii, scriptum inveniet non συμπαραλαμβάνηται, sed συναντιλάβηται.

(69) Sic Regii secundus et quartus, optime. Editi τὴν μὲν οὐ κατέστρεψεν, corrupte.

ob illius attentionem. Vide mihi igitur duos status per mulieres duas designari, alterum quidem inferiorem, cum ministerium magis corporale amplectatur (quamquam et ipsum est utilissimum), alterum vero meliorem, cum ad mysteriorum contemplationem ascendat, magisque spiritualis sit. Hæc tu, qui auditor es, spiritualiter accipe, et utrumvis elige. Quod si ministrare vis, ministrato in nomine Christi. Aiebat enim ipse: *Quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*⁸⁵. Sive enim excipias hospites, sive mendicos reficias, sive miserearis dolentium, sive auxiliarem manum iis qui in necessitate ac calamitate constituuntur, porrigas, sive **536** inservias ægrotantibus, recipit in se ipsum Christus omnia. Sin autem velis Mariam imitari, quæ relicto corporis ministerio ad spiritualium spectaculorum contemplationem ascendit, hoc negotium legitime tracta. Relinque corpus, desere agriculturam, et obsoniorum compositionem atque apparatus, et assideto ad pedes Domini, ejusque sermones auscultato, ut arcanorum divinitatis fias particeps. Nam contemplatio documentorum Jesu, ministerium corporis transcendit.

2. Accepisti igitur, charissime, exempla ac specimen. Utrumvis æmulare, aut egentium esto minister, aut dogmatum Christi amator. Quod si potes utraque imitari, utrinque referes fructum salutis. Primus tamen est spiritualis sermo, reliqua omnia sunt posteriora. *Maria enim, inquit, bonam partem elegit*. Si igitur et tu Christi cupis esse mystes, assideas ad ipsius pedes, suscipias ipsius Evangelium, ibi derelinques totam rem familiarem, et vacuus ab omni sollicitudine deges, imo etiam obliviscere tui ipsius corporis, et ita demum poteris speculando cum ipso colloqui, ut imiteris Mariam, ac gloriam supremam consequare. Cum autem oras, cave alia pro aliis exposcas, et Dominum irrites, non pecunias, non humanam gloriam, non potentiam, non aliud quidquam rerum fluxarum; sed pete regnum Dei, et cunctas res corporis necessarias tibi ille suppeditaturus est, quemadmodum ipse Dominus ait: *Quærite regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis*⁸⁶. Duplex est autem, charissime, orandi modus: alter quidem situs est in glorificatione cum humilitate; alter vero qui huic inferior est, in petitione. Cum ergo oras, nolito confestim ad petitionem accedere: sin aliter, in tuam voluntatem id criminis infers, quod necessitate adactus preces Deo adhibeas. Cum igitur ingrederis precari, relinque teipsum, uxorem, liberos; desere terram, transcede cælum, derelinque omnem vi-

VI.

⁸⁵ Matth. xxv, 40. ⁸⁶ Matth. xi, 33.

(70) Antiqui duo libri κρειττονα καὶ τελειότεραν. Ταῦτα, *præstantiorem perfectioremque*. Nec ita multo duo mss. Eὶ μὲν βούλει. Mox iidem mss. ἐν τῷ ὀνόματι. Vocula ἐν aberat a vulgatis.

A ἀφ' ὧν ἐποίησεν, τὴν δὲ ἀπεδέξατο ἐφ' οἷς προσεῖχεν. Ὅρα μοι τοίνυν τὰς δύο μερίδας διὰ τῶν δύο γυναικῶν εἰσαγμένας· τὴν μὲν μίαν ἐλάττω, τὴν διακονίαν τὴν σωματικωτέραν ἐλομένην, πλὴν ὅτι καὶ αὐτὴν χρησιμωτάτην· τὴν δὲ ἀναβεβηκυῖαν τῇ θεωρίᾳ τῶν μυστηρίων κρείττονα καὶ πνευματικωτέραν (70). Ταῦτα σὺ ὁ ἀκροατὴς πνευματικῶς ἐκλάμβανε, καὶ ὁ θέλεις ἐκλεξαι. Εἰ μὲν βούλη διακονεῖν, διακονεῖ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς γὰρ ἔλεγεν· Ἐγ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Κἂν γὰρ ξένους δέχη, κἂν πτωχοὺς ἀναπαύης, κἂν τοῖς ὀδυνωμένοις ἐπικάμπτη, κἂν τοῖς ἐν ἀνάγκῃ καὶ συμφορᾷ χεῖρα βοηθείας ὀρέγῃς, κἂν ἀρρώστοις ὑπηρετῇς, πάντα εἰς ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς ἀναδέχεται. B Εἰ δὲ θέλῃς τὴν Μαρίαν ζηλώσαι καταλελοιπυῖαν τὴν τοῦ σώματος διακονίαν, ἀναβάσαν δὲ εἰς θεωρίαν τῶν πνευματικῶν θεαμάτων (71), γνησίως μέτελθε τὸ πρᾶγμα. Κατάλιπε τὸ σῶμα, ἕασον γεωργίαν, ὀφοποιίαν τε καὶ παρασκευὴν· κάθισον δὲ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου, καὶ ἄκουσον αὐτοῦ τῶν λόγων, ἵνα κοινωνὸς γένη τῶν τῆς θεότητος μυστηρίων. Ἡ γὰρ θεωρία τῶν Ἰησοῦ μαθημάτων ἀναβέβηκε τοῦ σώματος τὴν διακονίαν.

2. Ἐλαβες τοίνυν, ἀγαπητὲ, τὰ ὑποδείγματα καὶ τὴν ἀπόδειξιν, Ζηλώσον ἃ θέλεις, ἢ διάκονος ἱσοπτωχῶν, ἢ ἐραστῆς δογμάτων Χριστοῦ. Εἰ δὲ δύνασαι ἀμφοτέρω ζηλώσαι, ἑκατέρωθεν ἀποφέρῃ τὸν καρπὸν τῆς σωτηρίας. Πρῶτος μέντοι ἐστὶν ὁ πνευματικὸς λόγος, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα δευτέρα. Μαρία γὰρ, φησὶ, τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο. Ἄν τοίνυν καὶ σὺ θέλῃς μύστης εἶναι Χριστοῦ, παρακαθέξῃ μὲν αὐτοῦ τοῖς ποσὶ, δέχη δὲ αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον, καταλείψεις αὐτοῦ ὅλον τὸν βίον, καὶ ἀμερίμνως διοίσεις· ἐπιλησθήσῃ δὲ καὶ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ οὕτω δυνήσῃ προσδιαλέγεσθαι αὐτοῦ τοῖς θεωρήμασιν, ἵνα ζηλώσῃς Μαρίαν, καὶ τὴν ἀνωτάτω καρπώσῃ δόξαν. Προσευχόμενος δὲ, ὄρα μὴ ἄλλα ἀντ' ἄλλων αἰτήσῃς, καὶ παροργίσῃς τὸν Κύριον, μὴ χρήματα, μὴ δόξαν ἀνθρωπίνην, μὴ δυναστείαν, μὴ ἄλλο τι τῶν παρερχομένων· ἀλλὰ αἶτει τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντα τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος αὐτὸς σοι παρέξει, καθὼς φησιν αὐτὸς ὁ Κύριος· Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Προσευχῆς δὲ, ἀγαπητὲ, δύο εἰσὶ πρόποι· ὁ μὲν ὁ τῆς δοξολογίας μετὰ ταπεινοφροσύνης· δεύτερος δὲ ὁ τῆς αἰτήσεως ὑποβεβηκῶς. Προσευχόμενος οὖν, μὴ εὐθέως ἐπὶ αἰτήσῃς ἔρχου· εἰ δὲ μήγε, διαβάλλεις σου τὴν προαίρεσιν, ὡς ὑπὸ τῆς χρείας (72) ἀναγκαζόμενος προσεύχῃ τῷ Θεῷ. Ἀρχόμενος τοίνυν προσευχῆς, κατάλιπε σεαυτὸν, γυναῖκα, τέκνα· ἕασον τὴν γῆν, ὑπέβηθι οὐρανὸν, κατάλιπε πᾶσαν τὴν

(71) Unus. ms. perinde ut editi θεωρημάτων. Veteres duo libri θεαμάτων.

(72) Reg. secundus χρείας σου.

κτίσιν ὀρατὴν τε καὶ ἀόρατον, καὶ ἀρξαι ἀπὸ δοξολογίας τοῦ ποιήσαντος τὰ πάντα, καὶ ὅταν δοξολογήσῃς αὐτὸν, μὴ πλανώμενος τὸν νοῦν ὡς κἀκεῖσε, μηδὲ Ἑλληνικῶς μυθολογῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐκλεγόμενος, καὶ λέγων· Εὐλογῶ σε, Κύριε, τὸν μακρόθυμον, καὶ ἀνεξίκαχον, τὸν καθ' ἐκάστην ἡμέραν μακροθυμοῦντά μοι πλημμελοῦντι, καὶ θύοντα ἐξουσίαν πᾶσιν ἡμῖν μετανοίας. Διὰ γὰρ τοῦτο σιωπᾶς, καὶ ἀνέχη ἡμῶν, Κύριε, ἵνα σε δοξολογῶμεν τὸν οἰκονομοῦντα τοῦ γένους ἡμῶν τὴν σωτηρίαν· ποτὲ μὲν διὰ φόβων (73)· ἄλλοτε δὲ διὰ παραινέσεων, ποτὲ δὲ διὰ προφητῶν, ὕστερον δὲ διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ σου ἐπισκεψάμενος ἡμᾶς. Σὺ γὰρ ἐπλασας ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς. Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν.

3. Ὅταν δὲ δοξολογήσῃς ἀπὸ τῶν Γραφῶν, ὡς δύνασαι, καὶ ἀναπέμψῃς αἶνον πρὸς τὸν Οὐρανόν, τότε ἀρχου (74) μετὰ ταπεινοφροσύνης, καὶ λέγε· Ἐγὼ μὲν, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἄξιός ἐπὶ σοῦ φθέγγασθαι, διότι σφόδρα ἁμαρτωλὸς τυγχάνω. Κἂν μὴ σύνοιδάς τι σεαυτῷ φάυλον, οὕτω χρὴ σε λέγειν. Οὐδεὶς γὰρ ἁναμάρτητος εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός. Πολλὰ γὰρ ἁμαρτάνοντες, τὰ πλεῖστα οὕτε συνίεμεν. Διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμα· τουτέστι, πολλὰ ἁμαρτάνω, καὶ οὐ συνιῶ. Ὅθεν καὶ ὁ Προφήτης φησὶ· Παραπτώματα τίς συνήσει ; Ὅστε οὖν οὐ ψεύδῃ ἁμαρτωλὸν σεαυτὸν εἰπὼν, Εἰ γὰρ συνιείς (75), καὶ αὐτῷ τούτῳ ἁμαρτάνεις, τῷ λέγειν, ὅτι· Οὐκ εἰμὶ ἁμαρτωλός· ἀλλὰ μᾶλλον λέγε, ὅτι Ὑπὲρ τοὺς ἁμαρτωλοὺς πάντας (76) ἐγὼ εἰμὶ ὁ παραβαίνων τὸ θεῖον πρόσταγμα τὸ κελεύον. Ὅταν τάντα κατορθώσητε, λέγετε, ὅτι Ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμεν· ἃ γὰρ ὀφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. Οὕτω σε δεῖ λογιζέσθαι διαπαντός, ὅτι Ἀχρεῖός εἰμι· καὶ πάλιν τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἠγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. Προσεύχου οὖν τῷ Θεῷ μετὰ φόβου καὶ ταπεινοφροσύνης. Ὅταν οὖν ἀποτείνῃς λόγον ταπεινοφροσύνης, καὶ εἴπῃς· Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε, ὅτι μου ἐμακροθύμησας τοῖς παραπτώμασι, καὶ ἕως τοῦ νῦν ἀτιμώρητόν με εἶσπας· ἐγὼ μὲν γὰρ ἄξιός ἤμην πάλαι μυρία θεινά παθεῖν, καὶ ἀπορρίφῃναι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, ἢ δὲ ἀνεξίκαχός σου φιλανθρωπία ἐμακροθύμησεν ἐπ' ἐμοί· εὐχαριστῶ σοι, εἰ καὶ μὴ τυγχάνω αὐτάρκης πρὸς εὐχαρεστίαν τῆς σῆς ἀνεξίκαχίας· καὶ ὅταν τὰ δύο μέρη ἀποπληρώσης τῆς δοξολογίας καὶ ταπεινοφροσύνης, τότε λοιπὸν αἰτήσον ὁ ὀφείλεις αἰτῆσαι· μὴ πλοῦτον, καθὼς προεἶπον, μὴ δόξαν ἐπίγειον, μὴ ὑγείαν σώματος. Αὐτὸς γὰρ σε ἐπλασε, καὶ κηδεταί σου τῆς σωτηρίας, καὶ οἶδε πῶς ἐκάστῳ συμφέρει, εἴτε ὑγιαίνειν, εἴτε ἀσθε-

A sibilem ac invisibilem creaturam, et incipe a glorificatione conditoris universorum, et ubi ipsi dederis gloriam ne vagare mente huc et illuc, neque Græcorum more enarres fabulas, sed carpe de sanctis Scripturis, et dic : Domine, benedico, tibi, clementi et toleranti malorum, qui me quotidie peccantem fers patienter, et omnibus nobis pœnitentiæ agendæ facultatem præbes. Idcirco enim taces, ac nos sustines, Domine, ut tibi generis nostri salutem moderanti tribuamus gloriam : qui modo terrendo, modo admonendo, modo per prophetas, postremum per adventum Christi tui nos visitasti. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos Tu es Deus noster⁸⁷.

3. Cum autem pro viribus ex Scripturis glorificaveris, laudaverisque Deum, tum ordire humiliter, ac dic : Ei quidem non sum dignus, Domine, qui loquar coram te, quoniam valde peccator sum. Et licet nullius mali tibi conscius sis, tamen ita te oportet dicere. Nemo enim sine peccato est, nisi solus Deus. Nam cum peccata **537** multa committamus, tamen ne intelligimus quidem eorum maximam partem. Quapropter dicit Apostolus : *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum*⁸⁸, hoc est, committo multa peccata, nec tamen ea cognosco. Unde ait quoque Propheta : *Delicta quis intelliget*⁸⁹ ? Quare non mentiris cum teipsum dicis peccatorem. Etenim si ita esse noveris, etiam in hoc ipso peccas, quod dicis : Non sum peccator : sed qui potius : Pecco ego magis quam cæteri peccatores, qui violem illud præceptum, quod sic jubet : *Cum omnia recte feceritis, dicite : Servi inutiles sumus : quæ enim debuimus facere fecimus*⁹⁰. Sic semper cogitare te oportet, *Inutilis sum*. Ac rursus tecum reputa illud : *Humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*⁹¹. Precare igitur Deum cum timore et humilitate. Ubi ergo protuleris humilitatis verba, dixerisque : Gratias ago tibi, Domine, quod patienter pertulisti peccata mea, et usque ad hoc tempus me reliquisti multum : equidem jam pridem eram dignus, qui innumera supplicia paterer, expellererque e conspectu tuo, sed clementissima tua benignitas sustinuit me patienter ; gratias, inquam, ago tibi, tametsi non possum grates clementiæ tuæ debitas persolvere ; et ubi duas glorificationis et humilitatis partes absolveris, tum demum quod deces petere, pete, non divitias, uti jam dixi, non gloriam terrenam, non corporis sanitatem. Ipse enim finxit te, ipsique

⁸⁷ Psal. xcix, 3. ⁸⁸ I Cor. iv, 4. ⁸⁹ Psal. xviii, 43. ⁹⁰ Luc. xvii, 10. ⁹¹ Philipp. ii, 3.

(73) Antiqui duo libri φόβων... παραινέσεων. Alius ms. φόβων... παραινέσεως. Editi φόβου... παραινέσεως.

(74) Codices duo αἶνον Θεῷ τότε ἀρξαι.

(75) Editi et ms. Εἰ γὰρ συνιείς. Combefisius legi oportere ait Εἰ γὰρ οὐ συνιείς· *Si non intelligis (te esse peccatorem)*. Nam, inquit, sic petit contextus, nec Basilius aliter scripserit. Ego tamen non video, cur necesse sit particulam ne-

gantem contra omnium librorum fidem addere, cum hæc eam habere possint sententiam : Si quis intelligit ita esse, hoc est, si conscius est sibi se esse peccatorem, sine dubio peccat, si neget esse se peccatorem : qui scilicet mendacium faciat. Ibidem editi et Reg. tertius, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἁμαρτάνεις τὸ λέγειν. Alii duo mss. ut in contextu.

(76) Vox πάντας addita et ex antiquis duobus libris.

curæ est salus tua, nec ignorat qua ratione prosit unicuique sive bona, sive mala valetudo : sed quemadmodum jussus es, pete regnum Dei ⁹². Nam ipse, ut prius dixi, providebit corporis tui necessitatibus. Etenim rex noster maximæ est dignitatis atque augustissimus, et indigne fert, si quis parvum quiddam ab ipso petat, si quis nostrum res haud convenientes ab eo efflagitet. Cave igitur ne orando in te convertas illius indignationem, sed pete tibi ipse dignarege Deo. Cum autem exposcis digna Deo, ne destiteris, donec accipias. Hoc enim indicans Dominus, in Evangelio dicit: *Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet illi Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via et non habeo quod ponam ante illum: et ille de intus respondeat: Noli mihi molestus esse. jam enim ostium clausum est et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere et dare tibi. Dico vobis et si non dabit illi, surgens eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios* ⁹³.

4. Hoc exemplum idcirco nobis a Domino proponitur, ut doceat nos in fide firmo esse ac pertinaces. Exemplum enim sumit ab homine ad hominem, ut discas nunquam desperare, ut cum petieris, nec acceperis, non desistas tamen, quoad accipias, si modo, uti dixi prius, **538** quæ Deus vult postules : neque dixeris, Peccator sum, et ideo non exaudior. Verum enimvero ne spem abjiceres, idcirco ait : *Et si non propterea quod ejus amicus sit, dabit illi, propter improbitatem tamen ejus dabit illi quotquot habet necessarios*. Cæterum sive mensis, sive annus, sive trennium, sive quadriennium, sive anni complures præterierint, donec impetres, ne supersederis : sed cum fide roga, semper quod bonum est perficiens. Contigit enim non raro, ut quis in juventute pudicitiam coluerit deinde subrepserit voluptas, excitatæ sint naturales libidines, elanguerit precatio, accesserit juventuti vinum, perierit pudicitia, et homo alius pro alio factus sit. Sic fiunt mutationes, quod strenuo animo vitiosis affectibus non obsistamus. Oportet igitur unumquemque ex se omnem conatum adhibere, et tamen ad Deum clamare, ut sibi veniat

νεῖν· ἀλλ' αἰτεῖ, καθὼς προσετάχθης, τὴν βασιλείαν (77) τοῦ Θεοῦ. Περὶ γὰρ τῆς χρείας τοῦ σώματος σου, καθὼς προέφην, αὐτὸς φροντίσει. Ἀξιωματικώτατος γὰρ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ ἀγανακτεῖ, ἐὰν τις αὐτὸν μικρὸν τι αἰτήσῃ, ἐὰν τις ἡμῶν περὶ τῶν οὐδέν προσηκόντων αὐτὸν αἰτῆ. Μὴ τοίνυν ἐν τῇ προσευχῇ σου ἀγανάκτησιν σεαυτῷ προσαγάγῃς, ἀλλ' αἰτήσον σεαυτῷ ἀξία τοῦ βασιλέως Θεοῦ. Αἰτῶν δὲ τὰ ἀξία τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀποστῆς, ἕως ὅτου λάβῃς. Τοῦτο γὰρ αἰνιττόμενος ὁ Κύριός φησιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίῳ, καὶ ἐρεῖ αὐτῷ· Φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ φίλος μοι παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ· κακῆϊνος ἔσωθεν ἀποκριθῆ· Μὴ μοι κόπους παρέχε· ἤδη γὰρ ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδιά μου μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ κοίτῃ εἰσιν, οὐ δύναμαι ἀναστᾶς δοῦναί σοι. Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ, ἀναστᾶς διὰ τὸ φίλον αὐτοῦ εἶναι ἀλλὰ ἔγε διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἀναστᾶς δώσει αὐτῷ ὅσων ἤχρηζει (78).

4. Ὑπόδειγμα ἡμῖν δίδωσιν ὁ Κύριος, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς εὐτόνους εἶναι καὶ φιλονείκους ἐν πίστει. Ὑπόδειγμα γὰρ λαμβάνει ἀπὸ ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον, ἵνα μάθῃς μὴ ἀπαγορεύειν ποτέ· ἵνα, ὅταν αἰτήσῃς, καὶ μὴ λάβῃς, μὴ ἀποστῆς ἕως ὅτου λάβῃς, πλὴν, καθὼς προείπον, ἐὰν αἰτῆς ἅπερ ὁ Θεὸς θέλει· καὶ μὴ εἴπῃς, ὅτι Ἀμαρτωλὸς εἰμι, καὶ οὐκ ἀκούομαι. Ἴνα γὰρ μὴ ἀπογενώσκης, διὰ τοῦτο φησιν· Εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ φίλον αὐτοῦ εἶναι δώσει (79) αὐτῷ, ἀλλὰ γε διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει. Λοιπὸν κἂν μὴν παρελθῇ, κἂν ἐνιαυτός, κἂν τριετής, κἂν τετραετής χρόνος, κἂν πλείονα ἔπη, ἕως ὅτου λάβῃς, μὴ ἀναχωρήσῃς, ἀλλὰ μετὰ πίστεως αἰτεῖ, διαπαντός τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. Πολλάκις γὰρ τις ἐξ ἡμῶν ἐν νεότητι ἀντεποιήθη σωφροσύνης. εἶτα ὑπεισηλθεν (80) ἡ ἡδονή, ἐκινήθησαν αἱ κατὰ φύσιν ἐπιθυμίαι, ἠσθένησεν ἡ προσευχή, ἐπεβλήθη τῇ νεότητι οἶνος, ἀπώλετο ἡ σωφροσύνη, καὶ γέγονεν ὁ ἄνθρωπος ἄλλος ἀντ' ἄλλου. Οὕτως αἱ μεταβολαὶ γίνονται, διὰ τὸ μὴ γενναίῳ λογισμῷ ἀνθίστασθαι τοῖς πάθεσι (81). Δεῖ οὖν τὰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρειν πάντα, βοᾶν δὲ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα συμμαχήσῃ αὐτῷ. Ἐὰν γὰρ τις χαυνότητι ἐκδώσει ἑαυτὸν ταῖς ἐπιθυ-

D

⁹² Matth. vi, 33. ⁹³ Luc. xi, 5-8.

(77) Editi et Reg. tertius οὐρανῶν μόνον, καὶ περὶ τῆς, sed pete regnum cælorum duntaxat. Regii secundus et quartus ita, ut edendum curavimus. Mox unus ms. et editi φροντίζει. Alii duo mss. φροντίσει.

(78) Regii secundus et quartus : Λέγω ὑμῖν ὅτι, κἂν μὴ διὰ τὸ φίλον αὐτοῦ, εἶναι, ἀλλὰ γε διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἀναστᾶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει. Dico vobis quod etiamsi non propterea quod ejus amicus sit at certe propter ipsius improbitatem surgens, dabit illi quotquot habet opus. Alius codex Λέγω δὲ ὑμῖν, et cætera ut in iis, quod dixi, libris. Vulgatæ tres editiones ut in contextu, nisi quod editio Veneta pro ὅσων habeat ὅσον. Aliquanto post Reg. secundus ἀνθρώπων εἰς ἄνθρωπον.

(79) Reg. tertius Εἰ καὶ μὴ διὰ τὸ φίλον αὐτοῦ εἶναι, δώσει. Editi Εἰ καὶ διὰ τὸ φίλον αὐτοῦ εἶναι οὐ δώσει αὐτῷ. Regii secundus et quartus Εἰ καὶ διὰ τὸ μὴ φίλον αὐτοῦ εἶναι, οὐ. Ita disponuntur verba in vulgatis, ut pertubata sint, nec suo loco posita Sic potius scriptum oportuisset : Εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ διὰ τὸ, etc. Mox nostri mss. ὅσον. Subinde Reg. secundus μὴν παρελθῇ.

(80) Veteres duo libri εἶτα ἐπεισηλθεν. Mox vulgatæ tres editiones ἐπεκλήθη τῇ νεότητι, male. Antiqui tres libri ἐπεβλήθη, bene.

(81) Editio Paris. et Basil. πάθεσι. Δεῖ οὖν τὰ. Editio Ven. tres mss. πάθεσι καὶ τὰ μὲν. Haud longe editi ἐκδώσει αὐτὸν. Codices Combef. ἑαυτὸν.

μίας, καὶ ἑαυτὸν προδώσει τοῖς ἐχθροῖς, τούτῳ ὁ Θεὸς οὐ συμμαχεῖ, οὐδὲ εἰσακούει· προλαβὼν γὰρ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἠλλοτρίωσεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ θέλων βοηθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ πρέπον οὐ προδίδωσιν· ὁ δὲ τὸ (82) πρέπον μὴ προδιδούς οὐ προδίδοται ποτε ὑπὸ τῆς θείας συμμαχίας. Χρὴ τοίνυν ἐν μηδενὶ καταγινώσκεισθαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου συνειδότητος, καὶ οὕτως τὴν θείαν συμμαχίαν ἐπικαλεῖσθαι· ἐπικαλεῖσθαι δὲ μὴ ῥαθύμως, μὴ μετεωριζομένῳ τῷ νῷ ὡς κάκεισε· ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐ μόνον οὐ λήφεται τὸ αἴτημα, ἀλλὰ καὶ μειζόνως παροξυνεῖ (83) τὸν Δεσπότην. Εἰ γὰρ, ἐπὶ ἄρχοντός τις ἐστὼς καὶ διαλεγόμενος, μετὰ πολλοῦ φόβου ἴσταται, ἀμετεώριστον ἔχων καὶ τὸ ἐξωθεν ὄμμα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐνδοθεν μήποτε κινδυνεύσῃ· πόσω μᾶλλον (84) ἐπὶ Θεοῦ χρὴ ἐστάναι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ὅλον τὸν νοῦν τεταμένον ἔχοντα πρὸς αὐτὸν μόνον, καὶ ἀλλαχοῦ] μηδαιμου; Διότι αὐτός οὐ μόνον τὸν ἐξωθεν ἄνθρωπον βλέπει, καθὼς οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνδοθεν καθορᾷ. Ἐὰν τοίνυν οὕτως, ὡς χρὴ, στήκῃς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ παρὰ σεαυτοῦ πάντα εἰσφέρῃς, μὴ ἀποστῆς, ἕως ὅτου λάβῃς τὸ αἴτημά σου· ἐὰν δὲ καταγινώσκῃ ὑπὸ τοῦ συνειδότητος σου ὡς καταφρονῶν, καὶ ἐὰν μετεώρως στήκῃς εἰς εὐχὴν, θυνάμενος ἀμετεωρίστως στήναι, μὴ τολμήσῃς στήναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ γένηται ἡ προσευχή σου εἰς ἁμαρτίαν. Εἰ δὲ, ἐξασθενήσας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀπερισπάστως οὐ δύνασαι εὐχεσθαι, ὅσον δύνασαι σεαυτὸν βιάζου, καὶ προσκαρτέρει στήκων ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (85), τὸν νοῦν πρὸς αὐτὸν ἔχων, καὶ ἐπισυνάγων αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν, καὶ ὁ Θεὸς συγγνώμην ποιεῖ, ὅτι οὐκ ἀπὸ καταφρονήσεως, ἀλλὰ ἀπὸ ἀσθενείας οὐκ ἰσχύεις, ὡς χρὴ, στήκειν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (86). Ἐὰν οὕτω βιάζῃ ἑαυτὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, μὴ ἀποστῆς, ἕως ὅτου λάβῃς τὸ αἴτημά σου, ἀλλὰ μακροθύμως κροῦε τὴν θύραν αὐτοῦ αἰτῶν τὸ αἴτημά σου. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, φησὶ, καὶ ὁ ζητῶν εὐρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. Τίνος γὰρ ἄλλου θέλεις τυχεῖν εἰ μὴ μόνῃς τῆς κατὰ Θεὸν σωτηρίας;

5. Θέλεις μαθεῖν, ἀγαπητὲ, πῶς ἐμακροθύμουν οἱ ἅγιοι, καὶ οὐκ ἀπεγίνωσκον; Τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεὸς νεώτερον ἐκάλεσε, καὶ ἐκ τῆς Ἀσσυρίων γῆς μετέβηκεν αὐτὸν εἰς τὴν Παλαιστίνην, φήσας αὐτῷ· Σοὶ δώσω τὴν γῆν ταύτην, καὶ τῷ σπέρματί σου μετὰ σέ· καὶ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου, ὃ οὐκ ἐξαριθμηθήσεται. Καὶ παρῆλθε πολὸς ἐτῶν ἀριθμὸς, καὶ ἐνεκρώθη μὲν αὐτοῦ ἡ φύσις, ἐν προθύροις δὲ ἡ τελευτῆ, καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι, Κύριε, αἰεὶ μοι παῖδας ἐπαγγέλλῃ, καὶ πατέρα με ἔσσεσθαι πάντων τῶν ἐθνῶν (87) προλέγεις. Νεκρά

⁸⁴ Luc. xi, 10. ⁸⁵ Gen. xiii, 13, 16.

(82) Editio Venet. et tres mss. ὁ γὰρ τό. Aliæ duæ editiones ὁ δὲ τό.

(83) Unus ms. et editi παροξύνει, exasperat. Alii duo παροξυνεῖ, exasperabit.

(84) Reg. secundus πολλῶ μᾶλλον.

(85) Antiqui duo libri ἐνώπιον Κυρίου.

A suppetias. Si quis enim per ignaviam seipsum libidinibus dedat, prodatque seipsum hostibus: ei Deus auxilium non fert, neque exaudit, quandoquidem prior suo se peccato a Deo abalienavit. Qui enim a Deo se optat juvari, suo non deest officio: qui autem officio non deest, nunquam divino auxilio destituitur. Oportet itaque in nulla re a propria conscientia condemnari, et ita demum divinum auxilium flagitare: flagitandum autem est non segniter, neque mente huc et illuc divagante: siquidem quisquis est ejusmodi, non solum non consecutus est quæ petet, imo vero Dominum magis exasperabit. Si enim cum aliquis coram principe stat, ac loquitur, stat cum multo timore, atque tum externum tum internum animæ B oculum nequaquam vagum, sed intentum habet, ne forte in aliquod periculum veniat: quanto magis coram Deo cum timore ac tremore standum est, mente tota in illum solum, nusquam vero alio intenta? Nam ipse non externum hominem modo videt velut homines, sed internum etiam intuetur. Proinde si sic, ut decet, steteris coram Deo, et quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, ne desistas, donec postulata obtineas: sin a tua ipsius conscientia negligentia ac contemptus condemnaris, stesque in precando vaga mente, cum possis citra mentis aberrationem stare, stare coram Deo ne aude, ut ne cedat precatio tua tibi in peccatum. Quod si a peccato debilitatus, non potes citra mentis aberrationem precari, quantum potes vim tibi ipsi inferas, ac constanter sta coram Deo, mente in illum defixa, eaque ad seipsam advocata, sicque ignoscet Deus, quoniam non ex contemptu, sed ex infirmitate, ut convenit, stare coram Deo non potes. Si sic vi tibi illata omne opus bonum perficias; ne supersederis, quoad petita consequare: sed patienter fores ejus pulsa, cum petis. *Omnis enim, inquit, qui petit 539 accipit: et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur*⁸⁴. Quam enim aliam rem assequi vis, nisi solam secundum Deum salutem?

5. Vis discere, o dilecte, quomodo patientes fuerint sancti, nec spem abjecerint? Abraham, cum junior esset, vocavit Deus, et ex Assyriorum terra transtulit in Palæstinam, atque ad eum dixit: *Tibi dabo terram hanc, et semini tuo post te; et velut sidera cæli, sic erit semen tuum, quod non enumerabitur*⁸⁵. Et multorum annorum numerus effluerat, et natura ipsius jam extincta erat, mors vero pro foribus stabat, nec tamen dixit: Domine, mihi semper filios promittis, et gentium omnium futurum me patrem prænuntias.

(86) Codices duo ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἐὰν. Mox Regii secundus et quartus κροῦε εἰς τὴν θύρμαν αὐτοῦ αἰτῶν ὁ βούλει. Πᾶς γὰρ. *Pulsa, fores ultius, et pete quod vis.*

(87) Editi et mss. πάντων τῶν ἐθνῶν, *patrem omnium gentium*. Sed apud LXX, Genes. xvii, 5 ali-

Mortui sunt mei naturales motus propter senectam et Saræ uxori meæ nihil jam muliebri accidit præ senectute, tua igitur falsa est pollicitatio. Ambo enim jam senes qualem spem habere possumus? Non dixit hæc, neque cogitavit, sed in fide inconcussus permansit, et ætate ipsius senescente, spes juvenescebat. Et corpore vires suas amittente, ac desperationi locum dante, fides et animum et corpus corroborabat. Deus, inquit, est, qui promisit, ipse est Dominus naturæ, et aliter fieri non potest. Ipse est, qui quæ ex se fieri non possunt, ut fieri possint, facit: siquidem efficit omnia, et pro arbitrio transmutat. Imitare fidem Abrahæ. Postquam igitur debilitata fuisset natura, motusque extincti, tum demum Dei vixit promissio. Accipe exempla. Nos autem annum oramus, et desistimus: biennium jejunamus, et supersedemus. Nolimus igitur animum despondere, cum Deus nobis aliquid promittit. Qui enim huic promiserat multiplicaturum se semen illius, idem quoque promisit se nobis daturum quod petierimus. Ait enim: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos*⁹⁶. Cum enim tu longe ab ipsa abesses, misericordia motus accersivit te laborantem, et gravissima peccati sarcina oneratum: ut levaret te onere, et requiem in posterum tibi largiretur; et tu ei fidem non habes? Atqui licet tacere voluerimus, ab ipsa nostra conscientia redarguimur. Neque enim propterea ei fidem abrogamus, quod nos reficere non possit: sed jugum ipsius supra nos tollere recusamus, bonum illud et leve: pigetque in Dei regnum per angustam portam introire, et malum peccatorum sarcinam gestare, et per voluptates libidinosas lata via incedere, et per amplam portam ingredi in interitum. At sæpe, inquit, petivi, et tamen non accepi. Prorsus, qui male petivisti, aut dubitanter, aut vaga mente, aut ea quæ tibi non conducunt. Quod si sæpe etiam flagitasti conducibilia, at non perseverasti. Scriptum est enim: *In patientia vestra possidete animas vestras*⁹⁷. Item: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*⁹⁸.

6. Deus corda novit precantium. Quid igitur, inquit, petitione nostra opus est Deo? **540** Nonne novit quibus indigemus? Quid ergo necesse est petere? Novit quidem Deus quibus opus habemus, et omnia corporalia nobis fruenda abunde suppeditat, et cum bonus sit, pluit super justos et injustos, vultque solem suum super bonos et malos

⁹⁶ Matth. xi, 28. ⁹⁷ Luc. xxi, 19. ⁹⁸ Matth. x, 22.

ter legitur, πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε, *patrem multarum gentium posui te*. Ibidem Reg. secundus Νεχρά δέ μου.

(88) Veteres duo libri καὶ ἡ μὲν ἡλικία ἐγήρασεν.

(89) Editio Ven. et tres mss. αἴτημα ἡμῶν. Καὶ πάλιν Δεῦτε πρὸς. Aliæ duæ editiones αἴτημα ἡμῶν. φησὶ γάρ.

μου διὰ γῆρας τῆς φύσεως τὰ κινήματα, καὶ Σάρρα, ἡ γυνή μου, οὐκέτι ὑπομένει τι γυναικεῖον διὰ τὸ γῆρας· ὥστε ψευδῆς ἡ ἐπαγγελία. Δύο γὰρ γέροντες ποίαν ἐλπίδα ἔχομεν; Οὐκ εἶπε ταῦτα, οὐκ ἐνενόησεν, ἀλλ' ἔμενον ἀσάλευτος τῇ πίστει καὶ τῇ μὲν ἡλικίᾳ ἐγήρασεν (88), ἡ δὲ ἐλπίς ἐνείαζε. Καὶ τὸ μὲν σῶμα εἰς ἀτονίαν ἤρχετο, καὶ ἀπόγνωσιν ἐνεποίει, ἡ δὲ πίστις ἐνεύρου καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα. Θεός, φησὶν, ἐστὶν ὁ ἐπαγγειλάμενος, ὁ Δεσπότης τῆς φύσεως, καὶ ἄλλως γενέσθαι οὐ δύναται. Αὐτός ἐστὶν ὁ καὶ τὰ ἀδύνατα δυνατὰ ποιῶν· διότι ποιεῖ πάντα, καὶ μετασκευάζει ὡς βούλεται. Μιμοῦ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραάμ. Ὅτε οὖν ἡσθένησεν ἡ φύσις, καὶ ἐνεκρώθη τὰ κινήματα, τότε ἔζησεν ἡ ἐπαγγελία τοῦ Θεοῦ. Δέχου τὰ ὑποδείγματα. Ἡμεῖς δὲ ἐνιαυτὸν προσευχόμεθα, καὶ ἀναχωροῦμεν· δύο ἔτη νηστεύομεν, καὶ παύομεθα. Μὴ οὖν ἀτονήσωμεν πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ὁ ἐκείνῳ ἐπαγγειλάμενος πληθύνειν τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ ἡμῖν ἐπηγγείλατο αἰτοῦσι παρέχειν τὸ αἴτημα ἡμῶν. φησὶ γάρ· Δεῦτε πάντες πρὸς (89) μὲ, οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. Μακρὰν γὰρ σου ὄντος ἀπ' αὐτοῦ, κοπιῶντά τε καὶ πεφορτισμένον τὸ βαρύτερον (90) φορτίον τῆς ἀμαρτίας, ἐλεήσας σε προσεκαλέσατο, ὥστε κουφίσει σε τοῦ φορτίου, καὶ ἀνάπαυσιν τοῦ λοιποῦ χαρίσασθαι καὶ σὺ οὐ πιστεύεις αὐτῷ; Ἀλλὰ γὰρ, κἀν σιωπᾷν θέλωμεν, ἐλεγχόμεθα ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἀπιστοῦμεν αὐτῷ ὡς μὴ δυναμένῳ ἀναπαύσαι ἡμᾶς, ἀλλὰ περιστελλόμεθα ἄραι τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἐφ' ἑαυτῶν, τὸν χρηστὸν καὶ ελαφρὸν, καὶ διὰ τῆς στενῆς πύλης εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· αἰρούμεθα δὲ μᾶλλον τὸ τῶν ἀμαρτιῶν φορτίον βαστάζειν, καὶ διὰ τῶν ἐν ἡδονῇ παθημάτων τὴν εὐρύχωρον ὁδὸν βαδίζειν, καὶ διὰ τῆς πλατείας πύλης εἰσερχεσθαι εἰς τὴν ἀπόλειαν. Ἀλλὰ πολλάκις, φησὶν (91), ἤτησα, καὶ οὐκ ἔλαβον. Πάντως ὅτι κακῶς ἤτησας, ἢ ἀπίστως, ἢ μετεώρως, ἢ τὰ μὴ συμφέροντά σοι. Εἰ δὲ καὶ τὰ συμφέροντα πολλάκις ἤτησας, ἀλλ' οὐ παρέμεινας. Γέγραπται γάρ, ὅτι Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν· καὶ, Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

6. Οἶδεν ὁ Θεὸς τῶν προσευχομένων τὴν καρδίαν. Τί οὖν, φησὶ, τῆς ἡμῶν χρείαν ἔχει αἰτήσεως ὁ Θεός; Οὐκ οἶδεν ὧν (92) χρείαν ἔχομεν; Τίς οὖν χρεία αἰτήσεως; Οἶδε μὲν ὁ Θεὸς ὧν χρῆζομεν, καὶ πάντα τὰ σωματικὰ πλουσίως ἡμῖν παρέχει εἰς ἀπόλαυσιν, καὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων, βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῦς

(90) Antiqui duo libri διὰ τὸ βαρύτερον.

(91) Editiones Paris. et Basil. hic et paulo post φῆς. Editio Ven. et tres mss. utroque in loco φησὶν. Statim editi et Reg. tertius ἀπλήστως ἢ μετεώρως, *insatiabiliter et vaga mente*. Regii secundus et quartus ἀπίστως ἢ μετεώρως, recte.

(92) Veteres duo libri καὶ οὐκ οἶδεν ὧν.

καὶ ἀγαθοῦς, καὶ πρὸ τοῦ αἰτῆσαι ἡμᾶς· τὴν δὲ A
πίστιν, καὶ τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ αἰτήσης μετὰ καμά-
του καὶ παραμονῆς πολλῆς, οὐ λαμβάνεις. Δεῖ γὰρ
πρότερον ποθῆσαι, ποθῆσαντα δὲ ζητῆσαι ἐξ ἀλη-
θείας ἐν πίστει καὶ ὑπομονῇ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα
εἰσφέροντα· ἐν μηδενὶ κρινόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου
συνειδότος, ὡς ἡ ἀμελῶς ἢ ῥαθύμως αἰτοῦντος, καὶ
τότε λαβεῖ, ὅτε θέλει ὁ Κύριος. Κρεῖσσον γὰρ σου
οἶδε τὰ συμφέροντά σοι. Καὶ ἴσως διὰ τοῦτο ἀναβάλ-
λεται διδόναι, τὴν πρὸς αὐτὸν προσεδρίαν σου σοφι-
ζόμενος· καὶ ἵνα γνῶς, τί ἐστὶ δῶρον Θεοῦ, καὶ φυ-
λάξης τὸ δῶρον μετὰ φόβου. Πᾶν γὰρ ὁ μετὰ πολλοῦ
καματου τις κτᾶται (93), σπούδάζει τοῦτο φυλάττειν,
ἵνα μὴ, ἀπολέσας αὐτὸ, ἀπολέσῃ καὶ τὸν πολὺν αὐτοῦ
κάματον, καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀθετήσας, ἀνάξιος B
γένηται τὴν αἰωνίου ζωῆς. Τί γὰρ ὠφέλησε τὸν Σολο-
μῶντα ταχέως λαβόντα τὴν χάριν τῆς σοφίας, καὶ
απολέσαντα αὐτήν;

7. Μὴ οὖν ὀλιγοψύχει, εἰ μὴ λάβῃς ταχέως τὸ αι-
τήμα. Εἰ γὰρ ἤδει ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης, ὅτι (94), τα-
χέως λαμβάνων τὴν χάριν, οὐκ ἀπολείς αὐτήν, ἔτοι-
μος ἦν καὶ πρὸ τοῦ αἰτῆσαι σε αὐτήν παρασχεῖν.
Νῦν δὲ κηθόμενός σου τοῦτο ποιεῖ. Εἰ γὰρ ὁ λαβὼν
τὸ τάλαντον, καὶ σῶων αὐτὸ φυλάξας, διότι μὴ ἐπρα-
γματεύσατο (95) αὐτὸ, κατεκρίθη· πόσω μᾶλλον κατα-
κριθῆσεται ὁ ἀπολέσας αὐτό; Ταῦτα οὖν εἰδότες,
εἴτε ταχύτερον εἴτε βραδύτερον λάβωμεν, μείνωμεν
εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ· ὅτι πάντα ὅσα ποιεῖ ὁ C
Δεσπότης, ὑπὲρ τῆς ἡμῶν σωτηρίας οἰκονομεῖ· μό-
νον ἡμεῖς μὴ ὀλιγοψυχήσαντες παυσώμεθα τῆς αἰτή-
σεως. Διὰ γὰρ τοῦτο τὴν παραβολὴν εἶπεν ὁ Κύριος
περὶ τῆς χήρας, ἢ διὰ τῆς παραμονῆς αὐτῆς ἐπ-
ἐκαμψε τὸν ἀνομον κριτὴν (96), ἵνα καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς
παραμονῆς λαμβάνωμεν τὰ αἰτήματα ἡμῶν. "Ενθεν
γὰρ καὶ ἡ πίστις ἡμῶν καὶ ἡ ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν Θεὸν
δείκνυται, ὅταν, καὶ μὴ λαμβάνοντες ταχὺ, μένωμεν
εὐχαριστοῦντες αὐτῷ. Εὐχαριστήσωμεν οὖν (97) αὐ-
τῷ διαπαντός, ἵνα καταξιωθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν αἰω-
νίων αὐτοῦ ἀγαθῶν· ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἐπιστάσεως, καὶ ὅτι οὐ κακὸν D
τὸ σῶμα, ὡς τινες ὑπειλήφασιν.

1. Πρῶτον (98) μὲν οὖν κρατητέον ἐκ παντός τρό-

⁹⁹ Matt. v, 45. ¹ Matt. xxv, 25-30. ² Luc. xviii, 2-5.

(93) Unus ms. et editi κτήσεται. Alii duo mss.
κτᾶται.

(94) Veteres duo libri ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὅτι. Mox
editi et Reg. tertius οὐκ ἀπώλυες. Reg. secundus
et quartus ἀπολείς. Statim Reg. secundus Νυνὶ δέ.

(95) Antiqui duo libri διότι μὴ ἐπειργάσατο, κα-
τεκρίθη. Aliquanto post Reg. secundus λάβωμεν,
μένωμεν. Subinde editi ὅτε πάντα ἃ ποιεῖ. Unus ms.

oriri⁹⁹, prius etiam quam a nobis rogatus sit :
sed fidem, et virtutis opera et regnum cœlorum
nisi cum labore et perseverantia multa efflagita-
veris, ea nequaquam consequere. Oportet enim
prius desiderare ; tum ubi desideraveris, omnes-
que vires tuas adhibueris, ita ex animo quærendum
in fide et patientia. neque committendum, ut ulla
in re a propria conscientia condemnere, tanquam
qui aut negligenter aut oscitanter roges, et ita
demum, cum Deus voluerit, accipies : quando-
quidem quæ tibi expediant, melius ipse intelligit
quam tu. Et fortasse ea de causa differt largitionem,
ut hac arte te erga ipsum perseverantem reddat
intelligasque quid sit donum Dei, ac cum tremore
custodias quod datum est. Quidquid enim multo
labore ab aliquo comparatum est, id custodire
conatur, ut ne hoc deperdito, perdat quoque mul-
tum suum laborem, neve contempto Dei munere,
æterna vita indignus efficiatur. Quid enim Salo-
moni profuit cito sapientiæ donum accepisse, cum
ipsum amiserit?

7. Itaque animo ne concidas, si illico non asse-
quaris postulata. Si benignus Deus intellexisset
futurum fuisse, ut donum illico acceptum a te non
amitteretur, necdum rogatus ad id conferendum
paratus fuisset. Nunc autem tibi prospiciens, hoc
facit. Si enim qui talentum acceperat, idque inte-
grum servaverat, propterea tamen quod ex ipso
nullum quæstum comparaverit, condemnatus est¹,
quanto magis condemnabitur qui ipsum perdide-
rit? Nos igitur horum haud ignari, sive citius, sive
serius quidpiam receperimus, pergamus gratias
Domino rependere : quando Dominus quæcunque
facit, ea omnia pro nostra salute dispensat, tan-
tum nos ne ex animi demissione flagitare desina-
mus. Ideirco enim Dominus protulit parabolam
de vidua illa, quæ iudicem iniquum flexit perse-
verando², ut nos quoque per perseverantiam pe-
tita consequamur. Ex eo enim et nostra fides et
dilectio erga Deum ostenditur, si re etiam non
illico impetrata, nihilominus tamen grates ipsi per-
severanter exsolvamus. Itaque ei semper agamus
gratias, ut digni habeamur, qui sempiterna ipsius
bona recipiamus : quandoquidem ipsum addecet
gloria in sæcula sæculorum. Amen.

541 CAPUT II.

De cogitationibus cohibendis ac moderandis, et
quod corpus malum non sit, ut quidam putave-
runt.

1. Primum quidem omnibus modis cogitationem

ὅτε πάντα εἴ τι ποιεῖ. Alii duo πάντα ὅσα ποιεῖ.

(96) Regii secundus et tertius τὸν ὀμὸν κριτὴν,
crudellem iudicem.

(97) Veteres duo libri Εὐχαριστώμεν οὖν.

(98) Codices duo Καὶ πρῶτον. Nec ita multo post
duo mss. συγχωρεῖν τὴν ψυχὴν. Alii duo et ediii τῆ
ψυχῆ.

continere debemus, ei pervigilis mentis inspectionem præficientes, ita ut menti non permittatur, ut ob inconsideratos impetus affectibus corporis facile in adversam partem trahentibus cedat. Corpus enim videt per oculum, animus vero cernit per mentem sibi agnatam, neque tamen alterum veluti in altero est, sed animus et mens unum sunt et idem, cum mens vis quædam naturalis sit, non autem adventitia ejus animi partis, in qua sita ratio est. Etenim animus quando sua intelligendi vi commota, quæ ei naturaliter a sancta Trinitate ipsius opifice insita est, de rebus, quæ et ad officium pertinent, et honestæ sunt, deliberat, tunc corporis assultus effugit; motusque ejus inordinatos prospiciens ac reprimens, et in se digna tranquillitate degit, et in pacatissimo otio res naturæ suæ convenientes contemplatur, hoc videlicet, quantum fieri potest, intentis animi oculis in sancta et adoranda Trinitate contuens, consideransque divinam illam majestatem ex splendoris magnitudine inaccessam, beatitudinis claritatem, sapientiam nullis terminis circumscriptam, firmam omnique fluctuatione vacuam tranquillitatem, et naturam affectuum nesciam ac immotam. Cui enim ex improvise accidere nihil potest, ut qui rerum omnium tam præsentium quam futurarum cognitionem in seipso reconditam habeat, complectaturque universa, et omnia teneat in manu, cuique nihil resistere, aut cujus aspectum nihil omnino sustinere potest: ei consentaneum est inesse tranquillitatem ac quietem perpetuam. Etenim rerum inexpectatarum repentini casus perturbationem hominum mentibus solent afferre. Quare quem nullum vitium infestat, imo quem virtus omnis, et omne bonum comitatur, is utique jure ac merito immutabile perpetuumque gaudium gaudere poterit, quando virtutis ac bonitatis comes est lætitia, quemadmodum Propheta dicit: *Lætabitur Dominus in operibus suis*³.

2. Animus igitur qui mentem suam pervigilem et idoneis actionibus occupatam detinuerit, in iis, quas dixi contemplationibus versabitur, moresque suos ad rectitudinem, et justitiam, honestatemque ac pacem exercebit. Ubi autem meditari, et res convenientes clare speculari destiterit, tunc insurgentia corporis vitia veluti canes temerarii et audaces, non parum, amisso moderatore, allatrant animam, et unumquodque vitium trahens ad se ejus vitalem facultatem, ipsam variis modis dilaniare conatur. Duplicem enim ego arbitror vim esse animæ, cum ipsa una et eadem existat, alteram corpus animantem, alteram vero rerum specularicem, quam etiam **542** rationalem nominamus,

³ Psal. ciii, 31.

(99) Reg. primus του λογικου τῆς. Mox idem ms. φυσικῶς κατεσπαρμένον.

(1) Editit διαφύγη τας. Antiqui tres libri διαφεύγει.

(2) Reg. primus ἀκίνητον εὐφροσύνην, *immutabile gaudium et constans*. Codex Colb. ἀπαθῆ καὶ ἀκήρατον εὐφροσύνην, *lætitiā affectuum expertem et*

Α που τὸν λογισμὸν, νηφάλιον ἐπιστῶντας τὴν τῆς διανοίας ἐπισκοπῆν, ὡς ἂν μὴ συγχωρεῖν τῇ ψυχῇ ταῖς ἡπερισκέπταις ὁρμαῖς ῥαδίως πρὸς τὰς τοῦ σώματος ἀνθολκῶς ἐνδιδόναι. Βλέψις μὲν γὰρ τοῦ σώματος ὁ ὀφθαλμὸς, ὄρασις δὲ τῆς ψυχῆς ὁ συμφυῆς αὐτῇ νοῦς· ἀλλ' οὐχ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ, ἀλλὰ ταῦτόν ψυχῆ τε καὶ νοῦς· δύνამις ὑπάρχων φυσικῆ τις καὶ οὐκ ἐπίστατος τοῦ λογιστικοῦ (99) τῆς ψυχῆς. Ἦνίκα μὲν γὰρ ἡ ψυχὴ, τὸ ἑαυτῆς ἀνακινούσα νοερόν, τὸ φυσικῶς ἐγκατεσπαρμένον αὐτῇ παρὰ τῆς πεποιηκυίας αὐτὴν ἁγίας Τριάδος, βουλεύεται τὰ δέοντά τε καὶ προσήκοντα, τῆνικαυτα διαφεύγει τὰς (1) τοῦ σώματος ἐπηρείας· τὰς τε ἀτάκτους αὐτοῦ κινήσεις προορωμένη καὶ ἐπιστομιζούσα, γαλήνην τε ἄγει τὴν αὐτῇ πρέπουσαν, καὶ ἐν ἀπερικτυπῆτῳ σχολῇ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν θεωρήμασι γίνεται· τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ προσκυνητὴν Τριάδα, κατὰ τὸ ἐνὸν, ἀτενὲς ἐνορῶσα, καὶ ἀναλογιζομένη τὸ τῆς θείας δόξης ἀπρόσιτον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος, τὸ τῆς μακαριότητος διαυγῆς, τὸ τῆς σοφίας ἀπέραντον, τὸ τῆς ἀταραξίας πεπηγὸς καὶ ἀκύμαντον, τὴν ἀπαθῆ καὶ ἀκίνητον φύσιν (2). Ὡ γὰρ μηδὲν ἐξ ἀδοκῆτου συμπίπτειν δύναιτ' ἂν, οἷα δὴ τεθησαυρισμένῳ τὴν γνώσιν τῶν τε ὄντων τῶν τε ἔσομένων ἀπάντων, καὶ περιδεδραγμένῳ τῶν ὄλων, καὶ ὑπὸ χεῖρα τὰ σύμπαντα ἔχοντι, καὶ οὐδὲν ἀντιπεσεῖν (3) καὶ ἀντιβλέψαι ἔγουν ὄλως δυνάμενον· τούτῳ ἀκόλουθον παρεῖναι γαλήνην καὶ ἀταραξίαν διηνεκῆ. Αἱ γὰρ τῶν ἀνεπίστων πραγμάτων αἰφνίδιοι περιστάσει τὰς τυραχὰς ταῖς τῶν ἀνθρώπων διανοαίσις ἐμπροσθεν πεφύκατιν. Ὡστε ὃ μηδεμίᾳ κακία παρενοχλεῖ, πᾶσα δὲ ἀρετὴ καὶ πᾶν ὃ τι καλὸν ἔπεται, οὗτος εὐφραννοῖτο ἂν κατὰ λόγον εὐφροσύνην ἀκίνητόν· τε καὶ ἀτελεύτερον. Ἀρετῆς γὰρ καὶ ἀγαθότητος ὁπαδὸς ἡ εὐφροσύνη (4), καθὼς ὁ Προφήτης φησὶν· Εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

Propheta dicit: *Lætabitur Dominus in operibus suis*.

2. Ψυχὴ τοίνυν ἡ τὸ νοερόν αὐτῆς ἐν νήψει καὶ ταῖς προσηκούσαις ἐνεργεῖαις διαφυλάττουσα ἐν τε τοῖς προεξηρημένοις θεωρήμασι καταστήσεται, καὶ τὸ ἑαυτῆς ἦθος πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον κόσμιόον τε καὶ εἰρηνικὸν ἐξασκήσει. Ἦνίκα δ' ἂν του διανοεῖσθαι καὶ ἐντρανίξειν τοῖς καθήκουσι θεωρήμασιν ἀπολήξῃ, τῆνικαυτα, ὡσπερ σκύλακες ἀτακτοὶ καὶ θρασεῖς τὸν ἐπιστάτην ἀποβαλόντες (5), διαναστάντα τὰ τοῦ σώματος πάθη, πολλὰ καθυλακτεῖ τῆς ψυχῆς· καὶ ποικίλως αὐτὴν διασπᾶν ἐπιχειρεῖ ἕκαστον τῶν παθῶν, τὴν ζωτικὴν αὐτῆς δύνάμειν πρὸς ἑαυτὸ μερίζομενον. Διττὴν γὰρ εἶναι τῆς ψυχῆς ἔγωγε οἶμαι τὴν δύνάμειν, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης· τὴν μὲν τινὰ τοῦ σώματος ζωτικὴν, τὴν δὲ ἑτέραν τῶν

puram. Mox unus ms. ἀδοκῶτου συνεπίπτειν.

(3) Antiqui duo libri καὶ οὐδὲ ἀντιπεσεῖν. Statim editi ὄλως δύναται. At mss. quatuor δυνάμενον.

(Reg. primus et Colb. ἀγαθότητος τὸ πέρασε εὐφροσύνη, *gaudium finis est virtutis atque bonitatis*.)

5) Reg. secundus ἐπιστάτην ἀποβάλλοντες.

όντων θεωρητικὴν ; ἦν δὲ καὶ λογιστικὴ ὀνομάζομεν. Ἀλλὰ τὴν μὲν ζωτικὴν δύναμιν, ἐπεὶ συγκέκραται τῷ σώματι ἢ ψυχῇ, φυσικῶς διὰ τὴν σύγκρασιν, καὶ οὐκ ἐκ προαιρέσεως χορηγεῖ· ὡσπερ γὰρ ἥλιον οὐχ οἷόν τε ἐπιλάμψαντα μὴ φωτίσαι (6) τοῦτο, καθ' οὗ τὰς αὐγὰς ἤνεγκεν· οὕτω ψυχὴν ἀμήχανον μὴ ζωοποιεῖν σῶμα, ὃ ἂν ἐγγένηται· ἢ δὲ θεωρητικὴ δύναμις ἐν προαιρέσει ἔχει τὴν κίνησιν. Ἄν μὲν οὖν διὰ παντὸς τὸ θεωρητικὸν τε καὶ λογιστικὸν ἑαυτῆς ἐργηγορέναι παρασκευάζῃ, καθὼς ὁ Προφήτης φησὶ. Μηδὲ νυστάξῃ (7) ὁ φυλάσσω σε. διπλῆ κατευνάξει τὰ πάθη τοῦ σώματος, τῇ τε περὶ τῶν κρειττόνων καὶ προσφυῶν θεωρίᾳ ἢ ἀπασχολεῖται, καὶ τῇ ἀταραξίᾳ τοῦ σώματος ἐπισκοποῦσά, συμφρονίζει ταῦτα καὶ καταστέλλει (8)· ἂν δὲ, τὴν ἀργίαν ἀσπασαμένη, τὸ θεωρητικὸν ἀκίνητον ἔχῃ, σχολαῖον τὸ ζωτικὸν (9) τὰ πάθη τοῦ σώματος εὐρόντα, καὶ μερισάμενα, μηδενὸς ἐπιστατοῦντος καὶ ἀνακόπτοντος, ἐπὶ τὰς οὐκείας ὁρμὰς τε καὶ ἐνεργείας τὴν ψυχὴν συγκαθειλκυσαν. Ὡστε εἶναι τὰ πάθη τοῦ σώματος βίαια μὲν, ἀργοῦντος τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου· εὐπειθῆ δὲ, τούτου τάττοντος καὶ διέποντος (10). Οὐ μεμπτὸν τοίνυν τὸ σῶμα τοῖς ὀρθῶς περὶ αὐτοῦ γινώσκουσιν ἐθέλουσι. Πρέπει γὰρ τῇ τῆς συμβουλῆς ἐκθέσει καὶ τὰς κακοδοξίας τῶν πονηρῶς ὑπειληφότων περὶ τοῦ σώματος ἀναιρεῖν. Ὡσπερ γὰρ, ἀγαπητὲ, καλὸν ὁ ἵππος, καὶ ὁσπερ ἂν τὴν φύσιν ὀξύτερος καὶ θερμότερος ἢ, τοσοῦτοι ἀμείνων· δεῖται δὲ τοῦ ἡνιοχῆσοντός τε καὶ κυβερνήσαντος (11), οἷα δὲ λογισμῶν ἄμοιρος ὢν. Ἐπιδάντος δὲ τοῦ ἡνιοχοῦ, αὐτὸς μὲν τῇ φύσει χρῆσθαι πειράσεται.

3. Ἐὰν μὲν οὖν ὁ ἡνιοχος τὰς ὁρμὰς τοῦ ὑποζυγίου θεόντως οἰκονομήσῃ, ἑαυτῷ τε πρὸς τὸ συμφέρον ἐχρήσατο, καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ προκειμένου τετύχηκε, καὶ αὐτὸς δὲ σέσωσται, καὶ τὸ ὑποζύγιον ὠφθη τὴν χρῆσιν ἀριστον· ἐπειδὴν δὲ ὁ ἡνιοχος κακῶς ἀγάγῃ τὸν πῶλον, ὃ τε πῶλος (12) πολλακίς παρετράπη τῆς λεωφόρου, καὶ εἰς ἀνοδίαν ἐξέπεσε· κατένεχθεις δὲ καὶ αὐτὸν ἔστιν ὅτε τὸν ἐπιδάτην κατήνεγκε, καὶ κίνδυνος ἑκατέρων ἢ τοῦ ἡνιοχοῦ ραθυμία γίνεται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ὑπολάμβανε. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα τὰς φυσικὰς ὁρμὰς ἔλαβεν οὐκ ἀτόπους, ἀλλὰ πρὸς τι πάντως καλὰς καὶ χρησίμους· λογισμοῦ δὲ (13) τοῦτο ἄμοιρον

⁶ Psal. cxv, 3.

(6) Unus ms. et editi ἐπιλάμψαντα μὴ φωτίσαι. Alii quatuor τοῦ μὴ φωτίσαι.

(7) Editi νυστάξει, *dormitabit*. At mss. tres νυστάξῃ.

(8) Editi Ἡ τε γὰρ περὶ τῶν κρειττόνων καὶ προσφυῶν θεωρίᾳ αὐτῆς ἀπασχολῆται, καὶ ἢ τὰς ἀταξίας ἐπισκοποῦσα τοῦ σώματος συμφρονίζει ταύτας καὶ καταστέλλει, corrupte. Reg. primus et Colb. ut in contextu, nisi quod in Colbertino legatur ἀσχολεῖται. Ita vero Reg. secundus habet, Εἶγε περὶ τῶν τῶν κρειττόνων καὶ προσφυῶν θεωρίαν ἀπασχολεῖται καὶ εἰς τὰς ἀταξίας ἐπισκοποῦσα τοῦ σώματος, συμφρονίζει αὐτάς καὶ καταστέλλει, *Si modo rebus præstantioribus sibi que affinis contemplandis vacaverit, atque in corporis motus in compositos intenta*

A Jam vero propterea quod conjuncta est corpori anima, si suapte natura ob eam conjunctionem non autem voluntate, facultatem hanc vitalem impertitur. Quemadmodum enim fieri non potest quin sol eas res ad quas radios suos appulerit, illustret : ita fieri non potest quin animus corpori in quo fuerit, vitam tribuat. Facultates vero speculari in voluntate motum suum habet. Itaque si facultatem suam contemplatricem et rationalem assiduo vigilantem reddiderit, velut Propheta dicit : *Neque dormitet qui custodit te* ⁶, duplici ratione consopit vitiosos corporis affectus ; ut quæ et rerum præstantiorum sibi que affinium contemplationi vacans, et corporis tranquillitati providens, frenet illos et compescat. Si vero quod se ignaviæ dederit, detinet sine motu facultatem suam specularicem, jam corporis libidines vitalem partem otiosam nactæ, partitæque, nullo regente ac prohibente, animum ad impetus actusque sibi proprios pertrahunt. Quare violentæ quidem sunt corporis affectiones, ratione in nobis otium agente ; morigeræ vero, ipsa ordinante ac gubernante. Non igitur corpus dignum est reprehensione, si qui recte de ipso judicare velint. Par est enim etiam pravæ opinioniones eorum qui male de corpore sentiunt, per meæ sententiæ expositionem evertere. Quemadmodum enim, o dilecte, bona res equus est, et quo suapte natura concitator ac vehementior fuerit, eo habetur præstantior : tamen ei utpote rationis experti opus est et moderatore et gubernatore. Ubi autem conscenderit illum auriga, conabitur ipse natura uti.

3. Auriga igitur, sic rite jumentum impetus regat, et sibi ipsi utiliter eo utitur, et ad finem, quem sibi proposuit, pervenit, ipseque servatur incolumis, et jumentum usus sibi videtur optimus. Cum vero auriga male rexerit pullum, plerumque et pullus ipse deflectit a publica via, et in invia delabitur ; imo etiam præceps actus, nonnunquam sessorem ipsum præcipitat, atque ex aurigæ desidia uterque in periculum adducitur. Eundem ad modum de anima quoque et de corpore cogita. Corpus enim naturales impetus sortitum est non ineptos, sed prorsus ad aliquid idoneos ac utiles. Experts est autem rationis, ut majori in pretio

D

acie hæc castiget et compescat.

(9) Editi σχολῇ τὸ ζωτικόν. Veteres quatuor libri σχολαῖον τὸ ζωτικόν. Aliquanto post Reg. primus ψυχὴν συγκαθειλκυσεν.

(10) Reg. primus et Colb. τάττοντος αὐτὰ καὶ διέποντος.

(11) Codex Colb. δεῖται τοῦ ἡνιοχοῦντος καὶ κυβερνῶντος αὐτόν. Reg. primus ἡνιοχῆσαντος καὶ κυβερνήσαντος.

(12) Unus ms. ὁ δὲ πῶλος. Aliquanto post duo mss. τὸν ἀναβάτην κατήνεγκεν. Subinde iidem duo mss. ραθυμία γεγένηται.

(13) Veteres duo libri λογισμοῦ δέ. Alii duo mss. et editi λογισμοῦ τε. Mox duo mss. ἵνα τιμηθῇ,

anima habeatur, ob rationis prærogativam. Ipsa enim si impetus corporis rite gubernarit, et ipsum servat, et ipsa caret periculo : sin ejus negligat regendi, et segnitiei sommo victa, gubernationem corporis deseruerit, et ipsum veluti ratione destitutum, a recta via aberrat, et animam in eandem ruinam detrudit, **543** non ex sua ipsius pravitate, sed propter illius socordiam. Etenim si ejusmodi essent istæ corporis affectiones, ut non possent ab animo domari, merito non a culpa abesset corpus : at si multorum, qui eis dominari studuerint, imperio subditæ fuerint, corpus ab iis qui ipsum velut pravitatis auctorem criminari conantur, nequaquam culpari potest : sed incusanda est negligentia anima, si suum in corpus dominium deseruerit, cum neque ipsa suapte natura malum in se habeat, sed in malo versetur boni defectu. Vitium enim nihil aliud est quam virtutis defectus.

CAPUT III.

Quod non oportet incaute cum mulieribus colloqui.

1. Ac de moderandis quidem cogitationibus, regendisque corporeis affectionibus, deque amplitudine atque tranquillitate interni hominis, itemque de rerum ad hunc attinentium contemplatione ac studio abunde pro virili superius disseruimus. Par est autem non solum cogitationes moderari, sed etiam, quoad ejus fieri potest, a rerum consuetudine recedere : maxime earum, quæ suo ad nos accessu libidinem nobis in memoriam revocantes turbant ac confundunt mentem, bellaque et pugnas animo faciunt. Bellum enim quod invitis nobis accidit, sufferre plane necesse fuerit ; sed spontaneum bellum sibi ciere est absurdissimum. In priore enim etiamsi quis superetur, forte veniam consequetur (absit tamen hoc a Christi athleticis) : at vero in altero si quis vincatur, præterquam quod id admodum ridiculum est, præterea venia caret. Itaque operæ pretium est et mulierum colloquia et consuetudines quam maxime fugere, nisi inevitabilis quædam necessitas adigat ad collocationem. Quod si devenerimus ad hoc necessitatis, ab his tanquam ab igne cavendum est, et ab ipsis ocissime et celerime secedendum. Considera autem quid ea de re Sapia ipsa dicat : *Alligabit quis ignem in sinu, vestes autem non comburet ? aut ambulabit quis super carbones ignis, et pedes non comburet ?*

† Prov. vi, 27, 28.

(14) Reg. tertius et editi τῆ ῥαθυμίας. Alii tres. mss. τῆς ῥαθυμίας. Hoc ipso in loco codex Colb. παρῆ τὴν τοῦ Nec ita multo post duo mss. ἴσοις περιέβαλλον.

(15) Codex Colb. ὑπὸ χεῖρα γέγονεν ἐν τοῖς.

(16) Editi et tres mss. τὸ κῦρος ἀνημμένη. Reg. primus ἀνειμμένη. Codex Colb. ἀνειμένη. Mox vulgatæ tres editiones et Reg. tertius secunda manu ἐν τούτῳ καθεσταμένη. Veteres tres libri ἐν τούτοις, et ita quoque in Reg. tertio legebatur prima manu.

(17) Reg. primus λογισμοῖς αὐτῶν ἐπιστατεῖν.

(18) Editi et duo mss. καὶ ἀγωνίας. Reg. primus

ὑπάρχει, ἵνα τιμηθεῖται τοῖς τοῦ λόγου προτερήμασιν ἢ ψυχῇ. Ἐὰν μὲν γὰρ αὐτὴ τὰς τοῦ σώματος ὁρμὰς θεόντως οἰκονομῆ, αὐτὸ τε περιεσώσατο, καὶ αὐτὰ ἔξω κινδύνων· ἐὰν δὲ τοῦ ἐπιστατικοῦ ἀμελήσῃ, καὶ ὑπὸ κρατηθεῖσα τῆς ῥαθυμίας (14), παρείη τὴν τοῦ σώματος ἠνιόχῃσιν, αὐτὸ τε, οἷα λογισμῶν ἔρημον, τῆς εὐθείας ἐκτρέπεται, καὶ τὴν ψυχὴν τοῖς ἴσοις περιέβαλε πταισμάσιν, οὐκ ἔξ οικείας κακίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνης ὀλιγωρίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τὰ πάθη τοῦ σώματος, οἷα μὴ θαμασθῆναι ψυχῇ, εἶχεν ἂν τὰς αἰτίας εὐλόγως τὸ σῶμα· εἰ δὲ πολλοῖς ὑποχείρια γέγονε τοῖς (15) κρατῆσαι ἐσπουδαχόσιν, ἀνεύθυνον μὲν τὸ σῶμα τοῖς διαβάλλειν ὡς ἀρχηγὸν κακίας ἐπιχειροῦσι, μεμπτὴ δὲ τῆς ὀλιγωρίας, ἢ τὸ κῦρος ἀνειμμένη (16) τοῦ σώματος, οὔτε αὐτὴ φύσει τὸ κακὸν ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα, ἀλλὰ τῇ ἀπολείπει τοῦ καλοῦ ἐν τούτῳ καθισταμένη. Κακία γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἀπόλειψις ἀρετῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Ὅτι οὐ δεῖ τὰς τῶν γυναικῶν συντυχίας ἀφυλάκτως ποιεῖσθαι.

1. Περὶ μὲν τῆς ἐπιστάσεως τῶν λογισμῶν, καὶ τῆς ἠνιόχῃσεως τῶν τοῦ σώματος παθημάτων, καὶ τῆς εὐρυχωρίας καὶ γαλήνης τοῦ ἐνδον ἀνθρώπου, καὶ τῆς τῶν καθηκόντων αὐτῷ θεωρίας τε καὶ σπουδῆς, ἀρκούντως, ὡς ἐνῆν, προειρήκαμεν. Χρὴ δὲ μὴ μόνον τοῖς λογισμοῖς ἐπιστατεῖν (17), ἀλλὰ καὶ τούτων τῆς ὁμιλίας, ὡς οἶόν τε, χωρίζεσθαι, μάλιστα ὅσα πλησιάζοντα ἡμῖν εἰς ὑπόμνησιν τε τῶν παθῶν ἡμᾶς ἄγοντα, ταράττει καὶ συγχέει τὸν λογισμὸν, καὶ πολέμους καὶ ἀγῶνας (18) ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ. Τὸν μὲν γὰρ ἀκουσίως ἡμῖν προσπίπτοντα καταδέχεσθαι πόλεμον ἀναγκαῖον ἂν εἴη· ἐκούσιον δὲ δημιουργεῖν ἑαυτοῖς ἀλογώτατον. Ἐν μὲν γὰρ τῷ προτέρῳ καὶ ἡ ἥττα τυχὸν συγγνώμης τεύξεται, ἀπειὴ δὲ τῶν κατὰ Χριστὸν ἀθλητῶν· ἐν δὲ τούτῳ τὸ ἀλῶναι (19), πρὸς τὸ καταγέλαστον εἶναι, καὶ συγγνώμης ἐστέρηται. Χρὴ τοίνυν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν ὁμιλίας καὶ συντυχίας ὡς τὰ μάλιστα φεύγειν, εἰ μὴ τις ἀπαραίτητος ἀνάγκη τὴν συντυχίαν βιάζοιτο. Καὶ ἀνάγκης δὲ καταλαβούσης, ὡς ἀπὸ πυρὸς προσήκει φυλάττεσθαι, καὶ ὀξυτάτας καὶ ταχίστας (20) ἀπαλλαγὰς ποιουμένους. Σκόπησον δὲ τί περὶ τούτου φησὶν ἡ Σοφία· Ἀποδέσει τις πῦρ ἐν κολπῷ, τὰ δὲ ἱμάτια (21) οὐ κατακαύσει ; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθρώπων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει ;

et Colb. καὶ ἀγῶνας.

(19) Veteres quatuor libri τὸ ἀλῶναι. Vocula τὸ abest a vulgatis et a Reg. tertio. Ibidem Reg. secundus πρὸς τῷ. Subinde duo mss. ὁμιλίας τε καὶ συν.

(20) Editi καὶ ταχίας. At duo mss. καὶ ταχίστας. Ibidem Reg. primus Σκόπησον γὰρ περὶ τούτου τί ἡ σοφία φησὶν. Reg. quartus περὶ τούτων, etc.

(21) Reg. primus ἱμάτια αὐτοῦ. Nec ita multo infra duo mss. Εἰ δὲ τις λέγοι. Subinde codex Colb. ἢ συνδιαιτᾶσθαι ἐπὶ πλείον.

2. Εἰ δὲ τις λέγει, ἐκ τοῦ γυναιξί συντυγχάνειν, A συνδιαιτᾶσθαι τε ἐπὶ πλέον, μὴ παραβλάπτεσθαι, οὗτος ἢ οὐ μετέσχηκε τῆς τοῦ ἄρρενος φύσεως, καὶ ἔστι τι κτῆμα (22) παραδοξότατον, ἐν μεταίχμιῳ τῆς φύσεως ἑκατέρας ἐστὼς (οἷον τοὺς ἀπὸ γεννήσεως εὐνούχους φασίν, εἶγε κάκεινοις δοίημεν τὸ πρὸς τὴν θῆλειαν ἀπαθὲς καὶ ἀκίνητον· Ἐπιθυμία γὰρ εὐνούχου ἀποπαρθενῶσαι (23) νεᾶνιν, φησὶν ὁ Σοφός· ἢ, εἰ μετέσχε, βαπτιζόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν, οὐκ αἰσθάνεται, τοὺς μεθύοντας ἢ φρενιτιῶντας μιμούμενος, οἱ, τὰ δεινότερα πεπονθότες, ἔξω πάθους εἶναι νομίζουσι. Συγχωράσωμεν δὲ τῷ λόγῳ τὸ ἔξω λόγου, τὸ εἶναι τινα μὴ νυττόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρρενος πάθους. Ἀλλὰ κἂν αὐτὸς μὴ πάσχη, οὐκ ἂν καὶ τοὺς ἄλλους εὐκόλως πείσειεν, ὡς οὐ πάσχοι. Τὸ δὲ, μηδενὸς προκειμένου κατορθώματος, τοὺς πολλοὺς B σκανδαλίζειν, οἶμαι οὐκ ἀκίνδυνον τῷ ποιῶντι. Ἐπειτα δὲ ἕτερον ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι κἂν ὁ ἀνὴρ μὴ δέχεται λῦμην τοῖς λογισμοῖς, ἀλλ' οὐκ ἤδη καὶ περὶ τῆς γυναικὸς ἡμῖν ἀμφισβητήσῃ, ὡς καὶ αὐτὴ ἔξω τῶν τοῦ σώματος ὑπάρχει παθῶν· ἀλλὰ πολλάκις ἐκείνη, ἀθηνῆς οὔσα τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ πάθος ὀξύρροπον ἔχουσα, ἔπαθέ τι ἐπὶ τῷ ἀγυλάκτως ποιησαμένῳ (24) ἰὰς συντυχίας. Καὶ αὐτὲς μὲν οὐ τέτρωται, ἔτρωσε δὲ πολλάκις, ὡς οὐκ ἐπίσταται. Καὶ ἐν προσποιήσῃ δῆθεν πνευματικῆς ἀγάπης τὸ γυναικίον συνεχῶς πρὸς τὸν ἀσκητὴν ἀφικνούμενον, ἄρχεται δι' ὀφθαλμῶν τῆς ἀμαρτίας ἐμφορηθῆναι, καὶ ἀκολάστοις ὄμμασι τὴν τοῦ πλησίον ιδεάν ἐπιβόσκεισθαι, καὶ τὴν ἐνδον παρθένον, ἧς μάλιστα ὁ νυμφίος ἐρά, τοῖς ἀκαθάρτοις λογισμοῖς διαρθεῖ- C ρειν (25). Ὡς ἂν τοίνυν μηδὲν τῶν εἰρημένων συμβαίη, φυλάττεσθαι προσήκει, εἰ μὲν οἷον τε, καὶ παντελῶς, εἰ δὲ μὴ, τὰς γούν συχνὰς καὶ ἐπιτεταμένας ὁμιλίαις τῶν γυναικῶν καὶ συντυχίας, οὐχ ὡς μισοῦντας τὸ γένος, ἀπαγε! οὐδὲ ὡς ἀπαρνούμενους τὴν ἐκείνων συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ προσισταμένους καὶ ὠφελούτας (26) τὰ δυνατὰ πᾶσαν μὲν κοινωνοῦσαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐξαιρέτως δὲ τὰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀγνείας ἀγῶνας ἀνελομένας (27), ὡς τὰ ἀδελφὰ ἡμῖν συναθλούσας· τὴν δὲ συντυχίαν φυλαττομένους, ἵνα μὴ πάθους, οὐ παρητήμεθα [καὶ τῷ ἀπηγορεύσαμεν, ὑπόμνημα γένηται.

autem congressum ac consuetudinem, ut ne libidinem, cui vale diximus, cuique nuntium remisimus, in memoriam revocemus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

*Ὅτι δεῖ τῇ δυνάμει τοῦ σώματος μετρεῖν τὴν ἐγκράτειαν· καὶ ὅτι καλὸν καὶ ἐννομον ἢ τοῦ σώματος ἐργασία.

1. Ἀκόλουθον μέντοι καὶ γαστρός ἐπικρατεῖν.

⁶ Eccli. xx, 2.

(22) Veteres duo libri ἔστι κτίσμα· Alii duo ἔστι τι κτίσμα. Editi et Reg. tertius ἔστι τι κτῆμα. Aliquanto post mss. quinque δοίημεν τὸ πρὸς. Editi δοίοιμεν.

(23) Veteres quinque libri ἀποπαρθενῶσαι. Editi ἀποπαρθενῶσα, Ibidem Reg. primus ἢ, εἰ μετέσχηκε.

(24) Antiqui duo libri ἀφυλάκτως ποιουμένῳ.

(25) Editi διαρθεῖρει. At tres mss. διαρθεῖρειν.

2. Quod si quis dicat, se ex frequenti mulierum colloquio atque consuetudine nequaquam lædi, is aut particeps non est masculæ naturæ, et est res quædam portentosissima, in utriusque sexus confinio posita, quales dicunt eos qui eunuchi nati sunt, si tamen hoc illis etiam demus quod nullo modo feminæ libidine afficiantur, aut commoveantur: *Concupiscentia enim spadonis, devirginare juvenculam*, inquit Sapiens ⁶, aut si expers non est, cum totus libidinibus immersus sit, **544** insciens ebrios et phreneticos imitatur, qui, gravissimis morbis affecti, existimant esse se a morbo immunes. Agedum quod rationi haud consentaneum est, id inter disceptandum concedamus, esse quempiam, qui nullo masculo affectu exstimuletur. Verum tametsi nihil sentit, tamen se nihil sentire vix cæteris etiam persuadere poterit. Porro quod quis, nulla sibi proposita virtute, multis offensionem est, hoc ei periculosum esse arbitror. Deinde vero aliud etiam considerandum est, quod etiamsi nullam viro perniciem afferant cogitationes, at non item de muliere quoque nobiscum contendet, quasi ea etiam corporearum libidinum expers sit: quin potius ipsa cum sæpe debili ratione prædita sit, irrepatque facile in ea libido, ex eo qui in ipsius colloctionem incaute venit detrimenti aliquid accipit. Et ipse quidem non sauciatur: sed non raro, licet nesciens, sauciavit. Et muliercula, quæ spiritualis scilicet charitatis simulatione atque nomine ad ascetum frequenter accedit, incipit per oculos peccato impleri, obtutibusque lascivis depasci speciem proximi, et internam virginem, quam maxime sponsus amat, cogitationibus impuris corrumpere. Proinde ne eorum, quæ diximus, quidquam eveniat, omnia prorsus (id si fieri poterit), sin minus, crebra saltem et longa mulierum colloquia consortiaque vitanda sunt: neque id ex odio sexus, apage: neque quasi abnegemus illarum cognationem, sed ut earum patrociniū suscipiamus, atque pro virili singulis quæ naturæ humanæ consortes sunt, suppetias feramus, iis maxime, quæ pro castitate in certamen descenderunt, velut quæ communia nobiscum certamina subeant. Caveamus

D

CAPUT IV.

Quod oportet corporeis viribus abstinentiam metiri: et quod corporis labor bona res est et legitima.

1. Consequens utique fuerit, ut ventri etiam do-

(26) Reg. primus et Colb. προϊσταμένους καὶ εὐεργετοῦντας, *velut patrocinantes atque afficientes beneficio*. Statim mss. aliquot πάσας μὲν κοινωνοῦσας.

(27) Codices aliquot ἀγῶνας ἐλομένας. Aliquanto post tres mss. οὐ παρητήμεθα. Editi et unus ms. ὁ παρητήμεθα.

minemur. Etenim ventris castigatio turbulentorum motuum refrenatio est: refrenatio vero turbulentorum motuum, quies est animi atque tranquillitas: animi autem tranquillitas fons existit virtutum fecundissimus. Porro temperantia et moderatio ventris optima est, si eam quisque corporis viribus metiatur. Enimvero ingens etiam afflictatio visa est quibusdam non gravis, eamque levamenti potius quam laboris loco habuere, ob corporeæ constitutionis fortitudinisque firmitatem ac vigorem. Verum quod hi tolerare potuerunt, aliis fuit periclitandi causa. Nam discrimen tantum invenerit quis corpora inter et corpora, quantum æs et ferrum a sarmentitiis lignis differunt. Itaque pro suis quisque viribus **545** temperantiam debet colere. Et quidem quæ in solo animo adoleseunt virtutes, omnes omnibus æqualiter excolendæ proponentur: veluti mansuetudo, morum facilitas, humilitas, bonitas, fraternus amor, sinceritas, studium veritatis, commiseratio, lenitas, humanitas. Has enim virtutes dicimus animi esse peculiare, quandoquidem ad eas et parandas et excolendas nihil amplius corpus animo confert, nisi quod ei locus consilii et curia est, ubi de his deliberatur. Sed abstinentia, corporearum virium habita ratione unicuique præscribetur, sic ut neque minus quam pro viribus contendamus, neque ultra vires progrediamur. Nam et hoc, opinor, considerandum est, ut ne corporis viribus per immodicam abstinentiam resolutis, ipsum ad bona opera iners et invalidum reddamus. Neque enim Deus cum hominem conderet, eum inertem et otiosum esse voluit, sed ad officia sua actuosum promptumque: quandoquidem Adamo præcepit, ut laboraret in paradiso, illumque custodiret⁷ (etsi enim hisce verbis subjecta est notio quædam sublimior, nihilominus tamen ipse etiam proprius verborum sensus imitatione ac studio dignus est), et tum deinde posteaquam ex eo ejectus est, pronuntiavit fore, ut in sudore vultus sui comederet panem⁸. Quod autem ea quæ Adamo dicta sunt, dicta sint omnibus ex eo oriundis, ex re perspicuum est. Etenim illum Deus quidem morti addixit, his verbis: *Terra es, et in terram reverteris*⁹: sed omnes quotquot ab eo originem duxere, non secus ac ipse hujusce

A Γαστρός γὰρ παιδαγωγία παθῶν ἐστὶ κόλασις· παθῶν δὲ κόλασις ἀταραξία καὶ γαλήνη ψυχῆς· γαλήνη δὲ ψυχῆς ἀρετῶν (28) γονιμωτάτη πηγή. Ἐγκράτεια δὲ γαστρός ἀρίστη ἢ ἐκάστῳ μετρούμενη πρὸς τὴν τοῦ σώματος δύναμιν. Ἐπίοις μὲν γὰρ καὶ ἐπιτεταμένη κακοπάθεια ἄλυπος ὤφθη, καὶ ἀνεσις μᾶλλον ἢ πόνος ἔδοξε διὰ τὸ στερρόν καὶ ἀνένδοτον (29) τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ δυνάμεως· τὸ δὲ τούτοις ἀνεκτὸν ἐτέροίς κινδύνων ὑπόθεσις γέγονε. Σωμάτων γὰρ πρὸς σώματα τοσαύτην ἂν τις εὖροι διαφορὰν, ὅσπην χαλκοῦ καὶ σιδήρου πρὸς τὰ φρυγανώδη τῶν ξύλων. Ὡστε ἐγκράτειαν αἰρεῖσθαι προσήκει πρὸς λόγον τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως. Ἀρεταὶ μὲν γὰρ ἐν μόνῃ τῇ ψυχῇ κατορθοῦμεναι πᾶσαι πᾶσιν ὁμοίως ταχθήσονται· οἷον πραότης, ἐπιείκεια, ταπεινοφροσύνη, ἀγαθωσύνη, φιλαδελφία, τὸ ἄδολον, τὸ φιλάληθες, τὸ συμπαθές, τὸ ἡμερον, τὸ φιλάνθρωπον· ταύτας γὰρ ἐξαιρέτους φάμεν τῆς ψυχῆς ἀρετάς, ἐπεὶ περ εἰς τὴν αὐτῶν κτησίν τε καὶ κατορθωσιν οὐδὲν πλεόν τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ συνεισφέρει ἢ τὸ βουλευτήριον αὐτῇ γενέσθαι (30) τῆς περὶ αὐτῶν διασκέψεως· ἐγκράτεια δὲ ἐκάστῳ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ σώματος ὀρισθήσεται, ὥστε μήτε ἔλαττον τῆς ὑπαρχούσης δυνάμεως διελθεῖν (31), μήτε τοῖς ὑπὲρ τὴν δύναμιν ἐπεκτείνεσθαι. Καὶ τοῦτο γὰρ, οἶμαι, προσήκει σκοπεῖν, ὅπως ἂν, μὴ τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἐγκρατείας τὴν δύναμιν τοῦ σώματος καταλύσαντες, ἀργὸν αὐτὸ καὶ ἄπρακτον πρὸς τὰ σπουδαῖα τῶν πράξεων ἀποφῆνωμεν. Οὐ γὰρ δὴ ποιῶν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἀργὸν καὶ ἀκίνητον αὐτὸν εἶναι βεβούληται (32), ἀλλ' ἐνεργὸν ὑπάρχειν πρὸς τὰ καθ' ἡκοντα, ἐν μὲν τῷ παραδείσῳ κελεύσας τὸν Ἀδὰμ ἐργάζεσθαι, καὶ φυλάττειν αὐτὸν (εἰ γὰρ καὶ θεωρία τῷ ῥητῷ πρόσκειται, ἀλλὰ γοῦν καὶ τὸ ἰδικὸν ζήλου καὶ σπουδῆς ἄξιον), μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἐκπτώσιν ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου τὸν ἄρτον ἐσθίειν ἀποφηνάμενος. Τὰ δὲ πρὸς τὸν Ἀδὰμ εἰρημένα, ὅτι πᾶσι τοῖς ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένοις (33) εἶρηται, δῆλον ἐντεῦθεν. Καὶ γὰρ τὸν θάνατον ὥρισε μὲν ὁ Θεὸς κατ' ἐκείνου, Γῆ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση, εἰπὼν· πάντες δὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες μετέσχον παραπλησίως ἐκείνῳ τοῦ πάθους. Προσήκει τοίνυν μηδὲν καινοτομεῖν παρὰ τὴν φύσιν καὶ τοὺς ὅρους τοῦ εὐεργέτου τῆς φύσεως (34), ἀλλ' ἐμμένοντα τούτοις, ἔμπρακτον ἔχειν τὸ σῶμα, μηδαμοῦ ταῖς ἀμετρίαις

⁷ Gen. ii, 15. ⁸ Gen. iii, 19. ⁹ Ibid.

(28) Sic veteres quatuor libri. Editi ἀταραξία καὶ γαλήνη ψυχῆς, ἀρετῶν, quod mutilum erat et mancum.

(29) Reg. Primus στερρόν καὶ δυσένδοτον.

(30) Reg. primus αὐτῇ γένεσθαι.

(31) Antiqui duo libri δυνάμεως διελθεῖν, *eamus, contendamus*. Alii mss. et editi διαθλεῖν, *decertemus, pugnemus*. Utramque scripturam recipi posse non nego quidem: sed puto priorem alteri præferendam esse. Ita enim hæc duo verba ἐπεκτείνεσθαι et διελθεῖν sibi invicem respondebunt, ita ut utrumque hoc loco significet *ire et contendere*.

(32) Veteres quatuor libri ἀργὸν αὐτὸν καὶ ἀκί-

νητον εἶναι βούλεται. Editi et Reg. tertius ut in contextu. Nec ita multo infra duo mss. Ἐν μὲν γὰρ. Subinde duo mss. ἐργάζεσθαι καὶ τὸν παράδεισον φυλάττειν.

(33) Veteres duo libri γεγεννημένοις.

(34) Editi et quator saltem mss. ὅρους τοῦ εὐεργέτου τῆς φύσεως, et tamen eruditissimus vir Combesius pro εὐεργέτου legendum ait εὐεργετικοῦ· quem locum ita a se emendatum vertit hoc modo, *aliquid moliri præter naturam, et ultra naturæ vis agendi modos*. Nihil in vulgatis mutandum censuimus.

παραλυόμενον. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἀρίστης οἰκονομίας A calamitatis participes exstitere. Convenit igitur nihil innovare præter naturam terminosque, quos qui naturæ commodis consulit, præscribit: sed in his immorari corpusque ad agendum paratum. nusquam vero per immoderationem resolutum habere. Hæc est enim, meo quidem iudicio, optima agendi ratio, statutos limites servare.

2. Ἄλλως τε καὶ ἐκ πλείονων μαρτυριῶν τῆς θείας Γραφῆς ἔχομεν ἂν (35) συστήσαι τὸν λόγον· Ἡ γὰρ θεία Γραφή ἐργάζεσθαι μὲν κελεύει, καὶ κινεῖσθαι τῷ σώματι, καὶ μᾶλλον ἐτέρων ὑπερῖδειν ἀσθενεῖαν (36), ἢ τῆς παρ' ἐτέρων δεῖσθαι χειρός· καταμαραινειν δὲ τοῦτο καὶ παραλύειν ταῖς ἀμέτροις ἐκτῆξις εὐδαμῶς. Καὶ τούτου ἀξιοπιστότατον (37) σοὶ παρέξομαι μάρτυρα τὸν ἅγιον Παῦλον, πῆ μὲν λέγοντα· Ἀκούομεν τινὰς ἐν ὑμῖν ἀτάκτως περιπατοῦντας, μηδὲν ἐργαζομένους· καὶ τὴν ἀργίαν B ἀταξίαν ἀποφηνάμενον· Οὐκ ἠτακτήσαμεν γὰρ, φησὶν, ἐν ὑμῖν, οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μάχθῳ νυκτός καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι· καὶ τὸ τούτου πλεόν (38)· Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί· ἐτέρωτι δὲ πάλιν· Ἴνα ἐργαζόμενοι, φησὶ, τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσι· καὶ πάλιν ἄλλοθι· Ἡσυχάζειν, καὶ πράττειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν. Τύπου παντός (39) ἀπηλλάχθαι προσήκει τὸν ἀσκητὴν, καὶ τὴν μέσσην οὕτως καὶ βασιλικῆς ὁδοῦ πορευόμενον, ἐπὶ θάτερα μηδαμῶς ἀποκλίνειν· μήτε τὴν ἀνεσίαν ἀσπαζόμενον, μήτε τῆ ὑπερβολῇ τῆς ἐγκρατείας ἀχρειοῦντα τὸ σῶμα. Εἰ μὲν γὰρ καλὸν ἦν παρῆσθαι τῷ σώματι, καὶ κεῖσθαι νεκρὸν ἐμπνουν, τοιούτους πάντως ἂν (40) ἡμᾶς κατεσχεύασεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεός· εἰ δὲ οὐ πεποίηκεν οὕτως, πάντως ὁ τί περ ἂν καλὸν ἔγνω, τοῦτο καὶ ἀπετέλεσεν· εἰ δὲ ὅπερ καλὸν ἦν, τοῦτο ἡμᾶς ἀπειργάσατο, ἀμαρτάνουσι οἱ τὸ καλῶς ποιηθέν, ὡς ἐν-εστιν, οὐ φυλάττοντες.

3. Ἐν οὖν ὁ ἀσκητὴς τῆς εὐσεβείας σκοπεῖτω, εἰ μήπου κακία διὰ βραθυμίας ἐνεφώλευσε τῇ ψυχῇ, εἰ μήπου ἡ νῆψις καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἐκτενὴς τῆς διανοίας ἀπότασις ἐξελύθη, εἰ μήπου ὁ τοῦ Πνεύματος ἁγιασμός, καὶ ὁ ἐκεῖθεν ἐγγενόμενος τῇ ψυχῇ φωτισμός ἡμαυρώθη. Ὡς, εἴγε τὰ εἰρημένα ἀκμάζοι καλά, εὐδαμῶς καιρὸν ἔξει τὰ πάθη τοῦ σώματος κατεξανίστασθαι, τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω (41) ἀσχολουμένης, καὶ οὐκ ἐνδιδοῦσης καιρὸν τῷ σώματι τῆς διανοαστά- D σεως τῶν παθῶν. Εἰ γὰρ, διανοουμένων ἡμῶν τι πολλάκις κατὰ τὸν βίον συντόνω λόγισμῳ, καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ ἀκοὴ ἀνεέργητος ἔμεινε, καὶ ὅλη ἡ ψυχὴ τοῦ ἐνθυμήματος ἔχεται, καταλιποῦσα τὰς αἰσθήσεις ἐρῆμους, πολλῶ μᾶλλον εἰ ὁ θεῖος ἔρως ἐνακμάζοι

2. Cæterum possimus etiam pluribus divinæ Scripturæ testimoniis nostrum sermonem confirmare. Divina namque Scriptura operari jubet, et corpore moveri, et potius aliorum fulcire debilitatem, quam alterius manu indigere: at illud tabe absumere et immodicis afflictationibus enervare, non item. Atque hujus rei testem fide dignissimum tibi adducam sanctum Paulum, qui alicubi quidem dicit: *Audimus quosdam inter vos ambulare inordinate nihil operantes* ¹⁰. Quin et inertiam, ordinis desertionem pronuntiavit. *Non enim, inquit, inordinate gessimus nos inter vos, neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, et fatigatione, nocte et die operantes* ¹¹. Et quod hoc etiam majus est: *Ad ea quæ mihi opus erant, et his qui tecum sunt ministraverunt manus* **546** *istæ* ¹² Ac iterum alio in loco. *Ut operantes, inquit, suum panem manducent* ¹³. Et rursus alibi: *Ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis et operemini manibus vestris* ¹⁴: Oportet ascetam ab omni fastu liberum esse, et viam vere mediam et regiam euntem, nunquam ad alterutram partem declinare; neque dedere se mollietati, neque per abstinentiæ immoderationem corpus inutile reddere. Etenim et bonum esset hominem corpore fractum esse, et dum spiraret viveretque, mortuum tamen jacere utique nos tales Deus ab initio condidisset. Quod si non ita fecit, omnino quod bonum est novit, hoc etiam effecit; sin autem nos ita, ut bonum erat, condidit, peccant qui quod bene factum est, quantum in ipsis est, nequaquam servant.

3. Unum igitur consideret pietatis cultor, num privatas aliqua per incuriam in anima sua delituerit, numcubi vigilia et vehemens animi in Deum intentio oblanguerit, num spiritus sanctificatio, et quæ illinc animo accedit illustratio, obscurata sit. Nam si vigeant quæ diximus bona, nullum rebellandi locum invenient affectiones corporis, animo in supernis occupato, nullamque corpori excitarum libidinum occasionem tribuente. Si enim sæpe cum nos de aliquibus hujusce vitæ rebus intento animo cogitamus, tum visus tum auditus inertes permanent et desides, anima que, sensibus sine functione derelictis, tota in hac cogitatione hæret; potiori qui viguerit in animo nostro di-

¹⁰ II Thess. iii, 11. ¹¹ ibid. 7, 8. ¹² Act. xx, 34.

¹³ II Thess. iii, 12. ¹⁴ I Thess. iv, 11.

(35) Reg. primus ἔχομεν ἂν.

(36) Codex Colb. ἐτέρων ὑπηρετεῖν ἀσθενεία. Hoc ipso in loco Reg. secundus, τῆς ἐτέρων δεῖσθαι.

(37) Veteres duo libri τούτου ἀξιοπίστον. Ibidem reg. secundus παρέξω.

(38) Codices duo τούτων πλεόν. Haud longe unus

mss. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ.

(39) Reg. secundus Τύπου γὰρ παντός. Aliquanto post duo mss. ἐπὶ θατέρῳ μηδαμῶς.

(40) Editi πάντας ἂν. Veteres quatuor libri πάντως, rectius.

(41) Unus ms. πρὸς τὸ ἄνω.

vinus amor, ne spatium quidem de libidinibus cogitandi nobis futurum est. Quod si insurrexerint vel paululum, illico animi sublimitate sedabuntur. Utrum, quæso, præstabilius est, arboresne frugiferas imitari, quæ et ipsæ opulentæ sunt, et alios sua fertilitate exhilarant, an similem esse oleribus, quæ præ æstu atque siccitate marcescunt; et esse, ut est apud prophetam ¹⁵, velut betam semicoctam quæ ne suis quidem usibus inservire possit (idque cum integras ad nos curandos vires a natura acceperimus), atque ex dimidia tantum parte, solo videlicet animos ac non etiam corpore philosophiæ operam dare? Etenim si fuisset sine corpore constituti, necessario optima quæque animo solo sectaremur. Verum quia duplex et homo, duplex etiam convenit esse virtutis studium, quod et corporis laboribus, et animæ exercitiis excolatur. Labores autem corporis non sunt otium, sed ipsum opus.

4. Atque etiam illud considerandum est, ut ne necessitatis corporeæ obtentu inserviamus voluptatibus. Nam si perpetuam inedia sustinentes, possemus debita corporis officia explere, utique optimum hoc esset: sed quoniam perpauca sunt corpora, quæ ejusmodi victu non concidant, idcirco ut moderate jejunandum est, ita levamen maxime necessarium corpori afferendum; sic tamen, ut voluptas in sumendis cibis haudquaquam ducis vicem impleat, sed **547** ratione necessitati terminos diligenter prescribente, ac congruenter citra ullam commiserationem more periti medici infirmitatem curante. Quisquis enim, animo sic affecto, cibum sumit, in nihilo videbitur inferior non sumenti, quantum attinet ad philosophiam. Imo quod ad consilium mentemque spectat, non jejunium perpetuum modo, sed inedia etiam servavit, ac corpori prospiciendo laudem consequitur dispensationis optimæ. Non enim moderatus corporis victus et abstinentia solent cupiditates accendere, ac libidines indomitas reddere. Hoc enim ex ciborum redundantia oritur, et ex deliciis. De his satis, cum ad confirmandum quod nunc examinandum nobis propositum est, sufficiant quæ et ex naturæ legibus, et ex divinæ Scripturæ testimoniis protulimus. Sed cum ea quæ dicta sunt, non verbis ac monitis solum stabilire, sed efficacibus etiam exemplis sententiam nostram confirmare operæ pretium sit, ad ipsam jam progrediar Servatoris nostri vitam quam, in carne transactam, omnibus pie vivere volentibus virtutis formam ac exemplar

¹⁵ Isa. LI, 20.

(42) Editi et Reg. tertius οὐδὲ μικρὸν τῆς. Alii quatuor mss. οὐδὲ καιρὸν τῆς. Nec ita multo post codex Colb. ἀνδρίας ξηραιομένοις.

(42) Codices aliquot. ἔξω τοῦ σώματος. Abest articulus a vulgatis. Mox Reg. secundus ἐπειδὴ δὲ διπλοῦς.

(44) Reg. secundus ἐπειδὴ δὲ λίαν. Mox Reg. quartus ἐστὶ τὰ τῆς τοιαύτης διαίτης, ὥστε μὴ κα-

τὰ πᾶθη ἐννοίας ἔξομεν. Εἰ δὲ πον καὶ μικρὸν ταῦτα διανασταίη, ταχέως τῇ τῆς ψυχῆς μεγαλονοία κατασταλήσεται. Τί γὰρ βέλτιον, εἰπέ μοι, μιμῆσθαι τῶν δένδρων τὰ εὐκαρπα, ἃ καὶ αὐτὰ πλουτεῖ, καὶ ἑτέρους ταῖς εὐκαρπῖαις εὐφραίνει, ἢ παρεοικῆναι τῶν λαχάνων τοῖς ὑπὸ καύσωνος καὶ ἀνδρίας μαραινόμενοις, καὶ εἶναι, κατὰ τὸν προφήτην, ὡσπερ σέυτλιον ἡμίερθον, οὐδὲ ταῖς οἰκείαις χρεῖαις ὑπηρετῆσθαι δυνάμενον (καὶ ταῦτα αὐτοτελῆ τὴν τῆς οἰκείας θεραπείας δύναμιν παρὰ τῆς φύσεως ἔχοντας). ἔξ ἡμισείας δὲ τὴν φιλοσοφίαν ἐργάζεσθαι ψυχῇ μόνῃ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ σώματι; Εἰ μὲν γὰρ ἔξω τοῦ σώματος (43) καθειστήκειμεν, ἀναγκαῖον τῇ ψυχῇ μόνῃ σπουδάζειν τὰ βέλτιστα, ἐπεὶ δὲ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος, διπλοῦν εἶναι προσήκει καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς σπουδασμα, πόνοις τε σώματος καὶ ψυχῆς ἀσκήμασι κατορθούμενον. Πόνοι δὲ σώματος οὐχ ἡ ἀργία, ἀλλὰ τὸ ἔργον ἐστὶ.

4. Δεῖ μέντοι καὶ τοῦτο σκοπεῖν, ὅπως ἂν μὴ προφάσει τῆς τοῦ σώματος χρεῖας εἰς ὀπηρεσίαν τῶν ἡδονῶν ἐξοκείλωμεν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐνδεία διηνεκε προσανέχοντας, τὰς καθηκούσας ἐκτελεῖν ἐργασίας τῷ σώματι, τοῦτο ἂν ἦν ἄριστον· ἐπεὶ δὲ λίαν (44) ὀλίγων σωμάτων ἐστὶ τῇ τοιαύτῃ διαίτησιν μὴ καταπίπτειν, δεῖ καὶ νηστεύειν ἑμμετρα, καὶ τὴν ἀναγκαιοτάτην ἐπικουρίαν εἰσφέρειν τῷ σώματι, μὴ τῆς ἡδονῆς ἡγουμένης περὶ τὰ βρώματα, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ τὴν χρεῖαν μετὰ ἀκριβείαν ὀρίζοντός· καθάπερ τινός ἐπιστήμονος ἱατροῦ τοῖς καθήκουσιν ἀπροσπαθῶς τὴν ἀσθένειαν θεραπεύοντος. Ταύτης γὰρ τῆς διαθέσεως ἐν ψυχῇ γενομένης (45), οὐδὲν ὁ μετέχων τῆς τροφῆς τοῦ μὴ μετέχοντος δεύτερος εἰς φιλοσοφίαν φανεῖται· ἀλλὰ τῷ μὲν σκοπῷ τὴν διηκενῆ οὐ νηστείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτροφίαν κατῶρθωσι, τῇ δὲ περὶ τὸ σῶμα προμηθείᾳ τῆς ἀρίστης οἰκονομίας τὸ ἐπαινετὸν ἔχει. Οὐ γὰρ οἶδεν ὁ σύμμετρος ἀγωγὴ τοῦ σώματος καὶ ἐγκράτεια τὰς ἐπιθυμίας ἀναφλέγειν, καὶ ἀδάμαστα τὰ πάθη ποιεῖν. Πλεονεξίας γὰρ καὶ τρυφῆς τοῦτό γε (46). Καὶ ταῦτα μὲν οὖν, ὅσον ἐκ τῶν τῆς φύσεως νόμων καὶ μαρτυριῶν τῆς θείας Γραφῆς, συστήσαι τὸ νῦν (47) εἰς διάσκεψιν ἡμῖν προκείμενον. Ἐπειδὴ δὲ δεῖ μὴ μόνον ταῖς τῶν λόγων ὑποθήκαις κρατῦναι τὰ εἰρημένα, ἀλλὰ καὶ πρακτικοῖς ὑποδείγμασι τὴν συμβουλήν βεβαιώσασθαι, ἐπ' αὐτὴν ἤδη βαδιοῦμαι (48) τοῦ Σωτῆρος τὴν πολιτείαν, ἣν κατὰ σάρκα πολιτευσάμενος πᾶσι τοῖς εὐσεβῶς βιώσασθαι θέλουσι τύπον ἀρετῆς καὶ πρόγραμμα τέθεικεν· ὥστε τοὺς λοιποὺς, ὄρωντας εἰς ἐκείνους τοὺς χαρακτῆρας, τὴν ὁμοίαν τοῖς ἑαυτῶν

ταπίπτειν.

(45) Reg. primus ψυχῇ γινουμένης.

(46) Unus ms. γὰρ καὶ τροφῆς τοῦτό γε.

(47) Editi συστήναι τὸ νῦν. At mss. quinque συστήσαι. Ibidem duo mss. ἡμῖν προχομιζόμενον.

(48) Reg. primus βαδιοῦμαι. Aliquanto post duo mss. καὶ προγραμμὸν τέθεικεν.

βίος εναποτυποῦν ἰδέαν οὐρανοῦ, τὸ ἀρχέτυπον τῆ παραλλαγῇ τῆς μιμήσεως διαστρέφοντας. Ὅτι γὰρ τὸν οἰκείον βίον ὁ Σωτὴρ εἰκόνα πολιτείας ἀρίστης πᾶσι τοῖς αὐτῷ πείθεσθαι θέλουσιν ἔθηκεν, ἀκουσον αὐτοῦ διαδόχῳ τούτου διδάσκοντος. Ἐάν τις γὰρ φησὶν, ἐμοὶ διακονῆ, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, οὐ τὴν κατὰ σάρκα θελῶν ἀκολουθήσιν (ἦν γὰρ πᾶσιν ἄπορος (49), τοῦ Κυρίου ταυτὸν ἐν οὐρανοῖς εἶναι κατὰ τὸ σῶμα γνωστικόν), ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ τῆς πολιτείας κατὰ τὸ ἐγγωροῦν μίμησιν.

5. Πῶς οὖν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν βεβίωκε, καὶ πῶς πεπολίτευται; Ἀμαρτίαν μὲν οὐκ ἐποίησε. Πῶς γὰρ ἂν ἡ δικαιοσύνη τῆ ἀμαρτία ἠττήθη; πῶς δ' ἂν τὸ ψεῦδος τῆς ἀληθείας ἐκράτησεν; πῶς δὲ ἡ δύναμις ὑπὸ τῆς ἀσθενείας κατεπαλαίσθη; ἢ πῶς τὸ μὴ ὄν τοῦ ὄντος περιεγένετο; Ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ἀεὶ ὢν, καὶ τῆς ὑπάρξεως ὄρον οὐκ ἔχων, πέρας οὐ προσιέμενος· ἡ δὲ ἀμαρτία ἐστὶ μὲν οὐδέποτε, οὐδὲ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει καταλαμβάνεται· ἐν δὲ τοῖς ὄρωσι αὐτὴν μᾶλλον ἢ ἐν τοῖς ὄρωμένοις (50) κακῶς ἀπολείπει τοῦ καλοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχουσα, σκότος τυποῦται τοῖς ἀδικήμασι νοερόν, τῷ δὲ φωτὶ τῆς δικαιοσύνης διαλυόμενον· τὸ γὰρ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ τῷ πέρατι τῶν ἀτοπημάτων συνδιατρέχον. Πεταυμένων γὰρ τῶν πονηρῶν πράξεων, καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῆς ἀμαρτίας συναφανίζεται. Ζητηθήσεται γὰρ, φησὶν, ἡ ἀμαρτία αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῆ· κἂν ἡ ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι τιμωρία τεταμιευμένη τύχοι τοῖς ἀμαρτάνουσι, καὶ ἄλυτος ἡ ἐπὶ τοῖς ἀδικήματι κόλασις. Ἀμαρτίαν τοῖσιν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ (51) εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Μακροθυμίας δὲ, καὶ ἀνεξικακίας, καὶ χρηστότητος, πραότητος τε καὶ φιλάνθρωπίας, καὶ ἡμερότητος, ταπεινοφροσύνης τε καὶ φρονήσεως, καὶ πάσης ἀπαξιαπλῶς ἀρετῆς πολλὰ παρέσχε τὰ ὑποδείγματα, ἅπερ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις σαφῶς διηγόρευται. Μακροθυμίας μὲν καὶ ἀνεξικακίας τῷ φέρειν (52) τὰς τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλὰς, ἀεὶ ταῖς ἐξῆς ὑπερβολαῖς τὰ πρότερα πονηρέματα καλυπτούσας· καὶ διελέγγειν (53) μὲν αὐτοὺς ἡρέμα, ὅσον στῆσαι τῆς πονηρίας, ἀμύνασθαι δὲ καὶ ἐπεξιέναι οὐδὲ κατὰ μικρόν, ἀλλὰ φιλονεικεῖν ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἐκείνων ἀπανθρωπίαν νικᾶν, καὶ ταῖς τῶν ἀγαθῶν χορηγίαις τὴν τῆς πονηρίας ἐπίτασιν (54)· καὶ τὸ τελευταῖον σταυρὸν ὑπὲρ τῶν σταυ-

A proposuit, ut reliqui conspecta hac effigie, similem in vita sua formam exprimerent, nusquam hoc exemplar diversa ac impari imitatione pervertentes. Nam quod Servator suam ipsius vitam omnibus ipsi obtemperare volentibus proposuit imaginem vitæ optimæ, audi ipsum aperte hoc docentem: *Siquis enim, inquit, mihi ministrat me sequatur*¹⁶, haud indicans corpoream sequendi rationem erat enim omnibus impervia, cum Dominum nunc secundum corpus in cælis esse notum sit), sed vitæ, quantum fieri potest, accuratam imitationem.

5. Quomodo igitur vixit Servator nosler, et quomodo conversatus est? Peccatum quidem non fecit¹⁷. Qui enim a peccato vinci justitia potuisset? qui vero mendacium vinceret veritatem? qui debellaretur potentia ab infirmitate? aut quomodo quod non est, id quod est superasset? Deus enim semper est, nullumque habet existendi tempus limitatum, nec finem ullum admittit. Peccatum vero nunquam est, neque in sua ipsius substantia deprehenditur. Verum in peccantibus magis quam in ipsis rebus, quæ male fiunt, per boni defectum subsistens, caliginem spiritualem per injustitias imprimit, quæ justitiæ lumine dissolvitur, cum lux in tenebris luceat¹⁸, et eousque durent, quandiu delicta durant. Nam cessantibus pravis actionibus jam peccati substantia simul etiam deletur et evanescit. *Quæretur enim, inquit, peccatum illius, et non invenietur*¹⁹; etiamsi alioqui supplicium peccantibus reservatum sit ob peccata, sitque perpetuus cruciatus ob iniquitates expectandus. *Peccatum igitur non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus*²⁰. Sed contra lenitatis, patientiæ, benignitatis, mansuetudinis, humanitatis, comitatis humilitatis, prudentiæ, et uno verbo virtutis cujuscunque **548** exempla multa præbuit, quæ clare recensentur in Evangeliiis. Lenitatis quidem et patientiarum pertulit Judæorum insidias, quæ posteriorum injuriarum magnitudine semper contegebant flagitia priora. Atque etiam cum redarguit ipsos leniter, solum videlicet quantum opus erat, ut eorum coerceret malignitatem, non ut etiam eos ulcisceretur, aut reos perageret vel tantillum, sed ut beneficiis illorum inhumanitatem, et bonorum largitione magnitudinem nequitiae eorum vincere cona-

¹⁶ Joan. xii, 26. ¹⁷ I Aetr. ii, 22. ¹⁸ Joan. i, 5. ¹⁹ Psal. x, 13. sec. Hebr. ²⁰ Isa. liii, 9; I Petr. ii, 22.

(49) Reg. secundus ἦν γὰρ ἂν ἅπασιν ἄπορος. Nec ita multo post codex Colb. πεπολίτευται; ἄκουε συνετῶς ἀμαρτίαν, et quomodo conversatus est? audi sapienter, etc. Mox duo mss. δικαιοσύνη τῆς ἀμαρτίας. Subinde duo mss. πῶς δ' ἂν ἡ δύναμις.

(50) Illud, ἐν τοῖς ὄρωμένοις, de personis accipiendum esse putat vir doctissimus Combefisius sicque hunc locum interpretatur: *Cum peccatum in eis potius sit qui ipsum perpetrant, quam in iis qui inde injuria damnoque afficiuntur, honesti rectique carentia existentiam habens.* Mox Vossii codex et alii duo νοερόν, τῷ δὲ φωτὶ. Editi et mss. nonnulli νοητόν τῷ φωτὶ. Subinde duo mss. cum Voss. ἀποπημάτων συμπατρύχον.

PATROL. GR. XXXI.

(51) Veteres duo libri ἐποίησεν ὁ Χριστός, οὐδὲ.

(52) Editi τὸ φέρειν. At mss. duo τῷ φέρειν.

(53) Reg. secundus et editi διελέγγει. Veteres duo libri διελέγγειν, et ita quoque legitur in Reg. tertio sed secunda manu: ubi supplenda est vocula τῷ, ut si τῷ διελέγγειν quemadmodum scriptor aliquanto ante dixit τῷ φέρειν. Mox editi ταῖς εὐεργεσίαις τὴν ἐκείνων ἀπανθρωπίαν καὶ νικᾶν ταῖς. Reg. quartus ut in contextu. Vocula καὶ male locata fuerat in vulgatis.

(54) Unus ms. cum Voss. πονηρίας εὐστασιον. Mox codex Colb. αὐτὸν ἀναδέχεσθαι. Vossii vetus liber ἀναδέχεται. Alii mss. et editi αὐτὸν καταδέχεται. Si per veteres libros liceret, mallet legere κα-

retur. Ad extremum etiam pro crucifigentibus se crucifigitur. Mansuetudinis autem et lenitatis, cum omnes ex convenienti sibi benignitate admisit, ac colloquendi præbuit libertatem, non viris probis modo, sed iis etiam, quibus studia turpissima familiaria erant ac consueta. Itaque sic accesserunt scorta ac publicani; non ut libidinis aut avaritiæ morbum augerent, sed ut detergerunt morbum animæ. Nequemagis confundebantur ex nequitiae suæ conscientia, quam in spe medelæ confiderent. Nam inveniebant experientiam spe etiam altiore. Humanitatis quoque et misericordiæ cum nunc quidem fame in deserto confectis copiosam mensam ex tempore construxit, eosque dupliciter accepit, tum rerum necessariorum copia, tum insolenti supeditandi modo²¹; nunc vero, cum misertus est jacentium, quod dispersi essent et dissipati velut oves pastore carentes²², et cum, sanavit corporeas infirmitates, et vitata ac mutilata membra redintegravit itemque, quando et animi morbos, et indissolubilia peccatorum vincula, et violentarum passionum obligationes, quas cum diabolo peccati parente contraxeramus, dissolvit. Quanta autem exhibuit humilitatis exempla? Etenim non carne solum indui, sed parentum etiam, pro præsentibus eorum statu, humilium partim fieri filius, partim putari voluit; fieri quidem, matris: putari autem, illius qui pater est appellatus²³. Quot prudentiæ? cum modo Sadduceos, qui quodam septem fratrum vita functorum unius et ejusdem uxoris maritorum commento resurrectionem irridere conabantur, refutavit²⁴; modo Phariseorum discipulos una cum Herodianis pudore affectit, ubi ancipiti hæc et captiosa quæstione proposita. *Nunc Cæsar dare consuevit oportet, an non*²⁵, ambiguum ancepsque responsum acceperunt, quod cum non dari, sed reddi præciperet, poterat utraque parte illorum amentiam resecare. *Reddite enim, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari*²⁶: Cæsaris enim erat numisma, cujus imaginem ac inscriptionem ferebat.

6. Et hæc sunt præcipuæ animi virtutes et præter illas aliæ etiam infinitis partibus plures: at corporis quot et quantæ exstant dotes? Quarum ostendendarum causa maxime allatum est **549 exemplum**. In prima quidem ætate subditus parentibus²⁷, omnem laborem corporalem leni ac obedi-

ρωσάντων αὐτὸν ἀναδέχεται· πραότητος δὲ καὶ ἡμερότητας, τῷ πάντας προσίσθαι μετὰ τῆς αὐτῷ προεπούσης χρηστότητας, καὶ θάρσος ὀμιλίας παρέχειν οὐ τοῖς σπουδαίοις τῶν ἀνθρώπων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ οἷς τὰ αἰσχίστα ἐπιτηθεύειν φίλον αἰεὶ σύνθηες. Οὕτω γοῦν πόρνοι καὶ τελῶναι προσίεσαν, οὐχ ἵνα τὸ νόσημα λαγνείας ἢ τῆς (55) πιλαιργυρίας ἀυξήσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὸ νόσημα τῆς ψυχῆς ἀποτρίψωνται. Καὶ οὐ κατεδύοντο μᾶλλον τῷ συνειδῶτι τῆς πονηρίας, ἢ ἐθάρρουν τῇ ἐλπίδι τῆς θεραπείας. Εὐρισκὸν γὰρ καὶ τὴν πείραν τῆς ἐλπίδος ὑψηλοτέραν. Τῆς δὲ φιλανθρωπίας καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ τίνα τὰ ὑποδείγματα; Ἄρτι μὲν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῖς ὑπὸ ἐνδείας ἐκλυομένοις τράπεζαν αὐτὸν σχεδιάζειν (56) ἀμφίλαπῃ, διπλῇ δεξιούμενον, τῷ τε ἀφθόνῳ τῆς χρείας καὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ πορισμοῦ ἄρτι δὲ ἐπὶ τοῖς κειμένοις σπλαγχνίζεσθαι, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα· καὶ ἰᾶσθαι μὲν σωματικῆς ἀσθενείας, λώδας τε μελῶν καὶ πηρώσεις ἐπανορθοῦσθαι· λύειν δὲ καὶ ψυχικῆς ἀρρώστιας, καὶ ἀμαρτημάτων ἀλύτους δεσμούς, καὶ στραγγαλίας βιαίων συναλλαγμάτων, ἃς πρὸς τὸν πατέρα τῆς ἀμαρτίας τὸν διάβολον πεποιήματα· Ταπεινοφροσύνης δὲ ἡλίκα τὰ ὑποδείγματα; Τὸ μὴ μόνον ἐλεῖσθαι σάρκα περιβαλεῖσθαι, ἀλλὰ γὰρ (57) καὶ ταπεινῶν, κατὰ τὸ παρὸν σχῆμα, γονέων παῖς τὸ μὲν γενέσθαι, τὸ δὲ νομισθῆναι· γενέσθαι μὲν τῆς μητρὸς, νομισθῆναι δὲ τοῦ λεχθέντος πατρὸς. Φφουήσεως δὲ τὸ ἄρτι (58) μὲν διελέγγειν τοὺς Σαδδουκαίους διαγέλαν τὴν ἀνάστασιν πειρωμένους τῷ πλάσματι τῶν ἐπτὰ ἀδελφῶν ἐπὶ μιᾷ γαμετῇ τεθνεώτων· ἄρτι δὲ τοὺς μαθητὰς τῶν Φαρισαίων μετὰ τῶν Ἰεροδικῶν καταισχύνει, ἡλίκα, τὸ ἀμφιχρημον ἐρώτημα προβαλλόμενοι, Εἰ θεοὶ κῆρσον Καίσαρι δοῦναι, ἢ οὐ, ἀπόκρισεν ἐδέχοντο περιδέξιον, ἐφ' ἑκάτερα ἐλεῖν τὴν ἐκείνων ἀνοίαν δυναμένην, οὐχὶ δοῦναι, ἀλλὰ ἀποδοῦναι προστάσσοσαν. Ἀπόδοτε γὰρ, φησὶ, τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι· ἐπειδὴ τὸ νόμισμα Καίσαρος ἔν, οὐ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔφερε.

6. Καὶ τὰ μὲν προηγούμενα τῶν κατορθωμάτων ταῦτα, καὶ τούτων ἀπείρῳ τῷ ἀριθμῷ πλείονα· τὰ δὲ τοῦ σώματος ἡλίκα, καὶ ὅσα; Ἴν ἕνεκα μάλιστα προῆκται (59) καὶ τὸ ὑπόδειγμα. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἡλικίαν τοῖς γονεῦσιν ὑποτασσόμενός, ἅπαντα πόνον σωματικὸν πρῶως καὶ εὐπειθῶς συνδιέφερεν. Ἄνδρες γὰρ ὄντες (60) δίκαιοι μὲν καὶ εὐσεβεῖς, πένητες δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐκ εὐποροὶ (καὶ μάρτυς ἡ φάτις

²¹ Matth. xv, 32 seqq. ²² Matth. ix, 36. ²³ Matth. xiii, 25. ²⁴ Matth. xxii, 25. ²⁵ ibid. 17. ²⁶ ibid. 21. ²⁷ Luc. ii, 51.

ταδέχεται, ut esset τῷ καταδέχεται, quemadmodum non longe auctor scripsit τῷ πάντας προσίσθαι. Ita enim habent veteres duo libri, non ut vulgati τὸ πάντας προσίεσθαι.

(55) Unus ms. λαγνείας καὶ τῆς. Nec ita multo post codex Colb. ψυχῆς ἀποτρίψωνται, non ita recte. Subinde idem ms. Εὐρισκὸν δὲ καί.

(56) Sic Regii secundus et tertius, non uno verbo αὐτοσχεδιάζειν, ut scripsit Combefisius, et uti in vulgatis legitur. Ibidem editi δεξιούμενον. Veteres

libri δεξιούμενον.

(57) Vocula γὰρ addita est ex veteribus quatuor libris.

(58) Reg. secundus τῷ ἄρτι. Alii mss. et editi τὸ ἄρτι. Ibidem Colb. ἐλέγγειν. Nec ita multo post idem ms. ἐπὶ μιᾷ γαμετῆς.

(59) Unus ms. μάλιστα προῆκται.

(60) Editio Veneta et quatuor mss. Ἄνδρες γὰρ ὄντες. Aliæ duæ editiones Ἄνθρωποι γὰρ ὄντες.

τῶν τιμῶν τοκῶν ἢ θεραπείᾳ), εὐκότως πόνοις σώ-
ματος προσωμίγουν διηνεκῆσι, τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν
ταύτην ἑαυτοῖς συμπορίζοντες (61). Ἰησοῦς δὲ τού-
τοις ὑποτασσόμενος, ὡς φησὶν ἡ Γραφή, πάντως καὶ
τῷ συνδιαφέρειν τοὺς πόλους τὴν εὐπειθειαν ἐπ-
εδείκνυτο. Προσῶν δὲ καὶ τὰς δεσποτικὰς καὶ θείας
εὐεργεσίας ἀπογυμνῶν, καὶ μαθητὰς λοιπὸν αἰρού-
μενος, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κηρύσσειν διανοούμε-
νος, οὐκ ἐπὶ μιᾶς γωνίας κείμενος, ἐκλυόμενός τε τὸ
σῶμα, τῆς παρ' ἐτέρων ἐδεῖτο διακονίας, ἀλλὰ ἄρτι
μὲν ὁδοιπορῶν, καὶ πῆξέων διηνεκῶς, τοῖς μαθηταῖς
ἅμα διακονούμενος, ὡς αὐτὸς ἔφησεν· Ἐγὼ δὲ εἶμι
ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν· καὶ, καθὼς ὁ Υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ δια-
κονῆσαι· ἄρτι δὲ νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν·
αὐτῆς δὲ τῆ διδασκαλίᾳ προσδιατρίβων ἐπὶ μακρὸν, B
τόπον τε ἐκ τόπου μεταμειβὼν ἀκονῶς, διὰ τὴν σω-
τηρίαν ἡμῶν διετέλει. Ἀπαξ δὲ ὑποζυγίῳ, καὶ ταύτῳ
μόνον ἐπὶ ὀλίγον (62) χρησάμενος φαίνεται, οὐχ ἵνα
τὸ σῶμα διαναπαύσῃ, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἔργοις τὴν προφη-
τείαν σφραγίσῃται. Τί δὲ οἱ ἀποστόλοι; Οὐχὶ τὸν
Δεσπότην μεμίμηται; οὐχὶ πόνοις ὠμίλου διηνε-
κῶς; Σκόπησον Παῦλον ἐργαζόμενον ἀπαύστως,
ὁδοιποροῦντα συντόνως, πλέοντα, κινδυνεύοντα, χει-
μαζόμενον, ἐλαυνόμενον, μαστιζόμενον, λιθαζόμενον,
πᾶσιν ἄρκοῦντα τοῖς πειρασμοῖς τῆ προθυμίας τῆς
ψυχῆς, καὶ τῷ σθένει τοῦ σώματος. Εἰ δὲ ἦν τῆ
ἀμετρίᾳ παραλύων τὴν τοῦ σώματος δύναμιν, οὐκ
ἂν ἐπὶ τούτοις ἐστεφανώθη. Καλὸν οὖν, τὸν τοῦ
Δεσπότην βίον καὶ τῶν τούτου μαθητῶν καὶ ἀποστό-
λων (63) διὰ τε τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν διὰ τε τῶν σωμα- C
τικῶν ἀσκημάτων μιμούμενον, ἐνεργὸν παρέχειν τὸ
σῶμα ταῖς ἀρίσταις ὑπηρετούμενον πράξεσι. Ψυχῆς
μὲν γὰρ τὸ προεἶσθαι τῶν καλῶν ὅσα καὶ τῆ συνε-
ργία τοῦ σώματος τελειοῦνται (64)· σώματος δὲ τὸ
ἐνεργεῖν ἅπερ ἡ ψυχὴ προεἶλετο. Ἀπονοῦντος δὲ
τούτου πρὸς τὴν ἐνεργεῖαν, ἡμιτελὲς τὸ κατόρθωμα
ἐν προαιρέσει κρυπτόμενον, καθάπερ τι βλάστημα
τοῖς τῆς γῆς κόλποις ἐμπαραινόμενον, καὶ οὐ προ-
βαῖνον εἰς χρῆσιν τούτων, δι' οὗς καὶ ἔφυ.

opus cum occultetur in animi sententia veluti germen quoddam, quod in terræ sinibus emarcescit, nec ad usum eorum propter quos productum est, pervenit.

7. Ἀλλὰ, φησὶ, καὶ ὁ Κύριος ἀσιτίαν ἐπιτεταμένην
διήνεγκε, καὶ Μωϋσῆς δὲ οὐδὲν ἤττον, καὶ Ἠλίας ὁ
προφήτης. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο σκόπησον, ὅτι ὁ Κύριος
ἡμῶν ἅπαξ τοῦτο μόνον ἐποίησε, καὶ Μωϋσῆς δὲ 1)
καὶ Ἠλίας ὁμοίως· τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον ἅπαντα
ἐν τάξει τῆ προσηκούσῃ διακυβερνῶντες τὸ σῶμα,
καὶ ἐνεργὸν τοῦτο παρέχοντες, κόποις τε καὶ πόνοις
προσομιλοῦντες αἰεὶ, οὕτω τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς
τῆ συνεργία τοῦ σώματος ἀπελάμπουσαν, τὸν πρα-
κτικὸν βίον σφραγίσθαι καὶ τελειῶσιν τῆς πνευματι-
κῆς πολιτείας πεποιημένοι. Τοῦτο μὲν Μωϋσῆς,

A rebus ad vivendum necessariis non admodum in-
structi (cujus rei testis est præsepe quod veneran-
do partui inservivit²⁸), erant, ut verisimile est,
laboribus corporis assiduis dediti, sic ut hac ra-
tione res necessarias sibiipsis compararent. Jesus
autem, ut ait Scriptura, his subjectus, laboresque
una cum ipsis perferendo, obedientiam suam pror-
sus declaravit. Cæterum autem temporis progressu
cum herilia divinaque beneficia detegeret, et, ele-
ctis posthac discipulis, de prædicando cælorum
regno cogitaret, nequaquam in uno angulo positus
aut corpore exsolutus, aliorum indigebat ministe-
rio, sed modo obambulans, et assidue pedibus iter
conficiens, una cum discipulis suis ministrabat,
velut ipse dixit: *Ego autem in medio vestrum sum,*
B *sicut qui ministrat*²⁹. Item: *Sicut Filius hominis*
*non venit ministrari, sed ministrare*³⁰: modo vero
lavabat pedes discipulorum³¹. Rursus autem in do-
cendo diu immorari, ac locum ex loco impigre
permutare salutis nostræ gratia non intermittebat.
Semel autem jumento, eoque ad exiguum duntaxat
tempus usus fuisse comperitur³², non ut reficeret
corpus, sed ut ipsis operibus prophetiam obsigna-
ret. Quid vero apostoli? Nonne Dominum imitati
sunt? nonne vacabant assiduis laboribus? Consi-
dera Paulum indesinenter laborantem, acriter iter
facientem, navigantem, periclitantem, tempestate
jactatum, fugatum, flagris cæsum, lapidibus peti-
tum, animi alacritate et corporis firmitate ferendis
omnibus tentationibus non imparem. Quod si ener-
vasset corporis vires per immoderationem, haud-
quaquam ob hæc coronam assecutus fuisset. Quam-
obrem præclare faciet, qui Domini, illiusque disci-
pulorum ac apostolorum vitam tam per animi vir-
tutes quam per corporis exercitia imitando, corpus
strenuum et optimorum operum ministrum præsta-
bit. Animi enim est, bona seligere, quæ posthac
perficiuntur corporis opera; corporis vero, exse-
qui quæ animus selegit. Quod si corpus invalidum
est ad agendum, imperfectum remanet virtutis

7. Sed, inquit, et Dominus pertulit inedia
diuturnam, et Moyses quoque, et Elias propheta.
Verum illud etiam animadvertite, Dominum no-
strum, et Moysen, itemque Eliam, id semel dun-
taxat fecisse: sed toto reliquo tempore corpus de-
bita moderatione gubernasse, illudque reddidisse
strenuum et validum, semper et in laboribus
et in ærumnis versantes, sicque animi virtutes
corporis ope illustrarunt, actuosam vitam ceu si-
gillum atque perfectionem spiritualis 550 vitæ
præstantes. Hoc Moyses, hoc Elias, hoc etiam

²⁸ Luc. ii, 7. ²⁹ Luc. xxii, 27. ³⁰ Matth. xx, 28. ³¹ Joan. xiii, 5. ³² Matth. xxi, 7.

(61) Codex Colb. ἑαυτοῖς ἐκπορίζοντες. Vossii ve-
tus liber ταύτην αὐτοῖς ἐπιπορίζοντες.

(62) Editi ἐπὶ ὀλίγῳ. Antiqui tres libri præter
Voss. ἐπὶ ὀλίγον. Mox codex Colb. σῶμα διαναπαύ-

σῆται.

(63) Veteres duo libri καὶ τῶν ἀποστόλων. Partic-
ula καὶ in editis desideratur.

(64) Codex Colb. τελειοῦται.

Joannes ipse effecit: qui ex arcano quodam Dei A consilio diu in deserto commoratus, completoque hoc consilio ad regionem cultam profectus, tunc et prædicavit, et baptizavit (quod pertinet ad actionem), et ob suam loquendi libertatem adversus Herodem, certamen absolvit. Hoc et omnis sanctorum turma, et ipse Jesus fecit, in agendo scilicet perseverans: ut undelibet planum esset et exploratum cum ex naturæ legibus, tum ex divinarum Scripturarum doctrina, tum ex omnium sanctorum factis, tum ex vivendi ratione ipsius Servatoris nostri, tum ex regula vitæ virorum pie degentium, melius esse atque præstabilius, si corpus firmum sit ac robustum, quam si exsolutum sit ac enervatum: itemque, si reddatur ad bonas actiones strenuum, quam si voluntaria afflictatione B iners fiat ac deses.

CAPUT V.

Quod convenit ascetam in iis operibus, quæ ipsum deceant, exercitari.

Cæterum in iis se operibus exercere asceta debet, quæ sibi convenient: quæ videlicet ab omni cauponaria, longiorique mentis avocatione et turpi lucro aliena sint, quæque manentibus intra tectum nobis ut plurimum confici possint, ut et compleatur opus, et quies servetur. Quod si oportuerit ob inevitabilem quamdam necessitatem opus aliquod etiam sub dio perfici, ne hoc quidem philosophiæ futurum est impedimento. Qui enim vere philosophus est, ei cum corpus sit loco scholæ et gymnasii, sitque eidem animi sedes firmissima, etiamsi C in foro fuerit, sive in conventu, sive in monte, sive in agro, sive in media multitudinis frequentia, ceu in naturali monasterio commoratur: quippe qui intus ad se advocet animum, et de rebus, quæ sibi conveniat, philosophetur. Fieri enim potest, ut et qui domi desidet, is tamen mente foras evagetur, et qui in foro versatur, is, si vigilet, quasi in solitudine sit, cum et ad semetipsum et ad Deum solum conversus sit, tumultusque ex rebus sensibilibus in animum irrepentes nequaquam sensibus excipiat.

CAPUT VI.

Quod non convenit ascetam incaute cum omnibus hominibus colloqui.

1. Jam ne illud quidem decet, seipsum homini- D bus omnibus concedere, aut se aperire, aut se incaute detegere. Qui enim secundum Deum vivit, huic complures insidiantur, atque ii ipsi plerumque qui sunt ei conjunctissimi, sæpe vitam ipsius explorant. Itaque operæ pretium est non temere cum externis congredi. Si enim, ut **551** ait Evan-

(65) Sic Vossii vetus liber et alii tres. Editi βαπτίζων ἀπὸ τοῦ πράττειν ἔτι καὶ ἐκ τῆς, corrupte. Post verbum ἀποτελεῖν, quod in fine hujus capituli legitur, additum invenitur in Vossii veteri libro διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐνδείας.

(66) Editi ἐπιτηδεύειν τὰ προσήκοντα. Antiqui tres libri τὰ πρόποντα. Mox editi προσήκει τὰ ἔργα πρό-

αὐτοῦ δὲ Ἠλίας, τοῦτο δὲ καὶ Ἰωάννης αὐτὸς, οἰκονομία μὲν ἀπορήκτω τὴν χρονίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβὴν ποιησάμενος· μετὰ δὲ τὴν πλήρωσιν τῆς οἰκονομίας, ἐπὶ τὴν κεκοσμημένην χώραν ἐλθὼν, κηρύσσων τε καὶ βαπτίζων, ἃ τοῦ πράττειν ἐστὶ, καὶ ἐκ τῆς (65) πρὸς τὸν Ἡρώδην παρήρησις τὴν ἀθλήσειν τελειούμενος. Τοῦτο καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀγίων κατάλογος, καὶ Ἰησοῦς αὐτὸς ἐν τῷ πράττειν διατελών· ὡς εἶναι πάντοθεν δῆλον ἐκ τε τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν θείων Γραφῶν, ἐκ τε τῶν τοῖς ἀγίοις ἅπασι πεπραγμένων, ἐκ τε τῆς πολιτείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ τοῦ κανόνος τῆς τῶν εὐσεβούντων ζωῆς, ὅτι καλὸν καὶ συμφέρον συνεστάναι μᾶλλον, ἢ παρεῖσθαι τῷ σώματι καὶ ἐνεργὸν τοῦτο παρέχειν ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν, ἢ ἄργον ἐκουσίως ἀποτελεῖν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ὅτι προσήκει τὸν ἀσκητὴν ἔργα ἐπιτηδεύειν τὰ πρόποντα (66).

Ἐργάζεσθαι μέντοι τὸν ἀσκητὴν προσήκει ἔργα τὰ πρόποντα, ὅσα καπηλείας ἀπάσης, καὶ μακροτέρων περισπασμῶν, καὶ αἰσχροκερδείας ἀπήλλακται· ὅσα ὑπωροφίῳ μενόντων ἡμῶν, ὡς τὰ πολλά, ἐπιτελεῖσθαι δύναται, ἵνα (67) καὶ τὸ ἔργον πληρῶται, καὶ ἡσυχία φυλάττεται. Εἰ δὲ τι δεῖ διὰ τὴν ἀναγκαίαν χρείαν καὶ ὑπαιθρον ἔργον ἐπιτελεῖν, οὐδὲ τοῦτο τὴν φιλοσοφίαν κωλύσει. Ὁ γὰρ ἀκριβὴς φιλόσοφος, φροντιστήριον ἔχων τὸ σῶμα, καὶ καταγωγὴν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ, καὶ ἐπ' ἀγορᾶς ὦν τύχη (68), καὶ ἐν πανηγύρει, καὶ ἐν ἄρει, καὶ ἐν ἀγρῷ, καὶ μεταξὺ πλήθους πολλοῦ, ἐν τῷ φυσικῷ μοναστηρίῳ καθιῶνται, ἔνθεν συνάγων τὸν νοῦν, καὶ φιλοσοφῶν τὰ αὐτῷ πρόποντα. Δυνατὸν γὰρ καὶ οἴκοι καθήμενος, ἔξω περιπλανᾶσθαι τοῖς λογισμοῖς· καὶ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ὄντα, νήφοντα δὲ, ὡς ἐπ' ἐρημίας εἶναι, πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ πρὸς Θεὸν μόνον ἐπιστρεφόμενος, καὶ οὐ δεχόμενος ταῖς αἰσθήσεσι τοὺς ἐκ τῶν αἰσθητῶν τῆ ψυχῆ θορύβους προσπίπτοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς΄.

Ὅτι οὐ χρη πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφυλάκτως συνδιατρίβειν τὸν ἀσκητὴν.

1. Θαρόρειν δὲ μηδὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἑαυτὸν, μηδὲ ἀπογυμνοῦν, μηδὲ ἀνακαλύπτειν ἀφλύκτως προσήκει. Πολλοὺς γὰρ ἐφέδρους ὁ κατὰ Θεὸν πολιτευόμενος ἔχει· καὶ αὐτοὺς πολλάκις τοὺς οἰκειοτάτους, τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς κατασκόπους. Προσήκει τοίνυν μὴ ἀδικασίστους ποιῆσθαι τὰς πρὸς τοὺς ἔξωθεν συντυχίας. Εἰ γὰρ ὁ Σωτὴρ, ὡς φησι το

ποντα.

(67) Editi δύναται ἢ ἵνα. At mss. tres δύναται ἵνα. In Vossii veteri libro ita legitur post voculam ἄν: ὥστε τὸν τόνον τῆς ψυχῆς καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς θεωρίαν διὰ τῆς ἐπιτεταγμένης ἐργασίας μὴ ἀπαμβλύνειν ἵνα καὶ τὸ ἔργον.

(68) Codex Colb. ὦν τύχοι.

Εὐαγγέλιον, οὐκ ἐπίστανε τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν (Αὐ-
τὸς γὰρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς (69) οὐκ ἐπίστανεν
ἑαυτὸν αὐτοῖς)· εἰ ἐκεῖνος, ὁ καθαρὸς, ὁ ἄμω-
μος, ὁ ἀνεπίληκτος, ὁ δίκαιος, ὁ τὸ πᾶν ἀρετῆ,
πῶς ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, οἱ εὐόλισθοι, οἱ μὴ
κατὰ σκοπὸν ἀεὶ εὐδοχοῦμενοι, τοῦτο μὲν διὰ τὴν φυ-
σικὴν ἀσθένειαν, τοῦτο δὲ διὰ τὸν πονηρῶς καὶ ἀνευ-
δότως ἡμῖν προσπαλαίουτα, ἑαυτοῦς ἐκδιδόντες πε-
ριέργοις ἀνθρώποις (70), οὐχὶ πονηρῶς ἐπισπασόμεθα
διαβολῆς, καὶ ἑαυτοῖς τὰ σκάνδαλα καταπήξομεν (71) ;
Πολλάκις γὰρ οἱ πονηροὶ καὶ τὰ καλῶς πραττόμενα
διαβάλλειν ἐπιχειροῦσι, καὶ μὴ ἀλοιδορήματα καταλιμ-
πάνειν καὶ τὰ μικρότατα τῶν πταισμάτων ἀν-
έχονται.

2. Χρὴ τοίνυν πεφυλαγμένως (72) ποιῆσθαι τὰς
πρὸς τοὺς ἔξωθεν ὁμιλίας. Συμβαίνει γὰρ αὐτοῖς τι
καὶ ἕτερον πάθος ὑπὸ λογισμῶν ἀπειρίας ἐπὶ τῶν
ἀναχωρησάντων τοῦ βίου. Ὑπολαμβάνουσι γὰρ, οὐ
τὴν γνώμην μετατεθεῖσθαι τῶν μετατιθεμένων (73)
τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτοῖς τὴν ἀνθρωπίνην
μιτεσκευάσθαι· καὶ οὐ κρίνουσι τοὺς ἀσκητὰς ὡς
ἐν πάθει μὲν τοῖς αὐτοῖς στρεφομένους, θυνάμει δὲ
ψυχῆς καὶ ἀλλοτριώσει τῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐπικρα-
τοῦντας αὐτῶν (74)· ἀλλ' οἴονται, ὅτι πάντα ἐκποδῶν
τὰ πάθη τῆς τοῦ σώματος αὐτῶν φύσεως γέγονεν.
Ὅθεν δὴ, καὶ εἰ τι μικρὸν ὁ πνευματικὸς δια-
μάρτοι τοῦ καλοῦ, εὐθέως ἄπαντες, καὶ οἱ τὸ
πρὶν θερμότατοι ἐπαινέται καὶ θαυμασταί, πικροὶ
κατήγοροὶ γίνονται, καὶ διελέγχουσι ἑαυτοῦς, οὐ-
δὲ πρότερον ἀληθεῖς τοὺς ἐπαίνους ποιοῦμενοι
Καθάπερ γὰρ ἀθλητοῦ τινος ὀλισθήσαντος, εὐ-
θὺς ὁ ἀντίπαλος κατεξανίσταται παίων καὶ προσκα-
ταβάλλων αὐτόν· οὕτω καὶ ἐκεῖνοι (75), ἐπὶ ἰδῶσι
τὸν ἐν ἀσκήσει ἀρετῆς διαζῶντα μικρὸν τι τοῦ
καλοῦ διαμαρτήσαντα, ἐπιτίθενται ταῖς λοιδορίαις
καὶ ταῖς διαβολαῖς, ὡσπερ τοξέμασι βᾶλλοντες·
οὐ λογιζόμενοι καθ' ἑαυτοῦς, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐφ'
ἐκάστης ἡμέρας μυρίοις τιτρώσκονται τοῖς βέλεσι
τῶν παθῶν. Οἱ δὲ γε τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταί,
χαίπερ ὑπὸ τῶν ὁμοίων πολιορκούμενοι παθῶν, ἢ
μικρὰ τινα, ἢ οὐδὲν πολλάκις ὑπὸ τούτων ἐπηρεά-
ζονται· καὶ ταῦτα, καὶ τὸν ἀνταγωνιστὴν σφοδρό-
τερον ἢ περ ἐκεῖνοι δεχόμενοι. Ἐπεὶπερ οὗτοι μὲν
τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἀγῶνα διωμολόγησαν, καὶ μέγα τῷ
πονηρῶ τὸ κατὰ τούτων ἄρασθαι νῆκος, πάλιν (76) δ'
αὐτὸ τὸ ἠττηθῆναι καιρίαν τὴν πληγὴν ἠνεγκεν, ὡς
ὀλοσχερῶς καὶ πᾶσιν ἀρετῆς μέρεσιν ἠττηθέντι· ὁ
δὲ πρὸς τοὺς τῷ βίῳ προσνείμαντας ἑαυτοῦς κατα-

gelium, non omnibus seipsum concrederebat Serva-
tor (*Ipsse enim, inquit, Jesus non credebat semet-
ipsum eis* ³³); si ille, licet purus, inculpatus, nulli
reprehensioni obnoxius, justus, si ille qui prorsus
virtus ipsa erat, ita se gessit, quomodo nos pecca-
tores, ad lapsum proclives, quorum viæ non sem-
per directæ sunt ad scopum, partim propter infir-
mitatem naturalem, partim propter eum qui mali-
gne ac fortiter nobis adversatur, quomodo inquam,
fieri poterit, ut si nosmetipsos curiosis hominibus
prodiderimus, non conflamus in nos pravæ ca-
lumnias, et nobis ipsis offendicula non struamus?
Nam maligni ea etiam quæ recte fiunt, calum-
niari non raro conantur, et ne levissima quidem
errata a conviciis immunita relinqui sinunt.

2. Par est igitur caute cum externis hominibus
confabulari. Nam incidunt et in aliud quoddam
vitium, dum de iis qui e sæculo recesserunt im-
perite ac inscite cogitant. Suspiciuntur enim non
mentem sententiamque eorum, qui vitæ genus im-
mutarunt, immutatam fuisse, sed ipsam naturam
humanam penitus in illis fuisse transformatam,
nec judicant de ascetis, tanquam de hominibus,
qui cum in iisdem affectibus versentur, eos tamen
animi viribus, et sua a voluptatibus abalienatione
vincant; sed arbitrantur corporis eorum naturam
affectibus nullomodo obnoxiam esse. Ex quo fit, ut
si vel paululum spiritualis vir a recto declinarit,
statim omnes, etiam ii ipsi qui erant antea ferven-
tissimi laudatores admiratoresque, fiant amarul-
lenti accusatores, atque adeo non veras laudes
prius tribuisse convincuntur. Quemadmodum enim
labente aliquo athleta, confestim adversarius insur-
git, illumque ferit, ac magis prosternit: sic etiam
illi, ubi viderint eum qui in virtutis exercitio vivit,
tantillum a recto deflexisse, tum ipsum conviciis
calumniisque perinde ut immissis quibusdam spi-
culis insectantur: neque reputant secum, se quoti-
die innumeris vitiorum telis transfigi. At vero pie-
tatis propugnatores, etiamsi ab iisdem obsideantur
affectibus, sæpe tamen ab his aut parum, aut nihil
accipiunt detrimenti; idque, quamvis adversarium
vehementiorem quam illi sustineant. Nam hi qui-
dem ei se adversarios professi sunt, et magni ali-
quid adeptum se esse arbitratur malignus ille, si
de ipsis reportet victoriam, contraque, si succum-
bit. putat mortiferam plagam sibi infligi, tanquam
qui perfecte et in omnibus virtutis partibus victus
sit: sed bellum iis, qui se mundo sæculoque ad-

³³ Joan. II, 24.

(69) Antiqui duo libri ὁ Ἰησοῦς. Articulus in vulgatis deerat.

(70) Codex Voss. ἐκδιδόντες πονηροῖς ἄνθρ.

(71) Unus ms. ἐπισπασόμεθα... καταπήξομεν. Mox duo mss. ἐπιχειροῦσιν, οὐδὲ ἀλοιδορήματα. Codex Colb. ἐπιχειροῦσι, μήτε ἀλ.

(72) Veteres duo libri πεφυλαγμένως.

(73) Codex Colb. τῶν μεταθεμένων. Statim Reg. tertius et editi μετασκευάσθαι. Alii tres mss. μετ-

εσκευάσθαι.

(74) Codex Colb. ἐπικρατοῦντας ἑαυτῶν. Aliquanto post editi Ὅθεν δὴ, καὶ εἰ ὅτι. Veteres tres libri εἰ τι. Haud longe editi ἐπαινέται καὶ θαυμαστοί, male. Antiqui duo libri præter Combef. θαυμαστοί, bene.

(75) Codex Colb. οὕτως καὶ ἐκεῖνοι.

(76) Codices nonnulli καὶ πάλιν.

dixerunt, illatum, despiciatui habetur, partim quæd maxima eorum pars ad suam cladem stragemque suapte sponte currant, voluptatibus variis atque cupiditatibus ad peccatum allecti, adversarioque victoriam de se facillime reportandam offerentes, partim quod ii etiam qui parum peccato obsistere videntur, ob varia impedimenta haud difficile a palæstra secedant, **552** et terga vertentes, vehementerque sagittis petiti, multas ac fœdas cladis suæ notas ferant.

3. Quod si forte nonnulli, impetu etiam mundanarum curarum superato, maligni illius bello obversa facie opponere se potuerunt, non tamen paria certamina sustinuerunt, sed multo, vel potius infinitis partibus minora sunt ascetarum certaminibus. Alter enim contendit retinere jus suum, atque in litibus, quæ de præsentibus fiunt, pertinaciter decertat; alter vero vel de jure etiam suo iis qui secum litigant, concedit, perficiens illud: *Ab eo aufert quæ tua sunt, ne repete*³⁴. Ille percussus percutit vicissim, et affectus injuria injuriam vicissim infert, atque hoc pacto stare se in æqualitate arbitratur: hic vero tolerat, quoad injuriam facienti aut etiam ferienti satietatem attulerit. Et hic idem studet omnibus corporis voluptatibus dominari: alter vero ad satietatem usque indulget voluptatibus. Quomodo igitur qui civile vitæ genus ducit, inter athletas numerabitur, si cum asceta comparetur? Velim consideres et aliud, quod iis solitum est usu venire, qui communem ac vulgarem vitam sequuntur, quodcumque res ascetarum expendunt. Simul ac enim asceta æquum esse duxerit, corpus post longam famem alimento suffulcire, tunc quasi is incorporeus esset, et materiæ expers, ipsum aut nihil, aut quam paululum alimenti sumere volunt.

4. Et si viderint ascetam non omnino immisericorditer corpus tractare, sed partim saltem præsentis necessitati satisfacere, eum conviciis ac calumniis consecretantur, ac eos vocant heluones, voracesque, et id dedecus bibendique intemperantiam ab uno in omnes extendunt: neque illud reputant, se, cum bis, et ex ipsis nonnulli etiam ter die cibum capiant, et escis crassissimis ac pinguis-
D
simis, ingentique carni-um mole exsatientur, immodicamque vini copiam infundant, nihilominus tamen perinde atque canes post longam famem a vinculis solutos, mensis inhiare. Sed veri asceta et alimento siccissimo utuntur, et in quo præter imbecillitatem tenues admodum ad alendum vires

³⁴ Luc. vi, 30.

(77) Veteres du libri νῶτα τρέφαντες.

(78) Regii secundus et quartus ἀλλ' οὖν γε οὗτοι οὐ τοὺς ἀγῶνας διήνεγκαν.... τῶν ἀσκητικῶν λείπονται.

(79) Codex Colb. cum Voss. τῶν ἰδίων κρατεῖν, sua servare conatur.

(80) Voculam ἧ addidimus ex antiquis duobus libris.

A πεφρόνηται πόλεμος· τὸ μὲν, ὅτι οἱ πλείστοι αὐτῶν αὐτομάτως ἐπὶ τὴν ἥτταν τρέχουσι, ταῖς ποικίλαις ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις πρὸς τὴν ἀμαρτίαν θελεαζόμενοι, καὶ ἀπουοῦν αὐτῷ τὴν καθ' ἑαυτῶν νίκην παρέχοντες· τὸ δὲ, ὅτι καὶ οἱ δοκοῦντες μικρὸν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταίρουν, τοῖς ποικίλοις περισπασμοῖς εὐκόλως τῆς ἀγωνίας ἀφέλκονται, καὶ τὰ νῶτα στρέφαντες (77), καὶ ἀνευδότης βαλλόμενοι, πολλὰ καὶ αἰσχρὰ τῆς ἥττης τὰ στίγματα φέρουσιν.

3. Εἰ δὲ ποῦ τινες, καὶ τὴν φορὰν τῶν βιωτικῶν περισπασμῶν βιασάμενοι, ἀντιβλέψαι πρὸς τὸν τοῦ πονηροῦ δεδύνηται πόλεμον, ἀλλ' οὖν γε οὐ τοιούτους ἀγῶνας διήνεγκαν, ἀλλὰ πολλῶ καὶ ἀπείρῳ τῷ μέρτι τῶν ἀσκητικῶν λειπομένους (78). Ὁ μὲν γὰρ τῶν δικαίων κρατεῖν (79) ἐσπούδακε καὶ γιλονεῖκως διαγωνίζεται ἐν ταῖς περὶ τὰ παρόντα ἀμφισβητήσεσιν· ὁ δὲ καὶ τῶν δικαίων τοῖ ἀμφισβητοῦσι παραχωρεῖ, πληρῶν τὸ, Ἄπο τοῦ αἵροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαίτει. Ὁ μὲν, τυπτηθεῖς, ἀντετύπησε, καὶ ἀδικηθεῖς, ἀντηδίκησε, καὶ ταύτη τὸ ἴσον ἔχειν ὑπολαμβάνει· ὁ δὲ καρτερεῖ μέχρι τοσούτου, ἄχρι κόρον τῷ ἀδικοῦντι ἧ (80) καὶ τῷ παίοντι ἐμποιήσει. Καὶ ὁ μὲν πασῶν τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν κρατεῖν διεσπούδακεν, ὁ δὲ ἐν κόρῳ διατρίβει τῶν ἡδονῶν. Πῶς οὖν ἂν καὶ (81) ἀγωνιστῆς ὁ βιωτικὸς νομισθεῖη πρὸς ἀσκητὴν κρινόμενος; Σκόπησον δὲ καὶ ἕτερον, ὅπερ πάσχειν συνήθες τοῖς τῷ παρόντι βίῳ προσέχουσιν, ἥνικα ἂν τὰ περὶ τοὺς ἀσκητὰς ἐξετάζωσιν. Ἐπειδὴν γὰρ ὁ ἀσκητῆς ἐκ μακρᾶς τῆς ἐνδείας ὑπερείδειν τὸ σῶμα τροφῆ καλῶς ἔχειν ἠγήσαστο (82), καθάπερ ἀσώματόν τε καὶ ἄυλον, ἧ οὐ μετέχειν τροφῆς, ἧ τῆς ἐλαχίστης θέλουσι.

4. Κἂν ἴδωσι τὸν ἀσκητὴν μὴ πάντα τοῦ σώματος ἀπειδῶς ἔχοντα, ἀλλὰ μέρει γοῦν τει τὴν ὑπάρχουσαν ἐνδειαν θεραπεύοντα, λοιδοροῦσι καὶ διαβάλλουσι, καὶ πολυσίτους τινὰς καὶ λαιμάργους ἀποκαλοῦσι, τὴν κατὰ τοῦ ἐνὸς ὕβριν καὶ παροιμίαν ἐπὶ τοὺς πάντας ἐκτείνοντες· οὐ λογιζόμενοι, ὅτι αὐτοὶ μὲν δις, ἐνιοὶ δὲ αὐτῶν καὶ τρεῖς τῆς ἡμέρας σιτούμενοι σιτίων τὰ παχύτατα καὶ πιότατα, ἀπείρου τε ὄγκου κρεῶν ἐμπορούμενοι, καὶ οἶνου πλήθος ἀμετρον ἐγγεόμενοι, οὕτως ἐπὶ τὰς τραπέζας κεχῆνασιν, ὡσπερ σκύλακες μετὰ μακρὰν ἐνδειαν τῶν δεσμῶν ἀφρεθέντες. Οἱ δὲ γε κατὰ ἀλήθειαν ἀσκηταὶ τροφῆ τε ξηροτάτη κέχρηται, καὶ ὀλίγον ἔχουση (83) σὺν ἀσθενείᾳ τὸ τροφίμον, καὶ παρὰ

(81) Editi Πῶς οὖν καὶ... νομισθεῖ. At mss. duo ut in contextu.

(82) Reg. secundus ἠγήσασται. Alius ms. κηγήσασται. Aliquanto post editi μὴ παντί, male. Veteres libri πάντη.

(83) Antiqui duo libri ὀλίγον ἔχουσι. Mox editi ἅπαξ εἰ καὶ τάξει. At mss. tres ἅπαξ· οἱ γε τάξει.

πάσαν τὴν ἡμέραν ἀπαξ· οἱ γὰρ τάξει διαζῆν ἐγνω-
κότες, καὶ τοῦτο μετρίως καὶ ἐπιστημόνως σι-
τούμενοι, εἰκότως παρὰ τὸν καιρὸν τῆς σιτήσεως
τὴν χρεῖαν μετ' εὐπαρήσιαστος τοῦ συνειδότης (84)
χορηγοῦσι τῷ σώματι. Διὰ τοι τοῦτο προσήκει μὴ
τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν κρίνεσθαι ὑπὸ ἄλλης συνειδή-
σεως. Εἰ γὰρ ἡμεῖς χάριτι μετέχομεν, τί βλασφη-
μούμεθα ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν; τὴν ἐνδειαν
καὶ τὴν τῆς τροφῆς εὐτέλειαν μετὰ τσαύτης εὐ-
φροσύνης αἰρούμενοι, μεθ' ὅσας οὐδὲ ἐκεῖνοι τὴν
ὑπέρολαμπρον καὶ παντοδαπὴν (85) τῆς πολυόψου τρα-
πέζης παρασκευὴν. Εἰ δὲ τις τῶν εἰρημένων ἀν-
θρώπων ἐπὶ συνέσει καὶ εὐλαθείᾳ γνώριμος εἴη,
καὶ δι' αἰδοῦς ἄγοι τὸν ἡμέτερον βίον, τοῦτω κοι-
νωνεῖν τραπέζης, εἰ τοῦτου δεήσειεν ἐπεσκεμμένως,
οὐκ ἄλογον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Ὅτι οὐ χρὴ συχνὰς καὶ ἀβασανίστους ποιῆσθαι τὰς
προόδους.

1. Χρὴ δὲ μηδὲ προφάσει τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπι-
σκέψεως τε καὶ συντυχίας πολλάς καὶ συχνὰς ποιῆ-
σθαι τὰς ἐκδημίας (ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο διαβολικὴ τις
ἐπίνοια, πειρωμένου τοῦ ἐχθροῦ διὰ (86) τῆς τοιαύ-
της μεθόδου τὸ εὐσταθὲς ἡμῶν καὶ τὸ τεταγμένον
τῆς ζωῆς παραλύειν, καὶ εἰς φιληθονίας καὶ λογισμῶν
ἀκαταστασίας διαφόρους ἐμβάλλειν)· καθ' ἡσυχίαν
δὲ ἑαυτοῖς ὁμιλοῦντας, διασκέπτεσθαι τε καὶ ἐπαν-
ορθοῦν τὰ τῆς ψυχῆς ἀμαρτήματα. Ὁ γὰρ ἄρτι τὸν
κόσμον τῆ (87) διαθέσει καταλιπὼν, ἀπὸ μὲν τῆς
πρὸς τὰ καλὰ νεύσεως τὸ ἐπαινετὸν ἔχει· οὐπω δὲ
τὸ τέλειον τῶν ἀρετῶν κέκτηται· πολλάκις δὲ οὐδὲ
διανενόηται τὸν πρόπον τῆς αὐτῶν κατορθώσεως,
ἀλλὰ δεῖται, καθ' ἡσυχίαν ἑαυτὸν ἐπισκεψάμενος,
κατιδεῖν τε τὰς ἀτάκτους τῆς ψυχῆς ὁρμὰς καὶ κινή-
σεις, καὶ ταύταις γενναίως ἀνταγωνίσασθαι, καὶ τοῖς
κρείττοσι λογισμοῖς τὰς ἀταξίας ἐπανορθώσασθαι·
πάξις γὰρ ψυχῆς ἀρετῆς σύνθεμα. Ὁ τοίνυν δια-
παντὸς ἐν ἀποδημίαις καὶ μεταβάσεσιν ὧν, καὶ αἰεὶ
τὸ τῆς ψυχῆς συννον καὶ πεπυκνωμένον ῥεπίζων
καὶ διαχέων, καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος βλέ-
πειν κατὰ μικρὸν ἐθίζομενος, πῶς δυνήσεται κα-
τιδεῖν (88) ἑαυτὸν, ἢ γνῶναι τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα, ἢ
πρὸς τὸ θεὸν αὐτὰ μεθαρμόσασθαι, τὴν ψυχὴν ἐπι-
διερεθίζων πρὸς ἐμπαθεῖς διαθέσεις.

2. Χρὴ τοίνυν ἡσυχῇ μένειν τὰ πολλὰ, καὶ καρτε-
ρεῖν ἕκαστον τὴν ἰδίαν καταγωγὴν, ἵνα ἔχη τοῦτο
τῆς εὐσταθείας τῶν τρόπων μαρτύριον (89)· μὴ πάντα
μὲν καθεῖρχθαι, ἀλλὰ τὰς τε ἀναγκαίας προόδους
εὐπαρήσιαστους ποιῆσθαι, ἐν αἷς οὐδὲν τὸ συνειδὸς
ἐπισκῆπτει, καὶ τοὺς βελτίστους τε καὶ ὠφελιμω-
τάτους διὰ πολιτείας ἀκρίθειαν τῶν ἀδελφῶν ἐπι-

(84) Sic veteres quatuor libri. Editi μετ' εὐπαρή-
ρησίας τοῦ συνειδ.

(85) Codices duo καὶ παντοδαπὴν. Statim codex
Colb. εἰ τοῦτο δεήσειεν.

(86) Editi ἐχθροῦ καὶ διὰ. At mss. ἐχθροῦ διὰ.

(87) Editi ἄρτι τὸν δεσμόν τῆ. Veteres duo libri
ἄρτι τόνδε τὸν δεσμόν, qui reliquit vinculum. Vossii

A sint, et comedunt semel per totam diem : qui cum
ordinate vitam degere statuerint, moderateque ac
prudenter cibum sumant, jure ac merito ubi edendi
tempus advenit, tunc animo religionis libero cor-
pori necessaria suppeditant. Quamobrem convenit
libertatem nostram ab alia conscientia non judi-
cari. Si enim nos cum gratia accipimus, quid pro
iis de quibus gratias agimus, blasphemamur? dum
tenuitatem, cibique vilitatem tanta cum hilaritate
amplectimur, cum quanta ne illi quidem splendi-
dissimum et omnigenum mensæ lautissimæ appa-
ratum. Quod si quispiam ex his, quos dixi, homi-
nibus ob prudentiam ac pietatem notus sit, ha-
beatque in reverentia nostrum vitæ institutum,
eum nostra mensa circumspicte communicare, si
B id unus poscat, a ratione alienum non est.

553 CAPUT VII.

Quod non oportet crebro et temere egredi

1. Atque etiam operæ prelium est, nequaquam
prætextu et visendi fratres, et cum ipsis collo-
quendi, crebro ac frequenter peregrinari. Nam et
hoc diabolicum quoddam inventum est : siquidem
conatur adversarius ejusmodi artificio constantiam
nostram, et vitæ nostræ disciplinam evertere, nos-
que voluptatibus ac variis cogitationum tumulti-
bus implicare. Imo vero nobiscum tacite collo-
quendo, peccata animæ et expendere et emendare
debemus. Qui enim nuper ex animo hunc mundum
dereliquit, ob suam quidem ad bona propensionem
C laudandus est : at nondum tamen virtutum assecu-
tus est perfectionem, imo etiam quomodo eas con-
sequi possit, ne cogitavit quidem : ob idque ei opus
est, præmisso prius sui ipsius tacito examine, inor-
dinatos animi impetus ac motus excutere, hisque
fortiter obluctari, et melioribus consiliis perturba-
tionem sedare ; nam animi ordinatio ac sedatio ar-
gumentum est virtutis. Qui igitur assidue peregri-
natur, transitque de loco in locum, ac semper
animi attentionem crebramque meditationem ven-
tilat, et effundit, paulatimque assuescit ad corpo-
ris voluptates respicere, quomodo poterit inspicere
seipsum, aut agnoscere ea quæ se non recte ha-
bent, aut ipsa ad honestum decorumque revocare,
cum magis ac magis ad viliosas affectiones ani-
mus illius irritetur ?

2. Par est igitur in quiete ut plurimum manere,
et quemlibet in propria sede persistere, ut hoc con-
stantiæ morum testimonium habeat : non tamen
prorsus in cella sua inclusum esse, sed libere, si
propterea nihil conscientia exprobret, necessitate
cogente egredi, et fratres vitæ integritate et opti-
mos et utilissimos invisere, sed ita tamen, ut ex

vetus liber et Colb. ut in contextu, rectius. Ali-
quanto post codex Voss. ἀταξίας ἐπανορθώσασθαι.

(88) Codex Colb. ἢ κατιδεῖν. Nec ita multo infra
idem ms. εἰς τὴν ἰδίαν καταγ.

(89) Veteres duo libri εὐσταθείας τὸν τρόπον μαρ-
τυροῦν. Haud longe codex Colb. cum Voss. βελτίους
τε καὶ.

utili congressu virtutum capiat exempla: quod consequentur, si, ut diximus, in prodeundo modus teneatur, nihilque fiat quod reprehendi possit. Sæpe enim insitum etiam animo tædium exeundo dissipatur; idque in causa est cur iterum veluti convalescamus, ac paululum respiremus, alacriterque ad certamina pro pietate subeunda veniamus. Quod si quis, quod e cella non egrediatur, propterea sentiat de se magnifice, is noverit, se ob rem inanem inflari. Neque enim non exire, ex se laudandum est, aut data occasione exire, potest virum probum aut improbum reddere: sed firmum et immutabile iudicium circa bonum, aut contra levitas et inconstantia hominem bonum reddit vel malum. Si quis vero posteaquam bonum in animo firmiter constabiliverit, diuturnaue exercitatione gubernandorum affectum experientiam adeptus **554** fuerit, et domitis corporis libidinibus coercuerit tumultus animales, tunc demum rationis freno confisus velit frequentius ac crebrius ad ædificandos visitandosque fratres egredi, eum, qui ejusmodi est, ratio ad exeundum potius inducet, ut posita super candelabro lucerna, doctrinæ bonæ lumen impertiat omnibus: si modo confidat posse et sermone et opere seipsum iis quibuscum congregitur, ceu quamdam virtutum scholam exhibere: et si semetipsum ita muniverit, ut Apostolus dixit: *Ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiat* ³⁵.

CAPUT VIII.

Quod ascetis instabilibus confidentia ac libertas loquendi danda non sit: imo vero quod hi vitandi sint.

1. Atque ii etiam vitandi sunt, qui instabiles sunt, et modo ad hos, modo ad illos fratres accedunt, et irrequieto ac vehementi impetu jugiter circumeunt monasteria, et plane spiritualis dilectionis obtentu et nomine, carnis explent voluntates: quorum in animis nulla inest constantia, nulla stabilitas, nulla disciplina, nullus prudentiæ ornatus; sed potius quidquid curiosum ac pravum est, quidquid refertum est inconstantia et dementia, dolo et simulatione, mendacio et fraudulenta adulatione. Hi enim sunt et lingua imperiti, et ventre intemperantes, et animo semper elati ac

³⁵ I Cor. ix, 27.

(90) Hæc verba, παραδείγματα ἀρετῶν ἐκ τῆς ὠφελίμου συντυχίας λαμβάνοντα, reperiuntur quidem in vulgatis et in ora Regii tertii manu recentiore: sed in reliquis mss. desunt. Ibidem duo mss. ἐμμέτρους μέντοι.

(91) Antiqui duo libri διαλύουσα. Ibidem Vossii vetus liber et alii duo ἐπιβρώσασα. Paulo post codex Voss. προθυμότερον προσιέναι.

(92) Unus ms. μέγα φρονεῖ. Mox editi φυσώμενος πράγματι. Regii secundus et quartus φυσιοῦμενος, melius.

(93) Regius secundus φαῦλον ἀποτελεῖν: ubi vox οἶδεν supplenda est. Mox codex Voss. pro βεβαίως habet τελείως.

σκέπτεσθαι, παραδείγματα ἀρετῶν ἐκ τῆς ὠφελίμου συντυχίας λαμβάνοντα (90), ἐμμέτρους, ὡς ἔφημεν, καὶ ἀνεπιλήπτους τὰς προόδους ποιούμενον. Πολλὰκις γὰρ καὶ ἀκηδίας ἐγγενομένην τῇ ψυχῇ ἢ πρόοδος διαλύουσα (91), πάλιν οἶον ἐπιβρώσασαι καὶ ἀναπνεῦσαι μικρὸν παρασχούσα, προθύμως προσιέναι τοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνίσμασι δίδωσιν. Εἰ δὲ τις ἐπὶ τῷ μὴ προσιέναι τοῦ θωματίου μέγα φρονεῖ (92), ἴστω διακένω φυσιοῦμενος πράγματι. Οὐδὲ γὰρ τὸ μὴ προσιέναι καθ' ἑαυτὸ καλόν, ἢ τὸ κατὰ καιρὸν προσιέναι καλόν ἢ φαῦλον οἶδεν ἐργάζεσθαι: ἀλλ' ἢ περὶ τὸ καλόν βεβαία καὶ ἀκίνητος κρίσις, ἢ τούναντίον, τὸ εὐμετάθετον σπουδαῖον ἢ φαῦλον ἀποτελεῖ (93). Εἰ δὲ τις, τὸ καλὸν τῇ ψυχῇ βεβαίως ἐνιδρυσάμενος, καὶ τῇ χρονίᾳ ἀσκήσει τῆς τῶν παθῶν κυβερνήσεως τὴν ἐμπειρίαν λαβὼν, καὶ θαμάσας μὲν τὰς σωματικὰς ἀκρασίας (94), χαλινώσας δὲ τὰς ψυχικὰς ἀπαξίας, θαρρόν δὲ τῷ τοῦ λογισμοῦ χαλινῷ, συχνωτέρας θέλοι (95) ποιῆσθαι τὰς προόδους εἰς οἰκοδομήν καὶ ἐπίσκεψιν ἀδελφῶν, τὸν τοιοῦτον καὶ παρορμήσει μᾶλλον ὁ λόγος ἐπὶ τὴν πρόοδον, ἵνα, τὸν λόγον ἐπὶ τὴν λυχνίαν τιθεῖς, πᾶσι τὸ φῶς τῆς τῶν καλῶν καθηγήσεως χορηγήσῃ: μόνον εἶγε θαρρόν (96), ὡς καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ διδασκαλεῖον ἀρετῶν ἑαυτὸν θυνήσεται τοῖς συντυχάνουσι παρέχειν: καὶ οὕτως ἐξασφαλίσαιτο ἑαυτὸν, καθὼς ὁ Ἀπόστολος εἶρακε: Μὴ πως, ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένομαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Ὅτι οὐ χρὴ τοῖς ἀστατοῦσι τῶν ἀσκητῶν μεταδιδόναι θάρρους καὶ παρόρησίας, ἀλλὰ καὶ τούτους φυλάττεσθαι.

1. Φυλάττεσθαι μέντοι προσήκει καὶ τοὺς ἀστατοῦντας, καὶ ἄλλοτε πρὸς ἄλλους τῶν ἀδελφῶν (97) μεταβαίνοντας, καὶ ἀπαύστοις καὶ ἀνευθότοις ὄρμαῖς διαπαντὸς περιουσιῶντας τὰ μοναστήρια, καὶ προφάσει δὴθεν πνευματικῆς ἀγάπης τὰ τῆς σαρκὸς ἐκπληροῦντας θελήματα: οὐδὲν βέβαιον, οὐδὲ ἰδρυμένον, οὐδὲ εὐτακτον, οὐδὲ συνέσει κεκοσμημένον ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχοντας, ἀλλὰ πᾶν ὃ τι περίεργον καὶ κακόηθες, βεμβασμοῦ καὶ ἀλογιστίας πεπληρωμένον, δόλου καὶ ὑποκρίσεως, ψευδολογίας καὶ ἀπατηλῆς κολακείας. Οὗτοι γλώσσαν (98) μὲν ἀπαίδευτοι, γαστέρα δὲ ἀκρατεῖς, ψυχὴν δὲ διαπαντὸς ἐπτερω-

(94) Sic mss. tres præter Voss. Vox ἀκρασίας deerat in vulgatis.

(95) Codex Colb. συχνωτέρας ἐθέλει. Alius ἐθέλοι. Alius θέλει.

(96) Vossii vetus liber θαρρόν ἑαυτῷ. Nec ita multo post duo mss. οὕτως ἐξασφαλίσαιτο.

(97) Veteres duo libri καὶ ἀπιόντας ἄλλοτε πρὸς ἄλλους τῶν ἀδελφῶν, καὶ, etc.

(98) Unus ms. et editi Οὗτοι γλώσση. At mss. tres γλώσσαν. Aliquanto post unus ms. cum Voss ψυχῇ δὲ διαπ. Ibidem codex Colb. ἀνεπτερωμένοι. Rursus in eodem loco idem mss. Colb. ὀπιζομένους λογισμούς.

μένοι καὶ ῥιπιζόμενοι, λογισμοὺς κατὰ τὴν πτῆσιν A τῶν νυκτερίδων ἔχοντες, οὐδαμῶς πρὸς τὸ εὐθὺ (99) βλέποντας, ἀλλὰ σκολιὰ καὶ εὐμετάτρεπτα πετομένους· ἄλλο πρὸς τὰς πρώτας ὁρμὰς ὑποφαίνοντας, καὶ πρὸς ἕτερον τῶ εὐμεταβολῶ τῆς γνώμης παρὰ δόξαν πάσαν φερομένους, πολλὰ ἔοποντας, καὶ οὐδὲν προβαίνοντας.

2. Ἐοίκασι δὲ καὶ τῶν ὑποξυγίων τοῖς περὶ τὰς μύλας ἐλαυνόμενοις, ἃ πολλὰ βαδιζόντα ἐπὶ τὸν αὐτὸν αἰεὶ τόπον εὐρίσκειται καὶ τὸ μὲν σῶμα κόπτεται (1), τὸ δὲ βραχὺ χωρίον οὐδαμῶς ὑπερβαίνει· οὕτω κακῆνοι, διαπαντὸς περὶ τὰ πάθη τοῦ σώματος ἰλυσπώμενοι, οὐδὲν ἐπὶ τὸ πνευματικὸν ὕψος προκόπτουσι· τρέχουσι δὲ κύκλον ἀπέραντον ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς αἰεὶ συνδουνοῦμενοι (2), καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰ αὐτὰ πάλιν φερόμενοι, καὶ B τῆς πονηρᾶς δουλείας οὐκ ἀφιέμενοι διὰ τὴν τῆς προαιρέσεως μοχθηρίαν. Οὗτοι, τὸ σχῆμα τοῦ προβάτου τῶν ὁρώντων θέλειαν προβαλλόμενοι, ἐνθὺν τὴν λίχνον (3) καὶ κακοήθη καὶ ὑπουλον ἀλώπεκα κρύπτουσι, πολλοὺς δὲ καὶ παρατρέπειν ἐπὶ τὴν ἴσταν κακίαν σπουδάζουσιν· ὅσοι κυβερνήσεως λογισμοῦ ἀμοιροῦντες, καὶ τῶ καλῶς καὶ κακῶς ἄγουντι ῥαδίως προστίθενται, τοῦτο καλὸν νομίσαντες, ὅπερ ἂν τις ἢ ὀρθῶς, ἢ πιθανῶς ὑφηγήσεται. Καὶ τούτους τοίνυν πρὸς τὸ οἰκεῖον καθέλκειν σπουδάζουσι θάραθρον, τὴν διαστροφὴν αὐτῶν (4) οἰκείαν ἀπολογίαν εἶναι νομίζοντες, καὶ τὴν ἑταιρίαν τῆς πονηρίας τῶν ἐγκλημάτων ἐλάττωσιν. Τούτους οὖν ἐκ παντὸς τρόπου προσήκει φυλάττεσθαι, ὡς ἂν μήτ' ἄλλους βλάψαι ἐν τῇ τοῦ ψυχικοῦ λοιμοῦ μεταδόσει, καὶ αὐτοὶ πάν- C τοθεν εἰργόμενοι, ὅψε γοῦν πρὸς τὸ καλὸν ἐπιστρέψωσι, παιδαγωγὸν τὴν αἰσχύνην λαμβάνοντες, καὶ τὴν τῶν σπουδαίων ἀποστροφὴν νοουθεσίαν εἰς τὴν τῆς κακίας ἀπάλλαγὴν· Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Παῦλος ἐδίδαξε, λέγων περὶ τῶν μηδὲν ἐργαζομένων ἀλλὰ περιεργαζομένων· Τοῦτον, φησὶ, σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῶ, ἵνα ἐντραπῆ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Ὅτι κλήρου ἢ προστασίας ἀδελφῶν οὐδαμῶς ἐφίεσθαι προσήκει τὸν ἀσκητὴν.

Κλήρου μέντοι, ἢ προστασίας ἀδελφῶν ἐφίεσθαι τὸν ἀσκητὴν οὐδαμῶς προσήκει (5). Διαβολικὸν γὰρ τὸ νόσημα, καὶ φιλαρχίας τὸ ἐγκλημα· ὅπερ τῆς ἀνωτάτω τοῦ διαβόλου πονηρίας (6) τὸ γνῶρισμα. Κάκει- D νος γὰρ ὑπὸ τούτου τοῦ πάθους εἰς τὸ τῆς ὑπερηφα-

³⁶ Thess. III, 14.

(99) Reg. tertius et editi πρὸς τὸ εὐθές. Alii mss. εὐθύ. Nec ita multo infra editi ἀλλὰ παρὰ *verum*, sed. Veteres duo libri ἄλλα, *alia*. Alii duo præter Voss. ἄλλο, *aliud*. Subinde Colb. δόξαν ἀπάσαν.

(1) Codex Colb. et Reg. tertius emendatus perinde ut editi κόπτεται. Alii tres mss. κόπτουσι.

(2) Editio Veneta et tres mss. συνδιαουνοῦμενοι. Reg. quartus συνδιατιθέμενοι. Editiones Paris. et Basil. συνδουνοῦμενοι.

(3) Vossii vetus liber τὴν λίχνην. Aliquanto post duo mss. πολλοὺς δὲ καί. Alius ms. et editi πολλοὺς τε καί. Subinde codex Colb. cum Voss. κυβερνή-

vent lati, quorum cogitationes vespertilionum volatum imitantur, nusquam ad rectum spectantes, sed oblique ac perverse volantes: quippe qui primo impetu aliud præ se ferant, sed mox mentis instabilitate ad aliud ferantur præter opinionem omnem, repentes non parum, at nullo modo progredientes.

3. Quin etiam similes sunt jumentis, quæ circa molas acta multum conficiunt itineris, et tamen eodem in loco semper reperiuntur, et corpore defatigato, ipsa tamen ultra exigui loci spatium non progrediuntur ei: sic illi quoque, jugiter in corporis libidinibus volutati, nullo modo ad spirituales altitudinem procedunt: quin potius conficiunt circulum interminatum, ut qui semper una cum corporis concupiscentiis ac voluptatibus circumagantur, rursusque ferantur ex iisdem in eadem, nec a mala servitute liberentur, ob voluntatis suæ pravitatem. Hi ob intuentium oculos posito habitu ovillo quasi illicio quodam, intus gulosam malignamque et subdolam vulpem occultant, multosque in eandem quoque nequitiam impellere conantur; qui cum rationis clavo destituantur, facile sive bono sive malo ductori morem gerunt; et quidquid a quovis aut **555** recte aut probabiliter sibi propositum est, id ab ipsis habetur bonum. Itaque hos quoque student trahere in suam ipsorum perniciem, rati eorum nequitiam, suam ipsorum defensionem esse, pravitatisque societatem, imminutionem criminum. Hi igitur sunt omnino fugiendi, ut ne communicata animi peste noceant aliis, sed hi ipsi undelibet coerciti sero saltem ad bonum convertantur, pudore in illis pædagogî vices explente, atque virorum proborum odio ipsos de nequitiae fuga admonente. Hoc enim docuit et Paulus, loquens de iis qui operi nulli incumbunt, sed agunt curiose: *Hunc, inquit, notate; et ne commisceamini cum illo, ut confundatur* ³⁶.

CAPUT IX.

Quod non convenit, ut asceta cupiat unquam ingredi in clerum, aut fratribus præfici.

Cæterum nequaquam convenit, ut asceta cupiat unquam ingredi in clerum, aut fratribus præfici. Nam diabolica ista pestis est, labesque libidinis dominandi: quæ res summæ diaboli nequitiae insigne est. Nam et ille ab hoc vitio præceptus actus

σεως λογισμῶν.

(4) Codex Voss. et Colbertinus τὴν διαστροφὴν αὐτῶν, et ita quoque habent Regii duo codices emendati. Reg. quartus et editi τῆς διαστροφῆς αὐτῶν, haud recte. Mox duo mss. ἄλλους βλάψαι ἐν. Subinde codex Colb. πρὸς τὸ καλὸν ἐπιστρέψαντες.

(5) Vossii vetus liber οὐδαμῶς προσήκον. Ibidem idem ms. cum Colb. γὰρ ἐστὶ τὸ νόσημα.

(6) Codex Colb. διαβόλου πολιτείας. Mox duo mss. et editi εἰς τὸ περιφανές κατενέχεται, *in ruinam conspicuam delapsus est*. Regii secundus et quartus ut in contextu, melius.

est in superbiæ lapsus : qui autem hoc morbo A corripitur, perinde atque ille ægrotat. Deinde vero quos occupat morbus ille, eos invidios, contentiosos, accusatores, impudentes, calumniatores, assentatores, molitores, et præter decorum humiles, illiberales, arrogantes, ac innumeris turbis refertos efficit. Invidet enim qui ejusmodi est, viris claris, eosque calumniatur : imo etiam plerumque eorum mortem exoptabit, ut, hominibus qui ad opus idonei sunt, deficientibus, suffragia ad se devolvantur. Itidem penes quos est sortitio electioque, iis adulabitur, ob idque habebit animum servilem : at vero adversus inferiores, si adversentur, superbe ac insolenter invehitur. Dolos igitur consuet, turbis ac susceptionibus innumeris futurus est obnoxius, animique dissolvit tranquillitatem, prætereaque Deus pacis fugabitur, utpote cui locus non sit quiescendi. Cognito itaque detrimento, hanc absurdam cupidinem fugiamus. Quod si Deus aliquando eligat quempiam ad ejusmodi munera, novit, cum sit industrius ac sagax, quemadmodum ipsum etiam præstiturus sit dignum : nos autem conscii esse debemus nobismetipsis, nunquam nos aliquid tale appetivisse, neque ullo modo ejusmodi desiderium in animo est, et facit, ut a bonis excidamus.

CAPUT X.

556 *Quod non convenit bona æmulari, vanæ gloriæ causa.*

1. Fugienda est quam maxime inanis gloria, quæ nos non ante labores a suscipiendo labore deterret (siquidem levius hoc esset malum), sed coronis spoliatur post labores. Est autem difficilis expugnata illa salutis nostræ insidiatrix, cum locet nobis insidias vel in ipsis cæli orbibus, virtutesque, quarum caudex ad cælum usque pertingit, dejicere ac deturbare contendat. Ubi enim viderit pietatis mercatorum omnigenis virtutum mercibus onerariam mentis navem implevisse, tunc excitata sua tempestate, evertere ac submergere navem conatur. Cum enim mentem ejus, qui ad regnum supernum navigat, eo adduxit, ut ad infernas res et ad glorias humanas respiciat, tum demum omnibus animæ divitiis ceu flatu repentino dissipatis, fundamentisque virtutum in terram dejectis, labores ad cælum usque porrectos diruit ; quandoquidem facit ut mercedem ab hominibus ob exantlatos labores exposcamus nos, quos tamen oportebat ad Deum solum respicere, eique nostra recte facta recondere, ab illo solo pro merito præmia accipere. Nos vero, quoniam malumus ob hominum gloriam bona

νίας κατενήνεκται πτώμα· καὶ ὁ τούτῳ τῷ πάθει κρατούμενος τὰ ἴσα ἐκείνῳ νοσεῖ. Ἐπειτα δὲ καὶ βασκάνους, καὶ φιλονείκους, καὶ κατηγοροῦς, καὶ ἀναισχύντους, καὶ διάβολους, καὶ κολακας, καὶ κατασκευαστάς καὶ παρὰ τὸ προσήκον (7) ταπεινοῦς, καὶ δουλοπρεπεῖς, καὶ ἀλαζόνας, καὶ μυρίας ταραχῆς γέμουτας, τοῦτο τὸ πάθος τοὺς ἐαλωκότας ἐργάζεται. Ὁ γὰρ τοιοῦτος βασκαίνει ταῖς ἀξίαις, καὶ διαβάλλει τούτους· εὐξεται δὲ πολλάκις αὐτῶν καὶ τὸν θάνατον, ὡς ἀπορία τῶν πρὸς τὸ ἔργον ἐπιτηδείων ἐπ' αὐτὸν τὰς ψήφους ἐλθεῖν. Κολακεύσει τε τοὺς δοῦναι κυρίους τὸν κληῖρον, καὶ διὰ τοῦτο δουλοπρεπῆς, ἔσται· θρασύνεται (8) δὲ κατὰ τῶν ἐλαττώων, εἰ ἀντιπίπτειεν. Δόλους οὖν συρράψει· ταραχῆς καὶ ὑπονοίας μυρίας ἔξει· καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς καταλύσει· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀπελαθήσεται, οὐκ ἔχων ὅπου προσαναπαύσεται. Γινόντες οὖν τὴν ζημίαν, φύγωμεν τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἀτοπον. Εἰ δέ που Θεὸς τινα πρὸς τὰ τοιαῦτα ψηφίσαιτο, αἰδῶν ὁ εὐμήχανος ὅπως καὶ παρέξει τὸν ἀξίον (9) ἡμῶν μηδαμοῦ συνειδότην· ἐαυτοῖς ἐσπουδακόσι περὶ τὸ τοιοῦτον, ἢ ὅλως τὴν ἐπιθυμίαν ἐν τῇ ψυχῇ περιέχειν. Νόσημα γὰρ καὶ τοῦτο ψυχῆς χαλεπώτατον, καὶ ἔκπτωσις τῶν καλῶν.

habuisse. Nam et hic animæ morbus rarissimus.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ὅτι οὐ χρὴ πρὸς κενοδοξίαν βλέποντα ζηλοῦν τὰ καλά.

1. Κενοδοξίαν ὅτι μάλιστα φεύγειν προσήκει τὴν οὐ πρὸ τῶν πόνων τοῦ πονεῖν ἀφιστῶσαν (ἦν γὰρ ἂν τὸ κακὸν ἐλαττον), ἀλλὰ μετὰ τοὺς πόνους τῶν στεφάνων ἀποσυλῶσαν, τὴν δυσάλωτον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐπίβουλον, τὴν πρὸς ταῖς οὐρανίαις ἀψῖσι τοὺς καθ' ἡμῶν λόχους ἰδρύουσαν, καὶ τὰς μέχρις (10) οὐρανῶν στελεχωθείσας ἀρετὰς καταβαλεῖν φιλονεικοῦσαν. Ἐπειδὴν γὰρ ἴδῃ τὸν τῆς εὐσεβείας ἔμπορον παντοδαποῖς ἀγωγίμοις ἀρετῶν τὴν φορτίδα τῆς διανοίας πληρώσαντα, τότε, τὴν ἑαυτῆς καταιγίδα κινήσασα, περιτρέπει καὶ ὑποβρύχιον ἄγειν τὸ σκάφος διαγωνίζεται. Τὴν γὰρ διάνοιαν τοῦ τῆς ἄνω βασιλείας πλωτῆρος πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰς ἀνθρωπίνας δόξας ὄραν ἀναπέισασα, ἅπαντα τὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς αἰφνίδιον ἐξεφύσησε, καὶ τοὺς θεμελίους τῶν ἀρετῶν ὑποσύρασα ἐπὶ γῆν, οὐρανομήκεις πόνους κατήνεγκε, τὸν ἐπὶ τοῖς πεποννημένοις μισθὸν παρὰ ἀνθρώπων (11) αἰτεῖσθαι παρασκευάσασα, οὓς εἶδει πρὸς τὸν Θεὸν μόνον βλέποντας, καὶ τούτῳ τὰ ἡμέτερα κατορθώματα ταμιεύοντας, παρ' ἐκείνου μόνου ἀξίως κομίζεσθαι. Ἡμεῖς δὲ, τοῦ διὰ Θεὸν ἐσπουδακέναι τὰ καλά τὸ διὰ ἀνθρώπων δόξαν ἐνεργεῖν προτιμάσαντες, παρ' ἐκείνων

(7) Codex Voss. κατὰ τὸ μὴ προσήκον. Aliquanto post ms. Colb. μυρίων ταραχῶν.

(8) Regii secundus et quartus θρασυνεῖται, insolenter se geret. Ibidem codex Colb. δὲ καὶ.

(9) Regii duo codices ψηφίσεται... ὅπως καὶ προ-ἀξιοὶ τὸν ἀξίον eum qui dignus est, promovebit. Nec ita multo infra codex Colb. περὶ τῶν τοιούτων.

(10) Veteres aliquot libri καὶ τὰς μέχρις. Deest articulus in vulgatis. Mox Reg. primus ἀρετὰς καταβάλλειν.

(11) Unus ms. et editi παρὰ ἀνθρώποις. Alii duo mss. cum Voss. ἀνθρώπων. Aliquanto post duo mss. κατορθώματα ταμιεύσαντας.

τε τὸν (12) δικάζον τῆς εὐφημίας μισθὸν ἀπαιτοῦν-
τες, εἰκότως καὶ δικαίως τῶν θείων ἀμοιβῶν ἀπο-
πίπτομεν, οὐ τῷ Θεῷ πονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώ-
ποις ἑαυτοὺς ἐργατεύοντες· παρ' ὧν τὴν ζημίαν τῶν
μισθῶν ἀντιμισθῶν κομιζόμενοι, τί καὶ παρὰ Θεοῦ
ἀπαιτήσωμεν, ἢ οὐδὲν ἐργάσασθαι προσιλόμεθα ;
Καὶ ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἀκουσον τοῦ ἱεροῦ Εὐ-
αγγελίου λέγοντος, περὶ τῶν διὰ ἀνθρώπους τὰ καλά
δρῶντων· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

2. Φύγωμεν οὖν κενοδοξίαν, τὸν γλυκὺν σκυλευ-
τὴν τοῦ πνευματικοῦ πλοῦτου, τὸν ἡθὺν τῶν ἡμετέ-
ρων ψυχῶν πολέμιον, τὸν σῆτα] τῶν ἀρετῶν, τὸν
μεθ' ἡθονῆς τῆ ἡμετέρα καλά λαιζόμενον, τὸν μέ-
λιτι χρίσαντα (13) τῆς οἰκείας ἀπάτης τὸ δηλητήριον,
καὶ ταῖς διανοίαις τῶν ἀνθρώπων τὴν ὀλεθρίαν ὀρέ-
γοντα κύλικα, ἵνα, οἶμαι, τοῦ πάθους ἐμφορηθῶσιν
ἀπλήστως. Γλυκὺ γὰρ ἀνθρωπίνη δόξα τοῖς ἀπαι-
δεύτοις. Ἄλλως δὲ καὶ κρίσεως ὀρθῆς ἐγκάλως ἀμαρ-
τάνειν τοὺς ἀλόντας παρασκευάζει. Ὁ γὰρ ταύτης
ἐπιέμενος τὰς μὲν οἰκείας κρίσεις κατέλυσε (14)·
τοῦτο δὲ νερόμικε τίμιον, ὅπερ ἂν παρὰ τῶν προσ-
τυχόντων θαυμάζηται. Ὡς, εἶγε, πονηροὶ ὄντες ἢ
ἀλόγιστοι, θαυμάζοιεν τὰ κακά, τοῦτο δράσει πάν-
τως ὁ ἐπαινούμενος, ὅπερ τοὺς κριτὰς τῶν οἰκειῶν
ἐπιτηδευμάτων καλὸν ὑπειληφέναι νερόμικεν· ὡς
εἶναι τὴν κενοδοξίαν οὐ μόνον καθαιρέτιν (15) τῶν
καλῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηρῶν ὀδηγόν. Διό
δὴ προσήκει, πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ πρὸς τὸν
Θεὸν βλέποντας τὸν τοῦ ὀρθοῦ λόγου καθηγητὴν, ταύτη
βαδίζειν (16), ἥπερ ἂν ὁ Θεὸς ὑφηγηται· κἄν ἐπαι-
νώσι (17) τινες τὴν τοιαύτην ὁδόν, μὴ μέγα τιθέναι τὸν
ἐκείνων ἐπαινον, πρὸς τὸν ἀνωθεν ἐπαινέτην ὀρῶν-
τας, συγχαίρειν δὲ μόνον αὐτοῖς τῆς ὀρθῆς περὶ τὰ
καλά κρίσεως· κἄν ψέγωσιν ἕτεροι, μηδαμῶς καταδύε-
σθαι, ταλανίζειν δὲ ἐκείνους τοὺς ὀρθῆς κρίσεως ἀμοι-
ροῦντας, καὶ σκότος διανοίας τὸ δεινότατον ὑπομέ-
νοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ εὐκαιρίας λόγων.

Ταῦτα μὲν οὖν τὰ κεφαλαιώδη τῶν καταρθωμα-
των, ἅπερ οὐ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς οἰκείας ἀρετῆς
διηγόρευται, πρὸς δὲ τὸ μέτρον τῆς ἡμετέρας δυνά-
μεως· τὰς μέντοιγε καθεξῆς ἀρετὰς, ὅσαι τὸ πρό-
χειρον ἤθος ἐπικοσμοῦσι, ῥάδιον οἶμαι κατιθεῖν ἀπα-
σιν, οἷον λόγων εὐκαιρίαν καὶ πρὸς τὸ χρήσιμον προ-
φοράν. Χρήσιμον δ' ἂν εἴη ἢ τὸ περὶ ἀρετῆς ἐν

³⁷ Matth. vi, 5.

(12) Veteres duo libri ἐκείνων τε τόν. Alii duo
ἐκείνων δὲ τόν. Editi ἐκείνων τόν. Ibidem Regii se-
cundus et quartus δίκαιον τῆς εὐφημίας.

(13) Reg. quartus μελιτι χρίσαντα, et ita quoque
scriptum invenitur in Reg. secundo, sed secunda
duntaxat manu. Alius ms. et editi χρώσαντα, non
ira recte.

(14) Editi καταλεύσειεν. Unus ms. καταλύσει. Alii
tres præter Voss. κατέλυσε.

(15) Codex Colb. et Reg. quartus μόνον καθαιρέ-

A opera peragere, quam eis Dei causa incumbere,
idecirco inani laudis mercede ab illis efflagitata,
jure ac merito excidimus a divinis remunerationi-
bus, non laborantes Deo, sed hominibus nosmet-
ipsos operarios locantes : a quibus si semel præ-
miorum jacturam pro præmiis receperimus, quid
jam a Deo exposcere possumus, cujus gratia nihil
unquam agendum nobis proposuimus? Id autem
verum esse disce ex sacro Evangelio, quod de iis
qui hominum ergo faciunt bona, ait : *Amen dico
vobis, recipiunt mercedem suam* ³⁷.

2. Agedum fugiamus vanam gloriam, dulcem
illum spiritualium divitiarum prædonem, jucun-
dum animarum nostrarum hostem, virtutum ti-
neam, non injucunde bona nostra diripientem :
quæ fraudis suæ venenum melle illinit, porrigitque
exitiosum poculum mentibus hominum, ut hoc
vitio, opinor, inexplebiliter imbuantur. Nam dulce
quiddam est imperitis humana gloria. Accedit
etiam, quod quos subegit, eos nullo negotio a
recto judicio inducat in errorem. Qui enim illius
tenetur desiderio, is ut evertit sua cogitata ac
judicia, ita quidquid plebeculæ est admirationi, id
existimat eximium. Quod fit ut si pravi quidam sint
aut temerarii qui quæ mala sunt admirentur,
necessario ea quæ a studiorum suorum judicibus
in bonis poni crediderit, facturus sit, qui laudari
se cupit ; sic, ut inanis **557** gloria non exstir-
pet modo bonas actiones, sed ad malas etiam
conducat. Par est igitur oculis in rectam ratio-
nem et in Deum rectæ rationis moderatorem con-
jectis, hoc itineris ingredi, quo Deus præit ducit-
que. Sive autem laudent nonnulli hujusmodi
viam, non oportet eorum laudem magni facere,
erectis in supernum laudatorem oculis, sed ipsis
duntaxat de recto circa bona judicio gratulari :
sive vituperent alii, nequaquam convenit regredi,
at misereri eorum, quod veri judicii sunt exper-
tes, et in gravissimis mentis tenebris jaceant.

CAPUT XI.

De idoneo ad loquendum tempore.

Hæc quidem præcipua sunt officia, quæ non pro
suæ præstantiæ magnitudine, sed pro modo facul-
tatis nostræ explicata sunt : quæ vero sequuntur
virtutes, quæ vulgares mores exornant, eæ, opi-
nor, facile in omnium veniunt conspectum, velut
est loquendi opportunitas, et utilis verborum pro-
latio. Utile autem fuerit, aut de virtute opportune

τιν, et ita quoque habent alii duo mss., sed solum
secunda manu. Nec audiendus Combefisius, qui
legi ait in suis codicibus, καθαιρέτιν, cum et in his
quoque scriptum sit καθαιρέτιν. Editio Paris. καθαι-
ρέτην. Mox unus ms. ἀλλὰ γὰρ καί.

(16) Codex Colb. ταύτην βαδίζειν ἦν.

(17) Veteres aliquot libri ἐπαινώσι. Editi ἐπαι-
νοῦσι. Nec ita multo post codex Colb. μὴ μέγα τί-
θεσθαι. Reg. primus et Voss. μὴ μετατίθεσθαι, cor-
rupte.

disserere, aut necessitate instante ac urgente verba facere, aut etiam omnino loqui ad audientium ædificatione; reliquos vero sermones velut superfluos ac vanos reprobare.

CAPUT XII.

Quod non convenit ascetam facetias sectari.

Operæ pretium est abstinere a facetiis omnibus. Contingit enim plerumque, ut qui talibus occupantur, a recta ratione aberrant, animo effundente se ad risum movendum, et prudentiæ cogitationem ac vim destruentem. Sæpe autem hoc malum sensim procedens, postremo desinit in verborum obscenitatem et in extremas ineptias, adeo ut animi vigilantia, ejusque in facetias diffusio nunquam simul cohæreant. Quod si opus aliquando fuerit oblectamento verborum ut tristitia paululum remittatur, sit sermo vester refertus spirituali lepore, et evangelico sale conditus; ut gratum interni cujusdam ac sapientis consilii afferat odorem, dupliciterque auditorem exhilaret, et animi relaxatione, et prudentiæ gratia.

CAPUT XIII.

De mansuetudine, et quomodo charitas constituitur.

Oportet ascetam quam maxime plenum esse mansuetudine, quandoquidem spiritus mansuetudinis vel particeps jam factus est, vel fieri se participem cupit. Convenit autem hospitem hujus ei, qui hospitio excipitur, **558** similem esse. Quod si opus etiam aliquando fuerit indignatione adversus socordem, qui scilicet sit nobis subditus, ratione temperetur indignatio. Etenim ut homicidæ gladiis utuntur, ita utuntur et medici. Verum illi, quod ex ira et crudelitate ensem in manus sumunt, patrant facinora omnium scelestissima, cum eos qui ejusdem generis sunt, interimant: in vero, quod ratione gladium admovent, maximam hinc afferunt utilitatem: quippe qui periclitantibus salutem conferant. Hunc ad modum et cui novit cum ratione indignari, ei magnopere prodest, cui indignatus est, cum ejus segnitiam, aut nequitiam corrigat: qui vero iræ vitio victus est, nihil peragit sani. Quod autem et eos qui mansuetudinem excolunt, deceat opportuna indignatio, hinc planum perspicuumque efficitur. Moyses enim qui hominum omnium mansuetissimus fuisse perhibetur³⁸, ubi ita temporis ratio poscere visa est, indignatus est, eoque processit concitationis, ut finierit indignationem tribulium

³⁸ Num. xii, 3.

(18) Editi ἢ πρὸς τὴν. At duo mss. ἢ τὸ πρὸς τὴν.

(19) Reg. tertius et editi πρὸς εὐτραπέλιαν. Alii tres mss. πρὸς εὐτραπέλιαν. Aliquanto post unus ms. perinde ut editi Πολλοὺς γάρ. Alii duo Πολλὰ γάρ.

(20) Codex Colb. τῇ ἐνδοῦ. Haud longe aliquot mss. εὐφραίνῃ. Editi εὐφραίνει.

(21) Veteres duo libri simpliciter καὶ τίνα τρόπον συνίσταται. Aliquanto post tres mss. præter Voss.

καὶροῦ διαλέγεσθαι, ἢ τὸ πρὸς τὴν (18) ἐνεστῶσαν καὶ κατεπεύγουσαν χρείαν τοῦ λόγου ποιῆσθαι, ἢ καὶ ὅλως πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων οἰκοδομήν· τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς περιττοὺς καὶ ἀνωφελεῖς παραιτεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.

Ὅτι οὐ χρὴ πρὸς εὐτραπέλιαν (19) βλέπειν τὸν ἀσκητὴν.

Εὐτραπέλιαν ἀπάσης ἀπέχεσθαι προσήκει. Πολλὰ γὰρ συμβαίνει τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένοις τοῦ ὀρθοῦ λόγου διαμαρτάνειν, τῆς ψυχῆς πρὸς γελιαστρὸν διαχεομένης, καὶ τὸ τῆς φρονήσεως σύνουον καὶ πεπυκνωμένον καταλύουσης. Πολλάκις δὲ τὸ κακὸν ὁδὸν βαδίζον καὶ εἰς αἰσχρολογίαν καὶ ἀτοπίαν τὴν ἐσχάτην κατέλυσεν, ὡς μὴ συμβαίνειν κατὰ ταυτὸν ψυχῆς νῆψιν καὶ εὐτραπέλιαν διάχυσιν. Εἰ δὲ που καὶ θεοί, ὥστε μικρὸν ὑπανεῖναι τὸ σκυθρωπὸν, διὰ τῶν λόγων φαιδρύνεσθαι, ἔστω ὁ λόγος ὑμῶν χάριτος γέμων πνευματικῆς, καὶ τῷ εὐαγγελικῷ ἁλατι ἡρτυμένος, ἵνα τῆς ἐνδοθεν (20) σοφῆς οἰκονομίας τὴν εὐωδίαν ἐπιφέρῃται, καὶ διπλῶς εὐφραίνῃ τὸν ἀκρατὴν, τῇ τε ἀνέσει τῇ τε τῆς συνέσεως χάριτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Περὶ πραότητος, καὶ τίνα τρόπον ἀγάπη συνίσταται (21).

Πραότητος θεῖ ὅτι μάλιστα ἔμπλεον εἶναι τὸν ἀσκητὴν· ἐπειδὴ τοῦ πνεύματος τῆς πραότητος ἢ μετέσχῃκεν, ἢ μετασχεῖν ἐρίεται. Καὶ προσήκει τὸν τούτου ξενιστὴν τῷ ξενιζομένῳ προσποιεῖναι. Εἰ δὲ που καὶ ἀγανακτήσεως θεοί κατὰ τοῦ ῥαθυμοῦντος ὑφ' ἡμῖν δηλαδὴ τεταγμένου, ἔστω λογισμῷ κέκραμῆν ἢ κγανακτήσις. Καὶ γὰρ ξίφεσι κέχρηται μὲν καὶ ἀνδροφόνοι, κέχρηται δὲ καὶ ἰατρῶν παῖδες. Ἄλλ' οἱ μὲν, ἐπειδὴ ὀργῇ καὶ ὀμότητι τὸ ξίφος διαχειρίζονται, τὰ πάντων ἀτοπώτατα ὀρῶσι, τοὺς ὁμογενεῖς διαχρῶμενοι· οἱ δὲ, ἐπειδὴ λογισμῷ πρὸς τὴν διὰ ξίφους (22) ἐνέργειαν ἀφικνοῦνται, τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν ὠφελοῦσι· τοὺς γὰρ κινδυνεύοντας περισώζουσιν. Οὕτω καὶ ὁ σύν λόγῳ διαγανακτεῖν ἐγνωκῶς ὤνησε τὰ (23) μεγάλα τούτου, καθ' οὗ ἐποιήσατο τὴν ἀγανάκτησιν, ῥαθυμίαν ἢ πονηρίαν ἐπανορθούμενος· ὁ δὲ ὀργῆς πάθει κεκρατημένος οὐδὲν ὑγιὲς ἀπεργάζεται. Ὅτι δὲ καὶ τοῖς πραότητος (24) ἐπιμελουμένοις πρέπει ἢ εὐκαιρος ἀγανάκτησις, δῆλον ἐντεῦθεν. Καὶ γὰρ Μωϋσῆς, πραότατος πάντων ἀνθρώπων μαρτυρηθεὶς, τοῦ καιροῦ καλοῦντος, διηγανάκτησε, καὶ εἰς τοσοῦτον προὔβη (25) κινήσεως, ὥστε φόνῳ τῶν ὁμοφύλων ὀρίσαι τὴν ἀγανάκτησιν· τοῦτο μὲν, ἡνίκα τὸν μόσχον ἐτέκταινον, τουτο δὲ, ὅποτε τῷ Βεελφεγῶρ ἐμικύθησαν. Ὡστε

ἢ μετέσχῃκεν. Alius ms. et editi μετέσχεν.

(22) Codex Colb. διὰ ξιφῶν.

(23) Veteres quatuor libri cum Voss. ὤνησε τὰ. Editi εὐώνησε. Mox codex Colb. καθ' οὗ ποιεῖται.

(24) Unus ms. et editi καὶ τῆς πραότητος. Alii tres καὶ τοῖς πρ.

(25) Editi προὔβη. At mss. quatuor προὔβη. Statim codex Colb. ἐτέκταιναν.

ἐνι, καὶ προῶν ὄντα, σὺν λόγῳ διαθερμαίνεσθαι, καὶ τὸ τῆς πραότητος μὴ διαφθείρειν καλόν. Τὸ δὲ ἀκίνητον μένει, ἢ θεόντως μὴ ἀγανακτεῖν (26), ἀργίας τῆς φύσεως, οὐ πραότητος ἂν εἴη. Τῇ δὲ πραότητι πέφυκέ πως καὶ τὸ ἀνεξίκακον ἐπεσθαι. Πραότης γὰρ ἀνεξίκακίας μήτηρ. Οὐδὲν δὲ ἤττον τοῖς κατὰ ἀλήθειαν πράεσιν, ἀλλὰ μὴ βαρύτητι πεπληγμένοις (27) τὸ ἦθος, καὶ τὸ χρηστὸν συγκέκραται. Χρηστότης γὰρ ὕλη πραότητος. Ταῦτα δὲ, συγκρινόμενα ἀλλήλοις καὶ συντιθέμενα, τὸ κράτιστον τῶν ἀρετῶν τὴν ἀγάπην ἀποτελεῖ.

Etenim mansuetudinis materia benignitas est. Hæc autem inter se permista ac conjuncta, præstantissimam virtutum charitatem efficiunt.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

Περὶ φρονήσεως.

Πάντων μέντοι τῶν πραττομένων φρόνησιν ἡγεῖσθαι προσήκει. Φρονήσεως γὰρ δίχα πᾶν ὅ τι, καὶ καλὸν εἶναι δοκῆ, εἰς κακίαν διὰ τῆς ἀκαιρίας καὶ τῆς ἀμετρίας μετέπεσε. Λόγου δὲ καὶ φρονήσεως τοῖς ἀγαθοῖς τὸν καιρὸν καὶ τὸ μέτρον ὀρίζοντος, θαυμαστὸν τι τὸ τῆς χρήσεως αὐτῶν κέρδος τοῖς τε διδούσι καὶ τοῖς λαμβάνουσι γίνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Περὶ πίστεως καὶ ἐλπίδος.

Πάντων μέντοι τῶν ἐγχειρημάτων ἡγεῖσθω πίστις ἢ εἰς Θεόν, καὶ συνεπέσθω τὸ εὐελπί, ἵνα τῇ μὲν πίστει (28) δύναμιν τῆς ψυχῆς ἐρειθώμεθα, τῇ δὲ εὐελπιστίᾳ πρὸς τὰ καλὰ προθυμώμεθα. Οὐδὲ γὰρ ἢ περὶ τὰ καλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγχειρήσεις δίχα τῆς ἄνωθεν βοήθειας τελειωθήσεται· οὐδὲ ἢ ἄνωθεν χάρις ἐπὶ τὸν μὴ σπουδάζοντα παραγένοιτ' ἂν· ἀλλ' ἐκάτερα συγκεκράσθαι προσήκει, σπουδὴν τε ἀνθρωπίνην καὶ τὴν διὰ τῆς πίστεως ἄνωθεν καθήκουσαν συμμαχίαν εἰς τελείωσιν τελείωσιν ἀρετῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ις΄.

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ἐπὶ πᾶσι μέντοι τοῖς παρ' ἡμῶν κατορθουμένοις ἢ ψυχῇ τῆς κατορθώσεως τὰς αἰτίας ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἀναφρέτω, μηδὲν ὄλως κατορθοῦν ἐξ οἰκείας λογιζομένη δύναμει (29). Ἡ γὰρ τοιαύτη διάθεσις τὴν ταπεινοφροσύνην ἡμῖν ἐμποιεῖν πέφυκε. Ταπεινοφροσύνη δὲ θησαυροφυλάκιον ἀρετῶν. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ὡς ἂν τις εἴποι, σπέρματα τῶν περὶ ἀρετῆς λόγων· σὺ δὲ, λαβὼν ἐντεῦθεν, πολύχου ἡμῖν ἐργασαι τὸν καρπὸν, καὶ πλήρου τὸν τῆς Σοφίας λόγον, τὸν δίδοναι κελύοντα τοῖς σοφοῖς ἀφορμὰς, ἵνα σοφώτεροι γένωνται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄.

Κατὰ πόσους τρόπους οἱ πονηροὶ λογισμοὶ ἐν ψυχῇ συνίστανται.

1. Ἐπειδὴ δὲ φθάσαντες (30) μὲν ἤδη τὰ περὶ τῶν

³⁹ Exod. xxxii, 27. ⁴⁰ Num. xxv, 5. ⁴¹ Prov. ix, 9.

(26) Unus ms. cum Voss. μένειν ὅτε θεὸν ἀγανακτεῖν. Ibidem duo mss. ἀργία φύσεως. Reg. secundus ἀργίας. Editi ἀρνίας. Subinde duo mss. ἂν εἴη. Editi ἂν ἦ.

(27) Codex Colb. βαρύτητι πεπειλημένοις [sic].

A cæde; hocque tum, cum conflasset vitulum³⁹; tum etiam, cum se per Beelphegor inquinasset⁴⁰. Quare potest etiam mansuetus cum ratione excandescere, nec tamen mansuetudinis dignitatem corrumpere. Nam nullo modo commoveri, aut tempestive non indignari, lenitudo fuerit naturæ, non mansuetudo. Atque etiam patientia solet, nescio quomodo; lenitatem sequi. Lenitas enim mater est patientiæ. Cæterum nihilominus in iis qui vere mansueti sunt, nec habent mores severitate attritos ac vitiatos, permista est etiam benignitas.

CAPUT XIV.

De prudentia.

Cæterum in omnibus quæ suscipiuntur rebus antecedere prudentia debet. Nam citra prudentiam omnia etiam quæ videntur esse bona, ob adversum tempus et ob immoderationem vertuntur in vitium; sed si ratio et prudentia tempus ac modum rebus bonis præscribat, mirabile quoddam emolumentum ex ipsarum usu tum a dantibus, tum ab accipientibus percipitur.

CAPUT XV.

De fide et spe.

Atqui res omnes quas aggredimur, præcedat fides in Deum, comiteturque spes bona, ut animæ quidem vires fulciamus per fidem, per bonam vero spem reddamur ad bona alacres. Neque enim ullus hominum in rebus bonis conatus absque superna ope fiet: neque accessura unquam est superna gratia ad **559** hominem non studiosum; sed ad perfectum virtutis cumulum conjuncta simul esse utraque hæc oportet, et humanum studium, et cæleste auxilium per fidem e supernis accersitum.

CAPUT XVI.

De humilitate.

Atqui in omnibus quæ recte a nobis fiunt, animus causas rectæ actionis referat Domino acceptas, nihil omnino suis se viribus recte facere ratus. Ejusmodi enim affectus solet humilitatem in nobis ingenerare. Virtutum autem ærarium humilitas est. Hæc tibi, ut ita dicam, a nobis proponuntur ceu quædam sermonum ad virtutem spectantium semina: tu vero his hinc acceptis, multiplicem nobis fructum profer, et exple hoc Sapientiæ dictum, quod sapientibus jubet occasiones dari, ut sapientiores fiant⁴¹.

CAPUT XVII.

Quot modis malæ in animo cogitationes nascantur.

1. Cum autem jam antea disputaverimus de co-

(28) Vocem πίστει addidimus ex libris veteribus.

(29) Codex Colb. λογιζομένη διανοίας.

(30) Veteres tres libri Ἐπειδὴ καὶ φθάσαντες. Haud longe codex Colb. οὐ διελάμβεθα.

gitationibus, neque tamen quot modis cogitationes pravæ in recto intellectu exoriantur, distinxerimus, id quoque nunc adjiciendum esse censuimus, ut perfectissima sit hujus partis tractatio. Duobus igitur modis intellectum rectum infestant turpes cogitationes, cum aut animus ex sua ipsius oscitantia in ea, quæ non decent, vagus fertur, inciditque ex imaginationibus in absurdas imaginationes, aut cum diabolus insidiosè conatur menti res ineptas objicere, eamque a rerum laudabilium contemplatione considerationeque avocare. Cum igitur animus, attentione ac contentione mentis remissa, obvias rerum etiam vulgariarum memorias semel susceperit, tunc intellectus inscite imprudenterque in eas res, quæ sic in memoria hærent, præceps actus, in eisque diutius occupatus, ex erroribus in longos errores transit, ac tandem sæpenumero in turpissimas atque flagitiosissimas cogitationes delabitur. Oportet autem ejusmodi animi incuriam ac effusionem densiore et coarctiore mentis applicatione emendare, mentemque reducere, et eam bonorum contemplatione ad aliquam rem præsentem jugiter appellere.

2. Cum autem diabolus insidiari aggreditur, conaturque vehementer admodum suscitatas a se cogitationes velut ignita quædam spicula in quietum ac pacatum animum intorquere, eumque de repente incendere, et immissarum semel specierum memorias diuturnas ac tenaces efficere, **560** tunc vigilantia quadam et attentione fortiore insidias hujusmodi vitare debemus, non secus ac athleta aliquis custodia quadam diligentissima et corporis agilitate non sinit apprehendi se ab adversariis; et de cætero precationi et superni præsidii invocationi prorsus belli cessatio et telorum declinatio tribuendæ sunt. Hoc enim nos docuit Paulus, cum dixit: *In omnibus sumentes scutum fidei, in quo positis omnia tela nequissimi ignea extinguere*¹². Etsi igitur etiam inter orandum suggerat pravæ imaginationes, ne desistat animus ab orando, neque pravum illud hostis semen, aut imaginationes a versipelli illo præstigiatore suscitatas putet suam ipsius agriculturam esse, sed illud secum cogitans, ab impudente illo nequitiae inventore absurdarum cogitationum speciem imprimi, insistat intentius precationi, rogetque Deum, ut malum illud munimen ab ineptarum cogitationum memoria extru-

¹² Ephes. vi, 7.

(31) Reg. secundus *ολιγωριαν ἐπὶ τὰ*. Aliquanto post Reg. primus *ἀλογίστως ἐντυγχανούσης*.

(32) Editi *ἀναφέρου*. At mss. tres *ἀναφέρη*. Nec ita multo infra Reg. primus *καὶ τούτοις ἐπὶ*.

(33) Veteres duo libri et editi *μεταμείβει*, male. Reg. primus et Colb. *μεταβαίνει*, recte. Aliquanto post unus ms. *πυκνοτάτη καὶ ἐπιστρ.*

(34) Unus ms. *παρ' ἑαυτοῦ*. Haud longe editi *βιάζεται*. At mss. nonnulli *βιάζονται*.

(35) Codex Colb. *καὶ προσοχῇ συν.*

(36) Veteres quinque libri *τοῦ πολέμου*. Editi τοῦ

λογισμῶν ἐξετάσαμεν, οὐ διεϊλόμεθα δὲ κατὰ πόσους τρόπους αἱ πονηραὶ ἔννοιαι τοῖς ὀρθοῖς λογισμοῖς ἐπιφύονται, νῦν καὶ τοῦτο προσθεῖναι ἐδίκαιώσαμεν, ὥστε εἶναι τελειοτάτην τὴν τοῦ μέρους ἐξέτασιν. Δύο τοίνυν τρόποι, καθ' οὓς αἱ ἀπρεπεῖς ἔννοιαι παρενοχλοῦσι τοῖς ὀρθοῖς λογισμοῖς· ἡ τῆς ψυχῆς κατ' οἰκείαν ὀλιγωρίαν περὶ τὰ (31) μὴ προσήκοντα πλανωμένης, καὶ φαντασίαις ἐκ φαντασιῶν ἀλογίστοις ἐντυγχανούσης, ἡ κατ' ἐπιβουλήν τοῦ διαβόλου πειρωμένου πραγμάτων ἀτοπίας ὑποφαίνειν τῇ διανοίᾳ, καὶ ταύτην ἀπάγειν τῆς τῶν ἐπαινετῶν θεωρίας καὶ διασκέψεως. Ὅταν μὲν οὖν ἡ ψυχὴ, τὸ πυκνὸν καὶ σύντονον τῆς διανοίας ὑποχαλάσασα, μνήμας τὰς προστυχούσας καὶ τῶν τυχόντων ἀναφέρῃ (32) πραγμάτων, τῆνικαῦτα ὁ λογισμὸς, ἀπαιδευτῶς καὶ ἀνεπιστημόνως πρὸς τὰ μνημονευθέντα τῶν πραγμάτων φερόμενος, τούτοις τε ἐπὶ πλεῖον ἐνασχολούμενος, πλάνους ἐκ πλάνων μεταβαίνει (33) μακροῦς, καὶ εἰς αἰσχυρότητας πολλάκις καὶ ἀτοπίας ἐννοιῶν καταστρέφει τὸ τελευταῖον. Ἀλλὰ τὴν μὲν τοιαύτην ὀλιγωρίαν τῆς ψυχῆς καὶ διάχυσιν πυκνοτέρα καὶ ἐπιστρεφεστέρα τῇ τῆς διανοίας ἐπιστάσει διορθοῦσθαι καὶ ἐπανάγειν δεῖ, καὶ τῇ πρὸς τὸ παρὸν αἰεὶ περὶ τὰ καλὰ διασκέψει προσασχολεῖν.

2. Ὅταν δὲ ὁ διάβολος ἐπιβουλεύειν ἐπιχειρῇ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ὡσπερ τινὰ βέλη πεπυρωμένα τοὺς παρ' αὐτοῦ (34) λογισμοὺς ἐνιέναι ἡσυχάζουσῃ καὶ ἡρεμούσῃ βιάζεται τῇ ψυχῇ, καὶ ταύτην αἰφνιδίον ἐμπιπρᾶν, καὶ χρονίας καὶ δυσεκλύτους τὰς μνήμας τῶν ἀπαξ ἐμβληθέντων ἐργάζεσθαι· τῆνικαῦτα νῆψει καὶ προσεχέει (35) συντονωτέρα τὰς τοιαύτας ἐπιβουλάς ὑπεξίστασθαι δεῖ, καθάπερ ἀθλητοῦ τινος ἀκριβεστάτη φυλακῇ καὶ τάχει σώματος τὰς λαβὰς τῶν ἀντιπάλων ἐκτρεπομένου· καὶ τὸ πᾶν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἐπικλήσει τῆς ἀνωθεν συμμαχίας διδόναι τὴν τοῦ πολέμου (36) καθαίρειν καὶ τὴν τῶν τοξευμάτων ἀποτροπῆν. Τοῦτο γὰρ ἡμᾶς ὁ Παῦλος ἐδίδαξε λέγων· Ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυναθήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τα πεπυρωμένα σθέσαι. Κἂν τοίνυν ἐν αὐταῖς ταῖς προσευχαῖς ὑποβάλλῃ (37) τὰς πονηρὰς φαντασίας, μὴ αἰστάσθω ἡ ψυχὴ τοῦ προσεύχεσθαι, μηδὲ οἰεσθῶ οἰκεία εἶναι γεῶργια τὰς πονηρὰς τοῦ ἐχθροῦ ἐπισποράς, καὶ τὰς τοῦ ποικίλου θαυματοποιοῦ φαντασίας· ἀλλὰ λογισαμένη τῇ ἀναιδεῖα τοῦ τῆς πονηρίας εὔρετοῦ τὴν τῶν ἀτόπων ἐννοιῶν φαντασίαν γίνεσθαι, μᾶλλον (38) ἐπιτείνεται τὴν πρόσπτωσιν, καὶ

πολεμίου, *hostis cladem*, et ita legi oporteret, si vel unus ms. huic lectioni faveret. Nec ita multo infra mss. nonnulli ὁ Παῦλος. Articulus deerat in vulgatis.

(37) Editi ὑποβάλλει. At mss. nonnulli ὑποβάλλη. Alius ms. ὑποβάλλῃ. Aliquanto post duo mss. ποικίλας αὐτοῦ φαντασίας.

(38) Unus ms. φαντασίαν, αὐτῇ μᾶλλον. Alii tres φαντασίαν, ταύτῃ μᾶλλον. Ibidem editi τὴν πρόσπτωσιν. Libri antiqui πρόσπτωσιν. Haud longe duo mss. ἀποσκεδασθῆναι αὐτῇ.

ἰκετεύω τὸν Θεὸν ἀποσκεδασθῆναι αὐτῷ τὸ πονηρὸν διατείχισμα τῆς τῶν ἀτόπων λογισμῶν μνήμης ὥστε ἀπαρεμποδίστως τῇ (39) τῆς διανοίας ὁρμῇ, ἀχρόνως, καὶ ὀξύρρεπῶς, πρὸς τὸν Θεὸν διαβαίνειν, μηδ' αὐτῶν ταῖς τῶν πονηρῶν ἐνθυμημάτων ἐφόδοις διακοπτόμενον. Εἰ δὲ καὶ ἐπιτείνονται ἡ τοιαύτη τῶν λογισμῶν ἐπήρεια διὰ τὴν τοῦ προσπολεμοῦντος ἀναίδειαν, οὐδὲ οὕτως ἀπαγορεύειν, οὐδὲ ἡμιέργους τοὺς ἀγῶνας καταλιμπάνειν προσήκει· ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτου (40) καρτερεῖν, μέχρις ἃν ὁ Θεὸς, τὴν ἡμετέραν ἐνστασιν θεασάμενος, τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐπιλάμψῃ, τὸν μὲν ἐπίβουλον φυγαδεύουσαν, τὴν δὲ διάνοιαν ἡμῶν καθαίρουσαν, καὶ θείου φωτὸς ἐμπιπλώσαν, καὶ ἀκνυμάντῳ γαλήνῃ τὸν λογισμὸν τῇ Θεῷ λατρεύειν μετ' εὐφροσύνης παρέχουσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Πρὸς τοὺς ἐν κοινότητι κανονικοὺς (41).

1. Περὶ μὲν οὖν τοῦ καθέκαστον ἀσκητοῦ, καὶ τοῦ τὸν μονήρῃ βίον ἀσπασαμένου, ἐν ταῖς ἔμπροσθεν, ὡς ἐνῆν, δεδηλώκαμεν· ὅπως, τὴν τε ψυχὴν πρὸς τὸ καλὸν ἐξασκῶν, καὶ τὸ σῶμα πρὸς τὸ θεῖον οἰκονομῶν, δύναιτ' ἃν ἡμῖν τὸν ἀκριβῆ χαρακτήρισαι φιλόσοφον· ἐπεὶ δὲ (42) οἱ πλείστοι τῶν ἀσκητῶν κατὰ συστήματα πολιτεύονται, ἀλλήλοις τὰ φρονήματα πρὸς ἀρετὴν παραθήγοντες, καὶ τῇ τῶν κατορθωμάτων ἀντιπαράθεσι παρορμῶντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν τοῦ καλοῦ προκοπὴν, δίκαιον ᾄθηκαμεν, καὶ τούτοις τὴν διὰ τῶν λόγων παράκλησιν εἰσενέγκασθαι. Χρῆ δὲ, πρότερον ἐγνωκότας αὐτοὺς, ὅποσους καὶ πηλίκους μεταποιῶνται καλοῦ, οὕτω τὴν ἐπὶ τούτῳ (43) προτροπὴν ὑποδέξασθαι, ἵνα προθυμίαν καὶ σπουδὴν ἡξίαν τῆς τοῦ κατορθώματος ἀρετῆς ἐπιδείξωνται. Πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ (44) τὸ κατὰ φύσιν καλὸν ἐπανέρχονται, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν συνδιαίτησιν ἀσπάζομενοι. Κοινωνίαν γὰρ βίου τελειωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ἣ κτήσεως μὲν ιδιότης ἐξώρισται, γνώμης δὲ ἐναντιώσις ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα, καὶ φιλονεικία, καὶ ἐριδὲς ἐκ ποδῶν ἐστήκασιν· κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαὶ, γνώμαι, σώματα, καὶ ὅσοις τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται· κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι (45), εἰς οἱ πολλοὶ, καὶ ὁ εἰς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι.

2. Τί ταύτης (46) τῆς πολιτείας ἴσον; τί δὲ μακαριώτερον; τί τῆς συναφείας καὶ τῆς ἐνώσεως ἀκριβέστερον; τί τῆς τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; "Ἄνθρωποι ἐκ διαφόρων

(39) Veteres duo libri ἀπαρεμποδίστως τῇ. Mox editi et duo mss. διακοπτόμενος· quam scripturam retinendam esse non judicavi, cum nihil toto hoc loco inveniatur, ad quod referri possit. Edendum igitur curavi διακοπτόμενον, uti in aliis duobus mss. legitur. Subinde unus ms. πολεμοῦντος ἀναίδειαν.

(40) Editi τοσοῦτου. At mss. τοσοῦτου. Ibidem Reg. primus προσκαρτερεῖν.

(41) Ita in ora Regii tertii legitur, ἕως ὅδε διδάσκει ὁ ἅγιος τοὺς καταμόνας, hactenus docet Sanctus solitarios. Ibidem in extrema pagina additum est

Actum evertat, ut citra impedimentum, subito quodam mentis impulsu, nulla temporis mora interposita, festinanterque, ad Deum accedere possit, nusquam pravarum cogitationum insidiis alienatus. Quod si etiam augeatur talis cogitationum assultus propter adversarii impudentiam, non propterea abjicienda spes omnis, aut certamina relinquere debent imperfecta: sed eo usque perseverandum, quoad Deus conspecta nostra perseverantia nos gratia Spiritus illustret, quæ et insidiatorem fuget, purgetque mentem nostram, et ipsam divino lumine impleat, efficiatque ut mens in tranquillitate pacatissima Deo cum lætitia inserviat.

B

CAPUT XVIII.

Ad canonicos in cœnobio versantes.

1. Ac de asceta quidem, qui seorsum agit, vitamque solitariam amplexus est, dilucide, quantum in nobis erat, superius disseruimus, quomodo et animum exercens ad bonum, et corpus apte et rite componens, philosophum perfectum nobis exprimere possit. At quoniam versantur simul in communitate plurimi ascetarum, animum mutuo exacuentes ad virtutem, et recte factorum comparisonem seipsos ad progressum in bono faciendum concitantes, æquum esse putavimus, hos etiam sermonibus nostris adhortari. Cum autem prius cognoverint, qualis ac quanti boni participes fiant eos oportet sic adhortationem nostram ad hoc spectantem suscipere, ut animi promptitudinem ac studium hujus boni præstantia dignum ostendant. Primum igitur ad id quod **561** ex natura est bonum, revertuntur, amplectentes societatem ac vitium communem. Nam perfectissimam vitæ societatem appello ego eam a qua exclusa est omnis possessio propria, fugataque est animorum dissensio, et ex qua perturbatio omnis contentioque ac dissidia absunt: in qua vero omnia sunt communia, animæ, sententiæ, corpora et quæcunque alia, quibus corpora nutriuntur ac curantur, communis Deus, communis pietatis negotiatio, salus communis, communia certamina, communes labores, coronæ communes, ubi multi unus, et unus non solus, sed in pluribus.

2. Quid comparandum est huic vitæ instituto? quid beatius? quid hac conjunctione atque unitate perfectius? quid jucundius morum et animorum conspiratione? Homines ex diversis nationibus ac

illud, ὁρχὴ ὑποτυπώσεως τῶν ἐν κοινότητι, initium eorum, quibus instituuntur cœnobitæ.

(42) Codex Colb. ἐπειδὴ δὲ. Nec ita multo post idem ms. ἑαυτοὺς πρὸς τὴν.

(43) Antiqui tres libri ἐπὶ τούτῳ. Editi τούτῳ. Mox duo mss. ἐν, οἶμαι, προθυμίαν.

(44) Codex Colb. Πρῶτον μὲν γὰρ ἐπὶ.

(45) Unus ms. κοινὸς ὁ στέφανος.

(46) Codex Colb. et Voss. Τί τοίνυν ταύτης. Mox mss. tres cum Voss. ψυχῶν συγκράσεως. Editi ψυχῶν συγκρίσεως, corrupte.

regionibus profecti, tam perfecte et sincere in unum coaluere, ut animus unus cernatur in multis corporibus, multa vero corpora mentis unius organa esse comperiantur. Qui infirmus est corpore, multos habet una secum ex effectu infirmos: qui animo ægrotat ac concidit, ei præsto sunt multi, a quibus curetur, pariterque erigatur. Hi æquabili jure inter se alii aliorum et servi sunt, et domini, et in libertate invicta servitutem sibi invicem exhibent integerrimam, quam vi non peperit fortuiti alicujus casus necessitas, quæ non parvam suis captivis affert tristitiam, sed eam cum gaudio produxit liberum animi arbitrium; charitate liberos homines alios aliis subjiciente, ac voluntati libertatem servante. Tales nos ab initio Deus esse voluit, et ea de causa condidit. Hi, peccato primi parentis Adæ occultato, antiquum revocant bonum. Divisio enim dissensioque et bellum non exstarent inter homines, nisi peccatum naturam divisisset. Hi Servatoris, institutorumque vitæ ejus, quam in carne degit, imitatores sunt sinceri. Quemadmodum enim ille coacto discipulorum cœtu omnia communia, et seipsum communem præbuit apostolis: ita hi quoque duci obedientes, si modo probe vitæ regulam observent, apostolorum ac Domini ipsius vivendi genus accurate imitantur. Hi angelorum æmulantur vitam, illorum exemplo societatem diligenter tuentes. Nulla est lis inter angelos, nulla contentio, nulla controversia, sed quisque quæ omnium sunt, possidet, et tamen omnes integra bona apud seipsos recondunt. Non sunt enim angelorum divitiæ materia quædam circumscripta, quæ quodocumque in plures distribui opus sit, sectione indigeat, sed possessio est expers materiæ, et mentis divitiæ.

3. Et idcirco bona hæc, cum apud singulos integra permaneant, omnes ex æquo efficiunt divites: quippe quæ peculiarem ipsis possessionem nulli controversiæ aut contentioni obnoxiam præbeant. Nam contemplatio summi **562** boni, et virtutum manifestissima comprehensio, angelorum est thesaurus, ad quæ respicere licet omnibus, unoquoque horum notitiam ac possessionem adipiscente. Tales existunt qui veri sunt ascetæ, qui nequam vindicant sibi terrestria, sed disceptant de cælestibus, eademque singuli individuis quibusdam partitionibus apud se quisque integra recondunt. Virtutis enim possessio est, et recte factorum divitiæ, et laudanda avaritia, et lacrymarum expers rapina, et insatiabilis aviditas coronam consecuta, et reus efficitur quisquis vim non facit. Rapiunt omnes, et nemo afficitur injuria, ob idque pax has divitias dispensat. Hi promissi regni bona præripiunt, qui per eximiam suam vivendi rationem ac

γενῶν καὶ χωρῶν κινηθέντες εἰς τοσαύτην ἀκριβείαν ταυτότητος συνηρμόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι, καὶ τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης ὄργανα δεῖκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκαίμωντας· ὁ νοσῶν καὶ καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους καὶ συνδιακιστῶντας αὐτόν. Ἀλλήλων ἰσοδουλοὶ, ἀλλήλων κύριοι, καὶ ἐν τῇ ἀμάχῳ ἐλευθερίᾳ τὴν ἀκριβεστέρην δουλείαν (47) ἀλλήλοις ἀντεπιδείκνυνται, ἣν οὐκ ἀνάγκη περιστάσεως πρὸς βίαν (48) ἐπήγαγε, πολλὴν φέρουσα τοῖς ἀλοῦσι τὴν ἀθυμίαν, ἀλλὰ γνώμης τὸ ἀυθαίρετον μετ' εὐφροσύνης ἐδημιούργησεν· ἀγάπης τοὺς ἐλευθέρους ὑποτασσούσης ἀλλήλοις, καὶ τῷ αὐθαίρετῳ τὸ ἐλεύθερον φυλαπτούσης. Τοιοῦτους ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς εἶναι βεβούληται (49), καὶ ἐπὶ τούτοις ἐδημιούργησεν. Οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἀνακαλοῦνται καλόν, τοῦ ἀρχιπάτορος Ἀδὰμ τὴν ἀμαρτίαν ἐπικαλύπτοντες. Διαίρεσις γάρ, καὶ διάστασις, καὶ πόλεμος οὐκ ἂν ἦν ἐν ἀνθρώποις, μὴ τῆς ἀμαρτίας διατεμούσης τὴν φύσιν. Οὗτοι ἀκριβεῖς μιμηταὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς κατ' αὐτόν ἐν σαρκὶ πολιτείας ὑπάρχουσιν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος, χορὸν μαθητῶν συστησάμενος, κοινὰ τα πάντα, καὶ κοινὸν ἑαυτὸν τοῖς ἀποστόλοις παρέσχεν· οὕτω καὶ οὗτοι τῷ καθηγουμένῳ πειθόμενοι, οἶγε καλῶς τὸν κανόνα τοῦ βίου διαφυλάσσοντες, τὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Κυρίου πολιτείαν μετ' ἀκριβείας μεμίμηται. Οὗτοι τὴν τῶν ἀγγέλων ζωὴν ἐξηλώκασι, τὸ κοινωνικόν, ὥσπερ ἐκεῖνοι, δι' ἀκριβείας φυλάξαντες. Οὐκ ἔστιν ἐν ἀγγέλοις ἔρις, οὐ φιλονεικία, οὐκ ἀμφισβήτησις· ἕκαστος τὰ πάντων ἔχει, καὶ πάντες ὁλόκληρα παρ' ἑαυτοῖς τὰ καλὰ ταμιεύονται. Οὐ γὰρ ἔστιν ὕλη ἐμπεριόγραπτος ὁ τῶν ἀγγέλων πλοῦτος, θεομένη τομῆς, ἥνικα ἂν αὐτὴν πλείοσιν ἐπινέμεσθαι δεῖ (50)· ἀλλ' αὐλὸς ἡ κτῆσις, καὶ διανοίας ὁ πλοῦτος.

3. Καὶ διὰ τοῦτο παρ' ἑκάστοις ὁλόκληρα τὰ καλὰ μένοντα πάντα ἰσοτίμως πλουσίους ἐργάζεται, ἀναμφισβήτητον αὐταῖς καὶ ἀμαχον τὴν οἰκίαν κτήσιν παρέχοντα. Θεωρία γὰρ τοῦ ἀνωτάτου καλοῦ, καὶ ἀρετῶν σαφειστάτη κατάληψις, τῶν ἀγγέλων ἐστὶ θησαυρισμα, πρὸς ᾧ βλέπειν ἅπασιν ἐξέστιν, ὁλόκληρον αὐτῶν τὴν γνώσιν καὶ τὴν κτῆσιν ἑκάστου λαμβάνοντος. Τοιοῦτοι οἱ κατὰ ἀλήθειαν ἀσκηταί, οὐ τῶν γηίνων μεταποιούμενοι, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων ἀμφισβητούντες, καὶ ἀμερίστοις διανομαῖς τὰ αὐτὰ οἱ πάντες παρ' ἑαυτοῖς ἕκαστος ὁλόκληρα θησαυρίζοντες. Ἀρετῆς γὰρ ἡ κτῆσις, καὶ κατορθωμάτων ὁ πλοῦτος, καὶ πλεονεξία ἐπαινετὴ, καὶ ἀδάκρυτος ἀρπαγὴ, καὶ ἀπληστία στεφανουμένη, καὶ ὁ μὴ βιαζόμενος ἔνοχος. Πάντες ἀρπάζοντες, καὶ οὐδεὶς ἀδικούμενος, καὶ διὰ τοῦτο εἰρήνη τῷ πλούτῳ βραβεύουσα. Οὗτοι τῆς ἐπηγγελμένης βασιλείας τὰ ἀγαθὰ προαρπάζουσι, τὴν ἐνάρετον ἑαυτῶν πολιτείαν καὶ κοινωνίαν ἀκριβὲς μίμημα τῆς ἐκεῖσε διαγωγῆς

(47) Codex Colb. et Voss. ἀκριβεστῆτην δουλείαν.

(48) Antiqui tres libri præter Combef. πρὸς βίαν. Illud πρὸς in editis desiderabatur.

(49) Regii duo mss. βεβούλευτο. Alius βεβούλευται.

(50) Codex Colb. ἐπινέμεσθαι δεῖοι.

και καταστάσεως ἰαριστῶντες. Οὗτοι τὴν ἀκτησίαν **A** τελείως κατώρθωσαν, οὐδὲν ἴδιον ἔχοντες, ἀλλήλων δὲ τὰ πάντα. Ἠλικῶν ἡμῖν ἀγαθῶν ἢ τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησις πρόξενος γέγονε, σαφῶς οὗτοι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ὑπέδειξαν, τὴν διεργωγίαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ εἰς μυρία κατατμηθεῖσαν, τό γε ἐπ' αὐτοῖς (51), πάλιν συνάγοντες πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς τὸν Θεόν. Τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ, καὶ τὴν πονηρὰν κατατομὴν ἐξελῶν, τὴν ἀρχαίαν ἀνακαλέσῃται ἔνωσιν· καθάπερ τις ἄριστος ἰατρός σῶμα κατὰ πολλὰ μέρη διαιρεθὲν φαρμάκοις σωτηρίοις ἀνασυνδέων.

4. Καὶ ταῦτα διήλθον, οὐχ ἵνα φιλοτιμήσωμαι τι, καὶ τοῖς λόγοις ἐπάρω τὰ τῶν κοινοβιακῶν (52) κατ- **B** ορθώματα (οὐ γὰρ τοσαύτη δύναμις τῶν ἐμῶν λόγων, ὥστε τὰ μεγάλα σεμνύνειν, τούναντίον δὲ μᾶλλον καὶ ἀμαυροῦν τῇ περὶ τὴν διήγησιν ἀσθενείᾳ) ἀλλ' ἵνα, ὡς οἶόν τε, διέλθω καὶ ἐπιδείξω (53) τὸ τοῦ κατ- ορθώματος ὕψος καὶ μέγεθος. Τί γὰρ ἂν εἰς ἴσον ἔλθοι τῷ καλῷ ταύτῳ διὰ συγκρίσεως; Ὅπου γὰρ πατὴρ μὲν εἰς μιμούμενος τὸν ἄνω Πατέρα, παῖδες δὲ πολλοὶ νικᾶν ἐσπουδαχότες ἀλλήλους ταῖς περὶ τὸν προστάτην εὐνοίαις, παῖδες πρὸς ἑαυτούς τε ὁμονοοῦντες, καὶ τὸν πατέρα ταῖς ἐναρετοῖς πράξεσι δεξιούμενοι, οὐ φύσιν τῆς συναφείας αἰτίαν ἐπιγραφόμενοι, λόγον δὲ φύσεως βεβαιότερον τῆς ἐνώσεως ἀρχηγὸν καὶ φύλακα ποιησάμενοι, καὶ Πνεύματος ἁγίου δεσμῷ κρατούμενοι. Τίνα ἂν εἰκόνα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς εἰς παράστασιν ἔχοιεν (54) τῆς τοῦ κατορ- **C** θώματος ἀρετῆς; Ἀλλὰ τῶν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς οὐδεμίαν· μόνη δὲ ἡ ἄνω λείπεται (55). Ἀπαθῆς ὁ ἄνω Πατὴρ· δίχα πάθους καὶ οὔτος, λόγῳ τοὺς ἅπαντας προσαγόμενος. Ἄφθοροι οἱ παῖδες τοῦ ἄνω Πατρὸς· ἀφθορία καὶ τούτους εἰσεποιήσατο. Ἀγάπη συνδέει τὰ ἄνω· ἀγάπη καὶ τούτους πρὸς ἀλλήλους συνήρμοσεν. Οὕτως ἀπαγορεύει (56) πρὸς τὴν τοιαύτην φάλαγγα καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος, οὐκ ἀρκῶν πρὸς τοσοῦτους ἀγωνιστάς, οὕτως εὐσταλῶς καὶ συγκεκριτημένως κατ' ἐκείνου στρατεύοντας, καὶ τησοῦτον τῇ ἀγάπῃ συνησπικίχτας ἀλλήλοις καὶ φραττομένους τῷ Πνεύματι, ὥστε μήτε βραχυτάτην τινὰ παρεῖσθυσιν ταῖς ἐκείνου βολαῖς παρασχεῖν. Σκόπει μοι τὴν τῶν ἐπτὰ Μακκαβαίων σύμφωνον ἄθλησιν, καὶ εὐρήσεις παρὰ τούτοις θερμότεραν τὴν συμφωνίαν. Περὶ τοῦ **D** τῶν Δαβὶδ ὁ προφήτης ἐν ᾧδαῖς ἀνεβόησε λέγων· Ἰδοὺ δὴ, τί καλόν, ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό; τῷ μὲν καλῷ τὸ τοῦ βίου δόκιμον παριστάς, τῷ δὲ τερπνῷ τὴν ἐκ τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς ἐνώσεως εὐφροσύνην. Τοῦ-

societatem plane imitentur vitam cœlestem ac statum. Hic sunt perfecte inopes, nihil proprium, sed omnia inter se communia habentes. Quot et quanta bona nobis conciliarit Servatoris incarnatio hi ipsi aperte humano generi ostenderunt, qui confractam hominum naturam, et in innumeras partes dissectam, quantum in ipsis fuit, rursus et ad seipsam et ad Deum collegerunt. Hæc enim summa est eorum quæ in carne gesta sunt a Salvatore, ut humanam naturam tam ad seipsam, quam et ad seipsum etiam accerseret, et sublata prava sectione revocaret priscam conjunctionem, non secus ac medicus optimus, qui corpus plures in partes concisum salutaribus medicamentis religat.

4. Atque hæc recensui, non ut glorier ullo pacto, et cœnobarum recte facta verbis extollam (neque enim tanta mihi inest dicendi facultas, ut valeam magna exornare. imo potius his offundo tenebras per meam in dicendo infirmitatem), sed ut præclari hujus instituti altitudinem magnitudinemque pro viribus explicem ac ostendam. Quid enim potest ex æquo cum hoc bono comparari? Ibi enim ut pater unus est, qui imitatur supernum Patrem, ita complures filii sunt, qui vincere se invicem sua in præfectum benevolentia student, filii, inquam, qui et inter se concordibus sunt animis, et patrem egregiis officiis et obsequiis prosequuntur, non in natura statuentes conjunctionis ac necessitudinis suæ causam; sed firmiorem natura rationem concordia suæ ducem ac custodem reponentes, seque constringentes vinculo Spiritus sancti. Quæ jam rerum terrestrium imago possit præclari illius instituti præstantium ac dignitatem exprimere? Atqui profecto nulla quidem est in terrenis, sed sola superna relinquitur. Nullis affectibus obnoxius est Pater cœlestis; his hic quoque immunis est, sibi sermone ac doctrina concilians omnes. Incorrupti filii cœlestis Patris; hos etiam adoptavit integritas. Charitas connectit superna; charitas etiam hos inter se coadunavit. Vere et diabolus ipse de hujusmodi phalange desperat, impar tot pugnatoribus adeo compositis **563** ac confertim adversus ipsum militantibus, tantaque cum charitate, testitudine inter se facta, certantibus. Spirituque ita septis et comunitis, ut ne minimum quidem illius assultibus accessum præbeant. Considera mihi concordem septem Machabæorum pugnam, invenies quoque apud hos concordiam ferventiolem. De his David propheta in odis exclamavit, ac dixit: *Ecce nunc quid bonum, vel quid jucundum, nisi habitare fra*

(51) Codex Voss. et Colb. τό γε ἐπ' αὐτοῖς. Editi κατὰ γε τὸ ἐπ' αὐτοῖς.

(52) Antiqui tres libri τῶν κοινοβιακῶν. Editi et Reg. tertius κοινοβιακῶν.

(53) Codex Colb. καὶ ἐπιδείξαιμι.

(54) Idem codex Colb. εἰς παράταξιν σχοῖεν. Lectio inepta. Codex Voss. habet quoque σχοῖεν.

(55) Antiquæ duæ editiones et quatuor ms. μόνη

δὲ τῇ ἄνω λείπεται· ubi μόνη, ut mihi videtur, scriptum oportuerat cum subscripto, μόνη, et sola superna inferior est. Secuti sumus editionem Parisiensem. Mox codex Colb. καὶ οὗτος. Vocula καὶ deerat in vulgatis. Ibidem codex Colb. ἅπαντας προσαγόμενος.

(56) Reg. secundus οὕτως ἀπαγορεύει.

tres in unum ⁴⁸? Per bonum quidem integritatem A του (57) οί μετιόντες τὸν βίον μετὰ ἀκριθείας, ἐμοὶ hujus vitæ exprimit; per jucundum vero, concordia et unanimi lætitiā. Hoc vivendi genus qui accurate ac diligenter excolunt, hi mihi videntur supremam virtutem æmulari.

CAPUT XIX.

Quod oportet ascetam cum firmo proposito accedere ad asceticam vitam, et de obedientia.

Atque iis quidem, qui perspicaci mente præditi sunt, oratio nostra cum superius hujusce status proprietates exponeremus, vivendi regulam præscripsit. Verum, quoniam operæ pretium est propter simplices fratres, etiam manifestius hujusce instituti præscripta singulatim explicare, jamjam ad hoc convertamur. Oportet igitur in primis eum qui ad ejusmodi vivendi genus accedit, stabilem, firmum et immobilem animum habere, ac propositum ejusmodi, quod nequitie spiritus invadere ac mutare non possint, itemque martyrum constantiam firmitate animi usque ad mortem ostendere, sic ut et Dei mandata amplectatur, et magistris suis obtemperet. Hæc enim hujus instituti summa est. Quemadmodum enim Deus qui Pater omnium et est, et vocari vult, obedientiam integerrimam a suis servis exigit: ita quoque inter homines spiritualis pater ad Dei leges præscripta sua accommodans, obedientiam requirit disceptationis contentionisque expertem. Si enim qui mechanicæ alicui arti, earum videlicet, quæ ad præsentem vitam utiles sunt, studium impertit prorsus obedit artifici, neque ulla in re adversatur illius præceptis, et ne paululum quidem ab ipso secedit, sed omni tempore in oculis magistri est, cibumque et potum ac reliquum victum ab eo præscriptum recipit; multo magis qui ad discendam pietatis sanctitatisque disciplinam accedunt, ubi semel persuaserint sibi se ejusmodi scientiam a præfecto ediscere posse, se his præstabunt omnino dociles ac prorsus morigeros omnibus in rebus neque eorum, quæ imperata sunt, exposcent rationem, sed injunctum opus perficient; præterquam quod si eorum quæ ad salutem attinent, quidpiam ignorent, licebit modeste et **564** cum decenti reverentia interrogare ac doceri. Omnis autem hominis diligentia in eo ponenda est, ut ne animi altitudo ob insurgentes voluptates deprimatur.

⁴⁸ Psal. cxxii, 1.

(57) Unus ms. et editi τούτων οί. Alii duo τούτων οί. Statim mss. nonnulli ἐμοὶ δοκεῖ. Editio Paris et Reg. tertius ἐμοὶ δοκεῖν sed scribi debuisset ex grammaticorum regulis δοκοῦσι. Codex Voss. ἐμοὶ δοκεῖν μᾶλλον δὲ τῇ ἀληθείᾳ.

(58) Codex Colb. τρεψόμεθα. Alius mss. et editi τρεψόμεθα. Reg. quartus τρέφομαι. Aliquanto post editi πνεύμασι τοῖς πονηρίας. Antiqui tres libri πνεύμασι τῆς πονηρίας.

(59) Reg. primus et Colb. Θεοῦ ἀντεχόμενον. Haud longe unus ms. cum Combef. Ὡσπερ γὰρ ὁ. Alius codex ὡσπερ οὖν ὁ. Vocula utraque in editis juncta fuerat. Ὡσπερ γὰρ οὖν ὁ. Subinde duo mss. τῶν ἑαυτοῦ θεραπόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

Ὅτι χρὴ τὸν ἄσκητὴν βεβαίᾳ κρίσει προσιέναι τῇ ἀσκήσει, καὶ περὶ ὑπακοῆς.

Τοῖς μὲν οὖν διαρατικοῖς τὸν νοῦν ἐν τῇ προδιηγῆσει τῶν τῆς πολιτείας ιδιωμάτων τὸν κανόνα τῆς πολιτείας ὁ λόγος ὠρίσατο. Ἐπειδὴ δὲ προσήκει διὰ τοὺς ἀπλουστέρους τῶν ἀδελφῶν καὶ σαφέστερον ἐκθέσθαι τὸν τῆς πολιτείας ἐφ' ἑκάστῳ κανόνα, ἐπὶ τοῦτο δὴ καὶ τρεψόμεθα (58). Χρὴ τοίνυν πρό γε ἀπάντων τὸν προσελθόντα τῇ τοιαύτῃ πολιτεῖᾳ, ἐστηριγμένον, καὶ ἐδρακίον, καὶ ἀκίνητον ἔχειν τὸ φρόνημα, καὶ κρίσειν τοῖς πνεύμασι τῆς πονηρίας ἀνεπιχείρητον καὶ ἀμετάθετον, καὶ μακρῶν ἐνστασι **B** εἴ τῆς ψυχῆς ἐπιδείκνυσθαι βεβαιότητι μέχρι θανάτου, τῶν τε ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀντεχόμενον (59), καὶ τὴν ὑπακοὴν τοῖς καθηγουμένοις ἐπιδεικνύμενον. Τοῦτο γὰρ τῆς πολιτείας ἐστὶ τὸ κεφάλαιον. Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεός, Πατὴρ ἀπάντων καὶ ὢν, καὶ καλεῖσθαι καταξιῶν, ἀκριβεστάτην παρὰ τῶν αὐτοῦ θεραπόντων ἀπαιτεῖ τὴν εὐπίθειαν· οὕτω καὶ ὁ πνευματικὸς ἐν ἀνθρώποις πατὴρ πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ νόμους τὰς ἑαυτοῦ διατάξεις ἀρμόζων, ἀναμφίλεκτον τὴν ὑπακοὴν ἀπαιτεῖ. Εἰ γὰρ ὁ τέχνη τινὶ τῶν βαναύσων, τούτων δὴ τῶν πρὸς τὴν παρούσαν ζωὴν ἡμῖν χρησίμων, ἑαυτὸν ἐκδιδούς παντὶ τρόπῳ πείθεται τῷ τεχνίτῃ, καὶ κατ' οὐδὲν ἐναντιοῦται τοῖς ἐκείνου προστάγμασι, οὔτε μὴν πρὸς τὸ βραχύτατον τούτου χωρίζεται, ἀλλὰ πάντα καιρὸν ἐν ὀφθαλμοῖς ἐστὶ τοῦ διδασκάλου, βρῶσιν τε καὶ πόσιν καὶ τὴν ἄλλην διαίταν ὑπομένει ταύτην, ἢ ἂν ἐκεῖνος ὀρίσειεν· πολλῶ μᾶλλον οἱ πρὸς τὴν μάθησιν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς **C** ἰσότητος ἀφικνούμενοι, ἀπαξ πεπεικότες ἑαυτούς, ὅτι δυνήσονται παρὰ τοῦ καθηγουμένου τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην λαβεῖν, πᾶσαν εὐπίθειαν καὶ τὴν περὶ πάντα ἀκριβεστάτην ὑπακοὴν τούτοις εἰσοίσονται (60)· καὶ οὐχὶ τὸν λόγον τῶν ἐπιτεταγμένων ἀπαιτήσουσιν· ἀλλὰ τὸ ἔργον τὸ ἐπιτεταγμένον ἐπιτελέσουσιν, εἰ μὴ τοσοῦτον, ὅσον ἀγνοοῦντάς τι τῶν συντεινόντων πρὸς σωτηρίαν, κοσμίως καὶ μετὰ τῆς προπούσης αἰδοῦς (61) ἐρωτᾶν καὶ παιδεύεσθαι. Πᾶσα δὲ σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔστω, ὅπως μὴ τὸ ὑψηλόν

(60) Editi et mss. τούτοις εἰσοίσονται· melius, opinor, scriptum fuisset τούτῳ, nempe καθηγουμένῳ. Ibidem duo mss. cum Voss. λόγον τῶν ἐπιταγμάτων... ἔργον τῶν ἐπιταχθέντων. Editi λόγον τῶν ἐπιτεταγμένων... ἔργον τῶν ἐπιταγμάτων, eadem plane sententia. Reg. quartus ut in contextu, rectius.

(61) Codex Voss. προσηκούσης αἰδοῦς. Post illud παιδεύεσθαι leguntur hæc verba in Vossii veteri libro et in Colb. et in Reg. primo πᾶσα δὲ σπουδὴ, et quæ sequuntur ad finem usque. Hoc autem additamentum editum quidem jam fuerat a doctissimo viro Andrea Scotto in variis suis lectionibus: sed nonnulla, quæ fœde corrupta erant, ex codice Colbertino emendavimus.

τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἡδονῶν ταπεινωθείη. Πῶς γὰρ ἂν ἔτι δύναται πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ νοητὸν φῶς ἐλευθέρῳ ἀναβλέψαι τῷ ὄμματι ἢ προσηλωθεῖσα κάτω ψυχὴ τῇ ἡδονῇ τῆς σαρκός; Διὸ χρὴ πρὸ γε πάντων τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν, ἀσφαλῆ φρουρὸν τῆς σωφροσύνης τυγχάνουσαν, καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν μὴ συγχωροῦσαν ὡδὲ κάκεισε ῥέμβεσθαι. Καθάπερ γὰρ τὸ περιστεγασμένον διὰ σωλήνων ὕδωρ ὄρθιον ὑπὸ τῆς ἀναθλιβύσης βίας ἐπὶ τὸ ἄνω φέρεται, οὐκ ἔχων ὅπου διαχυθείη· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, καθάπερ σωλήνος στεγανοῦ τῆς ἐγκρατείας αὐτῶν πανταχόθεν περισφιγγούσης, ἀναληφθήσεται πῶς ὑπὸ τῆς τοῦ κινεῖσθαι φύσεως πρὸς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιθυμίαν, οὐκ ἔχων ὅπου διαρρῦῃ. Οὐδὲ γὰρ στήναί ποτε δυνατόν ἐστι τὸν ἀεικίνητον ὑπὸ τοῦ πεποιηκότος εὐληφότερα τὴν φύσιν καὶ εἰς τὰ μάταια κινεῖσθαι κωλύμενον, ἀμήχανον μὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν πάντως εὐθυπορῆσαι. Ἐγκράτειαν δὲ ἡγοῦμεθα ὀρίζεσθαι οὐ μόνον τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν (τοῦτο γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσόφων καθώρθωσαν), ἀλλὰ πρὸ γε πάντων τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ῥεμβασμὸν. Τί γὰρ ὄφελος, εἰ, σιτίων ἀπεχόμενος, μοιχείας ἀκολασίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐσθίεις, ἢ τοῖς ὤσιν ἐκὼν ἀχροῶσαι ματαίας καὶ διαβολικὰς φωνάς; Οὐδὲν ὄφελος βρωμάτων ἀπέχεσθαι, τύφον δὲ ὑψηλοφροσύνης καὶ κενῆς δόξης καὶ παντὸς πάθους μὴ ἀπέχεσθαι. Ἡ τί γε ὄφελος ἐγκρατεῦσθαι ἀπὸ βρωμάτων, καὶ ἀπὸ λογισμῶν πονηρῶν καὶ ματαίων μὴ ἀπέχεσθαι; Διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν· Φοβοῦμαι μὴ πῶς φθαρῇ τὰ νοήματα ἡμῶν. Ἐγκρατεῖς οὖν γενώμεθα ἀπὸ τούτων ἀπάντων, μήποτε εἰκότως καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Κυρίου μέμψις ἔλθοι, ὡς τὸν κώνωπα διυλιζόντων,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

*Ὅτι οὐ χρὴ τὰς πρὸς τοὺς βιωτικὸς συγγενεῖς μεταδιώκειν ὀμιλίας, ἢ τὰ ἐκείνων φροντίζειν.

1. Συγγενῶν μέντοι καὶ φίλων καὶ γονέων κεχωρισθαι τοσοῦτον τῇ διαθέσει προσήκει, ὅσον (62) τοὺς τεθνεώτας ὀρώμεν τῶν ζώντων ἀφεστηκότας. Καὶ γὰρ ὁ κατὰ ἀλήθειαν πρὸς τοὺς κατ' ἀρετὴν ἀγῶνας ἀποδυσάμενος, καὶ τῷ κόσμῳ παντὶ μετὰ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πάντων ἀποταξάμενος, καὶ σταυρώσας ἑαυτὸν, ἵνα τὸ πλήρες εἶπω, τῷ κόσμῳ, τέθνηκε τῷ κόσμῳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ, κἂν γονεῖς ᾧσι, κἂν ἀδελφοὶ, κἂν τρίτον ἢ τέταρτον ἢ πολλοστὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας ἐπέχοντες. Εἰ μὲν οὖν μετασταῖεν οἱ γεγεννηκότες τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν πολιτείαν τοῦ παιδὸς μετατάξαιντο, ἀληθῶς εἰσι συγγενεῖς· οὐ τὴν γονέων, ἀλλὰ τὴν ἀδελφῶν τάξιν ἐπέχοντες. Πατὴρ γὰρ ἐστὶν ἀληθέστατος, πρῶτος (63) μὲν ὁ τῶν ἀπάντων Πατὴρ· ὁ δεῦτερος δὲ μετ' ἐκεῖνον ὁ τῆς πνευματικῆς καθηγούμενος πολιτείας. Εἰ δὲ μένοιεν οἱ συγγενεῖς τὸν πρότερον ἀσπασάμενοι βίον, μέρος εἰσὶ τοῦ κόσμου, οὗ ἡμεῖς κεχωρίσμεθα,

A Quomodo enim anima humi per carnis voluptatem confixa, potest adhuc libero obtutu in affine sibi atque intelligibile lumen suscipere? Quare ante omnia temperantiam castimoniam tutum custodem, et quæ præsidem mentem huc illuc errare non sinat, excoli oportet. Ut enim constricta per canales aqua, cum non habeat quo se diffundat, recta a comprimente vi in altum fertur: ita et humanus animus temperantia quasi angusto quodam canali undelibet constrictus, quodammodo ex motus natura ad rerum sublimiorum desiderium attolletur, qui scilicet, quo effundatur, non habeat. Neque enim animus unquam stare potest, qui ejusmodi naturam a Conditore accepit, ut semper moveatur, et si prohibeatur movere se ad res vanas, fieri non potest, ut ad veritatem recta omnino non tendat. Temperantiam autem arbitramur non sola ciborum abstinentia circumscribi (hoc enim multi et apud gentiles philosophi factitarunt, sed maxime oculorum accurata occupatione. Quid enim prodest a cibis abstinere, si adulterii libidinem per oculos voret, aut lubens vanas ac diabolicas voces auribus audias? Abstinentia prorsus inutilis est, nisi et a fastu et a superbia, et a vana gloria, et ab omni affectu vitioso abstineas. Aut quid inde emolumenti, si abstineas ab escis, a pravis autem et vanis cogitationibus non prorsus abstineas? Quamobrem Apostolus dicebat: *Timeo ne corrumpantur sensus vestri* ⁴⁴. Abstineamus igitur ab his omnibus, ne merito Domini accusatio veniat in nos quoque, tanquam qui excolemus culicem, camelum vero glutiamus ⁴⁵.

τὴν δὲ κάμηλον καταπινόντων.

CAPUT XX.

Quod colloquia cum cognatis sæculo addictis non sunt requirenda, neque res illorum curandæ.

1. Convenit utique tam disjunctos esse affectu a cognatis amicisque et parentibus, quam separari videmus mortuos a viventibus. Qui enim se vere ad subeunda virtutis certamina exiit, mundoque universo ac rebus omnibus mundanis nuntium remisit, et ut amplius aliquid dicam, qui mundo crucifixit seipsum, mundo et omnibus qui in mundo sunt, mortuus est, sive parentes fuerint, sive fratres, sive tertium, aut quartum, aut remotissimum cognationis gradum obtineant. Et quidem si parentes secesserint a sæculo, et ad filii se vivendi rationem contulerint, tunc vere sunt cognati; non parentum, sed fratrum obtinentes **565** locum. Pater enim est verissimus, primus quidem universorum Pater; secundus vero post illum, is qui præit in spiritualis vitæ instituto. Si vero pergant cognati vitam priorem retinere, pars sunt mundi, a qua nos separati sumus, et jam nulla ex parte cognati sunt

⁴⁴ II Cor. xi, 3. ⁴⁵ Matth. xxiii, 24.

(62) Editi ὅσω τοὺς. At mss. ὅσον.

(63) Veteres duo libri πρῶτος. Editi πρῶτος.

nobis, qui, carnali homine deposito, eam quam cum ipsis habebamus propinquitatem exuerimus. Qui autem hominum sæculo addictorum amicitiam diligenter requirit, studetque continuo cum ipsis congregari, is ex colloquiis assiduis affectus illorum introducit in animum, ac rursus mente cogitationibus mundanis repleta, a bono proposito excidit, atque semovet se a spirituali sapientia, et animus illius rediit ad vomitum priorem, atque adeo sauciatur ab hoste, qui cognatione carnali vitam spiritualem conturbat.

2. Precemur itaque optima cognatis nostris, iustitiam, inquam, et pietatem, et quæ nos magni fecimus. Decet enim nos hæc precari: illis vero conducit, ut opera nostra hæc ipsa consequantur. Quare nos neque simus de illis solliciti, neque anxii. Nam diabolus, cum animadvertit nos omnem temporalem curam exuisse, et succinctos ad cælum currere, tum referens nobis propinquorum memoriam, nosque ad res illorum curandas adigens, auctor est, ut etiam mens sit de mundanis negotiis sollicita, dum cogitat quæ sint cognatorum facultates, abundantne, an desint, quæ ipsis ex commerciis proveniant lucra, et quantum ex his augeantur divitiæ; quæ jacturæ nascantur ex adversis vitæ casibus, et quantum ex his illorum opes imminuantur: facitque, ut cum eis lætemur quidem de prosperis ipsorum successibus, contristemur vero ob infortunia, et simus ipsorum inimicis inimici, idque, licet jubeamur nullum inimicum habere⁴⁶, itemque gaudeamus una cum amicis, qui sunt sæpe indigni spirituali cognatione, et oblectemur de injustis ac fraudulentis ipsorum lucris: prava denique omnia temporalium rerum studia, quibus exutis spirituales cogitationes introduxeramus, ille denuo inducit in mentem, atque terrenis ac mundanis cogitationibus illius opera animum rursum subeuntibus destruit internum ascetam, solamque statuam monachi figuram circumferentem efficit: quæ scilicet nusquam virtutibus animata sit. Sæpe etiam ob ingentem in propinquos benevolentiam asceta ausus est et sacrilegium committere, ut inopiæ mederetur cognatorum. Et enim quæ pro sanctis, qui seipsos Deo dicarunt, servantur, res sacræ, vereque Deo consecratæ esse et intelliguntur, et judicantur. Quamobrem qui talium quidpiam aufert, unus est ex iis qui sacrilegium audent perpetrare.

3. Cognito igitur intolerabili illo damno, quod ex studio in propinquos nostros nascitur, susceptam eorum causa sollicitudinem tanquam diabolicum telum fugiamus. Nam et Dominus ipse ejusmodi affectum ac consuetudinem **566** vetuit: qui uni ex discipulis id non permisit, ut diceret vale pro-

⁴⁶ Matth. v, 44.

(64) Reg. secundus Ταῦτα μὲν γὰρ. Mox duo mss. περὶ ἐκείνων.

καὶ κατ' οὐδέν προσήκοντες τὸν κατὰ σάρκα ἄνθρωπον ἀποθεμένοις, καὶ ἀποδυσαμένοις τὴν πρὸς ἐκείνους οἰκειώσιν. Ὁ δὲ τὴν τῶν βιωτικῶν φιλίαν μετὰ ἀκριβείας κατασπαζόμενος, καὶ τούτοις διαπαντὸς προσομιλεῖν ἐφιέμενος, τὰς ἐκείνων διαθέσεις διὰ τῆς συνεχοῦς ὀμιλίας εἰς τὴν ψυχὴν εἰσωκίσατο. Πάλιν τε τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος ἀναπλησθεὶς τὴν διάνοιαν, τῆς ἀγαθῆς ἐνστάσεως ἀποπέπτωκε, καὶ τοῦ πνευματικοῦ φρονήματος ἐχωρίσθη, καὶ τὸν πρότερον ἔμετον ἀνεμάξατο τῇ ψυχῇ, καὶ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ τέτρωται, διὰ τῆς σαρκικῆς συγγενείας τὴν πνευματικὴν πολιτείαν ἐπιθολώσαντος.

2. Τοῖς μὲν οὖν συγγενέσιν εὐχόμεθα τὰ βέλτεστα, δικαιοσύνην, φημί, καὶ εὐσέβειαν, καὶ ταῦτα, ἅπερ ἡμεῖς τίμια πεποιήμεθα. Ταῦτα (64) γὰρ ἡμῖν πρέπον εὐχεσθαι, κάκεινοις παρ' ἡμῶν καρποῦσθαι συμφέρον. Αὐτοὶ δὲ τῆς περὶ ἐκείνων φροντίδος τε καὶ μερίμνης τοὺς λογισμοὺς ἀπολύσωμεν. Ὁ γὰρ διάβολος, θεασάμενος ἀποδυσαμένους ἡμᾶς πᾶσαν φροντίδα βιωτικὴν, καὶ εὐσταλείς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τρέχοντας, τὴν περὶ τοὺς συγγενεῖς ἡμῖν ἐνεργασάμενος ἐννοίαν, τὰ τε ἐκείνων φροντίζειν παρασκευάσας, καὶ εἰς τὰς βιωτικὰς φροντίδας τὸν λογισμὸν μεριμνᾶν παρασκευάζει· τίς μὲν ἢ τῶν οἰκειῶν περιουσία, καὶ εἰ αὐτάρκης, ἢ ἐνδεής, τίνα δὲ τὰ ἐκ τῶν συναλλαγμάτων αὐτοῖς προσγεγόμενα κέρδη, καὶ ἐπὶ πόσον τὸν πλοῦτον αὐξάνοντα· τίνας δὲ ἐκ τῶν τοῦ βίου περιστάσεων ζημίαι προσκίπτουσαι, καὶ πόσον τὴν ὑπάρχουσαν ἐλαττοῦσαι περιουσίαν. Καὶ συνήδουσαι μὲν ποιεῖ ταῖς εὐπορίαις αὐτῶν, συναθρομεῖν τε ταῖς ἀστοχίαις συνεχθραίνειν δὲ τοῖς ἐχθροῖς (καὶ τοῦτο, κελευομένους μηδένα ἔχειν ἐχθρόν), καὶ συγχαίρειν τοῖς φίλοις οὐκ ἀξίοις οὕσι πολλάκις τῆς πνευματικῆς οἰκειώσεως, χαίρειν δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀδίκοις αὐτῶν καὶ παραλόγοις κέρδεσι, καὶ πάσας τὰς πονηρὰς τῶν βιωτικῶν ὑποθέσεων διαθέσεις, ἃς ἀποδυσάμενοι, τὰς πνευματικὰς ἐννοίας εἰσωκίσαμεθα, πάλιν ἐπεισάγει τοῖς λογισμοῖς, καὶ τὸ ὑλικὸν καὶ κοσμικὸν φρόνημα τῇ ψυχῇ πάλιν ἐνεργασάμενος, τὸν ἐνδὸν ἀσκητὴν καταλύει, καὶ ἀνδριάντα μόνον ἀσκητοῦ τὸ σχῆμα περιφέρειν παρασκευάζει, μηδαμοῦ ἐψυχωμένον ταῖς ἀρεταῖς. Πολλάκις δὲ διὰ τὰς περὶ τοὺς συγγενεῖς ἐπιταθείσας εὐνοίας ἐτόλμησεν ὁ ἀσκητὴς καὶ ἱεροσυλίαν ἐργάσασθαι, ὥστε τὴν τῶν συγγενῶν ἐνδεῖαν θεραπεῦσαι. Τὰ γὰρ εἰς τοὺς ἀγίους, τοὺς ἀναθέντας ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, ταμιευόμενα ἱερὰ καὶ ἀληθῶς ἀναθήματα νοεῖται καὶ ἐκλαμβάνεται. Ὁ τοίνυν τούτων τι νοσφιζόμενος εἰς ἔστι τῶν ἱεροσυλίας κατατολμώντων.

3. Γινόντες οὖν τῆς περὶ τοὺς οἰκειοῦς διαθέσεως τὴν ἀφόρητον βλάβην, φύγωμεν τὴν περὶ ἐκείνων φροντίδα, ὡς διαβολικὸν ὄπλον ὑπάρχουσαν. Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος τὴν τοιαύτην σχέσιν καὶ συνήθειαν ἀπηγόρευσεν, ἐνὶ μὲν τῶν μαθητῶν οὐκ ἐπιτρέψας, οὐδὲ αὐτὸ μόνον τοῖς οἰκειοῖς (65) συντάξασθαι ἑτέρω

(65) Verbum συντάξασθαι videtur hoc loco sumi pro ἀποτάξασθαι, renuntiare vale dicere. Scriptor

δὲ οὐδὲ τῷ σώματι τοῦ πατρὸς τεθνεώτος γῆν ἐπαμῆσασθαι. Τῷ μὲν γὰρ συντάξασθαι βουλομένῳ τοῖς οἰκείοις φησὶν· Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν (66)· τῷ δὲ θάψαι τὸν πατέρα παρακαλοῦντι, Ἀκολούθει μοι, φησὶ, καὶ, Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς. Καίτοι ἐδόκουν εὐλογωτάτας καὶ δικαιοτάτας ποιῆσθαι τὺς δεήσεις ἑκάτεροι· ἀλλ' οὐκ ἐπένευσεν ὁ Σωτὴρ, οὐδὲ πρὸς τὸ ἀκαρὲς γοῦν ἀφῆκεν αὐτοῦ χωρίζεσθαι τοὺς τροφίμους τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας, ἵνα μὴ τι τοῦ ὑψηλοῦ καὶ οὐρανοῦ φρονήματος ταπεινότερον ἢ πράξαιεν, ἢ λογίσαιεν τῇ περὶ τὰς γῆνας καὶ σαρκικὰς διαθέσεις ῥοπῇ, ὡς οὐκ ἔξόν, τοὺς τὰ οὐράνια φρονούντας τῶν ἐπὶ γῆς ἔχειν λόγον τινα, ὡς ἤδη μεταστάντας (67) καὶ ὑπερκοσμίους τῇ διανοίᾳ γεγεννημένους. Εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι Πῶς οὖν ὁ νόμος κελεύει τῶν οἰκείων φροντίζειν, λέγων· Καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψει· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος· Εἰ δὲ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προναεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἐστὶν ἀπίστου χείρων, σύντομον (68) τὴν ἀπόκρισιν παρεξόμεθα· ὅτι ὁ θεὸς Ἀπόστολος πρὸς τοὺς βιωτικούς, πρὸς τοὺς τὸν ὑλικὸν πλοῦτον ἔχοντας, καὶ δυναμένους παραμυθεῖσθαι τὴν τῶν συγγενῶν ἐνδειαν, τοῦτο εἶρηκεν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ νόμος ταῦτ' αὖ φησὶ, καὶ ἵνα συντομώτερον εἶπω, πρὸς τοὺς ζῶντας, οὐ πρὸς τεθνεώτας· ἀνεύθυνοι γὰρ παντὸς (69) τοιοῦτου ὀφλήματος οὗτοί γε.

4. Σὺ δὲ τέθηκας μὲν, καὶ ἐσταύρωσαι τῷ κόσμῳ παντί. Ἀποταξάμενος γὰρ τῷ ὑλικῷ πλούτῳ, τὴν ἀκτησίαν ἠγάπησας· σεαυτὸν δὲ ἀναθεὶς τῷ Θεῷ, κειμήλιον γέγονας τοῦ Θεοῦ. Ὡς τεθνεώς, ἐλεύθερος εἶ πάσης τῆς περὶ τοὺς συγγενεῖς εἰσφορᾶς· ὡς ἀκτημῶν, οὐδὲν ἔχεις ὃ χορηγήσης. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα καρποφορήσας, καὶ οὐδὲ ἐκεῖνου λοιπὸν ἔχων τὴν ἐξουσίαν ὡς ἀναθήματος, οὐ θέμις σοι (70) εἰς ἀνθρώπων χρῆσιν εἶναι· μόνοις δὲ τοῖς ὁμοτρόποις ὡς καὶ αὐτοῖς Θεῷ τὸ πᾶν ἀνακειμένοις συμπολιτεύεσθαι. Θάθεν οὖν σοι ἀρμόσει τὰ μνημονευθέντα ῥήματα τῆς ἀγίας Γραφῆς; ἢ πῶς οὐχ ἀμαρτήσεις τὰς ἑαυτοῦ ὁμολογίας περὶ τὴν ἀσκησιν ἀθετῶν;

aut quomodo peccaturus non es, si fœdus, quod tu ipse de colenda pietate cum Deo inivisti, irritum facias?

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ τῆς πνευματικῆς ἀδελφότητος ἀποκόπτεσθαι.

1. Χρὴ μέντοι καὶ τοῦτο πεπεῖσθαι σαφῶς, ὅτι ὁ ἀπαξ εἰς σύνδεσμον καὶ συνάφειαν ἐλθὼν πνευματικῆς ἀδελφότητος οὐχ οἷός τ' ἂν ἦ (71) ἀποκόπτεσθαι καὶ χωρίζεσθαι τούτων, οἷς συνηρμόσθη. Εἰ γὰρ ἄνθρωποι πολλάκις εἰς κοινωνίαν βίου τούτου τοῦ ὑλι-

pinquis : nec alteri, ut vel cadaver mortui patris humo superinjecta contegeret. Ei enim, qui vale propinquis suis dicere volebat, dixit : *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno cœlorum*⁴⁷. Alteri vero, qui sepelire patrem postulabat : *Sequere me*⁴⁸, inquit, et, *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos*⁴⁹. Et quidem videbatur uterque rem æquissimam justissimamque rogare : sed Servator non probavit, et ne minimo quidem temporis momento permisit a se disjungi alumnos regni cœlorum, ne alta et cœlesti meditatione humilius aliquid ex quadam ad terrenos et carnales affectus propensione aut facerent, aut cogitarent, cum non liceat cœlestia curantibus aliquam habere rerum terrenarum rationem, velut jam translatis et animo supra mundum evectis. Quod si dixerit quispiam : Quomodo igitur jubet lex curam suscipere cognatorum, his verbis : *Et propinquos seminis tui ne despicias*⁵⁰; et Apostolus similiter : *Si quis autem suorum et maxime propinquorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior*⁵¹, ei paucis respondebimus, hoc a divino Apostolo ad homines sæculo addictos, ad homines qui terrenas opes possidebant, poterantque cognatorum inopiam levare, dictum fuisse. Similiter lex etiam hæc dixit, atque ut dicam brevius, sermo est de viventibus, non de mortuis : quandoquidem hi ab omni hujusmodi debito liberi sunt.

4. Tu autem mortuus es, et toti mundo crucifixus. Rejectis enim terrenis divitiis amplexus es paupertatem : et cum te ipse dicasti Deo, Dei factus es thesaurus. Ut mortuus, liber es ab omni in propinquos pecuniarum collatione : ut nihil omnino possidens, nihil habes quod largiaris. Imo etiam cum ipsum corpus obtuleris, et de cætero ne illius quidem potestatem habeas, tanquam quod res sit Deo consecrata, tibi eo uti non licet ad humanum usum : sed cum iis solis qui iisdem moribus præditi sunt, quandoquidem et ipsi sunt Deo prorsus dicati, versari debes. Qui igitur in te convenient quæ ex sancta Scriptura retulimus verba?

tu ipse de colenda pietate cum Deo inivisti, irritum

D CAPUT XXI.

Quod non oportet a spirituali fraternitate resecari.

1. Jam illud quoque pro certo habendum est, eum, qui semel fraternitati spirituali alligatus est et adjunctus, ab iis, quibus ascitus est, nullo modo resecari ac separari posse. Si enim homines sæpe numero in societatem terrenæ hujus vitæ conve-

⁴⁷ Luc. ix, 62. ⁴⁸ ibid. 59. ⁴⁹ ibid. 60. ⁵⁰ Isa. lviii, 7. ⁵¹ I Tim. v, 8.

enim non obscure respicit ad illud Lucæ ix, 61 : *Sequar te, Domine, sed permitte mihi prius ut dicam vale iis qui sunt domi meæ.*

(66) Reg. primus ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν.

(67) Unus ms. ἤδη μεταναστάντας.

(68) Codex Colb. συντομον αὐτῷ τὴν.

(69) Editi πάντες. At mss. tres παντός.

(70) Vocula σοι addita est ex libris veteribus.

(71) Veteres duo libri ἂν εἶη. Aliquanto post codex Voss. παρὰ τὰ συμβάντα.

nientes, non queunt citra pacta separari : et qui hoc facit, **567** futurus est reus præscriptarum multarum : longe magis qui fœdus inierit spiritualis illius contubernii, quod indissolubilem ac perpetuam conjunctionem habet, is seipsum ab iis quibus permistus est, sejungere ac resecare non poterit. Alioqui, si hoc facit, pœnis gravissimis e cœlo infligendis obnoxium se reddit. Etenim si mulier quæ ad viri pervenit societatem, cum eoque carnali copula conjuncta fuit, si insidias ipsi struxisse deprehendatur, morte multatur : quanto magis qui spirituali societati ascitus est, is, ipso Spiritu sancto teste ac internuntio, reus fit ob secessum ?

2. Quemadmodum igitur corporis membra, naturæ vinculo colligata, non possunt a corpore abscondi, aut, si abscissa fuerint, mortuum fit quod abscinditur : sic et asceta qui in collegium fratrum cooptatus est, Spiritusque fœdere, quod vinculum est vinculo naturæ fortius, ligatus fuit et vinctus, jam ab iis quibuscum copulatus est, non poterit resecari. Alioqui, si hoc facit, mortuus est animo, et privatus Spiritus gratia, ut qui id fœdus quod eo actore inierat, violaverit. Si vero aliquis dicat, pravos esse aliquos fratres (non enim omnes accusabit : si quidem non malo consilio pepigere societatem, sic ut uno consensu mali sint omnes) ; si quis igitur dicat, improbos esse aliquos fratres, et incaute bonum ab his everti, negligi honestatem, haberi despiciatui convenientem ascetis disciplinam, ob idque a talibus separari se oportere, is secedendi sufficientem causam non excogitavit. Neque enim Petrus, aut Andreas, aut Joannes propter Judæ nequitiam submoverunt se a reliquo apostolorum choro, neque alius quisquam apostolus hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominus obediret Christo, ob illius pravitatem ullo modo impeditus est : sed documentis Domini obsecuti æmulabantur pietatem ac virtutem, non autem ad imitandam illius perversitatem abducebantur. Sic qui ait: Cogor propter malos a spirituali communitate separari, non idoneam inconstantiae suæ causam invenit : quin potius terra petrosa est ipse, qui veritatis doctrinam alere non potest, ob consilii instabilitatem, sed per modicæ tentationis assultum, aut affectuum vitiosorum intemperantiam, honestum vivendi genus non perfert, statimque tenerum doctrinæ germen per vitiorum æstum arefcit. Atque causas verisimiles quidem illas, ut sibi

κοῦ συνεργομενοι οὐκ ἂν δύναιτο παρὰ τὰ συμβαθέντα χωρίζεσθαι, ἢ ὁ τοῦτο (72) ποιῶν ἐνοχος ἔσται τοῖς ὠρισμένοις ἐπιτιμίοις · πολλῶ μᾶλλον ὁ εἰς σύμβασιν ἔλθων πνευματικῆς συμβιώσεως τῆς ἄλυτον (73) καὶ αἰώνιον τὴν συνάφειαν κεκτημένης οὐχ οἷός τ' ἂν εἴη μερίζειν καὶ ἀποκόπτειν ἑαυτὸν τούτων, οἷς συνεκράθη. Ἡ τοῦτο ποιῶν, βαρυτάτοις ἑαυτὸν τοῖς ἄνωθεν ἐπιτιμίοις ὑπεβάλλει. Εἰ γὰρ γυνή, ἢ εἰς κοινωνίαν ἀνδρὸς ἀφίγμένη, καὶ σαρκικὴν ἔχουσα τὴν συνάφειαν αὐτοῦ, εἰ (74) τούτῳ ἐπιβουλεύουσα φωραθῆι, θανάτῳ καταδικάζεται · πόσω μᾶλλον ὁ πνευματικῆ κοινωνία συναρμοσθεὶς ὑπ' αὐτῶ μάρτυρι καὶ μεσίτῃ τῷ Πνεύματι ὑπόδικος ἐπὶ τῷ χωρισμῶ γίνεται ;

2. Ὡσπερ οὖν τὰ μέλη τοῦ σώματος, φύσεως συνηρημένα δεσμῶ, οὐκ ἂν τοῦ σώματος ἀπορρήγνυσθαι δύναιτο, ἢ, εἰ ἀπορράγει, νεκρὸν τὸ ἀπορρήγνυμενον γένοιτ' ἂν · οὕτω καὶ ἀσκητῆς ἀδελφότητι συναπτόμενος, καὶ φύσεως ἰσχυροτέρῳ δεσμῶ τῆ τοῦ Πνεύματος ἀρμοσθῆς κρατούμενος, οὐκ ἂν ἐξουσίαν ἔχοι τέμνεσθαι τούτων, οἷς συνηρμόσθη. Ἡ ποιῶν τοῦτο, νεκρὸς ἔστι τῆ ψυχῆ (75), καὶ ἐστερημένος τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, οἷα δὴ τὴν ἐπ' αὐτοῦ σύμβασιν ἀθετήσας. Εἰ δὲ λέγοι τις, ὅτι φαῦλοί τινες τῶν ἀδελφῶν · οὐ γὰρ ἅπαντας αἰτιάσεται · οὐ γὰρ ἐπὶ κακίᾳ τὴν κοινωνίαν πεποιήνται (76), ὥστε πάντας συμφώνως εἶναι κακοῦς · εἰ οὖν λέγοι, ὅτι φαῦλοί τινες τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἀφυλάκτως τὸ ἀγαθὸν παραλύοντες (77), καὶ τῆς κοσμιότητος ἀμελοῦντες, καὶ τὴν πρέπουσα ἀσκηταῖς ἀκρίβειαν παρορῶντες, καὶ διὰ τοῦτο προσήκει τῶν τοιούτων χωρίζεσθαι, οὐκ ἀρκοῦσαν ἀπολογίαν τοῦ χωρισμοῦ ταύτην ἐπινενόηκεν. Οὐδὲ γὰρ Πέτρος, ἢ Ἄνδρας, ἢ Ἰωάννης διὰ τὴν τοῦ Ἰούδα πονηρίαν ἀπερρήγησαν τοῦ λοιποῦ τῶν ἀποστόλων χοροῦ, οὐδὲ ἕτερός τις τῶν ἀποστόλων ταύτην ἀφορμὴν ἀποστάσεως ἐποιήσατο, οὐδέ τι πρὸς τὸ πείθεσθαι τῷ Χριστῷ ὑπὸ τῆς ἐκείνου μοχθηρίας ἐνεποδίσθη · ἀλλὰ τοῖς τοῦ Κυρίου πειθαρχοῦντες διδάγμασι (78), τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐξήλουν, οὐ μὴν πρὸς τὴν ἐκείνου πονηρίαν ἐπιστρέφομενοι. Οὕτως ὁ λέγων, ὅτι διὰ τοὺς φαῦλους χωρίζεσθαι πνευματικῆς ἀνγκάζομαι συναφείας, οὐκ εὐλογον πρόφασιν ἐξεῦρε τῆς οἰκείας ἀβεβαιότητος · ἀλλὰ ἔστι μὲν αὐτὸς γῆ πετρώδης, τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐκθρέψαι διὰ γνώμης ἀβεβαιότητα μὴ θυνάμενος, ἀλλὰ διὰ μικροῦ πειρασμοῦ προσβολὴν (79), ἢ ἀκρασίαν παθῶν, τὴν σώφρονα πολιτείαν οὐχ ὑπομένων, εὐθύς τε ἀποξηραίνεται τῆ λαύσωνι τῶν παθῶν τὸ τῆς διδασκαλίας ἀρτιφυῆς

(72) Antiqui tres libri præter Combef. Ἡ ὁ τοῦτο. Vocula ἦ in editis desiderabatur.

(73) Codices duo συμβιώσεως τῆς ἄλυτον. Alii duo et editi συμβιώσεως τὴν ἄλυτον. Codex Colb. συμβιώσεως τοῖς ἄλυτον... κεκνημένοις.

(74) Particula εἰ, quam ex veteribus libris addidimus, deerat in vulgatis. Mox tres mss. cum Voss. πολλῶ μᾶλλον. Subinde duo mss. ἐν τῷ χωρισμῶ.

(75) Codex Colb. ἔστι τὴν ψυχῆν. Statim duo mss. cum Voss. Πνεύματος χορηγίας.

(76) Editi κοινωνίαν ποιήσεται. Veteres tres libri

præter Comb. et Voss. πεποιήται, recte.

(77) Antiqui duo libri cum Voss. ἀφυλάκτως τὸ καλὸν παραλ. Aliquanto post Reg. secundus ταύτην ἐπινενόηται.

(78) Codex Colb. πειθαρχοῦντες προστάγμασι. Nec ita multo infra duos mss. et Voss. ἐξήλουν, οὐδὲν πρὸς τὴν. Subinde duo mss. ἐπιστρέφοντα. Ibidem Vossii vetus liber et alii duo Οὔτε οὖν ὁ λέγων.

(79) Veteres duo libri cum Voss. διὰ μικρῶν πειρασμοῦ τινος προσβ.

βλάστημα· προγάσεις δὲ (80) εἰκαίαις καὶ οὐκ ἀρκούσας πρὸς ἀπολογία ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ κατὰ πληροφρίαν οἰκείας ἐπινοῶν, καὶ ἑαυτὸν εὐκόλως παρακρουόμενος. Οὐδὲν γὰρ τοῦ ἑαυτὸν ἀπατᾶν εὐκολώτερον, ἐπειδὴ κριτὴς ἕκαστος ἑαυτῷ κεχαρισμένος γίνεται, τὰ ἡδέα κρίνων (81) εἶναι συμφέροντα.

3. Ἐστω τοίνυν ὁ τοιοῦτος κατακεκριμένος παρὰ ἀληθείας δικαστής, ὡς σκανδάλων ὑπόθεσις πλειοσι καθιστάμενος, ἤτοι πονηρῶ ὑποδείγματι πρὸς ζῆλον τῶν ἴσων ἀτοπημάτων διερεθίζων αἰεὶ, καὶ τοῦ οὐαὶ κληρονόμος γενόμενος. Καὶ συμφέρει αὐτῷ ἵνα μύλος ὄνικος κρεμασθῆ περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ γὰρ (82) ψυχὴ ἀπόστασιν ἐθισθεῖη, πολλῆς ἐμπίπλῃται ἀκρασίας, πλεονεξίας τε καὶ γαστριμαργίας, ψεύδους τε καὶ πάσης κακοηθείας· καὶ τὸ τελευταῖον εἰς τὸν πυθμένα καταστρέφει τῆς πινυρίας τοῖς ἐσχάτοις ἐμπειρομένη κακοῖς. Ὁ τοίνυν τῶν τοιούτων ὁδηγὸς καθιστάμενος, σκοπεῖτω ποσῶν ψυχῶν ἀπωλείας ἐνοχός γίνεται· ὃ γε μὴδὲ πρὸς τὰς εὐθύναις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἀρκέσαι δύναμενος. Τί γὰρ οὐχὶ μᾶλλον ὁ τοιοῦτος μιμείται τὸν μέγαν Πέτρον, καὶ ὑπόδειγμα βεβαίας πίστεως, καὶ τῆς περὶ τῶν καλῶν (83) ἐνστάσεως τοῖς λοιποῖς γίνεται, ἵνα, λάμπωντος τοῦ φωτὸς τῶν ἐκείνου κατορθωμάτων, καὶ οἱ ἐν σκότει τῆς πονηρίας διάγοντες ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὁδηγηθῶσιν; Ἐπειτα δὲ Νῶε μὲν ὁ δικαίος οὐκ εἶπε πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι Δεῖ με ἐκβῆναι τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ πάντες εἰσὶ πονηροί, ἀλλ' ἐκαρτέρησε μᾶλλον ἀθλητικῶς (84) καὶ γενναίως, καὶ μεταξύ ἀβύσσου πονηρίας τὴν εὐσεβείαν ἀχειμάστον διετήρησε, καὶ πρὸς τὸν Δεσπότην οὐδαμῶς ἐστασίασεν, ἀλλὰ ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ μεταξύ τῶν κυμάτων τῆς ἀσεβείας τὴν φορτίδα (85) τῆς εὐσεβείας περιεσώσατο. Καὶ Λῶτ ἐν Σοδόμοις, μεταξύ τοσαύτης ἀσεβείας καὶ παρανομίας καὶ ἀθεσμίας στρεφόμενος, τὴν ἀρετὴν ἀπαράφθορον διεφύλαξεν, οὐδαμοῦ κακαῖς ἐάλωκυϊαν ἐπιβουλαῖς· ἀλλὰ μεταξύ ξενοκτόνων, καὶ ὕβρει πολλῇ καὶ ἀκολασίᾳ κατὰ τῶν τῆς φύσεως φερομένων θεσμῶν, τὴν ἀγνισύνην ἀμίαντον αὐτὸς τε διέσωσε, καὶ τοῖς λοιποῖς, ὡς ἐνῆν, εἰσηγήσατο (86), πράξῃσι πρὸ τῶν λόγων τὸ καλὸν ἐκπαιδεύων. Σὺ δὲ προφασίζῃ τὰς τῶν ἀδελφῶν ὀλιγωρίας ἢ αὐσας, ἢ παρὰ σοῦ πλαττομένας τὴν ἀποστασίαν ἐννοοῖς, καὶ τὴν ἀθέτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μηχανώμενος (87), καὶ τῆς ἑαυτοῦ πονηρίας καὶ τῶν πόνων τῶν ὑπὲρ

⁵² Matt. xviii, 6. ⁵³ Gen. vi, 9. ⁵⁴ Gen. xix.

(80) Sic antiqui tres libri, non ut editi, in quibus vocula δὲ non legitur. Aliquanto post codex Voss. εὐκόλως ἀποκρουόμενος.

(81) Codex Colb. τὰ ἴδια κρίνων. Nec ita multo infra idem ms. καθιστάμενος, οἱ τῶ... διερεθίζονται.

(82) Reg. secundus εἰάν γάρ. Statim duo mss. cum Voss. ἐθισθῆ. Subinde codex Colb. πονηρίας τοῖς αἰσχίστοις.

(83) Codex Colb. περὶ τὸ καλόν.

(84) Antiqui duo libri μάλα ἀθλητικῶς.

(85) Editi τὴν φορτίδα. Regii tertius et quartus ἦντ φορτίδα, bene. Alius codex itidem Regius

A ipse persuadet, sed quæ tamen ad se defendendum ante tribunal Christi haud satis idoneæ sunt comminiscitur; fallitque semetipsum facile. Nihil enim facilius est, quam seipsum decipere, quod quisque sibi benevolus justoque indulgentior judex est, jucunda judicans esse conducibilia.

3. Quamobrem qui ejusmodi est, sit ipso veritatis **568** judicio condemnatus, tanquam qui multis scandali existat occasio, aut etiam pravo suo exemplo semper alios ad hujusmodi flagitia imitanda provocet, et vocis illius *væ hæres evadat. Et expedi ei ut suspendatur mola asinaria ad collum ejus, et demergatur in profundum maris*⁵². Cum enim semel anima defectioni assuefacta fuerit, multa intemperantia repletur, avaritiaque, et edacitate, mendacio atque malignitate omni, et postremo in imam nequitiam fertur, malis extremis infixa. Qui igitur talium dux exstiterit, consideret quot animarum interitus reus fiat: qui tamen ne animæ quidem suæ rationi reddendæ par esse possit. Cur enim qui ejusmodi est, non magis imitatur magnum Petrum, fitque reliquis firmæ fidei et constantis in bonis animi exemplum, ut fulgente virtutem illius splendore, etiam ii qui in nequitie tenebris degunt, ad quiddam melius deducantur⁵³? Deinde vero Noe justus ille haudquam Deo dixit: Oportet exire me de mundo, cum sint pravi omnes; sed potius athletico ac generoso animo perseveravit, servavitque in pravitatis abysson tranquillam ac pacatam pietatem, nec unquam dissensit a Domino, sed per patientiam ac tolerantiam in mediis impietatis fluctibus pietatis onerariam navim tutam et incolumem præstitit⁵⁴. Et Lot in Sodomis inter tantam impietatem iniquitatemque ac injustitiam degens, virtutem incorruptam custodivit, neque ullis omnino passus est pravis insidiis circumventam captivamque teneri: atque inter hospitem interfectores, eosque qui multa petulantia atque libidine contra naturæ leges ferebantur, et ipse conservavit sanctitatem incontaminatam, et reliquos ad eam exhortatus est pro virili, prius factis quam verbis edocens bonum ac virtutem. Tu vero meditans defectionem, ac Spiritus sancti secessum excogitans, fratrum negligentias aut veras aut a te confictas prætendis, facisque, ut illata fratribus calumnia quasi quoddam

utramque scripturam exhibet, primam prima manu, secundam secunda. Subinde duo mss. perinde ut Voss. οὐδαμοῦ κακίας

(86) Veteres duo libri et editi εἰσηγήσατο. Alii duo cum Voss. εἰσηγήσατο, rectius.

(87) Illud, καὶ τὴν ἀθέτησιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μηχανώμενος, addidimus ex Colbertino, nec aliter legitur in Vossii veteri libro et in Reg. primo, nisi quod vox ἁγίου in his libris desit. Statim editi τῶν πόνων τῶν πόνων· sed vox πόνων et inepte et contra veterum librorum fidem bis edita fuerat. Mox codex Voss. τὴν τῶν ἀρετῶν ἐργάζῃ.

velamentum sit et tuæ pravitatis, et tuæ in laboribus segnitiei, quos pro virtute debueras subire.

4. Quare qui talis fuerit, his exemplis ad frugem meliorem revocatus, in pactis cum Spiritu initis acquiescat, quibus se in primis cœlestis partus incunabulis devinxerat. Neque enim si contigerit, ut unus digitus molesti aliquid in manu perferat, continuo etiam alius resecari pertinaciter volet: sed primum quidem dolorem effugiet amputationis, deinde vero permanebit firmus et constans, ut et operam eam quæ a periclitante danda esset, det ipse corpori, et ne manus omnino ramis naturalibus spoliata, proprio et innato ornatu privetur. Velim igitur transferas **569** exemplum ad ascetam, et considera quantum dolorem ad dedecus animis acri sensu præditis per resectionem afferat, et quomodo constituat seipsum mortuum et vitæ exsortem. Quod autem præceptor discipulum suum ad pravitatem inducere non velit, sic ut prava magistri institutio causa discipulo sit secessus atque defectionis, hoc modo, si placet, consideremus. Quid est pater? quid vero est magister? Pædotriba uterque. Alter quidem filio, alter vero discipulo studiose precatur ac vult meliora. Siquidem et illud naturale patribus est, ut optent liberos sibi esse quam optimos et prudentissimos, honestissimosque ac modestissimos: quo et filii elari sint, et patres virtutibus filii ad se redundantibus magis inclarescant. Similiter et palæstræ magistri, quos ipsi exercent, eos et strenuissimos et peritissimos efficere student, ut cum fortiter ac perite prosperum certamen peregerint, adversariorum fiant splendidi victores, eorumque legitima pugna manifesta laus sit magistrorum. Quisque autem animum ad docendum induxit, naturaliter vult discipulos suos ad perfectissimam documentorum suorum cognitionem pervenire. Cum igitur ita sint natura affecti patres, quomodo non optarit sanctitatis doctor, ut suus discipulus reddatur optimus, ac spirituali sapientia sapientissimus? præsertim cum sciat, se, si suus discipulus talis evaserit, tum apud homines futurum celebrem, tum a Christo eximias coronas consequenturum, quandoquidem famulos illius, vel, ut rectius dicam⁵⁵, fratres, quando et hac voce uti Christus voluit, diligentia ac cura sua effecit ipsius consortio dignos.

3. Sed et alius præterè consideremus, quod si malus evaserit discipulus ob ipsius institutionem, inurenda sit magistro iudicii tempore indelebilis

⁵⁵ Matth. xii, 49.

(88) Veteres duo libri et editi ἦν ἑαυτῶ. Alii duo mss. ἦν αὐτόν. Codex Voss. ἦν ἑαυτόν. Ibidem Vossii vetus liber et alii duo παρὰ τὰς · quem locum ita ad verbum interpretabere, *quam sibi in primis cælestis partus fasciis aptavit*. Hoc est, *quam ipse processus est in primis cælestis partus incunabulis, seu initiis*. Vocula τε addita est non longe ex Combefi-

A ἀρετῆς οκνηρίας παραπέτασμα τὴν τῶν ἀδελφῶν ἐργάζη διαβολήν.

4. Ὡστε σωφρονισθεὶς ὁ τοιοῦτος τοῖς ὑποδείγμασι, στεργέτω τὴν ἁρμονίαν τοῦ Πνεύματος, ἣν ἑαυτῶ (88) περὶ τὰς πρώτας σπαργανώσεις τῆς οὐρανοῦ κυήσεως συνηρμόσατο. Οὔτε γὰρ, εἰ συμβαίη ἐπὶ τῆς χειρὸς ἓνα τῶν δακτύλων παθεῖν τι τῶν ἀνιαρῶν, ἤδη καὶ ὁ ἕτερος ἐκτμηθῆναι φιλονεικήσει · ἀλλὰ φεύζεται μὲν πρώτου τὸ ἀλγεινὸν τῆς τομῆς, ἔπειτα δὲ καὶ στερόωσ παραμενεῖ, ὥστε καὶ τὴν τοῦ κινδυνεύοντος ἀντεισφέρειν χρεῖαν τῷ σώματι, καὶ μὴ πάντα τὴν χεῖρα τῶν φυσικῶν κλάδων ἀφαιρεθεῖσαν ἀποσυληθῆναι τοῦ οικείου κόσμου καὶ προσφυοῦς. Μετένεγκε τοίνυν ἐπὶ τὸν ἀσκητὴν τὸ ὑπόδειγμα, καὶ σκόπησον ὅσον ἄλλος καὶ ἀκοσμίαν ταῖς αἰσθητικαῖς ψυχαῖς τῆ ἀποκοπῆ κατεργάζεται, καὶ ὅπως ἑαυτὸν νεκρὸν καὶ ζωῆς ἀμέτοχον ἀποφαίνει. Ὅτι δὲ ὁ ἀφηγούμενος οὐκ ἂν ἔλοιτο τὸν αὐτῶ μαθητευόμενον πρὸς πονηρίαν ἐνάγειν, ὥστε τὴν πονηρὰν ἀγωγὴν τοῦ διδασκάλου πρόφασιν τῷ μαθητῇ χωρισμοῦ γενέσθαι καὶ ἀποστάσεως, οὕτως, εἰ δοκεῖ, σχεψώμεθα. Τί μὲν πατήρ; τί δὲ διδάσκαλος; Παιδοτρίβης ἐκάτερος. Ὁ μὲν γὰρ τῷ παιδί, ὁ δὲ τῷ μαθητῇ εὐχεσθαι τε τὰ κρείττονα καὶ βουλευέσθαι διεσπούδακε. Φύσις μὲν γὰρ πατράσιν εὐχεσθαι τοὺς παῖδας ὡς βελτίστους καὶ φρονιμωτάτους γενέσθαι, κοσμιωτάτους τε καὶ μετριωτάτους, ἵνα οἱ μὲν παῖδες εὐδοκιμοῖεν, οἱ δὲ πατέρες εὐκλείστεροι γένοιτο τῇ ἐπ' αὐτοὺς ἀναφορᾷ τῶν καλῶν τοῦ παιδός · σπουδῆ δὲ καὶ παιδοτρίβαις ἀκλιμωτάτους τε καὶ τεχνικωτάτους τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀσκουμένους γενέσθαι, ἵνα, ῥώμη καὶ ἐμπειρία περιδέξιον τὸ ἀγώνισα ποιησάμενοι, λαμπροὶ νικηταὶ τῶν ἀντιπάλων ἀποδειχθῶσι, καὶ ἡ τούτων ἔννομος ἄθλησις (89) τῶν καθηγουμένων σαφῆς ἔπαινος γένηται. Φύσις δὲ παντὶ τῷ διδάσκειν προηρημένῳ τὸ θέλειν εἰς ἀκριβεστάτην κατάληψιν ἀφικέσθαι τῶν διδαγμάτων τοὺς μαθητάς. Τῆς τοίνυν τῶν πατέρων (90) φύσεως τοῦτον ἐπεχούσης τὸν λόγον, πῶς οὐκ ἂν καὶ ὁ τῆς ἡσιότητος παιδευτῆς τὸν παρ' αὐτοῦ παιδευόμενον εὐξαιτο ἀκακώτατόν τε καὶ σωφρονέστατον τὴν πνευματικὴν σοφίαν ἀποδειχθῆναι; καίπερ σαφῶς ἐπιστάμενος, ὅτι, τοιοῦτου γενομένου τοῦ μαθητοῦ, καὶ παρὰ ἄνθρώποις εὐκλεῆς ἔσται, καὶ παρὰ τοῦ Χριστοῦ λαμπροῦς ὑποδέξεται (91) τοὺς στεφάνους, ὡς τοὺς οἰκέτας αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, ἀδελφούς, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο Χριστὸς εἶλετο, ἀξίους τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως διὰ τῆς αὐτοῦ ἐπιμελείας ἀπεργασάμενος.

5. Καὶ ἕτερον δὲ σκοπῶμεν, ὡς, εἰ φαῦλος ὁ μαθητὴν γένοιτο παρὰ τὴν αὐτοῦ ἀγωγὴν, αἰσχύνην ἀπαρηγόρατον ἔξει ἐπὶ τῆς οἰκουμένης κατὰ τὸν τῆς

sii veteri libro. Subinde codex Colb. φιλονεικείη.

(89) Codex Colb. ἔννομος ἀσκησις.

(90) Vossii vetus liber et alii duo Τῆς τοίνυν τῶν πραγμάτων, cum igitur res ita se habeant suapte natura.

(91) Sic veteres aliquot libri. Editi παρὰ Χριστοῦ λαμπροῦς ἀποδέξεται.

κρίσεως καιρον πανηγύρεως ὁ ὑφηγούμενος, καὶ ἐπὶ τοῦ πανδήμου τῶν οὐρανίων ἀθροίσματος (92) οὐκ αἰσχυνεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ κολασθήσεται. Πόθεν οὖν ἐγγενήσεται τὸ μὴ οὐχὶ θελήσαι τὸν καθηγούμενον κόσμιόν τε καὶ ἐπιεικῆ γενέσθαι τὸν οἰκεῖον ὁμιλητὴν; Καὶ ἄλλως δὲ ἀλυσιτελής τῷ διδασκάλῳ ἢ τοῦ μαθητοῦ πονηρία. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐκάτερος (93) συμβίωσιν εἶλοντο, ἧς ἂν μετὰ σχῆ πονηρίας ὁ μαθητὴς, τῶν ταύτης καρπῶν πρῶτον μεταδίδωσι τῷ διδασκάλῳ ὡσπερ τὰ ἰοβόλα τῶν ἐρπετῶν τοῖς θάλπουσι πρῶτον ἐνίσσι τὸν ἰόν ὡς εἶναι πάντοθεν δῆλον, ἔκ τε τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἔκ τε τοῦ λυσιτελοῦντος τῷ ἄγοντι, ὅτι εὐξεται, καὶ πάντα τρόπον σπουδάσει, ἐπιεικῆ τε καὶ κόσμιον τὸν ὑπ' αὐτῷ παιδευόμενον καταστήσαι. Εἰ μὲν γὰρ ἦν κακίας καὶ πονηρίας ἀλείπτῃς, πρὸς τοῦτο πάντως ἄγειν ἂν τὸ πέρας τοὺς παρ' αὐτοῦ ἀσχομένους ἐσπούδακεν· εἰ δὲ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης ἐστὶ παιδευτῆς, οὐκ ἂν ἐναντίον οἶμαι τοῖς οἰκείοις σπουδάσασσι τὸ πέρας ἐπὶ τὴν μαθητευόμενον (94) ἐκδῆναι εἴλοιο. Ἄπαντα τοίνυν πρόφασις εὐλογος τῷ βουλομένῳ χωρίζεσθαι πνευματικῷ συστήματι περιήρηται. Αἰτία δὲ αὐτῷ ἀπεδείχθη τῆς τοιαύτης γνώμης ἢ τῶν παθῶν ἀκρασία, καὶ ἢ περὶ τοὺς πόνους ὀλιγωρία, καὶ τὸ τῆς κρίσεως σαθρόν (95) καὶ ἀβεβαίον. Οὐ γὰρ ἔκουσεν οὗτος παρὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ, ὅτι Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν· οἱ φυλάσσοντες, οὐχὶ οἱ καταλύοντες. Οὗτοί εἰσιν οἱ τοῖς μωροῖς ὁμοιωθέντες, οἱ ἐπὶ τῆς ψάμμου, τῆς κατὰ τὴν γνώμην ἀβεβαιότητος, τὸν θεμέλιον τῆς πνευματικῆς τιθέντες οἰκοδομῆς, ὃν ὀλίγαι ψεκάδες πειρασμῶν, καὶ βραχὺς χεῖμαρρος τῶν τοῦ πονηροῦ ἐφόδων (96), ὑφελκύσας τὴν ὑποβάθραν, διέλυσε τε καὶ διεσχόρπισεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

Περὶ ὑπακοῆς πληρέστερον.

1. Ὅπως μὲν οὖν προσήκει τὸν ἀπαξ ἐνωθέντα πνευματικῷ συστήματι φυλάττειν τὴν ἐνωσιν ἀδιάλυτον, κατὰ τὸ ἐνὸν ὑπεθέμεθα. Νῦν δ' αὖ πάλιν τὸν περὶ τῆς ὑπακοῆς λόγον γυμνάσωμεν· καὶ πρότερον μὲν διὰ βραχέων ἐπελθόντες, νῦν δὲ τελεώτερον ἐκτιθέμενοι· καὶ δείξωμεν, ὅπως ὁ ἀκριβῆς ἀπαιτεῖ λόγος παρὰ τῶν ἀσκητῶν τῷ προεστῶτι τὴν εὐπειθειαν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς ἁγίας Γραφῆς πειράσομαι ταύτης τὸ μέτρον διασαφῆσαι. Παῦλος ὁ ἀπόστολος, Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων, προστάσσει (97) πάσαις ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτάσσεσθαι, ἐξουσίαις ταῖς τοῦ

⁵⁶ Psal. cv, 3.

(94) Editi ὁ ὑφηγούμενος, καὶ ὁ τῆς ὁσιότητος παιδευτῆς ἐπὶ τοῦ. At mss. ut in contextu. Hic locus paulo aliter in Reg. primo legitur, nempe hoc modo, αἰσχυνεῖται αἰσχυρῆν ἀπαρηγόρητον ἐπὶ τῆς οἰκουμένης κατὰ τὴν τῆς κρίσεως καιρὸν πανηγύρεως, καὶ ἐπὶ τοῦ πανδήμου τῶν οὐρανίων ἀθροίσματος, καὶ οὐκ αἰσχυνεῖται μόνον, etc. Editi habent quoque αἰσχυνεῖται. At mss. nonnulli αἰσχυνεῖται μόνον.

(93) Veteres duo libri cum Voss. ἐκάτεροι. Mox idem codex Voss. et Reg. primus ἂν μετέχη. Haud longe duo mss. τὸν ταύτης καρπὸν. Ibidem Reg.

A ignominia coram orbis terrarum publico conventu nec sit modo pudore afficiendus coram universo cœlitum agmine, verum etiam puniendus sit. Unde igitur fiet, ut præceptor discipulum suum bene moratum ac modestum esse nolit? Et alioqui magistro non profutura est discipuli pravitas: cum enim ambo alter cum altero ætatem degere statuerit, in quod vitium discipulus incidit, ejus fructus primum cum magistro communicat; more venenatorum serpentum, qui a quibus foventur, in eos primum virus immittunt. Quare perspicuum est undique, cum ex rerum natura, tum ex utilitate instituentis, optaturum ipsum, ac curaturum omni modo, ut suus discipulus fiat probus ac modestus. Etenim si malitiæ ac nequitiae foret magister, ad hanc omnino finem eos qui ab ipso exercentur, studeret perducere: si vero doctor est virtutis ac justitiæ, haudquaquam volet, opinor, discipulum suum ad contrarium suis ipsius studiis **570** finem pervenire. Itaque æquus omnis prætextus sublatus est ei, qui vult a spirituali societate separari. Posita est autem ipsi ob oculos causa hujus consilii, intemperantia affectuum, laborum negligentia, corruptela ac instabilitas judicii. Non enim audivit is a propheta David, *Beati qui custodiunt judicium*⁵⁶; qui custodiunt, non qui everunt. Hi sunt qui fatuis assimilantur: qui super arenam inconstantiae mentis, ædificii spiritualis posuerunt fundamentum, quod paucæ tentationum guttæ, et modicus torrens ab illius maligni assultibus excitatus, subtracto fulcro dissolvit ac disjicit.

CAPUT XXII.

De obedientia uberius.

1. Quomodo quidem indissolubilis conjunctio ab eo, qui se semel spirituali societati adjunxerit, servanda sit, quoad potuimus, ostendimus. Verum nunc iterum de obedientia instituamus sermonem, et quod superius paucis perstrinximus, nunc diligentius explicemus, ostendamusque quantam exigatah ascetis erga præfectum obedientiam accurata doctrina. Ex ipsa enim Scriptura adnitar modum illius ac mensuram declarare. Ad Romanos scribens apostolus Paulus, subjici eos et potestatibus cunctis supereminentibus jubet, mundanis, inquam, non

primus μεταδώσει.

(94) Codices nonnulli ἐπὶ τῶν μαθητευομένων.

(93) Unus ms. καὶ τὸ τῆς οἰκείας γνώμης σαθρόν.

(96) Editiones Basil. et Paris τῶν τοῦ πονηροῦ ἐφόδων· sed hæ duæ voces τῶν... ἐφόδων neque in Voss. neque in aliis duobus mss. inveniuntur. Codex Colb. τῶν τοῦ πονηροῦ προπεμμάτων, ἐφελκύσας. Alii duo mss. χεῖμαρρος τῶν τοῦ πονηροῦ, ὑφελκύσας.

(97) Editi προστάσσει. At mss. προστάσσει. Aliquanto post codex Colb. καὶ τοὺς ἀντιτασσομένους κατὰ γε.

spiritualibus potestatibus⁵⁷: atque hoc ex his quæ sequuntur declaravit, ubi de tributis ac vectigali loquitur, et ubi, qui vel minimum resistit potestati, eum affirmat Deo ipsi resistere⁵⁸. Itaque si hujus mundi principibus, qui ex humana lege principatum obtinuerunt, ita subjectos esse pietatis cultores voluit divina lex, idque, cum tunc in impietate degerent; quanta tandem ab asceta præstanda obedientia est ei, qui a Deo præses constitutus sit, ab ejusque legibus potestatem acceperit? Quomodo igitur Dei ordinationi non restiterit, qui resistit moderatori? præsertim cum aperte Apostolus jubeat omni in re parendum esse spiritualibus præpositis. *Obedite, inquit, præpositis vestris, et subjecti estote. Ipsi enim vigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes: inutile hoc enim vobis est*⁵⁹. Si igitur non perfecte obedire inutile est, operæ pretium est persequi nos quod magis expedit. Nam mea quidem sententia, hoc quod dicitur inutile, magni cujusdam detrimenti, rei que pœnitendæ ac corrigendæ significationem habet.

2. Imitanda est autem maxime sanctorum obedientia, quam Deo exhibuerunt; si idoneo hoc exemplo ad exsequendum nostrum propositum utentes, obedientiam rite præstare velimus. Neque vero existimet quisquam, me, obedientiam præfectis debitam stabilire **571** volentem, exempla sublimiora proferre, aut debitæ Deo obedientiæ obedientiam hominibus reddendam arroganter comparare audere. Non enim proprio Marte, sed ipsis divinis Scripturis inductus hanc adhibui comparisonem. Animadvertite enim quid dicat Dominus in Evangeliiis, ubi de obedientia servis suis reddenda legem ponit. *Qui recipit vos, me recipit*⁶⁰. Et iterum alio in loco: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit*⁶¹. Quod autem apostolis dixit, id ab ipso de omnibus post eos moderamen habituris statutum fuisse, ex multis et indubitatis sacræ Scripturæ testimoniis evidentissimisque argumentis probari potest. Quamobrem fuimus nos etiam convenienter divinis oraculis locuti, cum diximus, nos sanctorum erga Deum obedientiam, nostræ erga præfectos obedientiæ exemplar nobis ipsis proponere oportere. Quomodo igitur suam sancti declararunt erga Dominum obedientiam? Considera mihi Abraham, qui jubetur relinquere domum, patriam, opes, possessiones, cognatos, amicos; itemque contraria consecrari, terram alienam, locum ignotum vaga-

κόσμου, οὐ ταῖς πνευματικαῖς· καὶ τοῦτο ἐκ τῶν ἐπαγομένων ἐδήλωσεν, εἰπὼν περὶ φόρων καὶ τέλους, καὶ τὸν ἀντιτασσόμενον κατὰ γε τὸ σμικρότατον τῆ ἐξουσίᾳ τῷ Θεῷ ἀντιτάσσεσθαι ἀποφαίνεται. Εἰ τοίνυν τοῖς τοῦ κόσμου τούτου ἄρχουσι, τοῖς κατὰ νόμον ἀνθρώπινον τὴν (98) ἀρχὴν εἰληφόσι, τοσαύτην ὑποταγὴν παρὰ τῶν εὐσεβοῦντων ὁ θεῖος νόμος ἀπένειμε, καὶ ταῦτα τῆνικαῦτα ἐν ἀσεβείᾳ διαζῶσι· πόσῃν εὐπειθειαν ὀφείλει ὁ ἀσκητὴς τῷ παρὰ Θεοῦ καταστάντι ἄρχοντι, καὶ (99) παρὰ τῶν νόμων ἐκείνου λαβόντι τὴν ἐξουσίαν, εἰσφέρειν; Πῶς δὲ οὐκ ἂν ἀντιτάξαιτο τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ὁ τῷ καθηγουμένῳ ἀντιτασσόμενος; ἄλλως τε καὶ διαρρήδην τοῦ Ἀποστόλου κελεύοντος τοῖς πνευματικοῖς ἡγουμένοις ὑπέκειν ἐν πᾶσι. Πείθεσθε γὰρ, φησὶ, τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπέχετε. Αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες, ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελεῖς γὰρ ὑμῖν τοῦτο. Εἰ οὖν τὸ μὴ πρὸς ἀκρίβειαν πείθεσθαι ἀλυσιτελεῖς, προσήκει μεταδιώκειν ἡμᾶς τὸ λυσιτελέστερον. Τὸ γὰρ ἀλυσιτελεῖς, οἶμαι, μεγάλης ζημίας καὶ (1) μεταμελείας καὶ διορθώσεως ἔμφασιν ἐπιφέρεται.

2. Ζηλοῦν δὲ προσήκει μάλιστα τὴν τῶν ἁγίων εὐπειθειαν, ἣν περὶ τὸν Θεὸν ἐπεδείξαντο, εἰ γε μέλλοιμεν ἀρκοῦντι ὑποδείγματι περὶ τὴν ὑπόθεσιν χρώμενοι, καλῶς τὴν ὑπακοὴν ἀπεργάζεσθαι. Καὶ μηδεὶς οἰέσθω με κρατύνειν ἐθέλοντα τὴν περὶ τοὺς ἡγουμένους εὐπειθειαν, ὑπέρογκα παράγειν τὰ ὑποδείγματα, καὶ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπακοῇ τολμᾶν ἀθάδῶς παρεικάζειν τὴν πρὸς (2) τοὺς ἀνθρώπους εὐπειθειαν. Οὐ γὰρ οἴκοθεν ὀρμηθεῖς, ἀλλὰ ἀπ' αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν, ταύτην τὴν εἰκασίαν πεποιήμαί. Σκόπησον γὰρ τί ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις φησὶ, τὴν περὶ τοὺς ἑαυτοῦ δούλους θεσπίζων ὑπακοὴν· Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται· καὶ πάλιν ἐτέρωθεν· Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ. Ὅτι δὲ ὁ τοῖς ἀποστόλοις εἶρηκε, περὶ πάντων τῶν μετ' αὐτοὺς καθηγησομένων ἐνομοθέτησεν, ἐκ πολλῶν καὶ ἀναμφιλέκτων μαρτυριῶν τῆς θείας Γραφῆς καὶ τεκμηρίων ἐναργεστάτων ἔστι παραστῆσαι. Ὡστε ἀκολούθως καὶ ἡμεῖς τοῖς θείοις θεσπίσμασι τοὺς λόγους ἐποιησάμεθα, φήσαντες δεῖν τὴν τῶν ἁγίων περὶ τὸν Θεὸν εὐπειθειαν ὑπόδειγμα τῆς περὶ τοὺς προεστῶτας ὑπακοῆς ἑαυτοῖς (3) προτιθέσθαι. Πῶς οὖν οἱ ἅγιοι τῷ Δεσπότῃ τὴν εὐπειθειαν ἐπεδείξαντο; Σκόπησόν μοι τὸν Ἀβραάμ κελεύόμενον καταλιμπάνειν οἶκον, πατρίδα, περιουσίαν, κτήματα, συγγενεῖς, φίλους καὶ ἐπὶ τούτοις (4) διώκειν τὰ ἐναντία, τὴν ξένην, τὸ ἀνεπίγνωστον, τὴν πλάνην, τὴν πενίαν, τοὺς φόβους,

⁵⁷ Rom. xiii, 1. ⁵⁸ ibid. 7. ⁵⁹ Hebr. xii, 17. ⁶⁰ Matth. x, 40. ⁶¹ Luc. x, 16.

(98) Vossii vetus liber ἀρχὴν εἰληφόσι. Mox idem ms. et Colb. ὁ θεῖος λόγος ἀπένειμε. Ibidem Reg. secundus καὶ τούτοις τῆνικα.

(99) Codex Voss. κατὰ τὸν νόμον ἐκείνου, et ita quoque scriptum invenitur in Reg. secundo secunda manu. Nec ita multo infra tres mss. οὐκ ἂν ἀντιτάξαιτο. Alius ms. et editi ἀντετάξαιτο.

(1) Codex Colb. cum Voss. μεταμελείας ἀδιορθώτου.

(2) Vossii vetus liber περὶ τοὺς ἀνθρώπους.

(3) Editi ὑπόδειγμα τοῖς... ἑαυτοῦς. At mss. tres ita ut edidimus. Codex Voss. habet quoque ἑαυτοῖς. Ibidem codex Colb. προστιθέσθαι.

(4) Sic antiqui tres libri. Editi καὶ τούτοις. Codex Colb. καὶ ἀντὶ τούτων, et harum rerum loco.

τοὺς κινδύνους, καὶ ὅσα τοῖς ξενιτεύουσιν ἐπιταί A
 δυσχερῆ· καὶ ἀμελητὶ ὑπακούοντα, καὶ κατα-
 λιμπάνοντα μὲν τὴν οἶκον εὐπραγίαν (3) καὶ ἀνά-
 παυσιν, ἀνθαιρούμενον δὲ ταύτης τὴν ἐπὶ τῆς ἀλ-
 λοδαπῆς ταλαιπωρίαν καὶ ἄλλην.

3. Ὁρᾷς ἀσκητὴν ἀκριβέστατον, καὶ τῆς κοσμικῆς
 ἀπάσης εὐημερίας διὰ τὸν Θεὸν ὑπερόπτην; Ἄλλ'
 ἐπίωμεν τὰ ἐξῆς. Καταλαμβάνει (6) μὲν τὴν Παλαι-
 στίνην, τὸν παρὰ Θεοῦ ὑποδειχθέντα τόπον εἰς παροι-
 χίαν· λιμοῦ δὲ καταλαβόντος τὴν χώραν, εἰς Αἴγυ-
 πτον μετανίσταται, κάκει τῆς γυναικὸς ἀφαιρεθεί-
 σης, οὐ μικροψυχεῖ (7), οὐδὲ ταῖς οἰκονομίαις τοῦ
 Θεοῦ καταμέμφεται, ὡς τῆς εὐπειθείας τοιαύτας B
 ἀντιδεχόμενος ἀμοιβᾶς· ἀλλὰ πρᾶως καὶ τοῦτο ἤνεγκε
 τὸ πάντων βαρύτερον ἀδικημάτων ἀδίκημα, οὐχ
 ἅπαξ, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐθις ὑπὸ τοῦ Γεράρων βασι-
 λέως γενόμενον. Κρίνας γὰρ ἅπαξ ὑπακούειν Θεῷ,
 οὐκ ἐσχόπει τί ἐπ' αὐτῷ οἰκονομεῖ ὁ Θεός, ἀλλ'
 ὅπως αὐτὸς ἀκριβεστάτην καὶ ἀνεπίληπτον τὴν ὑπα-
 κοὴν εἰσενέγκηται. Διὰ τοι (8) τοῦτο καὶ τὸ τελευ-
 ταῖον λαμβάνει μὲν τὸν παῖδα τὸν Ἰσαὰκ, μακρᾶς
 εὐχῆς καὶ πίστεως ἄθλον καὶ δῶρημα· ἐπειδὴ δὲ
 εἴωρα αὐτὸν εἰς ὥραν ἡλικίας προβαίνοντα, καὶ ἐλ-
 πίδας ἀγαθὰς τοῖς γεγεννηκόσι παρέχοντα διαδοχῆς,
 καὶ τῆς μετέπειτα τοῦ γένους συστάσεως, τὸ τρυ-
 καῦτα μετὰ τοσαύτας ἐλπίδας κελεύεται παρὰ τοῦ
 Θεοῦ ἀναγαγεῖν αὐτὸν εἰς ὄρος ὑψηλὸν (9), καὶ κατα-
 θέειν τῷ δεδωκότι. Δεξάμενος δὲ τὴν ἀπότομον ταύ- C
 τὴν φωνήν, καὶ τὴν φοβερὰν λειτουργίαν, καὶ τὸ τῆς
 φύσεως ἰσχυρότερον οὐκ ἐπίταγμα μόνον ἀλλὰ καὶ
 ἄκουσμα, ὅπως πρᾶως ἤνεγκεν, ὅπως οὐκ ἐξέστη
 τὰς φρένας, ὅπως οὐ κατέπεσε τὴν ψυχὴν, ἀλλ'
 ὡσπερ ἄρνα τινὰ καταθέειν μέλλων, οὕτως ἡρεμαίῳ
 καὶ ἀταράχῳ φρονήματι τὸν ζυγὸν (10) τῆς ὑπακοῆς
 ἐπιθέμενος, ἦει σὺν τῷ παιδί, τὸ προσταχθέν ἐκ-
 πληρώσω, οὐδὲν οὐδὲ ἐν τούτῳ πολυπραγμονῶν
 τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, οὐδὲ μεμφόμενος, ἀλλὰ τὸ
 οἰκεῖον σκοπῶν, ὅπως ἂν κατὰ μηδὲν τὴν ὑπακοὴν
 παραλύσειεν. Οὕτω τοι καὶ λαμπρὸν ἤρατο στέφα-
 νον, τῇ οἰκουμένῃ στήλῃ πίστεως καὶ ὑπακοῆς
 ἰδρυθεὶς (11). Ἐνῆν μὲν οὖν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων
 τῶν κατὰ παλαιὰν ἱστορίαν διαλαμψάντων τὴν εὐ-
 πείθειαν διελθεῖν, εἰς παιδεύμα τῆς τῶν ἀσκητῶν
 ἀναμφιλέκτου ὑπακοῆς (12), ἀλλ' ἵνα μὴ μακρὸν τὸν
 λόγον ἀπεργασώμεθα, ἕκαστον τῶν παιδεύεσθαι βου-
 λομένων τῇ ἀκροάσει τῶν ἁγίων Γραφῶν παρα-
 πέμφαντες, αὐτοὶ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος
 τὸν λόγον τρέψομεθα (13), δεικνύντες πῶς ὑπήκουον,
 καὶ πῶς ὑπετάσσοντο. Ἐλεγεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἐτι

tionem, paupertatem, timores, pericula, et ea quæ
 peregrinos comitantur incommoda. Considera
 illum et prompte obedientem, et relinquentem do-
 mesticam felicitatem ac quietem, et ejus loco am-
 plectentem in aliena terra ærumnas, atque erra-
 tionem.

3. Vides ascetam perfectissimum, et cujuscun-
 que felicitatis mundanæ contemptorem, Dei causa?
 Sed reliqua persequamur. Venit ille quidem in
 Palæstinam, commonstratum a Deo locum ad in-
 colendum: sed fame regionem hanc invadente,
 transmigrat in Ægyptum, et illic uxore rapta,
 haudquaquam animo concidit, neque de Dei con-
 siliis conqueritur, quod pro obedientia ejusmodi
 præmia reciperet, quin potius animo leni hanc
 quoque injuriam injuriarum omnium gra-
 vissimam pertulit, non semel, sed rursus etiam a
 Gerarorum rege illatam. Cum enim semel statuis-
 set Deo obedire, jam non attendebat quid de se de-
 cerneret Deus, sed qua ratione ipse perfectissimam
 ac inculpatam obedientiam præstaret. Et eam ob
 causam postremo recipit filium Isaac, diuturnæ
 precationis ac fidei præmium ac donum. Cum au-
 tem videret illum ad ætatis florem progredientem,
 exhibentemque parentibus bonam spem successio-
 nis et generis ad posteros propagandi, tum domum
 post spes tantas jubetur a Deo hunc ipsum ad al-
 tum montem deducere et illic largitori immolare.
 Porro ille durissima hæc voce accepta, munere-
 que horrore plenissimo, et ejusmodi, ut tantum
 modo auditum, nedum imperatum, naturam vin-
 ceret, hæc ut moderate tulit, ut non jam motus est
 mente, ut animo non concidit, sed tanquam agnum
 572 aliquem mactaturus, sic quieto et impertur-
 bato animo, imposito sibi obedientiæ jugo, ibat
 cum filio, quod imperatum fuerat expleturus, nihil
 propterea Dei judicium curiose pervestigans, ne-
 que conquerens de eo, sed ad suum ipsius officium
 respiciens, ut ne ulla in re obedientiam infringeret
 suam. Sic igitur splendidam coronam consecutus
 est, toti terrarum orbi constitutus ipse fidei atque
 obedientiæ columna. Poteram quidem reliquorum
 etiam sanctorum, qui in veteri historia claruerunt,
 obedientiam commemorare, ut obedientia contra-
 dictionis expers formaretur in ascetis: sed ne ora-
 tionem longam faciamus unumquemque hæc dis-
 cere volentem ad sacras litteras auscultandas re-
 mittentes, ipsi ad Servatoris nostri discipulos ser-
 monem convertemus; ostensuri, quomodo obe-
 dierint, quomodo fuerint subditi. Dicebat ipsis

(5) Reg. secundus. μὲν τὴν οἰκίαν εὐπραγίαν. Co-
 dex Colb. pro ἀνάπαυσιν habet ἀνεσιν.

(6) Regii secundus et quartus καταλιμπάνει μὲν
 τὴν, *deserit Palæstinam*. Reg. tertius et editi κατα-
 λιμπάνει μὲν τὴν, *advenit in Palæstinam, occupat*
Palæstinam. Ultra scriptura vera sit, nescio: sed
 ex utraque sententiam satis idoneam effici posse
 arbitror. Mox codex Colb. ἐνδειχθέντα τόπον.

(7) Reg. tertius et editi οὐδὲν μικροψυχεῖ. Alii
 duo mss. οὐ μικροψυχεῖ. Pro ἀφαιρεθείσης in Voss.

legitur ἀφαιρεθείς.

(8) Editi Διὰ τί τοῦτο. At mss. Διὰ τοι τοῦτο.

(9) Codex Colb. cum Voss. ὑψηλὸν λίαν.

(10) Editi τὸ ζυγόν. At mss. tres τὸν ζυγόν.

(11) Veteres tres libri cum Voss. ἰδρυθεὶς Editi
 ἰδρυθείς.

(12) Codex Colb. ἀναμφιλόλου ὑπακοῆς.

(13) Vossii vetus liber λόγον τρέψομεν. Alii duo
 mss. τρέψομεν. Alius ms. et editi τρέψομεθα.

Jesus cum rudes adhuc in ejus disciplina essent, Dominumque arbitrarentur tantum non jamjam regnaturum, atque existimarent se nihil perpessuros, subituros nulla pericula, nullis molestiis afficiendos, sed regnatos cum Christo, atque in regalis gloriæ cultusque et honoris societatem venturos. Atque ut hoc declarat Petrus, cum Jesum de sua ipsius passione verba facientem increparet: *Assumens enim, inquit, cum Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Propitius sis tibi, Domine, non erit tibi hoc* ⁶², his verbis ostendens mali nihil aut molesti suspicatum se fuisse: ita quoque idem declarant et filii Zebedæi, qui deprecaturam pro ipsis matrem adduxerint ad Dominum, ut honore afficerentur sedentur sedendi a dextris et a sinistris. Etenim nisi cito admodum regnaturum eum existimassent, non utique ausi fuissent id postulare; quippe cum sessionem a dextris Patris in cœlo ad Servatorem pertinere intelligerent.

4. Quid igitur ipsis hæc expectantibus ac sperantibus dicebat? *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum* ⁶³. Et tamen re audita spei suæ maxime contraria, nequaquam responderunt: Accesseramus ob alias spes, et tu contraria his quæ speravimus, præcipis nobis? Otium ac quietem speravimus, et emittis ad pericula? Expectavimus honores, et tu infers ignominias? Regnum speravimus, et tu ut fugemur, omniumque servi simus, jubes? Nihil horum dixerunt, tametsi his quæ diximus, plura alia gravioraque audierant, veluti illud: *Tradent vos in tribulationes, et occident vos, et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum* ⁶⁴. *Et ad præsides et reges ducemini propter me* ⁶⁵. Itaque cum hæc omnia præter expectationem audivissent, tamen inflexa mentis cervice, subierunt jugum, animoque alacri ad pericula, ad fora, ad contumelias, ad lapidationes, ad flagra, ad ignominias, ad cruces, ad varias mortes **573** processere. Imo etiam hæc pertulerunt alacritate tanta, ut gavisii sint, egerintque diem festum splendide tum, cum habitii sunt digni, qui fierent Christi passionum participes. *Gaudebant enim, inquit, quod digni habitii, sunt pro nomine ipsius contumeliam pati* ⁶⁶. Exigitur ab eo qui secundum Deum asceta est, ut suo præfecto hanc præstet obedientiam. Christus enim elegit discipulos, ut hujus vivendi generis quamdam formam hominibus, sicuti antea nobis dictum est, relinqueret. Nam præfectus nihil aliud est nisi is qui personam

τὴν ἀρχὴν τῆς μαθητευσῆς ἔχουσι, καὶ προσδοκῶσιν, ὅσον οὐδέπω βασιλεῦσαι τὸν Δεσπότην, καὶ ὑπολαμβάνουσιν, ὅτι καὶ αὐτοὶ καμοῦνται μὲν οὐδὲν, οὐδὲ κινδυνεύουσιν, οὐδὲ κοιτιάσουσιν, συμβασιλεύσουσι δὲ Χριστῷ, καὶ τῆς βασιλικῆς δόξης· καὶ θεραπείας καὶ τιμῆς συμμεθεξοῦσι. Καὶ τοῦτο δηλοῖ μὲν Πέτρος (14) ἐπιτιμῶν τῷ Ἰησοῦ, ἡνίκα περὶ τοῦ οἰκείου πάθους ἐποιεῖτο τοὺς λόγους· Προσλαβόμενος γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων· Ἰλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο· καὶ δεικνύς ταύτη, ὅτι οὐδ' ὅπως τιούν (25) προσεδόξα δυσχερές· δηλοῦσι δὲ καὶ οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου τὴν μητέρα παρακαλοῦσαν ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ προσαγαγόντες, ὥστε τῇ ἐκ δεξιῶν καὶ τῇ ἐξ εὐωνύμων τιμηθῆναι καθέδρα. Εἰ γὰρ μὴ αὐτίκα μάλα βασιλεύειν αὐτὸν ὑπελάμβανον, οὐκ ἂν τοῦτο ἐτόλμησαν αἰτῆσαι, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἐν οὐρανοῖς καθέδραν τοῦ Σωτῆρος διανοοῦμενοι (16).

4. Τί οὖν ταῦτα προσδοκῶσιν αὐτοῖς καὶ ἐλπίζουσιν ἔλεγεν; Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Καὶ οὕτω πρᾶγμα ἐναντιώτατον τῆς οἰκειᾶς ἐλπίδος ἀκούσαντες, οὐκ εἶπον, ὅτι Ἐφ' ἐτέραις ἐλπίσι προσήλθομεν, καὶ ἐναντία τῶν ἐλπισθέντων προστάσσεις ἡμῖν; Ἄνεσιν προσεδοκήσαμεν, καὶ πρὸς κινδύνους ἐπέμπεις; Τιμὰς ἠλπίσσαμεν, καὶ ἀτιμίας παρεισβάλλεις (17); Βασιλείαν προσεδοκήσαμεν, καὶ τὸ ἐλαύνεσθαι καὶ πάντων δούλους εἶναι διακελεύη; Οὐδὲν τούτων οὐκ εἶπον, καίπερ ἕτερα τῶν εἰρημένων ἀκούσαντες πλείονα καὶ βαρύτερα, οἷον τὸ, Παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψεις, καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. Καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἐνεκεν ἐμοῦ. Ταῦτα τοίνυν πάντα παρὰ τὴν προσδοκίαν ἀκούσαντες, κλίναντες τὸν ἀχχένα τῆς διανοίας, τὸν ζυγὸν ὑπῆλθον καὶ προχειρῶς ἐπὶ τοὺς κινδύνους, ἐπὶ τὰς ἀγοράς (18), ἐπὶ τὰς ὕβρεις, ἐπὶ τοὺς λιθασμούς ἐπὶ τοὺς ῥαβδισμούς, ἐπὶ τὰς ἀτιμίας, ἐπὶ τοὺς σταυρούς, ἐπὶ τοὺς ποικίλους θανάτους ἐχώρησαν· καὶ μετὰ τσαύτης προθυμίας ταῦτα ὑπέμενον (19), ὥστε χαίρειν αὐτοὺς καὶ ἐορτάζειν λαμπρῶς, ἡνίκα ἂν τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι κοινωνῆσαι κατηξιώθησαν. Ἐχαιρον γὰρ, φησὶν, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι. Ταύτην τὴν εὐπίθειαν ἀπαιτεῖται ὁ κατὰ Θεὸν ἀσκητῆς τῷ ἡγουμένῳ εἰσφέρεισθαι. Χριστὸς γὰρ μαθητὰς εἶλετο, τοῦτον τὸν βίον, ὡς ἤδη προείπομεν (20), τοῖς

⁶² Matth. xvi, 22. ⁶³ Matth. x, 16. ⁶⁴ Matth. xiv, 9. ⁶⁵ Matth. x, 18. ⁶⁶ Act. v, 41.

(14) Antiqui tres libri μὲν καὶ Πέτρος.

(15) Unus ms. cum Voss. οὐδ' ὅτιούν. Ibidem duo mss. τί δυσχερές.

(16) Sic veteres quatuor libri. Editi οὐ διανοοῦμενοι, male.

(17) Reg. secundus et Colb. ἀτιμία περιβάλλεις ignominia circumcingis. Mox codex Voss. βαρύτερα. Τότε γὰρ παραδώσουσιν.

(18) Editi et Reg. tertius ἐπὶ τὰς ἀγοράς. Alii duo

mss. cum Voss. ἐπὶ τὰς ἐπαγωγὰς. Alius codex ἐπὶ τὰς ἀγωγὰς. Ibidem Vossii vetus liber et alii duo λιθασμούς, ἐπὶ ῥαβδισμούς. Illud, ἐπὶ τοὺς ῥαβδισμούς, deerat in vulgatis.

(19) Editi ὑπέμεναν. At mss. tres præter Voss. ὑπέμενον.

(20) Editi εἶλετο τοῦτον τὸν βίον ζηλοῦν, ὡς ἤδη εἶπομεν. Veteres duo libri ut in contextu. Scriptum quoque invenitur in Vossii codice προείπομεν. Ibi-

ἀνθρώποις τυπῶν. Ὁ γὰρ καθηγούμενος οὐδὲν ἕτερον ἔστιν ἢ ὁ τοῦ Σωτῆρος ἐπέχων πρόσωπον, καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ ἱερουργῶν τῷ Θεῷ τὴν τῶν πειθόμενων αὐτῷ σωτηρίαν.

5. Καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα, Πέτρον ποιμένα μεθ' ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ καθιστῶντος· Πέτρε γάρ, φησὶ, φιλεῖς με πλέον τούτων; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· πᾶσι δὲ τοῖς ἐφεξῆς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις τὴν ἴσιν παρέχοντος ἐξουσίαν. Καὶ τούτου σημεῖον τὸ δεσμεῖν ἅπαντας ὁμοίως, καὶ λύειν ὡσπερ ἑκαῖνος. Ὡσπερ οὖν τὰ πρόβατα τῷ ποιμένι πείθεται, ταύτῃ τρεπόμενα, ἤπερ ἂν ὁ ποιμὴν ἄγῃ· οὕτω προσήκει τοὺς κατὰ Θεὸν ἀσκητὰς τοῖς καθηγούμενοις πείθεσθαι, μὴ πολυπραγμονοῦντας τὰ ἐπιτάγματα, ὅταν ἁμαρτίας ἢ καθαρὰ, ἀλλὰ τὰ ἐπιταχθέντα μετὰ προθυμίας πάσης καὶ σπουδῆς ἐκπληροῦντας. Ὡσπερ γὰρ ὁ τέκτων, ἢ ὁ οἰκοδόμος ἐκάστῳ τῶν τῆς τέχνης ὀργάνων κέχρηται πρὸς τὴν οἰκίαν βούλησιν, καὶ οὐκ ἂν εἶποι (21) τὸ ὄργανον, ὡς οὐ πληρώσει τὴν χρείαν, πρὸς ἣν ὁ τεχνίτης αὐτὸ μεταχειρίζεται, ἀλλὰ εἶκει τῇ χειρὶ τοῦ ἄγοντος· οὕτω προσήκει τὸν ἀσκητὴν, ὡς ὄργανον τεχνίτη πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ πνευματικοῦ οἰκοδομήματος συντελοῦν, ἐν πᾶσι πείθεσθαι, οἷς ἂν μὴ ὁ ἡγούμενος κρίνῃ καλῶς ἔχειν αὐτὸν ὑπουργεῖν, ὅπως ἂν μὴ τῇ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου τελειώσει λυμῆνῃται, τὴν οἰκίαν οὐ συνεισφέρων χρείαν. Καὶ ὡσπερ τὸ ὄργανον οὐχ ἑαυτῷ ἐκλέγεται ὅπερ ἐνεργεῖν δεῖ εἰς τὴν τῆς τέχνης συνεισφορὰν, οὕτω καὶ τὸν ἀσκητὴν προσήκει μὴ ἑαυτῷ (22) τὰ ἔργα αἰρεῖσθαι, ἀλλὰ παραχωρεῖν τῇ συνέσει καὶ τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ τεχνίτου τὴν ἐφ' ἑαυτῷ διατύπωσιν. Οἶδε γὰρ ὁ γε συνετῶς ἀφηγούμενος ἐκάστου καὶ ἦθη καὶ πάθη καὶ ψυχικὰς ὁρμὰς ἀκριβῶς ἐξετάζειν, καὶ πρὸς ταῦτα καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ ἐφ' ἐκάστῳ οἰκονομίαν ἀρμόζειν. Διὰ τοι τοῦτο προσήκει μηδαμῶς ἐναντιοῦσθαι ταῖς αὐτοῦ διατάξεσιν, ἀλλὰ πεπεισθαι, ὡς ἀπάντων χαλεπώτατον ἑαυτὸν γινώσκειν καὶ θεραπεύειν, διὰ τὸ προσπεφυκέναι τοῖς ἀνθρώποις τὸ φίλαυτον, καὶ κλέπτειν τὴν τοῦ ἀληθοῦς κρίσιν ἐκαστον τῇ περὶ ἑαυτὸν προσπαθείᾳ. Τὸ δὲ παρ' ἄλλου γινώσκεισθαι τε καὶ θεραπεύεσθαι ῥάδιον, τοῦ τῆς φιλαυτίας πάθους ἐπὶ τῶν ἄλλου (23) κρινόντων οὐκ ἐνοχλοῦντος τῇ ἀληθεῖ διαγνώσει. Ταύτης γὰρ τῆς συμφωνίας ἐν ἀσκητικῷ συστήματι καθεστῶσης, ῥαδίως ἢ τε εἰρήνη ἐν αὐτοῖς πολιτεύεται, καὶ ἡ ζωτηρία μετὰ ἀγάπης καὶ ὁμοιοῦσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'.

Ὅτι καὶ τὰ εὐτελῆ τῶν ἔργων μετὰ πολλῆς προθυμίας αἰρεῖσθαι προσήκει τὸν ἀσκητὴν.

Προσήκει μέντοι τὸν ἀσκητὴν καὶ τὰ εὐτελέστερα τῶν ἔργων μετὰ πολλῆς αἰρεῖσθαι τῆς σπουδῆς καὶ

⁶⁷ Joan. xxi, 15.

dem idem ms. Voss. καθηγούμενος, εἶπερ μετὰ ἀκριβείας διαζῶσι τὸν χαρακτῆρα, οὐ μετῆλθε πράγματος θεοσεβείας.

(2) Reg. primus et Colb. οὐκ ἂν ἀντεῖποι τό, non

A Servatoris sustinet, cum et Dei hominumque factus sit mediator, et Deo offerat salutem eorum, qui sibi parent.

5. Atque hoc ab ipso Christo edocemur, qui post se Petrum Ecclesiæ suæ pastorem constituit: *Petre enim, inquit, diligis me plus his? Pasce oves meas*⁶⁷. Atque etiam omnibus futuris pastoribus ac magistris eandem potestatem tribuit. Et hujus rei argumentum est, quod omnes perinde atque ille ligent et solvant. Ut igitur oves obtemperant pastori, pergentes quacunque via eas duxerit: ita ii qui secundum Deum ascetæ sunt, præfectis obsequi debent, nequaquam curiosius perscrutantes eorum præcepta, quando libera sunt a peccato, sed omni alacritate atque studio imperata explentes. Quemadmodum enim faber lignarius aut domorum ædificator unoquoque artis instrumento utitur ad suum arbitrium, nec unquam dicet instrumentum non inservituum se ei usui, ad quem illud adhibet artifex, sed moderatoris cedit manui: sic convenit ascetam, velut instrumentum quoddam, utile artificis ad ædificium spirituale perficiendum, in omnibus obedire, in quibus ejus ministerium præfectus judicavit bonum ac laudabile, ne si suam ipsius operam non contulerit, spiritualis operis perfectionem corrumpat. Et ut instrumentum non sibi ipsi deligit quod faciendum est ad artem juvandam: ita operæ pretium est ascetam non sibi ipsi opera deligere, sed institutionem sui prudentiæ ac gubernationi artificis permittere. Novit enim qui prudenter præest, uniuscujusque et mores et affectus et animi motus diligenter exquirere, et ad hæc suum etiam ministerium in unoquoque accommodare. Quocirca nullomodo est ejus statutis adversandum, sed pro certo credendum, rem omnium esse difficillimam, semetipsum cognoscere ac curare, propterea quod ingenitus est hominibus sui amor, et quilibet quadam erga semetipsum propensione veritatis judicium eludat: at vero ab alio et cognosci et curari facile est, cum in iis qui cæteros judicant, vitiosus ille sui ipsorum amor ad veritatem discernendam nequaquam obstet. Stante enim in ascetarum conventu hac voluntatem consensione, nullo negotio et pax inter ipsos diversabitur, et salus cum charitate atque concordia omnium acquiratur.

CAPUT XXIII.

574 *Quod debet asceta vilia etiam opera cum multa alacritate suscipere.*

Atque etiam oportet ascetam viliora opera ingenti alacritate ac studio suscipere, scientem nihil

contradicit instrumentum.

(22) Veteres duo libri cum Voss. οὐδὲ τὸν ἀσκητὴν προσήκει ἑαυτῷ.

(23) Codex Voss. et alter τῶν ἄλλου ἀλλως.

omnino parvum esse, quod Dei causa fiat, sed magnum et spirituale et cælo dignum, et ejusmodi quod mercedem illinc accessuram nobis conciliet. Etsi igitur oneraria jumenta, quæ communibus commodis inserviunt, sequi oportet, reluctandum non est, cum meminisse apostolorum debeat, quam alacriter Domino pullum adducere jubenti obediverint, cogitareque, eos etiam quorum causa nos jumentorum curam suscipimus, frater Servatoris esse, benevolentiamque et studium in ipsos collatum referri ad Dominum, qui dixit: *Quatenus fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*⁶⁸. Quod si ea quæ fiunt pro minimis attribuit sibi, longe magis quæ fiunt pro electis, ea sibi vindicabit, modo ne suum ministerium teporis ac desidiæ causam putet, sed communiat seipsum in vigilantia omni, ut et ipse et qui secum sunt, percipiant utilitatem. Si igitur facienda sunt viliora quædam opera, scire convenit Servatorem quoque ipsum discipulis servivisse, adjectaque opera agere dedignatum non fuisse, et magnum esse homini, si Dei fiat imitator, atque per humilia hæc in hujus imitationis altitudinem ascendat. Quis autem jam quidquam eorum quæ Deus fecit, humile et abjectum appellarit.

CAPUT XXIV.

Quod non convenit honores ac dignitates requiri ab asceta.

1. Operæ pretium est ascetam honores nullo modo consecrari. Nam si hic laborum ac recte factorum præmium ac mercedem inquit, miserandus est ob hanc remunerationem, qui scilicet pro temporalibus jacturam faciat æternorum; sin autem hic decertare instituerit, in cælo autem coronari, non honores solum exquirere non debet, sed delatos etiam recusare, ac rejicere, ut ne præsens honor gloriam illic possidendam imminuat. Nam præsens vita in operibus atque certaminibus posita est tota; futura vero, in coronis atque præmiis, quemadmodum magnus ille Paulus, præsentem vitam consummaturus, et ad ea quæ illic sunt migraturus, ait: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus, non hic, sed in illa die justus judex*⁶⁹. Et rursus ipse Salvator ait: *In mundo hoc pressuram habebitis*⁷⁰. Ac iterum idem Apostolus: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum*⁷¹. Proinde si vis in futurum regnare, hic quietem **575** ac honorem ne sectere: sed etiamsi nunc divexeris propter doctrinam, veritatis scilicet, scias te postea regnaturum. Nam præsentis mole-

⁶⁸ Matth. xxv, 40. ⁶⁹ II Tim. iv. 7, 8. ⁷⁰ Joan.

(24) Vossii vetus liber cum Colb. δέσειεν. Nec ita multo post iidem mss. cum Reg. primo τῷ Κυρίῳ διαγαγεῖν.

(25) Reg. primus et Voss. συντυγχάνουσιν αὐτῷ. Aliquanto post duo mss. cum Voss. χρῆ ἔννοσιν,

προθυμίας, εἰδότες, ὅτι πᾶν ὁ διὰ τὸν Θεὸν γίνεται, οὐκ ἔστι μικρὸν, ἀλλὰ μέγα, καὶ πνευματικόν, καὶ τῶν οὐρανῶν ἄξιον, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν ἡμῖν ἔλκον μισθοὺς. Κἂν τοίνυν ὑποζυγίοις ἀχθοφοροῦσι ταῖς κοιναῖς χρεῖαις ἀκολουθεῖν δεήσῃ (24), ἀντιβαίνειν οὐ χρῆ, ἐννοοῦντα τοὺς ἀποστόλους, ὅπως προθύμως ὑπήκουσαν τῷ Κυρίῳ παραγαγεῖν τὸν πῶλον κελεύσαντι, καὶ λογιζόμενον, ὡς καὶ δι' οὓς ἡμεῖς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὑποζυγίων αἰρούμεθα, ἀδελφοὶ τοῦ Σωτῆρός εἰσι· καὶ ἡ περὶ τούτους εὐνοια καὶ σπουδὴ τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὸν Κύριον ἔχει τὸν φήσαντα· Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Εἰ δὲ τὰ τῶν ἐλαχίστων οἰκειώσεται, μόνον μὴ τὴν διακονίαν ἀφορμὴν ἀδιαφορίας λογίσσεται, ἀλλ' ἐν πάσῃ νήψει ἑαυτὸν ἀσφαλιζέσθω, ἵνα καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς συντυγχάνουσιν (25) ὠφέλεια γένηται. Ἄν δὲ τι τῶν εὐτελεστέρων ἔργων δεῖ ἐργάζεσθαι, χρῆ εἰδέναί, ὅτι καὶ ὁ Σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς διηκόνησε, καὶ τὰ εὐτελῆ τῶν ἔργων ποιῆσαι οὐκ ἀπηξίωσε, καὶ μέγα ἀνθρώπῳ Θεοῦ γενέσθαι μιμητὴν, διὰ τῶν ταπεινῶν τούτων εἰς τὸ ὕψος τῆς μιμήσεως ἐκείνης ἀναγομένῳ. Τίς δ' ἂν καὶ λέγοι λοιπὸν ταπεινός, ὧν Θεός τῆς ἐνεργείας ἐφήψατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Ὅτι οὐ χρῆ τιμᾶς καὶ πρεσβείας (26) ἐπιζητεῖν τὸν ἀσκητὴν.

1. Τιμᾶς δὲ κατὰ μηδὲν ἐπιζητεῖν προσήκει τὸν ἀσκητὴν. Εἰ μὲν γὰρ ἐνταῦθα τῶν πόνων καὶ τῶν κατορθωμάτων ἐπιζητεῖ τὰς ἀμοιβάς, ἄθλιος τῆς ἀντιμισθίας ἐστὶ, τοῖς προσκαίροις τὰ αἰώνια ζημιούμενος· εἰ δὲ προσέλετο ἐνταῦθα μὲν ἀγωνίσασθαι, ἐν οὐρανῷ δὲ τοὺς στεφάνους χομίσασθαι, ὀφείλει μὴ μόνον μὴ ἐπιζητεῖν τιμᾶς, ἀλλὰ καὶ διδομένας παρατεῖσθαι καὶ ἀποκρούεσθαι, ἵνα μὴ ἡ ἐνταῦθα τιμὴ τῆς ἐκεῖ δόξης ἐλάττωσις γένηται. Ὁ γὰρ παρὼν βίος ὅλος ἔργων καὶ ἀγώνων ἐστίν· ὁ δὲ μέλλων, στεφάνων καὶ ἀμοιβῶν, καθὼς ὁ μέγας Παῦλος μέλλων τελειοῦσθαι τὴν ἐνταῦθα ζωὴν (27), καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖθεν μεθίστασθαι, φησί· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος, οὐκ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτής. Καὶ πάλιν ὁ Σωτὴρ φησιν· Ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θλίψιν ἔξετε. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος. Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Εἰ τοίνυν βούλει βασιλεύσαι εἰς τὸ μέλλον (28), ἐνταῦθα μὴ ἄνεσιν, μὴ τιμὴν ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ κἂν θλίβῃ πρὸς τὸ παρὼν ὑπὲρ τοῦ λόγου, δηλονότι τῆς ἀληθείας, γίνωσκε, ὅτι βασιλεύσεις

xvi, 33. ⁷¹ Act. xiv, 21.

ὅτι καὶ ὁ.

(26) Codex Colb. καὶ πρεσβεῖα.

(27) Unus ms. cum Voss. τῆς ἐνταῦθα ζωῆς.

(28) Unus ms. κατὰ τὸ μέλλον.

ὑστερον. Τῆς γὰρ ἐνταῦθα ὑπὲρ τοῦ καλοῦ θλίψεως οὗτος ὁ μισθὸς ὠρισταί (29). Ἐὰν δὲ μὴ θλίβῃ, μὴ προσδοκῆσῃ τοὺς ἐκεῖθεν στεφάνους, ὡς ἐνταῦθα τοὺς ὠρισμένους ἐπὶ τοῖς στεφάνοις οὐ προκαταβαλλόμενος ἀγῶνας καὶ πόνους.

2. Τιμὰς οὖν μηδαμῶς ἐπιζητεῖτω ὁ ἀσκητὴς, μῆτε τῶν λοιπῶν προῆχθαι (30). Πᾶς γὰρ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. Ἐὰν ἑαυτὸν ὑψώσῃ ὁ ἀσκητὴς, βαρὺν καὶ δυνατὸν ἔχει τὸν ταπεινοῦντα, καὶ μέχρις ἁδου κατὰ γινεῖν δυνάμενον· ἐὰν δὲ ἑαυτὸν ταπεινώσῃ, λαμπρὸν καὶ ὑπερμέγεθες ὑψωθήσεται, Θεοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν δύναμιν ὑψοῦντος τὸν ταπεινούμενον. Περίμενε τοίνυν τὸν καλῶς ὑψοῦντα, ὡς ἀσκητὰ, καὶ μηδαμῶς (31) μικροψύχει πρὸς τὰ παρόντα. Ἀθλητὴς γὰρ εἶ καὶ ἐργάτης τοῦ Χριστοῦ, ὅλην τὴν ἡμέραν ἀθλῆσαι συνθέμενος, καὶ ὅλης τῆς ἡμέρας ὑπομεῖναι τὸν καύσωνα. Τί, μηδέπω πληρώσας τῆς ἡμέρας τὸ μέτρον, μεταδιώκεις τὴν ἀνεσιν; Ἐχθεξαι τὴν ἑσπέραν, τὸ πέρασ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, ἵνα, ἐλθὼν ὁ οἰκοδεσπότης τοὺς μισθοὺς σοι ἀπαριθμήσῃται. Ὁψίας γὰρ γενόμενης, εἶπεν ὁ κύριος τοῦ ἀμπελωνοῦ τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ. Κάλεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθόν· οὐ μεσοῦσης ἡμέρας (32), οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τῆς μισθώσεως. Περίμενον οὖν τὸ πέρασ τοῦ βίου, καὶ τότε κομισθὴ τοὺς μισθοὺς ἐπαξίως (33). Ἄρτι δὲ στέγε τὴν ἐσχάτην χώραν, ἵνα τότε λάβῃς τὴν πρώτην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Περὶ τῆς κατὰ τὰ βρώματα ἀτυφίας καὶ ἀπλότητος.

Βρωμάτων μέντοι διαφορὰν οὐδαμῶς ἐπιζητεῖν ὀφείλει ὁ ἀσκητὴς, καὶ προσποιήσῃ δῆθεν ἐγκρατείας ἐξαλλαγὴν ἐδεσμάτων. Τοῦτο γὰρ ἀνατροπὴ τῆς κοινῆς εὐταξίας ἐστὶ καὶ σκανδάλων ὑπόθεσις, καὶ τοῦ οὐαὶ κληρονόμος γίνεται ὁ ἐν συστηματικῷ ἀσκητικῷ τοιαύτας αἰτίας ταραχῆς ἐνδιδοῦς. Ἀλλὰ κἂν τὸ προσέφημα (34) τοῦτο τὸ ταριχευτὸν, τὸ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐγκριθὲν ἀντ' ἄλλου τινὸς ἀρτύματος, ἐλάχιστον τοῖς βρώμασιν ἐπιβάλλεσθαι συμπεπλεγμένον τῷ λοιπῷ ἐδέσματι τοῦ ὕδατος ἢ τῶν λαχάνων ὑπάρχη, μὴ προφάσει δῆθεν κενοδοξοῦ ἐθελοσυλαβείας (35), ὡς κρέα παραιτούμενος, ἐπιζητεῖτω τῶν ἐδεσμάτων τὰ τιμιώτερα καὶ χρηστότερα, ἀλλὰ τῷ ἀποξέματι τοῦ ἐλαχίστου τεμάχου τὸν ψωμὸν ἀπαρτηρήτως ἀποδρέχων, προσφερέσθω μετὰ πάσης εὐχαριστίας. Τὸ γὰρ ἐλάχιστον ἐκεῖνο τμήμα, εἰς τοσοῦτον πλῆθος ὕδατος ἢ σπερματώδους, εἰ τύχοι, βρώματος ἐμβληθὲν, οὐ τρυφῆς ἐστὶ κατὰ βγόρημα, ἀλλὰ ἀκριβεστάτη τῶν ἀσκητῶν καὶ ταλαι-

stia, quæ ob virtutem toleratur, hæc merces constituta est. Quod si nihil patiari adversi, coronas illic distribuendas ne expectes, ut qui hic prius temetipsum constitutis ob coronas certaminibus ac laboribus non objeceris.

2. Honores igitur nequaquam ambiat asceta, nolitque cæteris anteponi. *Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliet, exaltabitur*⁷². Si asceta se ipse exaltaverit, habet qui graviter ac potenter humiliet, ipsumque ad inferos usque demergere possit: sin autem humiliaverit seipsum, splendide et magnifice admodum extolletur, Deo per suam potentiam humiliatum exaltante. Exspecta igitur rite exaltantem, o asceta, nec ullo modo animo deficias ob præsentia. Nam *athleta es, et operarius Christi, qui te diem totam decertaturum, et totius diei æstum perlaturum pactus es. Cur nondum completa diei mensura, requiem consecaris? Vesperam, finem hujus vitæ præstolare, ut cum paterfamilias venerit, tribuat tibi mercedem. Vespere enim facto, dixit dominus vineæ procuratori suo: *Voca operarios, et redde illis mercedem*⁷³; non in meridie, neque initio conductionis. Opperire igitur finem vitæ, et tunc pro merito mercedem referes. Nunc autem postremum locum occupa, ut tunc primum consequare*⁷⁴.

CAPUT XXV.

De frugalitate ac simplicitate in alimentis

Nequo vero ciborum varietatem ullo modo debet asceta requirere, neque prætextu continentiaæ alimenta commutare. Hoc enim eversio est communis disciplinae, scandalorumque occasio, et hujus vocis *væ* hæres evadit is, qui in ascetica societate tales turbarum causas serit. Sed licet contingat, ut hoc obsonium sale conditum, quod sancti Patres loco alterius cujuspiam condimenti adhibendum judicarunt, tantillum aliis cibis injiciatur, immistum scilicet reliquo edulio aqua aut oleribus confecto, neutiquam asceta obtentu et nomine vanæ videlicet et voluntariæ pietatis, velut qui carnes recuset, alimenta pretiosiora ac delicatiora perquirat, sed frustrum panis citra attentionem intingens in minimi hujus frusti sale conditi jusculo, cum omni gratiarum actione comedat. Nam minimum illud frustrum in tantam aquæ copiam, aut leguminum (si ita forsferat) injectum, non præfert delicias, sed severissima vereque

⁷² Luc. xiv, 11. ⁷³ Matth. xx, 8. ⁷⁴ Luc. xiv, 10.

(29) Antiqui duo libri Ἄν δὲ μὴ θλίβῃ, μὴ προσδοκῆσῃ τοὺς ἐκεῖσε στεφάνους. Mox duo mss. προκαταβαλλόμενος. Editi et codex Combef. προκαταβαλλόμενος.

(30) Codex Colb. λοιπῶν προτετάχθαι.

(31) Editi μηδαμοῦ. At mss. dno μηδαμῶς.

(32) Codices duo οὐ μέσης ἡμέρας.

(33) Antiqui duo libri μισθοὺς ἐπανιών. Ἄρτι. Alii duo cum Voss. uti in contextu.

(34) Librarius e regione vocis προσέφημα ita scripsit in ora Regii quarti, οἶμαι τὸ ἀξούγγιον φησι.

(35) Regii secundus et quartus simpliciter κενοδοξοῦ εὐλαβείας. Alii duo mss. et editi ἐθελοσυλαβείας.

asperrima est abstinentia ascetarum. Oportet igitur quæ ejusmodi sunt, nequaquam a sanctimonie cultore observari. Neque enim Judæorum more, sed deliciarum satietatem fugientes, ab ejusmodi rebus abstinemus.

576 CAPUT XXVI.

Quod qui respicit ad perfectionem, is nihil lædi possit egrediendo.

I. Quod si asceta dicat, detrimenti aliquid se pati, cum egreditur, aut peregrinatur ob necessaria communitatis negotia, ob idque exire recuset, nondum novit obedientiæ integritatem, neque intellexit hanc virtutem nequaquam comparari ejusmodi inertia atque pigritia. Respiciat igitur ad exempla sanctorum, quomodo morem gesserint ne minimum quidem in quibusvis mandatis vel difficillimis contradicentes, aut reluctantes; et ita demum discat obedientiæ perfectionem. Si autem sit aliquis, qui etiam revera damnum inde recipiat, is roget fratres, ut pro ipso Deum orent, similiterque et ipse cum certissima spe a Deo petat, ut in omnibus spiritualibus recte factis, et in corporis ministeriis ad bona opera attentibus, instrumentum fiat efficax et utile. Et sine dubio cui studium et alacritas quærentium bonum accepta sunt, is dabit facultatem et vires, cum ipse ad petendum cohortatus sit, ac dixerit: *Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis; pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit: et qui quærit, invenit: et pulsanti aperietur*⁷⁵. Et rursus alio in loco: *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus simpliciter, et non improperat: et dabitur ei; postulet autem in fide, nihil hæsitans*⁷⁶. Ac in omnibus denique rebus, ubi mens in perfecta obedientia vacillat aut animi alacritatem Satanas impedit, obtundendo infringendove, hoc remedium adhibeamus; precemur videlicet Deum, et postulemus recte agendi facilitatem nobis dari, Deique timori configi carnes nostras⁷⁷, et animum nostrum attentum fieri, et minime vagum, sic ut carnis cupiditatibus voluptatibusque non capiatur. Etenim per mentis aberrationem cupiditates mundanæ animo innascentes, inæqualitates varias efficiunt in cogitationibus, et pigros nos ad bona opera reddunt.

2. Itaque nemo nostrum recuset ad communia et necessaria corporis ministeria suam ipsius operam conferre: sed rogemus Deum, ut facultatem adjuvandi cæteros ab ipso accipiamus. Nam si

⁷⁵ Matth. vii, 7, 8. ⁷⁶ Jac. i, 5, 6. ⁷⁷ Psal. cxviii, 120.

(36) Codex Colb. τὴν τρυφήν τῆς πλεθμονῆς. *saturitatis jucunditatem*

(37) Editi πρὸς τὸν τέλειον. Veteres aliquot libri πρὸς τὸ τέλειον, recte.

(38) Unus ms. ἀληθῶς βλάπτοιο.

(39) Veteres duo libri cum Voss. καλὸν ζηλοῦν-

πῶρος ὄντως ἐγκράτεια. Χρὴ τοίνυν τὰ τοιαῦτα μὴ παρατηρεῖν τὸν τῆς ὀσιότητος ἀσκητὴν. Οὐ γὰρ τῶν τοιούτων ἀπεχόμεθα Ἰουδαίζοντες, ἀλλὰ τῆς τρυφῆς τὴν πλεθμονὴν (35) φεύγοντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κς'.

Ὅτι τὸν πρὸς τὸ τέλειον (37) βλέποντα οὐδὲν ἢ πρόοδος παραβλάψαι δυνήσεται.

1. Εἰ δὲ λέγοι βλάπτεσθαι ταῖς προόδοις, ἢ ταῖς ὁδοιπορίαις ταῖς διὰ τὰς ἀναγκαίας χρείας τοῦ κοινοῦ γενομέναις ὁ ἀσκητὴς, καὶ διὰ τοῦτο παραιτοῖτο τὴν προόδον, οὕτω τῆς ὑπακοῆς τὴν ἀκρίβειαν κατενόησεν, οὐδὲ συνείδεν, ὡς τοῦτὶ τὸ κατόρθωμα ταῖς τοιαύταις βλακείαις οὐ τελειοῦται. Βλεπέτω τοίνυν τὰ ὑποδείγματα τῶν ἁγίων, πῶς τὴν ὑπακοὴν ἐτελείωσαν, πρὸς οὐδὲν τῶν οὕτω δυσηγύτων ἐπιταγμάτων οὐδὲ καταμικρὸν ἀντειπόντες ἢ ἀντιτείναντες: καὶ παιδιέσθω τὸ τῆς ὑπακοῆς τέλειον. Εἰ δέ τις καὶ ἀληθῶς (38) παραβλάπτοιο, παρακαλεῖτω τὴν ἀδελφότητα ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἰκετεύσαι, καὶ αὐτὸς δὲ αἰτεῖτω παρὰ τοῦ Θεοῦ μετ' ἐλπίδος ἀνευδοιάστου γενέσθαι σκεῦος ἐν πᾶσι τοῖς τε πνευματικοῖς κατόρθωμασι, τοῖς τε σωματικοῖς πρὸς τὰ καλὰ τῶν ἔργων διακονήμασι, ἐνεργὸν τε καὶ εὐχρηστον: καὶ πάντως ὁ τὰς προθυμίας τῶν τὸ καλὸν ζητούντων (39) ἀποδεχόμενος δώσει τὴν δύναμιν, αὐτὸς ἐπὶ τὴν αἴτησιν προτρέψας, καὶ εἰρηκῶς: Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν: Ζητεῖτε, καὶ εὕρησεται: κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει: καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει: καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται: καὶ πάλιν ἐτέρωθεν. Εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτεῖτω παρὰ τοῦ διδόντος Θεοῦ πᾶσιν ἀπλῶς, καὶ μὴ ὄνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ: αἰτεῖτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἀπαξ ἀπλῶς, οἷς ἂν ὁ νοῦς ὀκλάσῃ περὶ τὴν τελείαν ὑπακοήν, ἢ ὁ Σατανᾶς ἐμποδίξῃ (40), τὴν προθυμίαν ἀμβλύνων καὶ ἀνακοπτῶν, τούτω τῷ βοηθηματι χρώμενοι, τὸν Θεὸν ἰκετεύωμεν, καὶ αἰτῶμεθα δοθῆναι ἡμῖν τῶν κατορθωμάτων εὐμάρειαν, καθηλωθῆναι τε τὰς σάρκας ἡμῶν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀμετεώριστον γενέσθαι ἡμῖν τὴν διάνοιαν, μηδαμῶς ἀλισκομένην ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς. Ἐν γὰρ (41) μετewρισμῷ διανοίας αἱ κοσμικαὶ ἐπιθυμίαι τῇ ψυχῇ ἐμφυόμεναι ποικίλας ἀνωμαλίας τοῖς λογισμοῖς ἐνεργάζονται, καὶ ὀκνηροὺς ἡμᾶς περὶ τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἀποτελοῦσι.

2. Μὴ παραιτῶμεθα τοίνυν ταῖς κοιναῖς καὶ ἀναγκαίαις τοῦ σώματος χρείαις συνεισφέρειν τὴν οἰκείαν συνεργίαν ἕκαστος. ἀλλ' ἰκετεύωμεν τὸν Θεὸν λαβεῖν τῆς συνεργίας τὴν δύναμιν. Ἐπεὶ, εἰ πάντες

την, *emulantium bonum*. Hæc verba, ζητεῖτε, καὶ εὕρησεται, quæ mox sequuntur, addita fuere et ex Vossii veteri libro, et ex aliis.

(40) Editi ἢ ὅσα ἐμποδίξῃ. Voss. codex et alii tres ut in contextu.

(41) Antiqui duo libri cum Voss. Ἐκ γὰρ.

παραίτοιτο κατὰ μίμησιν τῶν φθασάντων, τίς ἀναπληρώσει τὰ τῶν χρειῶν; Ἄλλως δὲ καὶ ἐξ ὑποδείγματος τοῦτο παιδεύεσθαι ἄξιον. Ὁ γὰρ ἐγκαταλεγόμενος ἄρτι τάγματι τιμὴ στρατιώτης οὐχὶ τοὺς ἐν τῷ τάγματι πρὸς τὴν οἰκείαν ἔξιν (42) μεταστῆσαι πειράται, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς τὴν τοῦ τάγματος ἀγωγὴν καὶ συνήθειαν μεθαρμόζεται. Προσῆκει τοίνυν καὶ τὸν ἐγκαταλεγόμενον πνευματικῶ συστήματι μὴ ἐκείνους πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τρόπον μεθαρμόζειν ἐθέλειν, ἀλλὰ τὸν οἰκείον τρόπον τοῖς ἐν τῷ συστήματι ἔθεσί τε καὶ τύποις ἐξομοιοῦν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄.

Ἵτι οὐ χρῆ (43) ἰδίας ἀσχολίας ἔχειν τὸν ἀσκητὴν.

Ἐξουσίαν δὲ ἑαυτοῦ οὐδὲ πρὸς τὸ ἀκαριαῖον ἔχειν ὁ ἀσκητὴς (44), ὥστε οἰκείαις ἀσχολίαις ἐνδιατρίβειν. Οὐδὲ γὰρ ὄργανον δίχα τοῦ τεχνίτου κινήθειν ἂν, οὐδὲ μέλος τοῦ παντός σώματος ἐν βραχεῖ γοῦν χωρίζεσθαι δύναται ἂν, ἢ κινεῖσθαι παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ ἐνδον τεχνίτῃ καὶ ἐπιστάτῃ τοῦ παντός σώματος· οὐδὲ ἀσκητὴς παρὰ τὸ δοκοῦν τῷ προεστῶτι πράττειν τι ἢ ἐνεργεῖν χώραν ἔχει. Εἰ δὲ λέγοι δι' ἀσθένειαν σώματος ἀτονεῖν πρὸς τὰ ἐπιτάγματα, τῷ καθηγουμένῳ ἐπιτρέψει τὴν δοκιμασίαν τῆς ἑαυτοῦ ἀσθενείας. Ἄλλως δὲ καὶ τὸ τῆς Γραφῆς λογισάμενος, ἑαυτὸν παρορμήσει πρὸς τὴν τῶν ἐπιτασσομένων ἐκπλήρωσιν, ἀκούων τῆς Γραφῆς λέγουσης· Οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι· καὶ πάλιν ἐτέρωθι· Διὰ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ΄.

Ἵτι χρῆ τὸν προεστῶτα πατρικήν εὐνοίαν τὰ κατὰ τοὺς ὑπηκόους οἰκομεῖν.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ καθηγούμενος, ὡς πατὴρ παίδων γνησίων ἐπιμελούμενος, ἐπισκέπεται τὴν χρειάν ἐκάστου (45), καὶ τὴν προσήκουσαν, κατὰ τὸ ἐνόν, εἰσοίσει θεραπείαν καὶ ἐπιμέλειαν· καὶ τὸ κατὰ ἀλήθειαν ἀσθενοῦν μέλος εἴτε ψυχικῶς εἴτε σωματικῶς μετὰ ἀγάπης καὶ τῆς πατρὸς πρεπούσης εὐνοίας διαβαστάσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΘ΄.

Ἵτι οὐ χρῆ ἑταιρίας δύο ἢ τριῶν ἀδελφῶν ἐν συστήματι ἀσκητικῶ (46) γενέσθαι.

Ἀγάπην δὲ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχειν μὲν προσῆκει τοὺς ἀδελφοὺς, μὴ μέντοι τινὰς ἑταιρίας δύο κατὰ ταυτὸ ἢ (47) τρεῖς γενομένους συνίστασθαι. Οὐ γὰρ ἀγάπη τοῦτο, ἀλλὰ στάσις ἐστὶ, καὶ διαίρεσις, καὶ κακίας τῶν συνιόντων κατηγορία. Εἰ γὰρ τὸ

⁷⁸ Hebr. xii, 4, ⁷⁹ ibid. 12.

(42) Reg. primus et Voss, οἰκείαν τάξιν.

(43) Vossii vetus liber Ἵτι οὐ δεῖ. Ibidem codex Colb. ἀσχολίας ποιεῖσθαι. Mox editi αὐτοῦ. At mss. plerique omnes ἑαυτοῦ.

(44) Codex Colb. ἀκαριαῖον ἔχειν προσῆκει τὸν ἀσκητὴν. Ibidem idem ms. cum Reg. primo ὥστε εἰς οἰκείας ἀσχολίας. Subinde iidem mss. δύναται, ἢ κινεῖσθαι.

PATROL. GR. XXXI.

A priorum exemplo recusent omnes, quis functurus est officiis? Cæteroquin operæ pretium, hoc te doceri aliquo etiam exemplo. Nam qui modo in aliquem ordinem ascriptus est miles, non eos, qui in exercitu sunt, ad suam consuetudinem transferre conatur, sed componit se ipse ad ordinis instituta atque consuetudinem. Par igitur fuerit, eum etiam, qui in spiritualem societatem allectus est, non illos ad suos mores accommodare velle, sed suos mores societatis moribus institutisque conformare.

577 CAPUT XXVII.

Quod asceta non debet privatus negotia habere.

Porro ne minimo quidem temporis momento asceta sui juris sit, ita ut vacet suis ipsius negotiis. Neque enim potest instrumentum absque artifice moveri, neque membrum potest ne puncto quidem temporis separari a toto corpore, aut moveri præter voluntatem interni artificis, aut præfecti totius corporis, neque ascetæ licet facere quidquam, aut exsequi præter præpositi sententiam. Quod si dicat se propter corporis infirmitatem mandatis conficiendis imparem esse, infirmitatem suam præfecto probandam permittet. Et alioqui si meminerit Scripturæ, adhortabitur seipsum ad imperata implenda, quando quidem audiet Scripturam dicentem: *Nondum usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes*⁷⁸. Et rursus alibi: *Propter quod remissas manus et soluta genua erigite*⁷⁹.

CAPUT XXVIII.

Quod non præfectum paterna benevolentia res ac negotia subditorum administrare.

Sed et ipse præpositus, velut pater legitimorum filiorum curam suscipiens, quid fratri unicuique opus sit, attendet, curamque ac medelam convenientem afferet: et quod membrum sive animo sive corpore re ipsa infirmum fuerit, id cum charitate atque benevolentia patre digna sustentabit.

CAPUT XXIX.

Quod non decet in ascetico instituto peculiarem quandam amicitiam esse inter duos aut tres fratres.

Ac decet fratres charitatem quidem inter se mutuam habere, sed non ita tamen, ut duo aut tres simul conspirantes, sodalitates aliquas constituent. Non enim hoc charitas est, sed seditio, divisioque, et eorum, qui sic coeunt, improbitatis argumentum.

(45) Editi χρειάν ἐκάστου ἀδελφοῦ· sed ultimam vocem delevimus libris auctoribus.

(46) Codex Colb. ἐν συστήματι ἀδελφικῶ, in fratrum conventu.

(47) Vossii vetus liber et alius ms. κατ' αὐτὸ ἢ. Aliquanto post codex Colb. ἡγάπων οὔτοι. Ibidem duo mss. ἂν εἶχον.

Si enim commune bonum disciplinae diligenter, qui tales sunt, sine dubio communem aequalemque in omnes dilectionem haberent: si vero secantes ac separantes seipsos, aliqua communitas in communitate fiant, vitiosa est ejusmodi amicitiae conjunctio, et est aliquis aliud, quod praeter communem rem tales conjungit, novitas videlicet praeter eum, qui obtinet, disciplinae vigorem. Quare oportet neque ejusmodi sodalitia permitti in conventibus, neque charitatis servandae causa quemquam fieri socium fratris, qui velit improbe agere, et communis disciplinae jura violare: sed quandiu **578** omnes in bono permanebunt, unusquisque cum caeteris omnibus sociari ac conjungi debet. Quod si quis vigenti rerum statui obesse volens, fratrem attrahit, hic primum quidem ab eo qui sanus est, veluti mente aegrotans secreto est admonendus: sed si nolit privatim curari, alii etiam fratres prudentiores ad eum sanandum adjungendi sunt, juxta sacrum Evangelium: *Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos*⁸⁰. Quod si ne eis quidem obsequatur, declarandus est ipsi praefecto animae illius morbus: at si ne praefecto quidem obtemperarit, habendus est perinde ut ethnicus et publicanus⁸¹, et sicut ovis peste correpta ob ovili arcendus, ut ne caeteros etiam morbo impleat. Denique si nemo ex pravo exemplo damnum patiatur, tunc tantummodo patientia, adhibitis tamen antea quae prius diximus remediis, locum erga eum habebit, spe videlicet ipsum se aliquando in meliorem frugem recepturum. Verum patientia sic exercenda est, ut non resecetur quidem, sed non ita, ut non admoneatur, neque plectatur legitimis multis ac poenis.

CAPUT XXX.

Quod non debet asceta vestium aut calceamentorum delectum expetere.

Caeterum vestimenta aut calceamenta pretiosa nobis exquirenda non sunt, sed eligenda viliora, ut in hac etiam re humilitatem ostendamus, et ne homines elegantes, et amentes sui ipsorum, et fraterni amoris exsortes esse videamur. Quin enim primas exoptat, a charitate et humilitate excidit.

CAPUT XXXI.

Quod debet praefectus viribus corporis sua mandata accommodare: et de iis qui vires suas occultant. D

Ac etiam caveat oportet praefectus, ne si graviora quam corporis vires ferant mandata injungat, infirmum provocet ad contradicendum: sed perinde ut pater ex aequo in omnes benevolus ac legitimus, corporeas cujusque vires consideret, atque ita mandata imponat, partiaturque. Caeterum gravis-

⁸⁰ Matth. xviii, 16. ⁸¹ ibid. 17.

(48) Reg. secundus καρατοῦσαν συνήθειαν, praeter receptam consuetudinem.

(49) Antiqui duo libri cum Voss. μήτε διὰ τήν,

A κοινόν τῆς εὐταξίας ἠγάπων οἱ τοιοῦτοι, κοινήν ἂν ἔσχον πρὸς πάντας καὶ ἰσότημον τὴν ἀγάπην· εἰ δὲ, ἀποτεμόντες καὶ διορίσαντες ἑαυτοὺς, σύστημα ἐν συστήματι γίνονται, πονηρὰ ἢ τῆς τοιαύτης φιλίας συναγωγὴ, καὶ παρηλλαγμένον τι παρὰ τὸ κοινόν πρᾶγμα τοὺς τοιοῦτους συνάγει, ὅπερ ἐστὶ καινοτομία παρὰ τὴν κρατοῦσαν εὐστάθειαν (48). Προσῆκει τοίνυν μήτε τὰς τοιαύτας ἐταιρίας συγχωρεῖσθαι, μήτε διὰ τὴν (49) τῆς ἀγάπης τήρησιν εἰς κοινωνίαν ἔρχεσθαι τινα ἀδελφοῦ πονηρεῖσθαι βουλομένου, καὶ τοὺς τῆς κοινῆς εὐταξίας παραχαράττειν θεσμούς· ἀλλὰ μέχρι μὲν ἂν ἅπαντες ἐν τῷ καλῷ μένωσιν, εἶναι ἐκάστου τὴν πρὸς ἅπαντας κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν. Εἰ δὲ τις, ἐναντιοῦσθαι τῇ κρατούσῃ καταστάσει βουλόμενος, τὸν ἀδελφὸν συνεφέλκεται, τοῦτον τὰ μὲν πρῶτα παρὰ τοῦ ὑγιαίνοντος, ὡς νοσοῦντα τοὺς λογισμοὺς, ἐν ἀπορρήτῳ νοθετεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ βούλοιο κατ' ἰδίαν θεραπεύεσθαι, καὶ ἑτέρους ἀδελφοὺς τοὺς συνετωτέρους εἰς θεραπείαν αὐτοῦ συμπαραλαμβάνεσθαι, κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· Ἐὰν δὲ μὴ σου ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἔτι ἓνα ἢ δύο. Εἰ δὲ μήτε αὐτοῖς πείθοιτο, τῷ προεστῶτι τὸ νόσημα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ γνῶριμον γενέσθαι· εἰ δὲ μήτε τοῦ προεστῶτος ἀνάσχοιτο, ὡς τὸν ἐθνικὸν καὶ τὸν τελῶνην λελογίσθαι αὐτόν, καὶ ὡς πρόβατον λοιμῶ κεκρατημένον τῆς ποιμνῆς εἶργεσθαι, ὡς ἂν μὴ καὶ τοὺς λοιποὺς τοῦ νοσήματος ἀναπλήσειεν. Εἰ δὲ μηδεὶς εἴη ὁ τῷ πονηρῷ βλαπτόμενος ὑποδείγματι, τότε μόνον ἢ ἐπ' αὐτῷ καὶ μετὰ τὰ εἰρημένα μακροθυμία χῶραν ἔξει ἐλπίδι τῆς διορθώσεως. Μακροθυμία δὲ, ἢ ἐπὶ τῷ μὴ ἀποκόπτειν, οὐκ ἐπὶ τῷ μὴ νοθετεῖν καὶ παιδεύειν τοῖς ἐννόμοις ἐπιτιμίαις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὅτι οὐ χρὴ ἐνδυμάτων ἢ ὑποδημάτων ἐκλογὴν ἐπιζητεῖν τὸν ἀσκητὴν.

Ἐνδυμάτων μέντοι ἢ ὑποδημάτων μὴ τὰ ἐκλεκτὰ ἐπιζητεῖν, ἀλλ' αἰρεῖσθαι τὰ εὐτελέστερα, ἵνα καὶ κατὰ τοῦτο τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπιδειξώμεθα, καὶ μὴ καλλωπιστῶν, καὶ φιλαύτων, καὶ ἀφιλαδέλφων δόξαν ἀπεινεγκώμεθα. Ὁ γὰρ τῶν πρωτείων ἐφιέμενος ἀγάπης καὶ ταπεινοφροσύνης κεχώρισται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΑ'.

Ὅτι δεῖ τὸν προεστῶτα ἀνάλογα τῆς τοῦ σώματος δυνάμεως ὀρίζειν τὰ ἐπιτεταγμένα· καὶ περὶ τῶν ἀποκρυβόντων τὴν ἑαυτῶν δύναμιν.

Τὸν μέντοι προεστῶτα προσέχειν χρὴ, ὅπως ἂν μὴ, τῆς τοῦ σώματος δυνάμεως μείζονα τὰ ἐπιτάγματα ποιησάμενος, πρὸς ἀντιλογία τὸν ἄτονοντα διερεθίσῃ· ἀλλ' ὡς πατὴρ ἅπασιν ὁμοίως εὐνοῦς καὶ γνήσιος, ἐκάστου τὰς δυνάμεις ἐπισκοπεῖσθαι τοῦ σώματος, καὶ οὕτως ἐπιπέμειν καὶ διακληροῦ-

neque per speciem servandae charitatis, etc. Reg. secundus μήτε παρὰ τήν. Editi μήτε τήν, depravate.

σθαι τὰ ἐπιτάγματα. Κρίμα μέντοι μέγιστον ἔξουσιν οἱ τὴν ὑπάρχουσαν τοῦ σώματος δύναμιν καὶ παρὰ Θεοῦ δεδομένην ἀρνούμενοι, καὶ κατὰ ναισχυντοῦντες τῶν προεστώτων, καὶ τοῖς ἐπιτασσομένοις οὐκ εἰκόντες. Εἰ γὰρ τῷ προεστώτι κίνδυνον μέγαν καὶ ἀνυπόστατον φέρει τὸ ἀποκρύψαι τοῦ λόγου τὸ τάλαντον, καὶ μὴ ἐκάστῳ προμηνῦσαι τὴν ἐρχομένην ἐπὶ τῇ ἀμαρτία ῥομφαίαν, πολλῶ μᾶλλον οἴσει κίνδυνον τῷ λαμβάνοντι παρὰ τοῦ Θεοῦ δύναμιν σώματος εἰς λυσιτέλειαν τοῦ κοινου, καὶ ταύτην καταργοῦντι καὶ ἀποκρύπτουσι.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ ΛΒ΄.

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἀδελφοὺς λυπεῖσθαι, τῶν ἀσθενεστέρων φειδοῦς ἀξιουμένων.

Μὴ μέντοι τοὺς ἀδελφοὺς λυπεῖσθαι καὶ ἀγανακτεῖν, ἐπειδὴν τοῖς ἀσθενεστέροις ὁ προεστῶς τὰς ἀρμοζούσας ἐγχειρίζοι (50) διακονίας, καὶ φειδοῦς ἀξιῶσθαι τούτους, οὕτω τῆς χρείας εἰσηγουμένης. ἄλλὰ τοὺς δυνατωτέρους ὡς μελῶν ἀσθενεστέρων φεῖδεσθαι τῶν θεομένων φειδοῦς, καὶ ταύτη τὴν πνευματικὴν (51) ἀγάπην πληροῦν. Οὐδὲ γὰρ ὁ ποῦς ἐν τῷ σώματι τῆς χειρὸς κατεξανασταίη, ἢ καὶ ταύτην εἰς τὴν οἰκείαν διακονίαν βιάσοιτο, οὐδὲ ἡ χεὶρ σύμπασα τῷ μικροτάτῳ δακτύλῳ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπιθήσει τὸ ἄχθος· ἀλλ' ἐκαστον τῶν μελῶν ἦν ἔλαχε παρὰ τῆς φύσεως δύναμιν, ταύτην ἐνεργεῖ διαβαστάζων τὰ ἀσθενέστερα. Ταύτης τῆς τάξεως ἐν πνευματικῷ συστήματι φυλασσομένης, δειχθήσεται, ὅτι ὄντως ἐσμὲν σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μερους, τὴν ἀρμονίαν τῆς συναφείας καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀστασίαστον ἔνωσιν διαπαντὸς φυλάττοντες.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ ΛΓ΄.

Ὅτι οὐ χρὴ τοὺς προεστώτας τοῖς ἀποστατοῦσι τοῦ οἰκείου ἀθροίσματος ἀσκηταῖς παρρησίας μεταδιδόναι, ἢ τούτους εἰς κοινωνίαν βίου δέχεσθαι.

1. Χρὴ μέντοι καὶ τοὺς τῶν πνευματικῶν συστημάτων ἀφηγουμένους, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀσκοῦντας εὐνοίαν, καὶ τὴν ἀλλήλων οἰκειουμένους φροντίδα, μὴ καταλύειν τὰ ἀλλήλων σπουδάσματα, μηδὲ ἀπλῶς καὶ ἀβασανίστως τοὺς ἀποστατοῦντας τῶν ἀδελφῶν ἀλλήλων ἀνθυποδέχεσθαι. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ σύγχυσις παντελής, καὶ διάλυσις, καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου καθαίρεισις. Οἱ μὲν γὰρ συνετώτεροι τῶν ἀδελφῶν τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ κρατούμενοι, βεβαίως τῷ καλῷ περιμένουσιν (52)· οἱ δὲ νωθέστεροι καὶ ῥαθυμότεροι καὶ ὑπὸ τῆς περὶ ἀνθρώπους αἰδοῦς, καὶ τῆς ἐπηρτημένης ἐξ ἀνθρώπων ἀνάγκης πρὸς τὸ καλὸν παιδαγωγοῦνται καὶ διευθύνονται. Ἄν τοίνυν ὁ ῥαθυμότερος ἴδῃ ἐξόν αὐτῷ μετὰ ἀδείας ἀποφεύγειν τοὺς ἐν τῷ ἀπαξ αἰρεθέντι συστήματι πόνους, καὶ μεθίστασθαι πρὸς ἐτέραν καταγωγὴν, καὶ βιοῦν ἀφυλάκτως καὶ ἀκρατῶς, εὐκόλως ἀποβράγῃσεται,

⁸² I Cor. xii, 27.

(50) Codex Colb. ἐγχειροίη.

(51) Unus ms. et editi ταύτην πνευματικὴν. Alii mss. ut in contextu. Nec ita multo post codices quidam cum Voss. χειρὸς κατεξανασταίη. Alius

sime plectentur ii, qui quas a Deo datas sibi corporis vires habent, occultant, et adversus præpositos impudenter se gerunt, ac mandatis non obsequuntur. Si enim imminet præfecto periculum ingens ac intolerabile, si absconderit doctrinæ talentum, et non unicuique prænuntiaverit venturam ob peccatum frameam, longe magis periclitaturus est, qui acceptas a Deo ad commune commodum corporis vires otiosas reddit, occultatque.

579 CAPUT XXXII.

Quod non debent fratres tristitia affici, cum levamenti aliquid affertur debilioribus.

Atqui non convenit affligi fratres, aut indignari ; quando præfectus infirmioribus convenientia munia assignat, eosque indulgentia dignos censeat, necessitate ita postulante. Imo vero qui robustiores sunt, eos cæteris qui indulgentia indigent, tanquam debilioribus membris par est parcere, et hoc pacto charitatem spiritualem complere. Neque enim pes in corpore insurgit in manum, aut eam ad suum ipsius munus explendum cogit, neque tota manus minimo digito onus munii sui imponet : sed unumquodque membrum quam a natura sortitum est facultatem, hanc exercet, perfertque debiliora. Hæc disciplina si in spirituali conventu servetur, perspicuum erit nos vere corpus Christi esse, et membra ex parte⁸² : quippe qui conjunctionis harmoniam ac concordiam omnis dissidii expertem semper inter nos custodiamus.

CAPUT XXXIII.

Quod non debent præfecti iis monachis, qui suum conventum deserunt, licentiam ejus rei faciendæ dare, aut hos admittere ad vitæ communitatem.

1. Oportet autem et spiritualium cœtuum præfectos, mutuam exercentes benevolentiam, mutuamque sui ipsorum curam suscipientes, alterum alterius studia non destruere, neque simpliciter et inconsiderate desciscentes fratres mutuo admittere. Hoc enim summa confusio est, dissolutioque, et eversio spiritualis operis. Etenim de fratribus quidem, qui cordatiores sunt, ii cum Dei timore detineantur, constanter in bono persistunt : qui vero segniore sunt et pigriore, eos incutiendus ab hominibus pudor et vis ex hominibus impendens erudit ad bonum, ac dirigit. Si igitur qui negligentior sit, licere sibi animadverterit, impune labores delectæ semel societatis effugere, ad aliamque sedem transmigrare, et incaute incontinenterque vivere, facile discedet, atque exitii ipsius reus futurus est, qui ipsum prompte ac festinanter

ms. et editi κατεξανίσταται.

(52) Veteres duo libri cum Voss. καλῷ παραμένουσιν.

suscipit. Atque etiam malum illud progressum faciens, eos quoque, qui bene ac rite incedunt, non raro a recta et justa via abducit, omniumque interitus ei, qui labendi occasionem dedit, attribuetur. Quamobrem ne hoc eveniat, desertores fratres aut commonefaciamus, aut eo, unde exierunt, reducamus: aut si nobis non obsequantur, vitemus, aversemurque, et cum ipsis congregari nolumus, atque fratribus omnibus, ut hoc idem faciant, denuntiemus; ut videlicet aut illi ipsi ejusmodi aversatione castigati, revertantur ad proprium ovile, et ab eo, quem semel sortiti fuerint, pastore pascantur: aut si iidem illi spiritualem societatem pergant aspernari, reliqui saltem, qui viderint quam execrabilia fuerint facti, hoc exemplo emendentur, et turpitudinem fugientes, imitari caveant.

2. Quod autem mei non sunt hi sermones, sed clari sermones Spiritus, apponam ipsa Pauli verba, quibus intemperanter viventes castigavit, atque inter cæteros ebriosos etiam et conviciatores pænis ac multis subjicit. Si enim, inquit, aliquis frater est fornicator, aut conviciator, aut ebriosus, cum ejusmodi nec cibum sumere⁸³. Ac rursus alio in loco de iis qui nihil agebant, sed curiosius inquirebant, dixit: *Hunc notate, et ne commisceamini cum illo*⁸⁴. Quod autem is qui inita cum sancto Spiritu pacta violat, perpetret facinora pejora quam conviciatores, et ebriosi, et otiosi, perspectum est omnibus et compertum. Quare consequenter invitat nos ratio ipsa, ut spiritualis disciplinæ eversores, ab eorum, qui ipsam conservant, congressione arceamus prohibeamusque. Tunc autem tantummodo fratris secessum citro reprehensionem oportet manere, quando ex præfecti judicio ob aliquod negotium fit.

CAPUT XXXIV.

Quod non oportet ascetam in aliquo conventu degentem quidquam rerum terrenarum privatim possidere.

1. Oportet autem ascetam, qui eam, quam exposuimus, societatem amplexus sit, ab omni privata rerum terrenarum possessione liberum esse. Etenim nisi hoc facit, primum quidem exactam ac sinceram societatem privata possessione corrumpit; deinde vero ostendit se et valde incredulum, ut qui diffidat Deo, quasi eos, qui in nomine ipsius fuerint congregati, nutriturus non sit, neque audierit Davidem prophetam, dicentem: *Junior fui,*

⁸³ I Cor. v, 11. ⁸⁴ II Thess. III, 14.

(53) Editi ὥστε δὲ τοὺς γούν. Reg. primus et Voss. ut in contextu.

(54) Unus ms. καὶ φυγεῖν τὴν. Mox codex Colb. ὅτι δὲ οὐκ ἐμοὶ οἱ αὐτοὶ λόγοι. Subinde editi et mss. nonnulli ἐναργεῖς νόμοι, *perspicuæ leges*. Alii duo mss. cum Voss. ἐναργεῖς λόγοι.

(55) Codex Colb. ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος.

(56) Reg. primus αὐτὴν εἶξε καὶ ἀπεκώλυσεν. Τότε

καὶ τῆς αὐτοῦ ἀπωλείας ἐνοχὸς ὁ προχειρῶς ὑποδεχόμενος ἔσται. Καὶ τὸ κακὸν τοῦτο προβαῖνον πολλάκις καὶ τοὺς καλῶς ὀδεύοντας τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ καὶ δικαίας ἐξιστησι καὶ ἡ τῶν πάντων ἀπώλεια ἐπὶ τὸν διδόντα τὰς ἀφορμὰς τοῖς ὀλισθήμασι σωρευθήσεται. Ἴνα οὖν μὴ τοῦτο γένηται, τοὺς ἀποστατοῦντας τῶν ἀδελφῶν ἢ νοθετῶμεν καὶ ἐπανάγωμεν ὅθεν ἐξέβησαν, ἢ μὴ πειθομένους ἡμῖν φυλακτώμεθα, καὶ τὴν συντυχίαν αὐτῶν παραιτώμεθα, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς πᾶσι τοῦτο παρεγγυῶμεν ὥστε ἡ αὐτοὺς γούν (53) ἐκείνους σωφρονισθέντας τῇ τοιαύτῃ ἀποστροφῇ ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν οἰκείαν μάνδραν, καὶ ὑπὸ τῷ ἀποκληρωθέντι ποιμένι ποιμαίνεσθαι, ἢ εἰ ἐκεῖνοι ἐμμένοιεν τῇ ἀθετήσει τῆς πνευματικῆς κοινωνίας, τοὺς γούν λοιποὺς θεασαμένους ὅπως βδελυκτοὶ γεγόνασι, σωφρονισθῆναι τῷ ὑποδείγματι, καὶ φεύγειν τὴν (54) μίμησιν τὴν αἰσχύνην ἀποδιδράσκοντας.

2. Ὅτι δὲ οὐκ ἐμοὶ ταῦτα λόγοι, ἀλλ' ἐναργεῖς λόγοι τοῦ Πνεύματος, αὐτὰ τὰ Παύλου ῥήματα παραθήσομαι, δι' ὧν τοὺς ἀκρατῶς βιοῦντας ἐκόλασε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς μεθύοντας καὶ τοὺς λοιδοροὺς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλων. Ἐὰν γὰρ τις ἀδελφὸς ἢ πόρνος (55), φησὶν, ἢ λοιδορὸς, ἢ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ μὴδὲ συνεσθίειν. Καὶ πάλιν ἐτέρωθι περὶ τῶν μὴδὲν ἐργαζομένων, ἀλλὰ περιεργαζομένων, εἶπε· Τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ. Ὅτι δὲ ὁ τὰς ἐπὶ τοῦ Πνεύματος συμβάσεις παρασπῶν τὰ χεῖρονα τῶν λοιδορῶν, καὶ τῶν μεθύοντων, καὶ τῶν ἐν ἀργίᾳ διατελούντων τολμᾷ, παντὶ που δῆλόν ἐστιν. Ὡστε ἀκολούθως ὁ λόγος τοὺς καταλύοντας τὴν πνευματικὴν εὐταξίαν τῆς ὀμιλίας τῶν φυλακτόντων αὐτὴν εἶρξαι καὶ ἀποκωλύσαι (56) παρεγγυᾷ. Τότε δὲ μόνον ἀνεπιτίμητον προσήκει μένειν ἀδελφοῦ χωρισμὸν, ἥνίκα ἂν κρίσει τοῦ προεστῶτος ἐπ' οἰκονομίᾳ τι γένηται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΛΔ΄.

Ὅτι οὐ χρὴ τὸν ἐν συστήματι πολιτευόμενον ἀσκητὴν ἰδίᾳ τι κεκτηθῆναι τῶν ὑλικῶν.

1. Προσθήκει μέντοι τὸν ἀσκητὴν, τὸν τὴν (57) προεκτεθείσαν κοινωνίαν ἐλόμενον, πάσης ἰδιαζούσης τῶν ὑλικῶν κτήσεως ἐλεύθερον εἶναι. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ποιεῖ, πρῶτον μὲν τὴν ἀκριβῆ κοινωνίαν διέφθειρε τῷ τῆς κτήσεως ἰδιάζοντι· ἔπειτα δὲ καὶ ἀπιστίας καθ' ἑαυτοῦ μεγάλα (58) ἐξήνεγκε δείγματα, ὡς ἀπιστῶν τῷ Θεῷ, ὅτι τοὺς ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ συνηγμένους οὐ διαθρέψει· καὶ οὐκ ἀκούσας παρὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ λέγοντος· Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ

δέ. In Vossii veteri libro legitur quoque ἀπεκώλυσε. Nec ita multo infra editi τινὲ γίνεσθαι. Veteres duo libri γένηται. Alii duo γένηται.

(57) Antiqui duo libri ἀσκητὴν τὸν τὴν. Editi ἀσκητὴν τὴν.

(58) Editi ἑαυτοῦ μεγάλας. Regii duo mss. μεγάλα. Alius ms. Reg. cum Colb. μέγα δειγμα.

γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλειμμένον, οὐδὲ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους, ἢ τοὺς νοητοὺς τῆς φρονήσεως, ἢ τοὺς αἰσθητοὺς, οἷς τὸ σῶμα τρέφεται. Εἰ γὰρ ἔνθα δύο ἢ τρεῖς (59) συνηγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἐν μέσῳ αὐτῶν ἔστι, πολλῶ μᾶλλον ἔνθα πολὺ πλεον καὶ πολυανθρωπότερον ἄθροισμα. Ἡ τοίνυν οὐδὲν ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων, Χριστοῦ παρόντος ἡμῖν, εἴπερ μὴδὲ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν χρησίμων ἔνδεια γέγονεν· ἢ εἰ καὶ (60) λείψει πρὸς δοκιμασίαν ἡμῶν, βέλτιον ἐνδεῶς ἔχειν καὶ εἶναι μετὰ (61) Χριστοῦ, ἢ δίχα τῆς ἐκείνου κοινωνίας πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον πλουτεῖν. Οὐ μέχρι τούτου δὲ τὴν βλάβην ἢ τοιαύτη κτήσις ἴστησιν, ἀλλὰ πορρωτέρω προάγει. Ὁ γὰρ ἰδίον τι ἔχειν ἐσπουδακῶς οὐδὲν ἕτερον ἢ χωρισμὸν καὶ ἀποστασίαν μελετᾷ. Ὁ γὰρ μὴ πρὸς τοῦτο βλέπων τί ἂν καὶ κτήσαιοτο; εἰδῶς, ὅτι τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι οἱ αὐτοῦ δοῦλοι ἐν ἀφθονίᾳ πάντων τῶν ἀναγκαίων διατελοῦσιν ἀεὶ. Πρόδηλος οὖν ἔστιν ὁ τοιοῦτος ἀποκοπὴν καὶ νέκρωσιν τῆς οἰκείας ψυχῆς μελετῶν, καὶ τοῖς βραχέσις ὀβολοῖς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ἀποδιδόμενος, καὶ (ὅτε μοι τολμησαι μικρὸν) δευτέρως τις Ἰούδας γενόμενος (62), ἀπὸ κλοπῆς ἀρχόμενος (κλοπὴ γὰρ ἡ ἰδιάζουσα κτήσις), καὶ καταστρέφων εἰς προδοσίαν· προδίδωσι γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, ὡσπερ ἐκεῖνος τὸν Κύριον. Ὅταν γὰρ ὁ μὲν κανὼν τοῦ βίου ἔχη μὴδὲ χωρίζεσθαι τοῦ συστήματος ὧ συνήφθημεν, μὴδὲ ἰδιάζουσάν τινα κτήσιν περιποιεῖσθαι, μὴδὲ ὅλως λαθραῖόν τι διαπράττεσθαι, ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀδελφῶν πονηρὸν ὑπόδειγμα τοῖς σωζομένοις (63) γενόμενον· εἶτα, παριδὼν τις τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς θεσμούς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πρῶτον μὲν νοσφισμὸν (νοσφισμὸς γὰρ ἔστιν ἡ ὀπωσοῦν καὶ ὀθενοῦν ἰδιάζουσα κτήσις), ἔπειτα δὲ καὶ ἀπόστασιν ἐννοήσας (64) καὶ χωρισμὸν· πῶς οὐχὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας προδέδωκε, καὶ δευτέρως Ἰούδας γεγένηται, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν προδιδούς τὴν ἀλήθειαν; Χρὴ τοίνυν παντὶ τρόπῳ φεύγειν ἰδίᾳ τι κεκτῆσθαι παρὰ τὰ κοινῇ (65) πᾶσιν ὁμοῦ ποριζόμενα· καὶ οὐ ταύτη μόνον ἀκηλίδωτον τηρεῖν τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνδον ἀνθρώπου πάντων μολυσμῶν ἐκκαθαίρειν· τοῦτο μὲν λογισμῶν ἀκαθάρτων καὶ πονηρῶν, τῶν ἐπιθολούντων τὸ ἐνδον (66) τοῦ Πνεύματος καταγώγιον· τοῦτο δὲ δόλου, καὶ ὑποκρίσεως, καὶ βασκανίας, καὶ ἐριδος, τῶν τὴν ἀγάπην πρόρριζον ἀνασπώντων, καὶ τὸν Θεὸν τῆς τῶν τοιούτων ψυχῆς ἐλαυνόντων. Εἰ γὰρ ὁ Θεός

A *etenim senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panes*⁸⁵, sive spirituales, qui ad mentem pertinent, sive sensibiles, quibus corpus nutritur. Si enim ubi duo aut tres in nomine Christi congregati sunt, ibi in medio ipsorum est⁸⁶, multo magis ibi erit ubi longe major ac frequentior exstiterit hominum cœtus. Aut igitur nihil deerit necessariorum, si modo affuerit nobis Christus, cum Israelitis in deserto nihil defuerit utilium: aut etiamsi quidpiam defuerit ad probandos nos, præstabilius est nos indigere et esse cum Christo, quam citra illius societatem omnes mundi divitias possidere. Cæterum ejusmodi possessio ea in re detrimentum non sistit, sed illud etiam ulterius provehit. Enimvero qui proprium aliquid habere studet, nihil aliud, quam secessum ac defectionem meditatur. Nam **581** cui hoc in animo non est, quid est tandem quod ipse possidere seorsum velit? cum probe sciat, Christi munere servos ipsius omnibus rebus necessariis semper abundare. Proinde perspicuum est, qui talis sit, eum de reseccanda ac morti tradenda anima sua cogitare, paucisque obolis salutem suam vendere, et (liceat mihi paulo audentius loqui) alterum Judam effici, ut qui a furto exordiat (furtum est enim privata possessio), et desinat in proditionem, cum et ipse veritatis doctrinam prodat, perinde ut ille Dominum prodidit. Quando enim vitæ nostræ institutum est, neque separari ab illo cœtu, cui fuimus adjuncti, neque ullam rem privatam comparare, neque omnino quidquam moliri, quod clandestinum sit, aut ejusmodi, quod ad fratrum perniciem malo exemplo sit iis qui salvi fieri cupiunt; tum si quis timore Dei statutisque sancti Spiritus contemptis, primum quidem subreptionem (subreptio enim est qualitercunque et indecunquē comparata privata possessio), deinde vero defectionem etiam ac secessum cogitaverit, quomodo is non prodidit veritatis doctrinam, quomodo non factus est alter Judas, cum quantum in se fuit, veritatem prodiderit? Cavendum est igitur omni modo, ne quidpiam privatim possideamus, præter ea, quæ simul in communi suppeditantur omnibus: neque hac ratione solum integram ab omni labe mentem servemus, sed internum etiam hominem ab omnibus sordibus expurgemus; videlicet tum a cogitationibus impuris ac pravis, quæ internam Spiritus habitationem

⁸⁵ Psal. xxxvi, 23. ⁸⁶ Matth. xviii, 20.

(59) Unus ms. cum Voss. δύο καὶ τρεῖς. Mox Reg. primus ἐν τῷ ὀνόματι. Nec ita multo post duo mss. μέσῳ αὐτός ἐστι.

(60) Reg. secundus ἢ καὶ εἰ. Ibidem idem ms. λείψοιεν. Reg. primus et Voss. ἐλλείψειεν.

(61) Codex Colb. cum Voss. ἔχειν τῶν ἀναγκαίων μετὰ, *necessariis cum Christo indigere*. Aliquanto post codex Voss. καὶ ἀπόστασιν μελετᾷ.

(62) Regii duo mss. Ἰούδας γενόμενος.

(63) Veteres duo libri ὑπόδειγμα τοῖς σωζομένοις.

Codex Voss. σωσομένοις. Reg. secundus secunda manu τοῖς συζωμένοις. Alii duo mss. et editi τοῖς συνεσομένοις, *iis qui nobiscum versaturi sunt*.

(64) Vossii vetus liber et alii duo ἐννοήσει.

(65) Reg. primus et Voss. τὰ κοινά. Mox idem codex Voss. et alius παντοίων μολυσμῶν.

(66) Antiqui duo libri præter Voss. τὸ ἐνδοθεν. Mox idem tres mss. τῆς τῶν τοιούτων. Editi τῶν τούτων. Ibidem codex Colb. ἀπελαυνόντων.

conspurcant, tum a dolo atque simulatione, invidiaque, et contentione, quæ charitatem radicitus evellunt, Deumque ab anima eorum qui hujusmodi sunt, fugant. Si enim Deus charitas est⁸⁷, qui charitatem non habet, divina gratia caret.

2. Servet autem suam quisque animam in omni humilitate, sanctimonia, et in alacritate circa bona opera, mentemque ad præsentia ocludat et videat, ne præsentī tempore ab aliqua Dei voluntate aberret, hujusque instituti vigorem frangat. Nam ejusmodi animi status ab omni nos mentis aberratione liberabit, facietque ut in metu ac constanti proposito bona prosequamur omnia, cum videlicet id semel firmiter ante omnia in animum induxerimus, Deum bonum esse, bonorumque omnium auctorem, non autem ullius cujuscunque mali, licet nos remedium amarius quidem, sed ad emendationem necessarium degustemus. Nam cum medicus sit humanarum animarum Deus, pro morborum natura vim medicamentorum idoneam temperat, ut expurget, cum opus fuerit, intimum vitium. Cum igitur hæc ita se habere plane intelligamus, gratias agamus semper, etiamsi, dum purgamur **582** a negligentibus, medelam experiamur acriorem. At per tentationes probationem etiam suffere, paucorum admodum hominum est, et Abrahæ similium. Hæc igitur sunt, quæ divina gratia ad exhortandos vos, qui communem ac socialem vitam amplexi fuistis, mentis nostræ humilitati subministravit. Quo vitæ genere nullum (uti oratio declaravit, et mens nostra novit) aut splendidius, aut jucundius, aut sublimius inter homines reperiri potest. Cum autem eos etiam, qui solitariam vitam degunt, pro virili exhortati simus, unumque atque idem sit utrisque propositum, nimirum placere Christo, et intercedat cognatio inter tradita his et illis præcepta, legamus quoque habitam ad illos orationem. Fortasse enim illinc etiam utile aliquid in hunc sermonem inferetur, quod magis ac magis id vitæ genus illustrare ac exornare possit.

⁸⁷ I Joan. iv, 8.

(67) Veteres duo libri cum Voss. κατά τὸν ἀεὶ παρόντα. Statim duo codices, quibus Reg. secundus emendatus favet, πολιτείας παραχαράξῃ, id vitæ genus adulteret, corrumpat. Alii duo mss. et editi πολιτείας σπαράξῃ, discerpant.

(68) Reg. primus et Voss. πρὸ πάντων. Mox codex Colb. ἀγαθὸς ἐστὶ. Subinde Vossii vetus liber δὲ οὐδὲ ὅπως οὖν. Nec ita multo post Reg. secundus θεραπείας γευώμεθα.

(69) Veteres quatuor libri ἐκκαθάραι. Ibidem codex Colb. βαθυτέραν. Reg. primus βαρυτέραν.

(70) Vossii vetus liber et duo illi mss. quos cum ipso citare consuevimus, hoc est, codex Colb. et Reg. primus (plerumque enim hi tres libri consentiunt inter se), hi igitur tres codices ita habent, ὀλιγωρίας καὶ πονηρίας καθαιρόμενοι, cum purgantur negligentibus atque iniquitatibus. Ibidem editi τὸ δὲ τὸν πειρασμόν, et ita legi præstaret, si vel unus ms. hanc scripturam tueretur. Vossii vetus liber et alii quatuor habent διὰ πειρασμόν, sed ita tamen, ut duo correcti sint, habuerintque prima manu πειρασμῶν, uti in Reg. primo scriptum invenitur.

(71) Editi et ms. Combef. παράκλησιν ἡμῶν. Alii

ἀγάπη ἐστίν, ὁ τὴν ἀγάπην οὐκ ἔχων τῆς θείας ἐστὶ ρηται χάριτος.

Sunt, fugant. Si enim Deus charitas est⁸⁷, qui

2. Ἐν ταπεινοφροσύνῃ δὲ πάσῃ, καὶ ἀγιασμῶ, καὶ ἐτοιμότητι τῇ περὶ τὰς ἀγαθὰς πράξεις τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἕκαστον συντηροῦντα, πρὸς τὰ παρόντα συγκλείειν τὸν λογισμόν, σκοπούμενον, ὅπως ἂν μὴ, κατὰ τὸν παρόντα (67) καιρόν, τινὸς τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων διαμαρτήσῃ, καὶ τὴν ἐνστάσιν τῆς πολιτείας σπαράξῃ. Ἡ γὰρ τοιαύτη κατάστασις τῆς ψυχῆς παντὸς μὲν μετεωρισμοῦ ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς, ἐν εὐλαβείᾳ δὲ καὶ ἐδραίῳ φρονήματι πᾶσι τοῖς καλοῖς παρασκευάσει συνέπεσθαι, τοῦτο καὶ πρὸ πάντων (68) ἐν τῇ ψυχῇ καθιδρύοντα, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαθός, καὶ πάντων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ οὐδ' ὅπως οὐδὲν οὐδενός, κἂν ἡμεῖς πρὸς τὴν χροίαν τῆς διορθώσεως δριμυτέρας τῆς θεραπείας γευσώμεθα. Ἰατρός γὰρ ὢν ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, πρὸς τὴν φύσιν τῶν νοσημάτων τὴν τῶν φαρμάκων κίρνησι δύνανται ἱκανὴν, ἐκκαθάρας (69) βαθυτάτην κακίαν, ὅταν τούτου δεήσῃς. Τοῦτο γοῦν εἰδότες σαφῶς, εὐχαριστῶμεν ἀεὶ, κἂν σφοδρότερας τῆς θεραπείας ἐπαισθανόμεθα, τὰς ὀλιγωρίας καθαιρόμενοι (70). Τὸ δὲ διὰ πειρασμῶν καὶ δοκιμασίαν ὑπομένειν ὀλίγων σφόδρα καὶ Ἀβραμιαίων ἀνθρώπων. Ταῦτα μὲν οὖν ὅσα ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις τῇ ταπεινότητι τῆς ἡμετέρας διανοίας ἐπεχορήγησεν εἰς παράκλησιν ὑμῶν (71) τῶν τὸν κοινωνικὸν βίον ἀσπασαμένων. Οὐπερ, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσε, καὶ ἡ ἡμετέρα κατεῖδε διάνοια, οὐδὲν οὔτε λαμπρότερον, οὐδὲ χαριέστερον, οὔτε ὑψηλότερον εὐρεθείη ἂν ἐν ἀνθρώποις πολίτευμα. Ἐπειδὴ (72) δὲ καὶ τοῖς τῷ μοναδικῷ βίῳ προσέχουσι τὴν ἐνοῦσαν παράκλησιν εἰσηνέγκαμεν, εἰς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ἐκατέρωθεν σκοπὸς, τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Χριστῷ, καὶ συγγενῆ τὰ περὶ τούτων παιδεύματα, κάκεινων τὸν λόγον ἐπίωμεν. Ἴσως γὰρ τι κάκειθεν τούτῳ τῷ λόγῳ συνεισενεχθήσεται χρήσιμον, λαμπρύνειν ἐπιπλέον καὶ διακοσμεῖν τὴν πολιτείαν δυνάμενον (73).

duo libri antiqui παράκλησιν ὑμῶν. Reg. primus et Colb. παράκλησιν τῶν τόν, simplicius et forte melius, ad exhortationem eorum, qui, etc. Mox Vossii vetus liber et alii nonnulli λόγος ἐδήλωσε. Ultima vox in editis desideratur. Subinde duo mss. cum Voss. οὐδὲν οὔτε λαμπρότερον. Editi διάνοια οὐδὲ λαμπ.

(72) Totum illud, Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῖς, et quæ sequuntur omnia, reperire non est in Vossii veteri libro: sed horum verborum loco reperiuntur quæ ascribimus, ἐν ᾧ καὶ εὐαρέστους ἡμᾶς ἀνέδειξεν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς δόξαν τοῦ ἀγίου αὐτοῦ καὶ προσκυνητοῦ ὀνόματος, καὶ τοῦ παναγίου αὐτοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους καὶ μακαρίους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. quæ omnia otioso aliqui librario, non ipse scriptori tribuenda esse mihi videntur. Fortasse cum omisisse se aliqua videret, horum loco alia de suo addere voluit. Alii codices aliter habent: sed cum jure ac merito veteri debeam, ne multo plura, quam par erat, notasse videar, horum librorum varias lectiones prætermittendas esse judicavi.

(73) Vox δυνάμενον addita est ex Reg. quarto.